

**2006 YILI
PROGRAMI**

İÇİNDEKİLER

2006 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı	vi
--	----

GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	2
2006 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMAÇ VE POLİTİKALARI.....	2
I. MAKRO EKONOMİK AMAÇLAR	2
II. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR	2
A. BÜYÜME VE İSTİHDAM	2
B. PARA POLİTİKASI VE FİYAT İSTİKRARI.....	3
C. ÖDEMELER DENGESİ	3
D. MALİYE POLİTİKASI	4
E. KAMU YATIRIMLARI	4
F. KİT VE SOSYAL GÜVENLİK	5
İKİNCİ BÖLÜM	7
MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE HEDEFLER.....	7
I. BÜYÜME VE İSTİHDAM	7
A. GSMH VE SEKTÖREL BÜYÜME HIZLARI	7
B. İSTİHDAM	10
C. EKONOMİNİN GENEL DENGESİ.....	15
II. YATIRIMLAR	18
A. YATIRIMLARIN SEKTÖREL DAĞILIMI	18
B. KAMU YATIRIMLARI UYGULAMASI.....	23
III. ÖDEMELER DENGESİ.....	28
A. DÜNYA TİCARETİ	28
B. CARİ İŞLEMLER HESABI.....	30
C. SERMAYE VE FİNANS HESAPLARI	38
IV. FİYATLAR.....	41
V- PARA VE KUR POLİTİKASI	45
VI. MALİ PİYASALARDA GELİŞMELER.....	50
A. BANKACILIK SEKTÖRÜ.....	50
B. SERMAYE PİYASASI.....	54
C. SİGORTACILIK	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	59
KAMU MALİYESİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER	59
I. GENEL DEVLET	59
A. KONSOLİDE BÜTÇE	63
B. MAHALLİ İDARELER.....	67
C. DÖNER SERMAYELİ İŞLETMELER.....	69
D. SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI	71
E. FONLAR.....	74
II. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ	75
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	84
GELİŞME EKSENLERİ.....	84
I. İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ VE İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİĞİN ARTIRILMASI	84
II. SOSYAL İÇERME VE YOKSULLUKLA MÜCADELE	91
III. İŞLETMELERİN REKABET GÜCÜNÜN GELİŞTİRİLMESİ	102
IV. BÖLGESEL GELİŞME VE BÖLGESEL GELİŞMİŞLİK FARKLARININ AZALTILMASI	113
V. KAMUDA İYİ YÖNETİŞİM	125
BEŞİNCİ BÖLÜM	137
SEKTÖREL POLİTİKALAR.....	137
I. EĞİTİM.....	137
II. SAĞLIK	148
III. ÇEVRE VE KENTSEL ALT YAPI	159
IV. BİLİM VE TEKNOLOJİ.....	166
V. TARIM	175
VI. İMALAT SANAYİİ VE MADENCİLİK	187
VII. ENERJİ	198
VIII. ULAŞTIRMA VE HABERLEŞME.....	208
IX. TURİZM.....	223

TABLolar

TABLO: I. 1 - Temel Ekonomik Büyüklükler	6
TABLO: II. 1 - Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları	7
TABLO: II. 2 - Fert Başına GSMH	8
TABLO: II. 3 - Yıllar İtibarıyla Yurtiçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler	12
TABLO: II. 4 - Kentsel ve Kırsal İşgücü Piyasasında Gelişmeler	12
TABLO: II. 5 - İşyeri Durumuna Göre İstihdam Edilenler	13
TABLO: II. 6 - İstihdam Edilenlerin İşteki Çalışma Durumuna Göre Durumu	13
TABLO: II. 7 - 2005 Yılında Yurtiçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler	14
TABLO: II. 8 - Ekonominin Genel Dengesi	16
TABLO: II. 9 - Ekonominin Genel Dengesi	17
TABLO: II. 10 - Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2004)	19
TABLO: II. 11 - Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2005)	20
TABLO: II. 12 - Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2006)	21
TABLO: II. 13 - Toplam Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı	22
TABLO: II. 14 - Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı	23
TABLO: II. 15 - Türkiye’de, AB Ülkelerinde, ABD ve Japonya’da Kamu Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYİH İçindeki Payı, Yüzde	24
TABLO: II. 16 - Türkiye’de Kamu Yatırımları, 2000-2005	25
TABLO: II. 17 - Dünya Hasılası ve Büyüme Oranları	28
TABLO: II. 18 - Türkiye'nin Dünya Ticaretindeki Yeri	29
TABLO: II. 19 - Uluslararası Ticaret	29
TABLO: II. 20 - Dünya İhracat Fiyatları (Yıllık Ortalama)	30
TABLO: II. 21 - Cari Açık ve Bileşenleri	31
TABLO: II. 22 - Ülke Gruplarına Göre İhracat	32
TABLO: II. 23 - İhracatın Yapısındaki Değişim (ISIC Rev.3)	32
TABLO: II. 24 - Ülke Gruplarına Göre İthalat	33
TABLO: II. 25 - Türkiye'nin Dış Ticareti ve Dış Ticareti Etkileyen Faktörler	35
TABLO: II. 26 - İhracatın Sektörel Dağılımı (ISIC.Rev.3)	36
TABLO: II. 27 - İthalatın Ekonomik Gruplara Göre Dağılımı (BEC)	36
TABLO: II. 28 - Cari İşlemler Dengesi	37
TABLO: II. 29 - Sermaye ve Finans Hesabı (Özet)	38
TABLO: II. 30 - Sermaye ve Finans Hesabı, Kamu - Özel Dağılımı	39
TABLO: II. 31 - Yabancıların Türkiye’de Yaptıkları Doğrudan Yatırımın (Sermaye) Sektörel Dağılımı	40
TABLO: II. 32 - Yabancıların Türkiye’de Yaptıkları Doğrudan Yatırımın (Sermaye) Kaynakları İtibarıyla Coğrafi Dağılımı	40
TABLO: II. 33 - Cari İşlemler Dengesi ve Finansmanı	41
TABLO: II. 34 - Eylül Ayı İtibarıyla ÖKTG’ndeki Gelişmeler (2003=100)	43
TABLO: II. 35 - Eylül Ayı İtibarıyla Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (2003=100)	43
TABLO: II. 36 - Fiyat Artışlarını Etkileyen Faktörlere İlişkin Gelişmeler	44
TABLO: II. 37 - Nisan 2005 Tarihli Niyet Mektubunda Yer Alan Hedef Parasal Büyüklükler ve Gerçekleşmeleri	45
TABLO: II. 38 - Merkez Bankası Faiz Oranlarında Gelişmeler	46

TABLO: II. 39 - Merkez Bankası Net Döviz Pozisyonu	47
TABLO: II. 40 - Bankacılık Sektörü Bilançolarına Ait Bazı Büyüklükler.....	50
TABLO: II. 41 - Türk Bankacılık Sektörü Göstergelerinin AB Ülkeleriyle Karşılaştırılması	52
TABLO: II. 42 - İMKB'de İşlem Gören Şirketlerin Piyasa Kapitalizasyonu ve Yabancı Portföy Oranı	54
TABLO: II. 43 - Sermaye Piyasası Hacmi.....	55
TABLO: II. 44 - Sigorta Şirketlerinin Bilançolarına Ait Bazı Büyüklükler.....	57
TABLO: II. 45 - Sigortacılık Sektöründe Direkt Prim Üretimleri	58
TABLO: III. 1 - Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları.....	61
TABLO: III. 2 - Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG) ve Finansmanı.....	62
TABLO: III. 3 - Konsolide Bütçe İç Borç Stokundaki Gelişmeler	64
TABLO: III. 4 - Konsolide Bütçe Gerçekleşmeleri	65
TABLO: III. 5 - Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar	68
TABLO: III. 6 - Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları	69
TABLO: III. 7 - Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi.....	70
TABLO: III. 8 - Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi	72
TABLO: III. 9 - İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi	73
TABLO: III. 10 - Fon Gelir ve Giderleri.....	74
TABLO: III. 11 - 233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeciler KİT Finansman Dengesi.....	76
TABLO: III. 12 - Özelleştirme Kapsamındaki KİT Finansman Dengesi.....	78
TABLO: III. 13 - KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler	79
TABLO: III. 14 - Tarımsal Destekleme Ödemeleri	80
TABLO: III. 15 - Bazı Tarımsal Ürünlerin Başlangıç Alım Fiyatları.....	81
TABLO: III. 16 - Tarımsal Ürün Fiyatlarındaki Gelişmeler	82
TABLO: III. 17 - Alım Miktarları ve Üreticilere Yapılan Ödemeler	83
TABLO: IV. 1 - Yaş Gruplarının Toplam Nüfusa Oranları	84
TABLO: IV. 2 - Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri.....	85
TABLO: IV. 3 - İşgücünün Eğitim Düzeyi, 2004.....	86
TABLO: IV. 4 - Çeşitli Kriterlere Göre Gıda ve Gıda-Dışı Harcamalar Bakımından En Yoksul Kesimler	91
TABLO: IV. 5 - İstihdama İlişkin Çeşitli Göstergeler, 2004	92
TABLO: IV. 6 - İstihdam ve GSYİH'nın Sektörel Dağılımı.....	92
TABLO: IV. 7 - Ülkeler Arası Sıralamada Türkiye'nin Rekabet Gücü.....	102
TABLO: IV. 8 - Yatırım Ortamına İlişkin Göstergeler	103
TABLO: IV. 9 - KOBİ'lere Yönelik Başlıca Destekler	105
TABLO: IV. 10 - Sanayi Tüketimi için Elektrik, Doğal Gaz ve Ham Petrol Fiyatları	106
TABLO: IV. 11 - Düzey 2 İstatistikî Bölge Birimleri (İBB) İtibarıyla Sosyo-Ekonomik Göstergeler	113
TABLO: IV. 12 - AB-25'te Düzey 2 Bölgeleri İtibarıyla Kişi Başına GSYİH Endeksi, 2002	115
TABLO: IV. 13 - Kırsal Alanda İstihdam ve İşsizlik Oranları	116
TABLO: IV. 14 - 2002 Yılında 100.000 Kişiyi Düşen Hakim ve Diğer Yargı Personeli Sayısı	126

TABLO: V. 1 - Eğitim Kademeleri İtibarıyla Okullaşma Oranları.....	137
TABLO: V. 2 - Eğitim Kademelerinde Öğrenci/Derslik ve Öğrenci/Öğretmen Sayıları ...	139
TABLO: V. 3 - Devlet Üniversitelerinin Toplam Gelirinin Kaynaklarına Göre ve Öğrenci Başına Dağılımı	140
TABLO: V. 4 - Öğretim Elemanı Başına Öğrenci Sayıları	140
TABLO: V. 5 - Sağlık Göstergelerindeki Gelişmeler	148
TABLO: V. 6 - Temel Sağlık Göstergelerinin AB-15 Ortalaması İle Karşılaştırılması, (1990-2003)	149
TABLO: V. 7 - Ülkemiz ve Bazı OECD Ülkelerinin Sağlık Harcamaları	150
TABLO: V. 8 - Tarım Sektöründe Mevcut Durum	176
TABLO: V. 9 - Tarım Sektöründe Başlıca Verimlilik Göstergeleri	177
TABLO: V. 10 - İmalat Sanayii İhracat ve Üretim Yapısı	188
TABLO: V. 11 - İmalat Sanayii ile İlgili Temel Göstergeler	189
TABLO: V. 12 - İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Değişmeler	190
TABLO: V. 13.-. Madencilik ile İlgili Temel Göstergeler	192
TABLO: V. 14 - Birincil Enerji Tüketimi ve Kaynakların Oranları	202
TABLO: V. 15 - Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı	202
TABLO: V. 16 - Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri	203
TABLO: V. 17 - Enerji Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler	203
TABLO: V. 18 - Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı	204
TABLO: V. 19 - Ulaştırma Alt Sektörlerinde Gelişmeler	209
TABLO: V. 20 - Ülkelere Göre Ulaştırma Alt Sektörlerinin Karşılaştırması, 2003 Yılı Sonu İtibarıyla	210
TABLO: V. 21 - Karayolu Ağının Durumu, 2004 Sonu İtibarıyla	210
TABLO: V. 22 - Akdeniz Limanlarındaki Konteyner Trafiki	211
TABLO: V. 23 - Bilgi ve İletişim Teknolojisine İlişkin Temel Göstergeler	213
TABLO: V. 24 - Turizm Sektöründeki Gelişmeler	223

GRAFİKLER

GRAFİK: 1- GSMH ve Sektörel Büyüme Hızları (Sabit Üretici Fiyatlarıyla).....	9
GRAFİK: 2- GSMH Büyümesine Katkıları	15
GRAFİK: 3- Cari İşlemler Dengesi ve 2006 Yılı Hedefi (12 Aylık Toplamlar).....	35
GRAFİK: 4- Fiyat Gelişmeleri	42
GRAFİK: 5- Faiz Oranlarında Gelişmeler (Bileşik Faizler).....	48
GRAFİK: 6- Genel ve Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Öğrencilerinin Dağılımı 1995-2005	138
GRAFİK: 7- 1990-2005 Yılları Arasında Kamu Yatırım Bütçesinde Yer Alan Teknolojik Araştırma Sektörü Ödenekleri	167

Bakanlar Kurulu Kararı

Karar Sayısı: 2005/9486

Yüksek Planlama Kurulu'nun, 13.10.2005 tarihli ve 2005/75 sayılı Raporu ile Bakanlar Kuruluna sunulan ekli "2006 Yılı Programı" ile "2006 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar"ın kabulü; 540 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 28 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 17.10.2005 tarihinde kararlaştırılmıştır.

2006 YILI PROGRAMININ UYGULANMASI, KOORDİNASYONU VE İZLENMESİNE DAİR KARAR

I. UYGULAMA

Tanımlar

Madde 1- Bu Kararın uygulanmasında;

- a)** Bütçe Kaynağı: Bütçe Kanunu ile tahsis edilmiş ödenekleri,
- b)** Bütçe Dışı Kaynak: Bütçe Kanunu ile tahsis edilmiş ödenekler dışındaki her türlü kaynağı,
- c)** Ek Ödenek: Yılı Yatırım Programıyla kamu idarelerine tefrik edilen ve kuruluş bazında yatırım tavanlarını artıracak mahiyetteki ilave ödenek tahsislerini,
- d)** Projeler Arası Ödenek Aktarması: Proje bazında ödenek tavanını değiştirmesine rağmen kuruluş bazında yatırım tavanını değiştirmeyen ödenek revizyonlarını,
- e)** İz Ödenek: Ekonomik konjonktür itibarıyla yatırımının durdurulmasına karar verilen ancak yatırım programında muhafazasında yarar görülen projelere tahsis edilen 1000 YTL. tutarındaki ödenekleri,
- f)** Ulusal Katkı Payı: Avrupa Birliği fonlarından sağlanan yıllık finansmanın belli bir oranına karşılık gelen bütçe ödeneğini,
- g)** Toplu Proje: Alt harcama kalemleri müstakil bir proje niteliğini haiz olmayan ve proje adı ve/veya karakteristiği; makina-teçhizat, bilgisayar yazılım ve donanımı, idame-yenileme, büyük onarım ve tamamlama olan yıllık projeyi,
- h)** Toplaştırılmış Proje: Alt harcama kalemleri müstakil bir proje niteliğini haiz olmasına rağmen amaç ve kapsamı itibarıyla toplu ödenek tahsis edilmesi uygun görülen projeyi,
- i)** Proje parametreleri: Projenin; ad, yer, karakteristik, kümülatif harcama, süre (başlama-bitiş yılı), maliyet ve ödeneğini

ifade eder.

Genel İlkeler

Madde 2- 2006 Yılı Programında yer alan ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak amacıyla; makro politikaların, bölgesel gelişme politikaları dikkate alınarak sektör programlarının ve yatırımların koordineli bir şekilde yürütülmesi esastır.

2006 Yılı Programı ve eklerinde yer almış bulunan yatırımların, hukuki ve kurumsal düzenlemelerin, sektör programlarının, ekonomik, sosyal ve bölgesel gelişme politikalarının ve bunlarla ilgili tedbirlerin uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesi, görevli bakanlık ve kuruluşların her kademesince Programda belirtilen ilkelere uygun olarak hazırlanacak çalışma programına göre yürütülür.

Bu çalışmalarda, Avrupa Birliği (AB) fonlarından finanse edilmek üzere, Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı, Ön Ulusal Kalkınma Planı ve Avrupa Birliğine uyum amacıyla hazırlanan diğer plan, program ve strateji dokümanlarında yer alan öncelikler dikkate alınarak hazırlanacak projelerin, 2006 Yılı Programı ile uyumlu hazırlanması ve Türkiye tarafından sağlanacak ulusal katkı payının Yatırım Programı bütünlüğüne uygunluğu temin edilir.

Madde 3- Programın uygulanmasında, yatırımların, bütçeler ile programlarda değişiklik ve aktarma yapılmayacak şekilde gerçekleştirilmesi ve sektörler arası dengelerin bozulmaması temel ilkedir.

2006 Yılı Yatırım Programında yer almayan herhangi bir proje için harcama yapılamaz. Proje ödenekleri yatırım ile ilgili olmayan amaçlar için kullanılamaz. Proje ödenekleri arasında bu Kararda belirtilen esaslar dışında aktarma yapılamaz.

2006 Yılı Yatırım Programı hazırlıkları kapsamında sürdürülen yatırımların rasyonelleştirilmesi çalışmalarında esas alınan önceliklendirme ve ilkeler 2006 Yılı Yatırım Programı uygulamalarında da sürdürülecektir.

Madde 4- Yıllık Programda yer alan finansman ihtiyacının, genel ve özel bütçede ve finansman programlarında belirtilen miktarlarda ve zamanında kuruluşlara intikali için gerekli tedbirler Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve kamu yatırım programına finansman sağlayan fon idarelerince alınır. İnşaat mevsiminin kısa olduğu yöreler için bu husus Maliye Bakanlığınca özellikle dikkate alınır.

Toplu Projeler ve Toplulaştırılmış Projeler

Madde 5- 2006 Yılı Yatırım Programında yer alan toplu ve toplulaştırılmış projelerde aşağıdaki hükümlere uyulur:

a) Toplu projelerin detay programları, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla tespit edilir. Detay programlara ait bilgiler; genel ve özel bütçeli kuruluşlar ile döner sermayeli kuruluşlar tarafından Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına, sosyal güvenlik kurumları ve kamu iktisadi teşebbüsleri ile bağlı ortaklıkları tarafından Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına Yatırım Programının Resmi Gazetede yayımlanmasını müteakip 30 gün içinde bildirilir.

Toplu projenin parametreleri değiştirilmemek kaydıyla alt proje parametrelerindeki her türlü değişiklik ile mevcuda ilave ve çıkarmalar kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla yapılır. Yapılan değişiklikler ilgileri itibarıyla yukarıda belirtilen kuruluşlara bildirilir. Toplu projenin parametrelerindeki değişiklikler bu Kararın 7 nci maddesine göre sonuçlandırılır.

b) Toplulaştırılmış projenin alt projeleri, Yatırım Programının Resmi Gazetede yayımlanmasını müteakip 30 gün içinde görüş alınmak üzere Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Olumlu görüş alındıktan sonra projeler; kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayı ile uygulamaya konulur.

Toplulaştırılmış projenin yer, karakteristik ve ödeneğini değiştirmemek ve maliyetini artırmamak kaydıyla alt projelerin yer hariç diğer parametrelerdeki değişiklikler; Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla yapılır.

Toplulaştırılmış projenin yer, karakteristik, maliyet ve ödeneğini değiştirecek mahiyetteki alt proje değişiklikleri, bu Kararın 7 nci maddesi, mevcuda ilave ve çıkarmalar ise bu Kararın 6 ncı maddesindeki hükümler çerçevesinde sonuçlandırılır. Alt proje değişiklikleri nedeniyle ihtiyaç duyulan toplulaştırılmış proje revizyonu bu karardaki limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından sonuçlandırılır.

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Başkanlığı bütçesinin sermaye transferi kapsamında yer alan toplulaştırılmış projelerin alt projeleri, TÜBİTAK Başkanlığınca belirlenir ve alt projelerin listesi, projeleri destekleme gerekçeleriyle beraber, bilgi için her üç ayda bir Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

c) Toplulaştırılmış projelerin Yatırım Programında tadat edilen alt projelerindeki revizyonlar, bu Kararın 6 ve 7 nci maddelerindeki hükümler çerçevesinde sonuçlandırılır. Alt proje değişiklikleri nedeniyle ihtiyaç duyulan toplulaştırılmış proje revizyonu bu Kararın 7 nci maddesindeki limitlere bakılmaksızın, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından sonuçlandırılır.

Yıl İçinde Programa Proje Alınması ve Programdan Proje Çıkarılması

Madde 6- 2006 yılı içinde zorunlu haller dışında Yatırım Programına yeni proje alınması teklif edilemez. Zorunlu hallerde münhasır olmak kaydıyla Yatırım Programına proje alınmasıyla ilgili taleplerden, 5 milyon YTL. ye kadar harcama ile yılı içinde tamamlanacak olanlar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca; tamamlanması birden fazla yıl sürecek projeler ile maliyeti 5-250 milyon YTL. arası olanlar Yüksek Planlama Kurulunca; maliyeti 250 milyon YTL. nin üzerindeki ise Bakanlar Kurulunca karara bağlanır. Yatırım Programından proje çıkarılmasıyla ilgili talepler Yüksek Planlama Kurulu tarafından sonuçlandırılır.

AB Mali İşbirliği Programlaması kapsamındaki haller hariç, maliyetinin yüzde 50 den fazlası dış hibe niteliğinde olan projelerin Yatırım Programına alınması ile ilgili işlemler Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından sonuçlandırılır.

Programı ithal edilen projelerin finansmanı öncelikle kuruluşun programında yer alan diğer projelerin ödeneklerinden bu Kararda belirtilen esaslara göre yapılacak aktarmalarla sağlanır.

Proje Parametrelerinde Yıl İçinde Yapılacak Değişiklikler

Madde 7- 2006 Yılı Programında yer alan projelerin yer, süre, karakteristik, proje maliyeti ve ödeneğinde yıl içinde yapılacak değişikliklerde aşığıdaki hükümlere uyulur:

a) Yer değişiklikleri;

-Maliyeti 5 milyon YTL. ye kadar olan projelerde aynı il sınırları içinde kalan yer değişiklikleri; kuruluşun bağılı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla,

-Maliyeti 5 milyon YTL. ye kadar olan projelerde il bazındaki yer değişikliği talepleri ile maliyeti 5 milyon YTL. yi aşan projelerde aynı il sınırları içindeki yer değişikliği talepleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca,

-Maliyeti 5 milyon YTL. yi aşan projelerde il bazındaki yer değişikliği talepleri Yüksek Planlama Kurulunca

karara bağlanır.

b) Karakteristik ve süre değişiklikleri;

-Maliyeti 100 milyon YTL.ye kadar olan projelerde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca,

-Maliyeti bunun üzerinde olan projelerde Yüksek Planlama Kurulunca,

karara bağlanır.

c) Maliyet değişiklikleri;

-Maliyeti 100 milyon YTL. ye kadar olan projelerde ve maliyeti 100 milyon YTL. den fazla olmakla beraber ödenek değişikliği sebebiyle maliyet değişikliği yapılması gereken projelerdeki maliyet değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca,

-Maliyeti 100 milyon YTL. den fazla olan veya maliyet revizyonunu müteakip 100 milyon YTL. nin üzerine çıkan projelerdeki maliyet değişiklikleri Yüksek Planlama Kurulunca

karara bağlanır.

Ancak;

-Yer ve karakteristiğinde değişiklik yapılmaksızın maliyeti 5 milyon YTL. ye kadar olan projelerdeki program maliyetinin yüzde 50'sine kadar maliyet değişiklikleri; Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağılı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla yapılır.

-Bu Kararın 5 inci maddesinde belirtilen toplu veya toplulaştırılmış projelerin alt projelerinde yapılacak maliyet değişiklikleri sebebiyle ihtiyaç duyulan ana proje maliyet değişiklikleri; bu Karardaki limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sonuçlandırılır.

d) Ödenek değişiklikleri;

-Kuruluşlar, yıl içinde bitecek projelerin (yıllık projeler hariç) ve teknolojik araştırma projelerinin ödeneklerini eksiltmemek kaydıyla, ödenek ilave edilecek projenin başlangıç

ödeneğinin yüzde 20 sine veya 500 bin YTL. (KİT'lerde 2 milyon YTL.) ye kadar ödenek aktarmalarını, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla bağlı veya ilgili olunan bakan, üniversitelerde ise rektör onayıyla yapabilirler. Bunun haricindeki her türlü ödenek aktarmaları Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına sonuçlandırılır.

-Proje ödeneğine yıl içinde yapılacak toplam 25 milyon YTL. ye kadar ek ödenek tahsisi Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına, bunun üzerindeki değişiklikler Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır. Ancak bütçe kaynaklarından Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına proje bazında yapılacak ek ödenek tahsisleri toplamı 3 milyon YTL. yi geçemez. Bütçe kaynaklarından proje bazında toplam 3 milyon YTL. yi aşan ek ödenek tahsisleri Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

-Bütçe dışı kaynaklardan genel ve özel bütçeli kuruluşların projelerine ek ödenek tahsisi Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün onayıyla yapılır.

-Ek ödenek tahsis edilen ve/veya ödenek aktarmasıyla ödeneği artırılan (tadat edilmemiş alt projeler hariç) projelerden diğer projelere ödenek aktarması yapılamaz.

-Ödenek aktarması ile ödeneği azaltılan projeye ek ödenek verilemez.

-Yatırım Programında iz ödenekle yer alan projelere toplulaştırılmış projelerin alt detayındaki projeler dahil her türlü kaynaktan aktarma ve/veya ek ödenek tahsisleri Yüksek Planlama Kurulu kararı ile yapılır.

-AB fonlarından finanse edilen projelerin ulusal katkı payları karşılığı olarak tahsis edilen ödenekler başka projelere aktarılamaz.

e) Genel ve özel bütçeli kuruluşların yatırım ödenekleri ile ilgili olarak Bütçe Kanununun ilgili düzeyleri arasında bu maddenin (d) bendinde belirtilen limitler içerisinde kalınmak şartıyla, proje bütünlüğünü değiştirecek nitelikte ödenek aktarması yapılmasında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının olumlu görüşü alınır ve konu Maliye Bakanlığınca sonuçlandırılır.

Bu Kararın 5 inci maddesi ve 7/d maddesi uyarınca genel ve özel bütçeli kuruluşlar tarafından bakan, üniversitelerde rektör onayıyla yapılacak ödenek değişiklikleri sebebiyle Bütçe Kanununun ilgili düzeyleri arasında da ödenek aktarmasını gerektiren işlemlerin sonuçlandırılması için Maliye Bakanlığına başvurulur.

2006 Mali Yılı Bütçesine ek veya olağanüstü ödenek temin edilmesiyle ilgili kanun tasarılarının Maliye Bakanlığınca hazırlanmasından önce Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının olumlu görüşü alınır. Yatırımlarla ilgili değişiklik talepleri, proje ödenekleri ile ilişkisi kurulmadan, Maliye Bakanlığınca sonuçlandırılmaz.

f) Yatırımları Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca yürütülen genel ve özel bütçeli kuruluşların Programda yer alan projelerine ait süre, maliyet ve karakteristiklerinde yapılacak değişiklikler ile ödenek aktarması ve sari ihale talepleri, proje sahibi kuruluşun olumlu görüşü de eklenerek Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

g) Kuruluşlar, inşaat projelerinin proje maliyetlerini uygulama projelerini esas alarak belirleyeceklerdir. Sari ihale safhasında; bu proje maliyetlerinde yıllık fiyat artışlarının üzerinde bir artış olduğunda, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletilecek sari ihale taleplerine söz konusu artışın detaylı teknik gerekçeleri eklenecektir. Kuruluşlar, keşif özeti icmal tablosunu ve katma değer vergisi dahil yaklaşık maliyeti sari

ihale talepleriyle birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına göndereceklerdir. Sari ihalesi sonuçlanan işlerin müteakip yıl ödeneğinin programlanabilmesi amacıyla kuruluşlar (genel ve özel bütçeli kuruluşlar, KİT'ler, döner sermayeli kuruluşlar) sari ihale sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirirler.

h) Kuruluşların dış finansman (kredi ve/veya hibe) ile yürütecekleri projelerde, 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılmış olan yönetmelikler ile Yıllık Yatırım Programında Yer Alan Projelere Dış Finansman Sağlanmasına İlişkin Esas ve Usullere Dair Tebliğ hükümlerine uyulur. Dış finansman kullanımlarının, Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesi esastır.

Dış proje kredisi kullanımı sebebiyle hasil olan cari yıl kur farklarından doğan maliyet ve ödenek revizyonları, bu maddede belirtilen limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca karara bağlanır. Devam etmekte olan yatırımlara ait geçmiş yıl kur farkları, cari yılın program ödeneğine dahil edilmemekle birlikte toplam proje maliyeti ve geçmiş yıl harcamalarına dahil edilir. Dış proje kredisi kullanılmadığı halde ithalat sebebiyle hasil olan kur farklarından doğan revizyonlarda ise bu madde hükümlerindeki limitlere uyulur.

i) Önceki yıl içerisinde kullanılmayan ve 2006 yılına devir eden dış proje kredisi ödeneklerinin Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulacak revizyon, bu maddedeki limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sonuçlandırılır.

j) Fonlardan kısmen veya tamamen finanse edilecek kamu yatırım projelerinde, fonlardan yapılan tahsisatın revize edilmesi gereken durumlarda revizyon kararı alınmadan önce bu değişikliğin Yatırım Programı ile ilişkisi kurulur.

k) Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıklarının yatırım ve finansman programlarının revize edilmesi halinde, proje bazındaki revizyonlar bu maddedeki limitlere göre Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca veya Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

l) Bu maddenin (a), (b), (c) bentlerinde yer alan değişiklik taleplerinin neticelendirilmesinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, değişikliğin boyutunu da dikkate alarak gerekli gördüğü takdirde, yeni keşfe dayalı revize fizibilite raporu talep eder.

Kamulaştırma Ödenekleri

Madde 8- Kamulaştırma ödenekleri, Yatırım Programında proje olarak yer almaz ve bütçe kaynaklarından kullanılacak ek ödeneklerde bu Kararın ilgili maddelerindeki limitler uygulanmaz.

Tamamı Kullanılmayan Dış Krediler

Madde 9- Genel ve özel bütçeli kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları ile döner sermayeli kuruluşlar ve mahalli idarelere açılan dış kredilerin tamamının kullanılmaması durumunda bu kredilerin, ihtiyacı olan kuruluşlara tahsisi Hazine Müsteşarlığınca sonuçlandırılmadan önce Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının uygun görüşü alınır.

AB Bölgesel Kalkınma Programları

Madde 10- Avrupa Birliğine katılım öncesi mali yardımlar çerçevesinde uygulamaları başlatılan bazı İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey II

bölgelerindeki kalkınma programlarının, uygulama, izleme ve değerlendirilmesi Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonunda gerçekleştirilir. Programın etkin yürütülmesi için ilgili kamu kuruluşları ve mahalli idareler; bölgelerde Program/Proje Uygulama ve Koordinasyon Birimleri ve Kalkınma Birlikleri merkezde de Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile yakın işbirliği içinde çalışırlar ve bunun için gerekli her türlü tedbiri alırlar.

Mahalli İdare Yatırımları

Madde 11- Mahalli idarelerin (il özel idareleri ve belediyeler ile bunların kurdukları birlik ve idareler) dış kredili projelerinin belirlenmesinde, dış borç limitleri içinde kalınması esastır. Mahalli idarelerin dış finansman (kredi ve/veya hibe) kullanımını söz konusu olan projeleri; makro politikalar, sektör programları, bölgesel planlar ve yatırım öncelikleri dikkate alınarak bu Karardaki esaslara göre Yatırım Programına alınır. Dış finansman kullanımı olan projelerden İller Bankası Yatırım Programında yer almak üzere teklif edilenlere öncelik verilir. Dış kredi kullanımından doğacak yükümlülükler ilgili mahalli idarelerce yerine getirilir.

Köy hizmetleri yatırımları için 2006 yılı bütçesinden ayrılan ve alt hizmet programları itibarıyla 2006 Yılı Yatırım Programında yer alan ödeneklerin, 79 İl Özel İdaresi ile İstanbul ve Kocaeli Büyükşehir Belediyelerine il bazında dağılımı, 2006 Yılı Yatırım Programının Resmi Gazetede yayımlanmasını takiben Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır.

Mahalli İdarelere Yapılacak Yardımlar Ödeneği

Madde 12- Bu Karara ekli listede yer alan Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki tarım, imalat sanayii, turizm ve diğer kamu hizmetleri (belediye hizmetleri-sosyal altyapı) kapsamına giren projelerin desteklenmesi amacıyla, il özel idareleri ve belediyeler ile bunların kurdukları birlik ve idareler müstakilen yapacakları yatırımların ve/veya mahalli teşebbüslerle yapacakları ortaklıkların, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı bütçesinde yer alan "Mahalli İdarelere Yapılacak Yardımlar" ödeneğinden yararlanabilmesi için 9/9/1992 tarihli ve 21340 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Kalkınmada Öncelikli Yörelere İlişkin Program ve Projeleri Desteklemek Amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı Bütçesinde Yeralan Ödenekten Yapılacak Yardımların Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" te belirtilen türdeki yatırımlar kapsamında yer alması gerekir. Ödeneğin tahsisi, harcanması ve denetimine dair esaslar söz konusu Yönetmelik hükümlerine tabidir.

Kalkınmada Öncelikli Yörelere ile ilgili değişiklikler Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır.

Yeni Teşkilat Kurulması

Madde 13- Kamu kuruluşları yeni bir teşkilatlanmaya giderken 2006 Yılı Programında yer alan ilkeler, politikalar, hukuki ve kurumsal düzenlemelere uyarlar, bu tür düzenlemelerde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının uygun görüşünü alırlar.

Kamu kuruluşları, işletmeye alacakları tesisler için ihtiyaç duydukları personeli, ilgili bakanlığın olumlu görüşü alınmak suretiyle yatırım süresi içinde istihdam edebilirler.

Mevzuat Taslaklarına İlişkin Görüşlerin Alınması

Madde 14- Bakanlıklar ekonomik, sosyal ve kültürel politikalar ve tedbirlerle ilgili mevzuat taslaklarını görüş alınmak üzere ilgili bakanlıklar ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler.

Özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğini, idari ve mali özerkliği haiz düzenleyici ve denetleyici kurumlar, Bakanlar Kurulu kararı gerektiren mevzuat düzenlemeleri için, Programla ilişkisinin kurulması açısından, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının görüşünü alırlar.

Taşıt Alımı

Madde 15- Genel ve özel bütçeli kuruluşlar ile kamu iktisadi teşebbüsleri ve bunların bağlı ortaklıkları, kuruluş şekli ne olursa olsun bütün fon idareleri ve fonları kullanan kuruluşlar, 2006 Yılı Yatırım Programında yer alanlar dışında binek veya station vagon tipi taşıt edinemezler.

Finansal Kiralama

Madde 16- Tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca finansal kiralama yoluyla gerçekleştirilecek yatırımlara 2006 Yılı Yatırım Programında yer verilir. Finansal kiralamaya konu olan yatırımın toplam proje tutarı, kiralamanın başlayacağı 2006 Yılı Yatırım Programında yıl ödeneği olarak yer alır. Müteakip yıl yatırım programlarında proje ile ilgili herhangi bir ödenek tahsisi yapılmaz. Projenin 2006 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulan revizyonlar, bu Kararın ilgili hükümleri istikametinde sonuçlandırılır.

Yıllık Yatırım Programı Teklifleri

Madde 17- Kamu kuruluşları, 2006 Yılı Programında belirtilen hedefleri, politikaları, öncelikleri, çevresel etkileri ve varsa sektör ana planlarını esas alarak proje düzeyinde beş yıllık yatırım programları hazırlarlar ve 15 Temmuz 2006 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler. Bu programların ilk yılı kuruluşların yıllık yatırım programı tekliflerini teşkil eder.

Kuruluşlar, tüm sektörlerde maliyeti 3 milyon YTL'nin üzerinde olan, yıl içinde Yatırım Programına alınmasını talep edecekleri yeni projeler için, hazırlayacakları fizibilite etüdü ile birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına müracaat ederler. Hazırlanacak fizibilitele ilgili hususlarda 2006-2008 Yılı Yatırım Programı Hazırlama Rehberinin 25 ve 26 ncı maddelerindeki hükümler, söz konusu maddelerdeki limit 3 milyon YTL alınarak uygulanır. Fizibilite raporları, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına incelemenin yapılacağı makul bir süre gözetilerek gönderilir. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilecek fizibilite etüdlerinin gönderildiği yıl itibarıyla güncel bilgileri içermesi gerekmektedir. Güncelliğini yitirmiş fizibilite etüdüleri revize edilmek üzere kuruluşlara geri gönderilir.

2005 yılında AB ile yürütülen mali işbirliği kapsamında karara bağlanmış olan projeler, proje sahibi kuruluşlar tarafından 2006 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmek üzere, yerli katkı karşılığı ödenek talepleri ile birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Mali işbirliği kapsamında değerlendirilmek üzere Ön Ulusal Kalkınma Planında yer alan önceliklere uygun olarak kuruluşlarca geliştirilen proje fikirleri 2006 Yılı Yatırım Programı Hazırlama Esasları ekinde yer alan, AB Fonları ile Finansmanı Teklif Edilecek

Ekonomik ve Sosyal Uyuma Yönelik Projeler İçin Proje Teklif Formu, doldurularak Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilecektir.

Uluslararası Teknik İşbirliği Faaliyetlerinin Yürütülmesi ve Koordinasyonu

Madde 18- Çok taraflı ve ikili teknik işbirliği programları/anlaşmaları çerçevesinde sağlanacak teknik yardımlardan yararlanarak proje uygulamak isteyen kamu kuruluşları, özel sektör kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları almak istedikleri yardımla ilgili proje önerilerini Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun görülen proje önerileri, Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla ilgili uluslararası kuruluşlara veya teknik yardım talep edilen ülkelerin büyük elçiliklerine gönderilir.

Teknik yardım sağlayan ilgili ülke ya da uluslararası kuruluş tarafından uygun görülen projelerin proje teklifleri, yardım sağlayacak ilgili taraf ile projeyi yürütecek kuruluş arasında işbirliği yapılarak hazırlanır ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun görülen nihai proje Dışişleri Bakanlığı ile yardım sağlayan ilgili taraf arasında proje anlaşması imzalanması müteakibinde uygulamaya konulur.

Detaylı proje dokümanı hazırlanmayan ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun görülmeyen hiçbir proje, çok taraflı ve ikili teknik işbirliği faaliyetleri çerçevesinde uygulamaya konulamaz.

II. KOORDİNASYON

İşbirliği ve Koordinasyon

Madde 19- Merkezi düzeydeki koordinasyon hizmetleri ile bölge ve il düzeyindeki koordinasyon hizmetlerinde 2006 Yılı Programında yer alan hedef, ilke ve politikalar esas alınır.

Kuruluşların aralarında işbirliği ve koordinasyonu gerçekleştiremedikleri veya Program uygulamalarında etkinliği artırma açısından gerekli görülen hallerde koordinasyon Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına sağlanır.

Temel Sektörlere Ait Ana Planlar

Madde 20- Ekonomik ve sosyal yapının tutarlı bir şekilde gelişmesini yönlendirmek için temel sektörler için ana planlar ile bunlara dayalı uygulama plan ve projelerinin ilgili kamu kuruluşlarınca yapımı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonu ve işbirliği ile sağlanır.

Çeşitli Kuruluşlarca Birlikte Yürütülmesi Gereken Projeler ile Bölgesel Gelişme Projeleri

Madde 21- 2006 Yılı Programının gerçekleşmesi yönünden önemli olan ve/veya çeşitli kuruluşlarca birlikte yürütülmesi gereken projeler ile bölgesel gelişme plan ve projelerinin merkezi hükümet ve bölge kademesindeki koordinasyonu Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına yürütülür.

Bu projeler için hazırlanacak uygulama programında ilgili kuruluşların görevleri, işbirliği esasları ve iş programları gösterilir.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, gerektiğinde, projenin yürütülmesinde ağırlığı bulunan merkez veya bölge kuruluşlarından birine koordinasyon görevi verebilir. Bu kuruluş, verilen görevin yerine getirilmesinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına karşı sorumludur.

Yatırımların Valilikçe Koordinasyonu

Madde 22- Genel ve özel bütçeli kuruluşlar doğrudan bölge veya ildeki birimleri vasıtasıyla;

-2006 Yılı Yatırım Programına ekli cetvellerde yer alan projeleri ve bu projeler için hazırlayacakları çalışma programlarını,

-Her bir proje için mahalline gönderilen ödenek miktarlarını

hizmetin ilgili bulunduğu valiliğe zamanında bildirirler.

Valiler; illeri dahilinde yer alan projelere dair ödeneklerin zamanında ve amacına uygun olarak kullanılması ve uygulamanın izlenmesi maksadıyla gerekli hallerde kuruluşlar arasında yardımlaşma ve koordinasyonu sağlarlar.

Valiler; yatırımların uygulama durumlarını, etkinliğin artırılmasına ve karşılıklı güçlüklerin giderilmesine yönelik görüşleri ile birlikte, yıllık raporlar halinde ilgili bakanlığa ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirirler.

Bölge ve İl Koordinasyon Kurulları

Madde 23- Bölge ve il koordinasyon kurulları; 2006 Yılı Programında yer alan ilke, politika ve tedbirler çerçevesinde kamu kuruluşlarının il ölçeğinde yürütülen projelerinin Program ilkelerine uygun şekilde ve belirtilen süre içinde gerçekleştirilmesi, üretim tesislerinin tam kapasitede verimli bir şekilde işletilebilmesi için gerekli koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması ve Program uygulamasının il düzeyinde takibinde valilere yardımcı olurlar. Bu amaçla il koordinasyon kurulları Şubat, Nisan, Ağustos ve Kasım aylarında toplanır. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, il koordinasyon kurulları toplantılarına gerektiğinde katılarak koordinasyon sağlanmasına yardımcı olur.

III. İZLEME

Madde 24- Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıklarının, fon idarelerinin, Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ - Kur'un, büyük şehir belediyeleri ile nüfusu 50 bin ve daha fazla olan belediyelerin, nüfusu 50 binin altında kalmakla birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca tespit edilecek diğer belediyelerin, büyük şehir belediyeleri su ve kanalizasyon idareleri ile gaz ve otobüs işletmelerinin, il özel idareleri ve İller Bankasının, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü'nün, Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü'nün, Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü'nün, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı ve döner sermayeli kuruluşların Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları 2005 yılı gerçekleşme, 2006 yılı birinci gerçekleşme tahmini konsolide yatırım ve finansman tabloları 15 Mayıs 2006 tarihine kadar, 2006 yılı ikinci gerçekleşme tahmini, 2006 yılı program konsolide yatırım ve finansman tabloları ise 15 Temmuz 2006 tarihine kadar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Fon idarelerince doğrudan veya özelleştirme kapsamına alınan kamu kuruluşları aracılığı ile yapılacak yatırımlara dair teklifler, fonun yönetiminden sorumlu bakanlıklar

veya fon idareleri tarafından en geç 15 Temmuz 2006 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları konsolide yatırım ve finansman tablolarını Özelleştirme İdaresi Başkanlığının uygun görüşünü de ekleyerek en geç 15 Eylül 2006 tarihine kadar Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Bağlı Ortaklıkları İştirakleri

Madde 25- Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları; Yüksek Planlama Kurulunca alınan genel prensip kararı çerçevesinde, mevcut iştiraklerindeki sermaye değişiklikleri ve yeni iştirakleri hakkında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile Hazine Müsteşarlığına bilgi verirler.

Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar

Madde 26- 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kanuna ekli (III) sayılı cetvelde yer alan düzenleyici ve denetleyici kurumların yatırım nitelikli projeleri toplam yatırım tavanı içinde mütalaa edilmeyerek bilgi için 2006 Yılı Yatırım Programında yer alır. Bu projelerle ilgili yıl içinde ihtiyaç duyulacak her türlü revizyon bu Karar hükümlerine tabi olmayıp, revizyonun yapılmasını müteakip bilgi için Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirilir.

AB Bölgesel Kalkınma Programlarının Koordinasyonu ve İzlenmesi

Madde 27- Türk Hükümetinin katkısı bulunan AB ve diğer dış kaynaklı Bölgesel Kalkınma Programları ile Bulgaristan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı ve Interrag III/A Yunanistan-Türkiye Programı kapsamında uygulanan programların ve projelerin izlenmesi için hibe faydalanıcıları tarafından ayda bir düzenlenecek izleme/faaliyet raporları, konusuna göre ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile mahalli idare yetkilileri tarafından sahada ve kağıt üstünde yapılan kontroller ve onayı müteakip Program /Proje Uygulama ve Koordinasyon Birimleri aracılığıyla Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

AB Bölgesel Kalkınma Programları kapsamında uygulanan programların ve projelerin hibe ödemeleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının teknik değerlendirmesi ile Merkezi Finans ve İhale Birimi tarafından yapılacak mali inceleme sonrasında onaylama sürecinin tamamlanmasına istinaden yapılır. Ödemelerde yerelde ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile mahalli idare yetkililerince ifa edilen inceleme ve onaylara istinaden Program/Proje Uygulama ve Koordinasyon Birimlerinden (Teknik Bürolar) gelen değerlendirmeler esas alınır, gerektiğinde yerinde inceleme yapılır.

İzleme Raporları

Madde 28- Kuruluşların yatırım ve işletme faaliyetleri ile hukuki ve kurumsal düzenlemelere ait tedbirler ve bilgiler, belirli zamanlarda verilecek raporlarla takip edilir.

a) Yatırım Uygulama Raporu: Yatırımcı kamu kuruluşlarının (projeleri Programda yer alan belediye ve il özel idareleri dahil) yatırım projeleri kuruluş, sektör ve proje bazında yatırım uygulama raporları ile izlenir. Yatırım Uygulama Raporlarında her yatırım projesinin, uygulama yılı başından dönem sonuna kadar ve dönem içinde harcama ve gerçekleşme durumları ve bunların finansman ayrıntısı (genel bütçe, fon, döner sermaye ve/veya dış krediden -nakit ve makina teçhizat olarak- hangilerinin kullanıldığı) belirtilir.

Ödeneği toplu olarak verilmiş ve/veya ödenekleri toplulaştırılmış projelerin alt detayları ile ilgili bilgilere, geliştirilmiş formlara uygun olarak Yatırım Uygulama Raporunda yer verilir.

Ödeneği toplu olarak verilmiş, ödenekleri toplulaştırılmış veya çeşitli illerdeki yatırımları kapsadığı için 2006 Yılı Yatırım Programında yeri "muhtelif" olarak belirtilen projelerin yatırım harcamaları il bazında izlemeye tabi tutulur. Bölgesel gelişme planlarının hazırlanması, uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesinde etkinliğin artırılması açısından ve yatırımcı kamu kuruluşları bu bilgilere yatırım uygulama raporlarında yer verme-konusunda gerekli hassasiyeti gösterirler.

Yatırım Uygulama Raporları:

- 1 Ocak - 31 Mart
- 1 Nisan - 30 Haziran
- 1 Temmuz - 30 Eylül
- 1 Ekim - 31 Aralık

dönemlerini kapsayacak şekilde hazırlanarak dönem sonlarını takip eden en geç 15 gün, 1 Ekim-31 Aralık dönem raporları ise en geç 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

b) Dış Kredi İzleme Raporu: Yatırım projelerinde dış kredi kaynakları kullanan kuruluşlar ve mahalli idareler, kredi kullanım durumlarını, belirlenen formlara uygun olarak hazırlayarak, (a) bendinde belirtilen dönemler itibarıyla dönem sonunu izleyen 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler. Genel ve özel bütçeli kuruluşlar ile mahalli idareler bu formları ayrıca Maliye Bakanlığına da gönderirler.

c) KİT Veri Toplama Raporu: Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, Veri Toplama Projesi (VTP) çerçevesinde hazırlayacakları tabloları üç ayda bir ilgili bakanlığa, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve Hazine Müsteşarlığına dönem sonunu takip eden bir ay içinde gönderirler.

d) İşletme Gerçekleşme Raporu: Kamu ve özel kesim işletmelerinin mal ve hizmet üretim gerçekleştirmeleri ile kapasite kullanımları aylık raporlarla izlenir. Kamu kuruluşlarının satış, dış ticaret, stok ve istihdam durumları da bu raporlarda belirtilir. Kuruluşlar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına hazırlanacak örneklere uygun olarak düzenleyecekleri raporları en geç ilgili olduğu ay sonunu takip eden 15 gün içinde söz konusu Müsteşarlığa gönderirler.

e) Destekleme Alımları ile İlgili Raporlar: Kooperatif birlikleri ile kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları destekleme alımlarıyla ilgili bilgileri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve T.C. Ziraat Bankası da destekleme kredisi kullanımlarıyla ilgili bilgileri formlara uygun olarak her ay Sanayi ve Ticaret Bakanlığına, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

f) Fon ve Hesaplar ile İlgili Raporlar: Tüm kamu kuruluşları sorumlu oldukları fonlarla, kamu bankaları sorumlu oldukları hesaplarla ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası da bünyesinde açılmış veya açılacak fon hesaplarıyla ilgili bilgileri, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına hazırlanan formlara uygun olarak ve aylık bazda, her ayı takip eden 15 gün içerisinde Maliye Bakanlığına, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

g) Fiyat İzleme Raporu: Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatları ve ana girdi maliyetleri ile gelir ve giderlerinde meydana gelen değişiklikleri, 15 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile Hazine Müsteşarlığına bildirirler.

h) Teknik İşbirliği Uygulama Raporu: Uygulanmakta olan teknik işbirliği projelerinin altı aylık ve yıllık uygulama raporları Ocak ve Temmuz aylarında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

i) Sektörel Bilgi Formları: Özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğini, idari ve mali özerkliği haiz düzenleyici ve denetleyici kurumlar, faaliyetlerine ve sektöre ilişkin bilgileri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından hazırlanan formlara uygun olarak altışar aylık dönemler itibarıyla dönem sonunu izleyen 30 gün içinde ilişkili bulunduğu bakanlığa ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirirler.

i) Proje Tamamlama Raporu: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına belirlenecek format çerçevesinde, uygulaması tamamlanarak işletme safhasına geçmiş projeler için kuruluş tarafından hazırlanacak Proje Tamamlama Raporları, projenin tamamlanmasını takiben üç ay içerisinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

j) Bilgi ve İletişim Teknolojisi Projeleri İzleme ve Değerlendirme Raporları: 2006 Yılı Yatırım Programında yer alan e-Dönüşüm Türkiye Projesi ile ilgili bilgi ve iletişim teknolojisi projeleri üçer aylık raporlarla izlenir. Kuruluşlar, proje planında öngörülen aşamaların zaman-bütçe kısıtlarına uygunluğunun izlenebilmesi amacıyla her bir bilgi ve iletişim teknolojisi projesi için Kamu Bilgi ve İletişim Teknolojisi Projeleri Hazırlama Kılavuzunda yer alan Tablo 7.1 ile tüm harcama kalemleri itibarıyla üçer aylık dönemler ve yıl içi kümülatif harcamayı gösterecek şekilde hazırlanacak Tablo 2 yi ve ayrıca Yatırım Programı Hazırlama Rehberindeki Tablo 5 i, (a) bendinde belirtilen dönemleri takip eden 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletilecektir.

k) Teknolojik Araştırma Projeleri Gelişme Raporu: Teknolojik araştırma projelerine ait gelişme (ara) raporları Nisan, Ağustos ve Aralık aylarını takip eden on beş gün içinde yılda üç kez toplu halde (üniversitelerde rektörlükler aracılığıyla) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

l) Bilimsel Araştırma Projeleri: Üniversitelere ait olan, 10/4/2002 tarihli ve 24722 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma Projeleri Hakkında Yönetmeliğin 11 inci maddesi gereği özel ödenek kaydedilen ödeneklerden karşılanacak olan rektörlük bilimsel araştırma projeleri kapsamında yürütülecek olan projelerin listesi Ocak ve Haziran aylarında olmak üzere yılda iki kez Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Maliye Bakanlığına bildirilir.

m) İstanbul Depreme Hazırlık Çalışmaları İzleme Raporu: İstanbul İl Özel İdaresi tarafından İstanbul'un depreme karşı hazırlanması amacıyla yürütülen, Yatırım Programında yer almayan, İstanbul'da Sismik Riskin Etkilerinin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (ISMEP) çalışmalarıyla ilgili her dört ayda bir gelişme raporu Başbakanlığa, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderilir.

Madde 29-Hazine Müsteşarlığı yatırım teşviki ve yabancı sermaye, Dış Ticaret Müsteşarlığı ise ihracat teşviki ve serbest bölgeler ile ilgili bilgileri ve KOSGEB desteklerini, hazırlanan formlara uygun olarak ve aylık bazda her ayı takip eden on beş gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletirler.

Madde 30- Mahalli idarelerin bütçe ve kesin hesap durumlarını belirleyen bilgiler İçişleri Bakanlığı ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı kanalıyla 15 Temmuz 2006 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Madde 31- Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, ilgili kuruluşların, Yıllık Program Kararnameleri çerçevesindeki program uygulamalarını da denetimi içine alır. Başbakanlığa gönderilen denetleme raporlarının bir nüshası Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına da gönderilir.

Diş Yardımlarla İlgili Faaliyetlerin Koordinasyonu ve İzlenmesi

Madde 32- Bütün kamu kurum ve kuruluşlarının diğer ülkelere sağladığı yardımlarla ilgili faaliyetlerin koordinasyonu ve izlenmesi Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) tarafından yürütülür. Bu amaçla bütün kamu kurum ve kuruluşları diğer ülkelere sağladığı yardımları, TİKA tarafından hazırlanan formata uygun olarak üçer aylık dönemler halinde TİKA'ya bildirir.

Diş Ticaret Müsteşarlığı, yapılacak Karma Ekonomik Komisyon (KEK) Toplantılarının ve Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) ile ilgili görüşmelerin takvimlerini üçer aylık dönemler halinde; KEK Protokolleri ile STA'ların birer kopyalarını en geç imzalanmalarını takip eden bir ay içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletir.

Hazine Müsteşarlığı, yapılan sermaye ihracı ile ilgili bilgileri ülke ve sektörler itibarıyla aylık bazda ve her ayı takip eden 15 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletir.

Kamu kurum ve kuruluşları, yabancı ülke ve kuruluşlarla yaptıkları dış ekonomik ilişkilerle ilgili anlaşmaların birer kopyasını anlaşmanın imzalanmasını takip eden bir ay içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletir.

Kesin Hesap Farklarının Kapatılmasından Doğan Ödenek İhtiyaçları

Madde 33- Yatırımları Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca yürütülen kuruluşların, 2005 yılı sonunda tamamlandığı için 2006 Yılı Yatırım Programında yer almayan projelerinin kesin hesap farklarından kaynaklanan yüklenici alacakları, yıl içinde bütçenin yedek ödenek tertiplerinden Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Bütçesine aktarılacak meblağdan karşılanır.

Diğer genel ve özel bütçeli kuruluşların geçmiş yıllarda tamamlanmış ve 2006 Yılı Yatırım Programında yer almayan projeleriyle ilgili kesin hesap farklarından kaynaklanan geçmiş yıl yatırım giderleri borçları kuruluşun Yatırım Programına bu amaçla tefrik edilmiş proje ödeneğinden karşılanır. Böyle bir projenin bulunmaması halinde ise adı geçen borçların ödenebilmesi için ilgili kuruluşun talebi üzerine 2006 Yılı Yatırım Programına kesin hesap farkı adıyla proje alınır. Finansman ihtiyacı öncelikle projeler arası ödenek aktarması yoluyla karşılanacak olan bu projelerin Programa alınması talepleri, 6 ncı maddedeki limitlere bağlı olmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sonuçlandırılır.

KİT'ler ve bağlı ortaklıkları ile iştiraklerinde ise söz konusu borçlar, yatırım ödenekleriyle ilişkilendirilmeden işletme bütçelerinden ödenir ve bu harcamalar ilgili projenin maliyetine ilave edilir. Yapılan işlemlerin sonucundan Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi verilir.

Proje Revizyon Talepleri

Madde 34- Kuruluşların proje revizyon talepleri, 15 Aralık 2006 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Bu talepler yıl sonuna kadar sonuçlandırılır.

YÜRÜRLÜK

Madde 35- Bu Karar 1/1/2006 tarihinde yürürlüğe girer.

KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER LİSTESİ BİRİNCİ DERECEDE ÖNCELİKLİ YÖRELER

1. Adıyaman	26. Kars
2. Ağrı	27. Kastamonu
3. Aksaray	28. Kırıkkale
4. Amasya	29. Kırşehir
5. Ardahan	30. Kilis
6. Artvin	31. Malatya
7. Bartın	32. Mardin
8. Batman	33. Muş
9. Bayburt	34. Nevşehir
10. Bingöl	35. Niğde
11. Bitlis	36. Ordu
12. Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri)	37. Osmaniye
13. Çankırı	38. Rize
14. Çorum	39. Samsun
15. Diyarbakır	40. Siirt
16. Elazığ	41. Sinop
17. Erzincan	42. Sivas
18. Erzurum	43. Şanlıurfa
19. Giresun	44. Şırnak
20. Gümüşhane	45. Tokat
21. Hakkari	46. Trabzon
22. Iğdır	47. Tunceli
23. Kahramanmaraş	48. Van
24. Karabük	49. Yozgat
25. Karaman	50. Zonguldak

2006 Yılı Programı
19 Ekim 2005 Gün ve 25971 Sayılı Resmi Gazetede
Yayımlanan 17 Ekim 2005 Gün ve 2005/9486 Sayılı 2006 Yılı
Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair
Bakanlar Kurulu Kararı Ekidir

GİRİŞ

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi 2005 yılı sonu itibarıyla tamamlanacaktır. Dokuzuncu Kalkınma Planı, Avrupa Birliğinin yeni mali programlama dönemiyle uyum sağlamak amacıyla, başlangıç yılı 2007 yılı olacak şekilde hazırlanacaktır. Bu durumda, 2006 yılı, kalkınma planı tarafından kapsanmayan bir geçiş yılı olacaktır.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu gereğince, Orta Vadeli Program (2006-2008) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından hazırlanmış ve 23 Mayıs 2005 tarihli ve 2005/8873 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla kabul edilmiştir.

2006 Yılı Programı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı sürecinde hazırlanan Uzun Vadeli Strateji (2001-2023) ve Orta Vadeli Program (2006-2008) esas alınarak hazırlanmıştır.

Orta Vadeli Programda (OVP) temel amaç ve öncelikli hedefler olarak aşağıda belirtilen hususlar benimsenmiştir.

“Avrupa Birliğine üyelik yolunda, toplumun bütün kesimlerinin gözetildiği ve ülkemizin ekonomik ve sosyal kalkınmasının hızlandırıldığı bir ortamda, insanımızın yaşam kalitesini yükseltmek Orta Vadeli Programın temel amacıdır.

Mevcut siyasi istikrar, gerçekleştirilen reformlar, ülkemizin genç, eğitilmiş ve girişimci insan gücü, uluslararası rekabete açık sanayisi, işleyen piyasa ekonomisi, doğal ve kültürel değerleri, toplumun refahının yaygınlaşarak artmasına katkıda bulunacaktır.

Programın temel amacına hizmet etmek üzere, ülkemizin beşeri ve iktisadi varlıkları etkin bir şekilde değerlendirilerek;

- istikrarlı bir ortamda sürdürülebilir büyümenin sağlanması,
- ekonomide rekabet gücünün artırılması,
- insan kaynaklarının geliştirilmesi,
- sosyal içermenin güçlendirilmesi,
- bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması,
- kamuda iyi yönetişimin yaygınlaştırılması,
- fiziki alt yapının iyileştirilmesi

alanlarında gelişme sağlanması ve sürdürülmekte olan yapısal reformların tamamlanması öncelikli hedeftir.”

Sonuç olarak, 2006 Yılı Programı OVP'nin temel amaç ve öncelikli hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

2006 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMAÇ VE POLİTİKALARI

I. MAKROEKONOMİK AMAÇLAR

Ekonomide sağlanan güven ve istikrarı artırarak ekonomik büyüme sürecini devam ettirmek, istihdamı artırmak, enflasyonu daha da aşağı çekmek, kamu kesimi borçlanma ihtiyacını ortadan kaldırmak ve kamu borcunun milli gelire oranındaki düşüş eğilimini devam ettirmek 2006 Yılı Programının makroekonomik temel amaçlarıdır.

Ekonominin dışsal şoklara karşı dayanıklılığını artırmak amacıyla sürdürülebilir bir cari açık seviyesini korumak ve açığın sağlam kaynaklarla finanse edilmesini sağlamak programın temel öncelikleri arasındadır.

II. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR

A. BÜYÜME VE İSTİHDAM

1. Ekonomik büyüme ve istihdam artışının özel sektör eliyle gerçekleştirilmesi esastır. Kamu kesimi, gerek düzenlemeler gerekse de alt yapı harcamaları kanalıyla özel sektör için elverişli ortamı oluşturacaktır.
2. Bu çerçevede, mal ve hizmet üretim ve ihracatında artışın devam etmesi sağlanacak, ekonominin rekabet gücü ve dış şoklara karşı direnci artırılabilecektir.

3. Özellikle kamu politikalarından kaynaklanan belirsizlikler azaltılarak, işletmelerin öngörülebilir bir ortamda uzun vadeli planlamaya dayalı olarak çalışabilmeleri için elverişli koşullar oluşturulacaktır.

B. PARA POLİTİKASI VE FİYAT İSTİKRARI

1. 2006 yılı başından itibaren fiyat istikrarı hedefinin güvenilirliğini pekiştirecek olan açık enflasyon hedeflemesine geçilecektir.
2. Para politikası karar alma mekanizmasının kurumsallaşması ve daha saydam bir yapıya kavuşması açısından, Para Politikası Kurulunda faize ilişkin kararlar oylamayla alınacak ve nihai nitelik taşıyacak, Kurul toplantılarının özetleri kamuoyuna açıklanacak, para politikası raporu yerine enflasyona ilişkin niceliksel tahminleri de içeren enflasyon raporu yayımlanacaktır.
3. Merkez Bankası, beklentileri yönlendirmek ve fonlama maliyetini belirlemek amacıyla, kısa vadeli faiz oranlarını temel para politikası aracı olarak aktif bir şekilde kullanmaya devam edecektir.
4. Döviz kurlarının seyrinde makroekonomik dengeler ve döviz piyasası arz ve talep dinamiklerinin ön plana çıktığı dalgalı döviz kuru rejimine devam edilecektir.
5. Piyasada döviz arz fazlası oluşması halinde, Merkez Bankası, döviz arz fazlalığını düzenli ihalelerle sterilize edebilecektir.
6. Döviz kurlarında aşırı oynaklık durumlarında Merkez Bankası, uzun dönemli denge değerini etkileme amacı olmaksızın döviz piyasasına müdahalede bulunacaktır.

C. ÖDEMELER DENGESİ

1. Sürdürülebilir ihracat artışını sağlayacak ihracat yapısını oluşturmak amacıyla, kaliteli ve katma değeri yüksek ürünleri öne çıkaracak yeterli ve etkin destek mekanizmaları geliştirilecektir.
2. İkili ve çok taraflı ticari ilişkiler kapsamında ihracatın geliştirilmesi amacıyla, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonu sağlayacak, ihracatçıların pazara giriş olanaklarını geliştirecek ve mevcut pazar paylarını artıracak mekanizmalar geliştirilecektir.
3. 2007-2009 dönemini kapsayacak yeni bir ihracat stratejik planı hazırlanacaktır.
4. Dahilde işleme rejimi kapsamında yapılan ithalatın ekonomik yapıya olan etkileri araştırılacak ve ihtiyaç duyulması halinde gerekli tedbirler alınacaktır.
5. Sanayi ürünlerinde otonom tarife kontenjanı açılmasına ilişkin talepler, AB ile müzakere edilecektir.
6. Ülkemizin ticari ortakları arasında yer alan ve önemli ticari potansiyele sahip ülkeler ile komşu ülkelere öncelik verilerek, ticaretin önündeki teknik engellerin ivedilikle kaldırılmasını sağlayacak mekanizmalar geliştirilecektir.
7. Orta vadede yurt içi üretimin ithalat bağımlılığının azaltılması amacıyla, sanayide kullanılan ithal ara girdilerin, rekabet koşulları altında, yurt içinde üretilmesini sağlayacak politikalar geliştirilecektir. Bu bağlamda, sanayide Ar-Ge faaliyetlerinin yaygınlaştırılması sağlanarak özellikle yüksek teknoloji ara girdilerin yurt içinde üretilmesinin desteklenmesine yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

8. Gümrük Birliği uyarınca üstlenmekle yükümlü olduğumuz AB'nin teknik mevzuatına uyum süreci hızlandırılacak, uyumlaştırılan mevzuatın etkili biçimde uygulanmasını teminen gerekli idari, teknik ve fiziki alt yapı kurulacak, ithalatta gözetim ve denetim etkinleştirilecektir.

D. MALİYE POLİTİKASI

1. Makroekonomik istikrarın sürdürülmesini sağlamak amacıyla para politikası ile maliye politikasının uyumu gözetilecektir. Program döneminde mali disipline titizlikle uyulacak, faiz oranlarını ve kamu borç stokunun milli gelir oranını düşürme sürecini devam ettirecek şekilde faiz dışı fazla verme politikası sürdürülecektir.
2. Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununda öngörülen ikincil düzenlemeler uygulamaya konulacaktır.
3. Yerel yönetim gelirlerine ilişkin düzenlemeler yapılarak, yerel yönetimlerin gelir yapısı merkezi idareden aktarılacak yerel ve müşterek nitelikli görev ve hizmetlerle orantılı bir şekilde güçlendirilecektir.
4. Vergi mevzuatında yer alan istisna ve muafiyetlere ilişkin düzenlemeler ekonomik ve sosyal politikalar ile AB mevzuatı çerçevesinde yeniden değerlendirilecek, ayrıca vergi mevzuatını sadeleştirmeye yönelik çalışmalara devam edilecektir.
5. Borç stokunun vade, faiz ve para cinsinden kompozisyonu ve uygulanan maliye politikası dikkate alınarak, kamu finansman ihtiyacı en düşük maliyetle karşılanacaktır.
6. Kayıt dışılıkla mücadele daha etkin hale getirilecektir.

E. KAMU YATIRIMLARI

1. Kamu yatırımları, etkinliği artırılarak, öncelikli sosyal ihtiyaçları giderecek ve üretken faaliyetleri destekleyecek nitelikteki alt yapıya yönlendirilecektir.
2. Kamu yatırımlarının etkin, verimli ve zamanında gerçekleştirilmesini hedefleyen rasyonalizasyon çalışmalarına devam edilecektir.
3. Eğitim, sağlık, teknolojik araştırma, ulaştırma, sulama, içme suyu ve e-Devlet yatırımlarına öncelik verilecektir.
4. Kamu yatırımları bölgesel kalkınma ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasında etkili bir araç olarak kullanılacaktır.
5. AB'ye üyelik yönünde ortaya konulan politika ve önceliklerin hayata geçirilmesi için sürdürülen çalışmaların gerektirdiği yatırımlar hızlandırılacaktır.
6. Kamu alt yapı yatırımlarında özel sektör katılımını artırıcı modeller geliştirilecektir.
7. Kamu yatırım teklif ve kararları, sağlıklı sorun analizlerini içeren sektör çalışmalarına ve nitelikli yapılabirlik etüt ve analizlerine dayandırılacaktır.

F. KİT VE SOSYAL GÜVENLİK

1. KİT'lerin karar alma süreçlerinde esnekliklerini artıracak, performans yönetimi anlayışına dayalı ve KİT'leri daha hesap verebilir kılacak yeni bir KİT yönetim sisteminin oluşturulması amacıyla KİT Yönetişim Kanunu çıkarılacaktır.
2. KİT'lerdeki atıl istihdamın azaltılması, verimlilik artışının sağlanması ve zarar eden birimlerin fonksiyonları da dikkate alınarak tasfiye edilmesine yönelik politika 2006 yılında da sürdürülecektir. Bununla birlikte, KİT'lerin nitelikli personel ihtiyacı belirlenecek kriterlere göre karşılanacaktır.
3. Kamu ihale mevzuatının KİT'lerin serbest piyasada rekabet etmelerini engelleyici hükümleri gözden geçirilecektir.
4. KİT'ler rekabetçi bir anlayışla, mal ve hizmet fiyatlarını piyasa şartlarına göre tespit edecektir.
5. KİT'ler, genel yatırım ve finansman kararnamelerinde öngörülen hedeflere ulaşacak şekilde faaliyet gösterecektir. Bu bağlamda, KİT'lerin, verimliliği artırıcı, stok, üretim ve pazarlama maliyetlerini düşürücü, uluslararası mal ve hizmet fiyat hareketlerinden kaynaklanan maliyet değişmelerine duyarlı bir fiyat ve finansman politikası izlemesi sağlanacaktır.
6. Tarımsal ürün stoklarının eritilmesi amacıyla, TMO'nun 2005 yılına oranla daha az alım ve alımlarından daha fazla satış yapması programlanmıştır.
7. KİT'ler ile bazı kamu kurumlarının mal ve hizmet üretim birimlerinin özelleştirilmelerine devam edilecektir.
8. Özelleştirme uygulamalarında, sermaye piyasalarının kullanılmasına özel önem verilerek sermayenin tabana yayılması ve böylece sermaye piyasalarının derinlik kazanması sağlanacaktır.
9. Tarımsal destekler için bütçeden ayrılan payın tarımsal destekleme araçları arasındaki dağılımı tarım stratejisi çerçevesinde belirlenecektir.
10. 2001 yılında uygulamaya konulan ve 2005 yılı sonunda sona ermesi öngörülen Tarım Reformu Uygulama Projesi (TRUP) 2007 yılı sonuna kadar uzatılmış olup, strateji belgesinde yer alan Çevre Amaçlı Tarım Arazilerinin Korunma Projesi (ÇATAK) ve Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı gibi yeni destekleme araçlarının TRUP kapsamında uygulanmasına devam edilecektir.
11. Sosyal güvenlik kuruluşlarının mali sürdürülebilirliğinin sağlanmasına ve sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılacak bütçe transferlerinin kontrol altına alınmasına yönelik olarak, prim borçlarının yeniden yapılandırılması ve alınacak etkin tedbirlerle prim tahsilat oranının artırılması amaçlanmaktadır.
12. Sosyal güvenlik kurumlarının en önemli harcama kalemlerinden olan sağlık harcamaları kontrol altına alınacaktır.
13. Mali sürdürülebilirlik ve uzun dönemli aktüeryal dengeler gözetilerek, norm ve standart birliği sağlanmış tek bir emeklilik rejiminin kurulmasına yönelik düzenleme yapılacaktır.
14. Aynı norm ve standartlarda toplumun tüm kesimlerine hitap edecek genel sağlık sigortasının kurulmasına yönelik düzenleme yapılacaktır.

TABLO: I. 1 - Temel Ekonomik Büyüklükler

	2000	2001	2002	2003	2004	2005 ⁽¹⁾	2006 ⁽²⁾
BÜYÜME VE İSTİHDAM (Yüzde Değişme)							
Toplam Tüketim	6,9	-7,3	3,1	4,9	9,6	4,6	4,2
Kamu	4,0	-1,7	1,8	-0,6	1,8	1,0	5,2
Özel	7,5	-8,3	3,4	5,9	10,9	5,2	4,1
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı	14,6	-31,0	-3,8	10,7	29,4	14,6	8,7
Kamu	18,0	-27,4	10,0	-8,4	-4,5	23,3	4,6
Özel	13,1	-32,6	-10,5	22,2	44,8	12,0	10,0
Stok değişimi ⁽³⁾	0,6	-4,6	7,2	3,0	1,1	-0,5	-0,0
Toplam Mal ve Hizmet İhracatı	19,2	7,4	11,1	16,0	12,5	6,8	8,6
Toplam Mal ve Hizmet İthalatı	25,5	-24,9	15,8	27,1	24,7	8,6	7,9
GSYİH Büyümesi	6,8	-7,8	8,1	5,7	9,1	5,0	5,0
GSYİH (Milyon YTL, Cari Fiyatlarla)	124 583	178 412	277 574	359 763	430 511	486 844	541 857
GSYİH (Milyar ABD Doları, Cari Fiyatlarla)	199,7	145,9	184,5	240,5	302,8	359,1	382,0
Kişi Başı Milli Gelir (GSYİH, ABD Doları)	2 963	2 134	2 662	3 425	4 256	4 982	5 235
Kişi Başı Milli Gelir (SAGP, GSYİH, ABD Doları)	6 820	6 155	6 550	6 993	7 756	8 428	9 017
Nüfus (Bin Kişi)	67 420	68 365	69 302	70 231	71 152	72 065	72 974
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	49,9	49,8	49,6	48,3	48,7	48,9	49,0
İstihdam Düzeyi (Bin Kişi)	21 581	21 524	21 354	21 147	21 791	22 445	22 894
İşsizlik Oranı (Yüzde)	6,5	8,4	10,3	10,5	10,3	9,7	9,7
DIŞ TİCARET (Milyar Dolar)							
İhracat (FOB)	27,8	31,3	36,1	47,3	63,1	72,4	79,0
İthalat (CIF) ⁽⁴⁾	54,5	41,4	51,6	69,3	97,5	115,0	124,4
Dış Ticaret Dengesi	-26,7	-10,1	-15,5	-22,1	-34,4	-42,6	-45,4
Cari İşlemler Dengesi / GSYİH (Yüzde)	-4,9	2,3	-0,8	-3,3	-5,2	-5,9	-5,8
Dış Ticaret Hacmi / GSYİH (Yüzde)	41,2	49,8	47,5	48,5	53,1	52,2	53,2
KAMU FİNANSMANI (Yüzde)							
Genel Devlet Gelirleri ⁽⁵⁾ / GSYİH	40,4	42,6	39,9	40,7	41,7	43,3	44,1
Genel Devlet Harcamaları ⁽⁵⁾ / GSYİH	50,2	58,5	53,5	50,7	46,9	44,7	43,9
Genel Devlet Borçlanma Gereği ⁽⁵⁾ / GSYİH	9,8	15,9	13,6	10,0	5,2	1,3	-0,2
Genel Devlet Faiz Harcamaları ⁽⁵⁾ / GSYİH	17,0	23,7	19,3	16,8	13,4	9,8	8,7
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği ⁽⁶⁾ / GSYİH	11,9	16,3	12,6	9,3	4,7	0,9	-0,7
Kamu Brüt Borç Stoku / GSYİH	68,8	106,4	92,7	82,7	77,1	73,6	71,2
Kamu Net Borç Stoku / GSYİH	57,5	89,5	77,8	69,8	63,2	59,0	56,5
FİYATLAR (Yüzde Değişme)							
GSMH Deflatörü	50,9	55,3	44,4	22,5	9,5	7,7	6,0
TÜFE Yıl Sonu	39,0	68,5	29,7	18,4	9,3	8,0	5,0

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Büyümeye katkı olarak verilmektedir.

(4) 2001 yılından itibaren parasal olmayan altın ithalatı dahildir.

(5) Genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerini, sosyal güvenlik kuruluşlarını, mahalli idareleri, döner sermayeleri ve fonları kapsamaktadır.

(6) Genel Devlet ve KİT'leri kapsamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE HEDEFLER

I. BÜYÜME VE İSTİHDAM

A. GSMH VE SEKTÖREL BÜYÜME HIZLARI

1. Mevcut Durum

2003 yılında yüzde 5,8 oranında büyüyen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH), 2004 yılında yüzde 8,9 oranında büyüme kaydetmiştir. 2004 yılında Gayri Safi Milli Hasılda (GSMH) kaydedilen yüzde 9,9 oranındaki büyüme hızı, 1966 yılından bu yana ulaşılan en yüksek büyüme hızı olmuştur. Söz konusu yılda tarım sektörü katma değeri yüzde 2 oranında artarken, sanayi sektörü katma değer artışı yüzde 9,4 olarak gerçekleşmiştir. Hizmetler sektörü katma değeri, ticaret sektöründeki ve ithalat vergisindeki sırasıyla yüzde 12,8 ve yüzde 26,2 oranındaki artışların etkisiyle, yüzde 10,2 oranında artmıştır. 2001 yılından itibaren daralan inşaat sektörü katma değerinde ise 2004 yılında yüzde 4,6 oranında artış kaydedilmiştir.

TABLO: II. 1 - Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları

	Dönemler İtibarıyla								Yıllık	2006 (2)
	2004				2005					
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	2003	2004		
	(Sabit Fiyatlarla Yüzde Değişme)									
Tarım	2,7	4,3	-1,4	9,1	0,0	0,1	-2,5	2,0	1,0	1,5
Sanayi	10,4	15,7	7,5	4,0	5,5	3,9	7,8	9,4	5,0	5,1
Hizmetler	13,3	15,0	6,9	7,0	4,8	4,9	6,7	10,2	5,7	5,7
GSYİH	11,8	14,4	5,3	6,3	4,8	4,2	5,8	8,9	5,0	5,0
GSMH	13,9	15,7	5,7	6,6	5,3	3,4	5,9	9,9	5,0	5,0
	(Sabit Fiyatlarla Yüzde Pay)									
Tarım	4,4	7,2	20,4	10,9	4,2	7,0	12,4	11,6	11,2	10,8
Sanayi	32,9	32,5	25,6	28,4	33,1	32,4	29,3	29,4	29,4	29,4
Hizmetler	62,7	60,2	54,1	60,8	62,7	60,6	58,3	59,0	59,4	59,8
GSYİH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT, DİE

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2004 yılının ilk yarısında yüzde 13,2 oranında artan GSYİH büyüme hızı, yılın ikinci yarısında, özellikle talep artışını sınırlamaya yönelik önlemlerin de etkisiyle, yüzde 5,7 olarak gerçekleşmiştir. Bu eğilimin 2005 yılının ilk yarısında da devam ettiği gözlenmekte olup, bu dönemde GSYİH'da yüzde 4,5 oranında artış kaydedilmiştir. Aynı dönemde tarım sektörü katma değerindeki artış yüzde 0,1 olurken, sanayi ve hizmetler sektörlerindeki katma değer artış hızları sırasıyla yüzde 4,6 ve yüzde 4,8 olarak kaydedilmiştir. İnşaat sektörü katma değeri ise yüzde 19,7 oranında artış göstererek GSYİH büyümesine önemli katkı sağlamıştır.

TABLO: II. 2 - Fert Başına GSMH

Yıllar	Yıl Ortası Nüfusu (1) (Bin Kişi)	(Cari Fiyatlarla)			(1998 Yılı Fiyatlarıyla)			Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) (ABD Doları/YTL) (3)	SAGP Göre Fert Başına GSYİH (ABD Doları)
		Fert Başına GSMH			Fert Başına GSMH				
		GSMH (Milyon YTL)	YTL	ABD Doları (2)	GSMH (Milyon YTL)	YTL	ABD Doları (2)		
1977	41 769	1,1	0,0	1 488	23 302	558	2 145	0,000014	1 945
1978	42 641	1,6	0,0	1 604	23 588	553	2 127	0,000018	2 081
1979	43 531	2,9	0,1	1 760	23 473	539	2 074	0,000030	2 198
1980	44 439	5,3	0,1	1 570	22 820	514	1 975	0,000051	2 288
1981	45 540	8,0	0,2	1 598	23 917	525	2 020	0,000067	2 564
1982	46 688	10,6	0,2	1 412	24 656	528	2 031	0,000082	2 750
1983	47 864	13,9	0,3	1 299	25 695	537	2 064	0,000099	2 934
1984	49 070	22,2	0,5	1 238	27 521	561	2 157	0,000141	3 168
1985	50 307	35,3	0,7	1 356	28 705	571	2 194	0,000210	3 320
1986	51 433	51,2	1	1 487	30 645	596	2 291	0,000280	3 552
1987	52 561	75,0	1	1 668	33 653	640	2 462	0,000363	3 911
1988	53 715	129,2	2	1 693	34 141	636	2 444	0,000595	4 042
1989	54 894	230,4	4	1 979	34 697	632	2 431	0,001006	4 116
1990	56 154	397,2	7	2 712	37 947	676	2 599	0,001533	4 566
1991	57 272	634,4	11	2 656	38 080	665	2 557	0,002353	4 676
1992	58 392	1 104	19	2 752	40 518	694	2 668	0,003765	4 973
1993	59 513	1 997	34	3 055	43 817	736	2 831	0,006175	5 393
1994	60 637	3 888	64	2 159	41 151	679	2 610	0,012485	5 110
1995	61 763	7 855	127	2 783	44 423	719	2 766	0,022905	5 487
1996	62 909	14 978	238	2 933	47 586	756	2 909	0,039679	5 918
1997	64 064	29 393	459	3 030	51 532	804	3 093	0,071466	6 298
1998	65 215	53 518	821	3 156	53 518	821	3 156	0,124144	6 451
1999	66 350	78 283	1 180	2 825	50 262	758	2 913	0,191772	6 084
2000	67 420	125 596	1 863	2 987	53 447	793	3 049	0,270944	6 820
2001	68 365	176 484	2 581	2 111	48 351	707	2 720	0,424010	6 155
2002	69 302	275 032	3 969	2 638	52 188	753	2 896	0,611482	6 550
2003	70 231	356 681	5 079	3 396	55 251	787	3 025	0,732480	6 993
2004	71 152	428 932	6 028	4 240	60 698	853	3 281	0,780121	7 756
2005(4)	72 065	485 058	6 731	4 964	63 733	884	3 401	0,801538	8 428
2006(5)	72 974	539 870	7 398	5 216	66 920	917	3 527	0,823503	9 017

Kaynak: DİE, OECD, DPT

(1) DİE yıl ortası nüfus tahminidir.

(2) Merkez Bankası döviz alış kuru kullanılarak hesaplanmıştır.

(3) OECD tarafından GSYİH için hesaplanan satın alma gücü paritesidir.

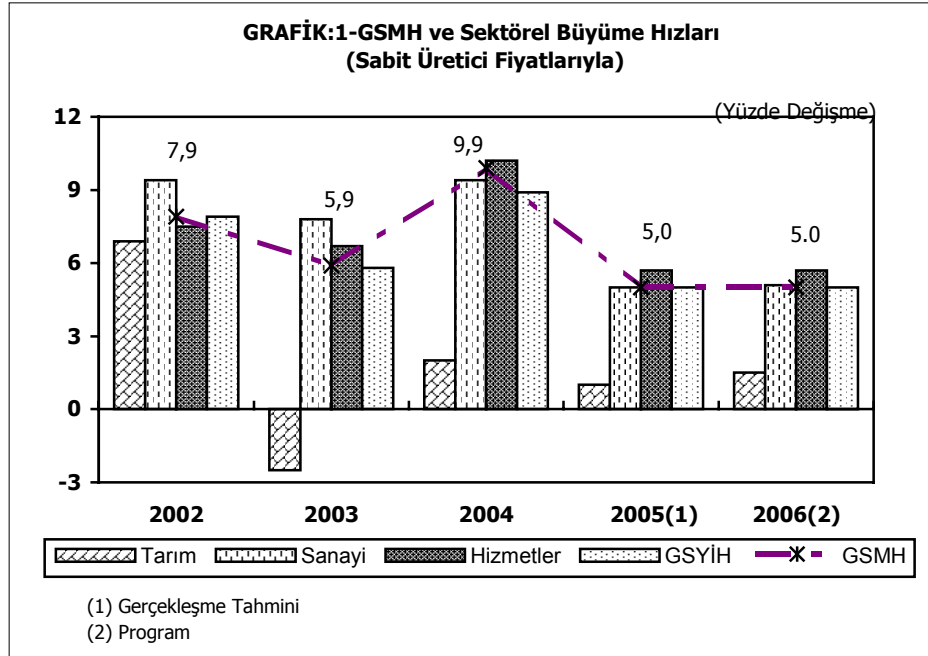
(4) DPT tahminidir

(5) Program

Sanayi üretimine ilişkin veriler incelendiğinde, 2002 yılından itibaren sanayi üretiminde gözlenen artış trendinin 2005 yılında da devam ettiği görülmektedir. İmalat sanayii kapasite kullanım oranı 2005 yılının üçüncü çeyreğinde yüzde 81,3 oranına ulaşmıştır. 2005 yılının Ocak-Ağustos döneminde sanayi üretimi ise 2004 yılının aynı dönemine göre, yüzde 4,3 oranında artmıştır. 2005 yılı Ağustos ayında ise sanayi üretimi, 2004 yılının Ağustos ayına göre yüzde 8,3 oranında artış göstermiştir. GSMH ilk yarı sonuçları ve son aylarda sanayi üretiminde ortaya çıkan yukarıdaki gelişmeler neticesinde, 2005 yılının tamamında bu yıl için hedeflenen yüzde 5 oranındaki GSMH büyümesinin gerçekleşeceği anlaşılmaktadır.

2. 2006 Yılı Hedefleri

Türkiye ekonomisi 2002 yılının ilk çeyreğinden itibaren kesintisiz bir büyüme dönemine girmiş ve 2002-2004 döneminde GSMH reel olarak yıllık ortalama yüzde 7,9 oranında artmıştır. 2005 yılı büyüme gelişmeleri de dikkate alındığında, GSMH büyüme hızının 2001 yılından itibaren uzun yıllar ortalama büyüme hızından oldukça yüksek seyrettiği ortaya çıkmaktadır. 2006 yılında da ekonomideki büyüme eğiliminin devam ederek, GSYİH ve GSMH'nin yüzde 5 oranında artması öngörülmektedir. Bir taraftan ekonomik programın uygulanmasında kaydedilen başarı, diğer taraftan Türkiye'nin AB ile üyelik müzakerelerine başlaması, büyüme hedefini destekleyen iki önemli çıpa olarak ortaya çıkmaktadır. Kamu maliyesinde ve faiz oranlarındaki olumlu gelişmelerin ve enflasyondaki düşüş trendinin sürmesi, özelleştirme ve yapısal reformlardaki ilerlemelerin devam etmesi, 2006 yılında da GSMH büyümesinin sürmesinde belirleyici olacaktır.

2006 yılında tarım sektörü katma değeri artış oranının, uzun yıllar ortalamasının biraz üzerinde, yüzde 1,5 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Sanayi üretiminde ise 2006 yılında yüzde 5,1 oranında katma değer artışı olacağı tahmin edilmektedir. Önceki yıllarda özel sabit sermaye yatırımlarında kaydedilen yüksek oranlı artıştan kaynaklanan üretim kapasitesindeki artışlar ve imalat sanayi ihracatının sağlam bir baza ulaşması, sanayi üretimini destekleyici faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Verimlilik artışında son yıllarda sağlanan iyileşmeler de sanayi üretimindeki artışın devam etmesini destekleyecektir.

Hizmetler sektörü katma değerinin 2006 yılında yüzde 5,7 oranında artması beklenmektedir. Hizmetler sektörü alt sektörler itibarıyla incelendiğinde, inşaat sektörünün hizmetler sektörü içerisindeki payının 1987 yılında yüzde 13 olan seviyesinden 2004 yılında, yüzde 5,5'lere gerilediği gözlenmektedir. Reel kredi hacminin genişlemesi, ipoteg'e dayalı konut finansmanı sisteminin uygulamaya konulması ve faizlerin daha düşük seviyelere gerilemesiyle birlikte inşaat sektöründe orta vadeli bir büyüme trendi beklentisiyle 2006 yılında inşaat sektörü katma değerinin yüzde 20 civarında artacağı tahmin edilmektedir. İnşaat sektörü katma değerindeki artışın, ticaret ve ulaştırma gibi diğer sektörlerin büyümesini de olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. 2006 yılında turizm sektöründeki canlılığın devam etmesi ticaret sektörü katma değerindeki artışı destekleyecektir.

Bu tahminler çerçevesinde, 2006 yılında yüzde 5 oranındaki GSMH büyümesine, tarım sektörü katkısının 0,2 puan, sanayi sektörü katkısının 1,5 puan, hizmetler sektörü katkısının ise 3,3 puan olması beklenmektedir. Sektörel paylar itibarıyla, 2006 yılında tarım sektörünün GSYİH içindeki payının bir önceki yıla göre düşeceği, hizmetler sektörünün payının artacağı, sanayi sektörünün payının ise aynı kalacağı tahmin edilmektedir.

Bu gelişmelerle birlikte dünya ekonomisindeki büyümenin öngörülenden daha az gerçekleşmesi ve petrol fiyatlarındaki artış eğiliminin devam etmesi, 2006 yılı için öngörülen yüzde 5'lik büyüme hızına ulaşılmasında karşılaşılabilecek muhtemel dışsal riskler olarak ön plana çıkmaktadır.

B. İSTİHDAM

1. Mevcut Durum

Ülkemizde sağlıklı ve etkin bir işgücü piyasasının varlığı, sürdürülebilir bir büyüme ortamının sağlanması ve ekonominin rekabet gücünün artırılması açısından önemli bir faktördür. Ancak, ülkemizde işgücü piyasasının gerek yapısı gerekse işleyişinde bir kısım sorunların olduğu gözlenmektedir. Bu sorunlar; işgücünün eğitim ve verimlilik düzeyindeki yetersizlikler, başta kadınlarda olmak üzere, istihdam ve işgücüne katılma oranlarının düşüklüğü, tarımın istihdam içerisindeki payının yüksekliği ve kayıt dışı istihdamın büyüklüğüdür. Ayrıca, işgücü piyasasının esnek bir yapıda olmaması, arz ve talep uyumsuzluğuna yol açarak mevcut sorunları ağırlaştırmaktadır.

Ülkemizde, 2004 yılı itibarıyla işgücüne katılma oranı AB ortalaması ile karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. İşgücüne katılma oranının düşük olması; tarımsal istihdamın azalma eğilimi sonucu artan kente göçün özellikle kadınların işgücünden çekilmesine neden olmasından, yaşanan ekonomik krizlerden, ortalama eğitim süresinin

uzamasından, yüksek işsizlik ortamında kişilerin, özellikle kadınların, iş bulmaktan ümitlerini kesip iş aramamalarından, erken emeklilik ve işgücünün eğitim seviyesinin düşüklüğünden kaynaklanmaktadır. Okullaşma oranlarının artması, eğitim süresinin uzaması ve kırsal alandan kente göç, kısa dönemde işgücüne katılma oranını düşürmekle birlikte, bu faktörlerin orta ve uzun dönemde işgücüne katılma oranını artırması beklenmektedir.

Yüksek oranda istihdam barındıran tarım sektöründe rekabet ortamının oluşmasına paralel olarak istihdam azalmaktadır. Bu durum, kırsal alanlardan kentlere göç eden nitelsiz işgücüne yeterli iş imkanının yaratılamaması nedeniyle işsizliğin artmasına yol açmaktadır.

Ekonomik istikrarın sağlanması için uygulanan programlar, yatırımların düşük düzeyde seyretmesi, 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz istihdam artışını sınırlayan ve işsizliği artıran faktörler olmuştur. Ancak, ekonomide canlanmanın devam etmesi neticesinde, 2004 yılının ikinci çeyreğinden itibaren istihdamda bir artış meydana gelmiştir. Nitekim, 1999 yılından bu yana ilk kez, işsizlik oranında bir düşüş kaydedilmiştir.

2004 yılında işgücünün yüzde 69,5'ini, istihdamın yüzde 70,8'ini ve işsizlerin yüzde 58,1'ini lise altı eğitim seviyesindekiler ile okuma yazma bilmeyenler oluşturmaktadır. Mevcut işgücünün eğitim seviyesinin düşüklüğü işgücü verimliliğini ve işgücü piyasasının etkinliğini azaltan bir faktördür. Ülkemizde çalışan başına verimlilik AB ortalamasının yaklaşık üçte biri seviyesindedir.

İşgücü piyasasının önemli sorunlarından birisi de kayıt dışı istihdamın yüksek olmasıdır. Çalışanların yaklaşık yüzde 45'inin kayıtdışı çalıştığı tahmin edilmektedir. Bu durum vergi ve sigorta gelirlerinde bir azalmaya, işletmeler arasında rekabet koşullarında eşitsizliğe, çalışanlar açısından kötü çalışma koşullarına ve sosyal güvenceden yoksunluğa neden olmaktadır.

Kadınlar, özürliüler, uzun süreli işsizler ve gençlerin işgücü piyasasına girmede ve çalışma yaşamında karşılaştıkları zorluklar ve azalmasına rağmen çocuk işçiliği istihdamda sorun alanları olmaya devam etmektedir.

2004 yılında işsizlik oranı bir önceki yıla göre 0,2 puan azalarak yüzde 10,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, işgücünde 649 bin kişilik bir artış gözlenirken, istihdam edilenlerin sayısı 644 bin kişi artmıştır. İşgücüne katılma oranı ise 2004 yılında yüzde 48,7'ye yükselmiştir. Bu oran erkeklerde yüzde 72,3, kadınlarda ise yüzde 25,4 oranında gerçekleşmiştir. İstihdam oranı 2004 yılında Türkiye genelinde yüzde 43,7'ye yükselirken kadınlarda bu oran yüzde 22,9'a inmiştir. 2004 yılında tarım dışı sektörlerde işsizlik oranı yüzde 14,7'ye, genç nüfusta işsizlik oranı ise yüzde 19,7'ye gerilemiştir.

2004 yılında tarım sektöründe yüzde 3,3, sanayi sektöründe yüzde 3,7, hizmetler sektöründe ise yüzde 2,6 oranında istihdam artışı kaydedilmiştir. Özellikle hizmetler sektöründeki istihdam artışında inşaat alt sektöründe kaydedilen yüzde 6,6 oranındaki istihdam artışı etkili olmuştur. 2004 yılında toplam istihdam içerisinde sanayi sektörünün payı yüzde 18,3, hizmetler sektörünün payı yüzde 47,7 ve tarım sektörünün payı ise yüzde 34 olmuştur.

TABLO: II. 3 - Yıllar İtibarıyla Yurtiçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2001	2002	2003	2004
Çalışma Çağındaki Nüfus	47 158	48 041	48 912	49 906
İşgücü	23 491	23 818	23 640	24 289
İstihdam	21 524	21 354	21 147	21 791
Tarım	8 089	7 458	7 165	7 400
Sanayi	3 774	3 954	3 846	3 988
Hizmetler	9 661	9 942	10 135	10 403
İnşaat	1 110	958	965	1 029
İşsiz	1 967	2 464	2 493	2 498
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	49,8	49,6	48,3	48,7
İstihdam Oranı (Yüzde)	45,6	44,4	43,2	43,7
İşsizlik Oranı (Yüzde)	8,4	10,3	10,5	10,3
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (Yüzde)	12,7	15,0	15,0	14,7
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (Yüzde)	16,2	19,2	20,5	19,7
Eksik İstihdam	1 405	1 297	1 143	987
Eksik İstihdam Oranı	6,0	5,4	4,8	4,1
Atıl İşgücü Oranı (Yüzde)	14,4	15,7	15,3	14,4

Kaynak: DPT, DİE

2004 yılının ikinci çeyreğinden itibaren başlayan yüksek istihdam artışı yılın tamamında istihdamın bir önceki yıla göre yüzde 3 oranında artmasını sağlamıştır. 2004 yılındaki istihdam artışı temel olarak kentsel istihdamdaki artıştan ve özel sektörde yaratılan yeni iş imkanlarından kaynaklanmıştır. 2004 yılında kentsel istihdam yüzde 4,9 oranında artmış, aynı dönemde kentlerdeki işsizlik oranı 0,2 puan azalarak yüzde 13,6 olmuştur. 2004 yılında toplam istihdamda sağlanan hızlı artışa rağmen, çalışma çağındaki nüfusta kaydedilen yüzde 2 oranındaki artış ve işgücüne katılma oranlarındaki yükselme toplam işgücü büyüklüğünü etkileyerek, işsizlik oranının daha düşük seviyelerde gerçekleşmesini engellemiştir.

TABLO: II. 4 - Kentsel ve Kırsal İşgücü Piyasasında Gelişmeler

(15+Yaş, Bin Kişi)

	Kent		Kır	
	2003	2004	2003	2004
15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	29 919	30 813	18 993	19 093
İşgücü	13 091	13 714	10 549	10 576
İstihdam	11 287	11 843	9 860	9 948
Tarım	478	684	6 687	6 716
Sanayi	3 119	3 204	727	784
Hizmetler	7 690	7 956	2 445	2 449
İşsiz	1 804	1 870	689	628
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	43,8	44,5	55,5	55,4
İstihdam Oranı (Yüzde)	37,7	38,4	51,9	52,1
İşsizlik Oranı (Yüzde)	13,8	13,6	6,5	5,9
Eksik İstihdam	675	515	468	482
Eksik İstihdam Oranı (Yüzde)	5,2	3,8	4,4	4,6
Atıl İşgücü Oranı (Yüzde)	19,0	17,4	10,9	10,5

Kaynak: DİE

2004 yılında kamu kesimi istihdamı yüzde 7,8 oranında azalmış, özel kesim istihdamı ise yüzde 5 oranında artmıştır. Bunun sonucunda, kamu kesiminde istihdam 252 bin kişi azalarak 2.960 bin kişiye gerilerken, özel kesimde istihdam 896 bin kişilik artışla 18.831 bin kişiye ulaşmıştır.

TABLO: II. 5 - İşyeri Durumuna Göre İstihdam Edilenler

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2003		2004	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
Kamu	3 212	15,2	2 960	13,6
Özel	17 935	84,8	18 831	86,4
Toplam	21 147	100,0	21 791	100,0

Kaynak: DİE

2004 yılında toplam istihdam içerisinde ücretli ve yevmiyelilerin payı yüzde 50,8'e yükselmiştir. Kentsel işgücünde bu oran yüzde 72,2'yi bulmaktadır. Tarım kesiminde ise ücretli çalışma çok düşük düzeylerde olup, çalışanların yüzde 50,8'i ücretsiz aile işçisidir. Ücretsiz aile işçilerinin ise yaklaşık yüzde 71,8'si kadınlardan oluşmaktadır.

TABLO: II. 6 - İstihdam Edilenlerin İşteki Çalışma Durumuna Göre Durumu

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2003		2004	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
Ücretli ve Yevmiyeli	10 707	50,6	11 079	50,8
Kendi Hesabına Çalışan ve İşveren	6 302	29,8	6 409	29,4
Ücretsiz Aile İşçisi	4 138	19,6	4 303	19,7
Toplam	21 147	100,0	21 791	100,0

Kaynak: DİE

HİA sonuçları üçer aylık dönemler halinde ve yıllık olarak yayımlanmaktayken 2004 yılında önceki yıllardan farklı olarak HİA'larda Avrupa Birliği İstatistik Ofisi'nin (EUROSTAT) talep ettiği değişkenler kapsamış olup, yıllık sonuçlar istatistiki bölge birimleri sınıflandırması Düzey 2'ye (26 bölge) göre verilmiştir.

İstihdam oranlarına bakıldığında en yüksek değer yüzde 56,1 ile TR 83 (Samsun, Tokat, Çorum, Amasya) bölgesinde ve en düşük değer ise yüzde 34,9 ile TRC 2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) bölgesinde görülmektedir.

İşsizlik oranı en yüksek olan bölge yüzde 17,9 ile TRB 1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli) bölgesidir. Bu bölgede kadınların işsizlik oranı yüzde 16,8 iken, erkeklerin işsizlik oranı yüzde 18,2'dir. İşsizlik oranının en düşük olduğu bölge ise yüzde 1,7 ile TRA 2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) bölgesidir. Bu bölgede ise kadınların işsizlik oranı yüzde 1,1, erkeklerin işsizlik oranı ise yüzde 1,9'dur.

TABLO: II. 7 - 2005 Yılında Yurtiçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2005						
	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz
Çalışma Çağındaki Nüfus	50 346	50 452	50 530	50 585	50 695	50 777	50 833
İşgücü	23 512	23 588	23 784	24 432	25 015	25 363	25 544
İstihdam	20 815	20 838	21 190	21 993	22 721	23 058	23 227
Tarım	6 289	6 230	6 417	6 812	7 266	7 494	7 690
Sanayi	4 046	4 054	4 107	4 154	4 165	4 248	4 291
Hizmetler	10 480	10 554	10 666	11 026	11 290	11 315	11 245
İnşaat	907	924	1 004	1 145	1 252	1 303	1 322
İşsiz	2 697	2 750	2 594	2 439	2 294	2 305	2 317
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	46,7	46,8	47,1	48,3	49,3	50,0	50,3
İstihdam Oranı (Yüzde)	41,3	41,3	41,9	43,5	44,8	45,4	45,7
İşsizlik Oranı (Yüzde)	11,5	11,7	10,9	10,0	9,2	9,1	9,1
TarımDışı İşsizlik Oranı (Yüzde)	15,2	15,4	14,5	13,4	12,5	12,6	12,8
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (Yüzde)	21,4	21,8	20,5	18,7	17,6	17,4	17,6
Eksik İstihdam	701	864	823	866	889	883	845
Eksik İstihdam Oranı	3,0	3,6	3,5	3,5	3,6	3,5	3,3
Atıl İşgücü Oranı (Yüzde)	14,5	15,3	14,4	13,5	12,8	12,6	12,4

Kaynak: DİE

Türkiye genelinde işsizlik oranı 2005 yılının ikinci çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre 0,1 puan azalarak yüzde 9,2'ye gerilemiştir. 2004 yılının ikinci yarısından itibaren başlayan yüksek istihdam artışı 2005 yılının ikinci çeyreğinde de devam etmiş ve istihdam edilen kişi sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 2,4 oranında artarak 22.721 bin kişiye yükselmiştir.

2005 yılının ikinci çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında istihdam tarım sektöründe 554 bin kişi azalmıştır. Aynı dönemde istihdam artışı sanayi sektöründe 204 bin, hizmetler sektöründe ise 883 bin kişi olmuştur. Hizmetler sektöründe önemli bir yeri olan inşaat sektöründe 179 bin kişilik istihdam artışı kaydedilmiştir. Bunun sonucunda inşaat sektörünün toplam istihdam içindeki payı yüzde 5,5'e yükselmiştir.

İşsizlik oranı 2005 yılının Şubat ayından itibaren girdiği azalma eğilimini sürdürerek, Temmuz ayında, özellikle tarım sektöründeki istihdam artışının sürmesi sonucunda, bir önceki ay seviyesinde gerçekleşerek yüzde 9,1 olmuştur. 2005 yılının Temmuz ayında işgücüne katılma oranı hem kadınlarda hem de erkeklerde artarak toplamda yüzde 50,3'e çıkmıştır. İstihdam artışı 2005 yılının Temmuz ayında da devam etmiş ve bir önceki aya göre 169 bin kişi artmıştır.

Son açıklanan veriler istihdam düzeyinde artışın sürdüğünü göstermektedir. Bu artışın yılın kalanında da süreceği ve işgücüne katılım oranının 2005 yılında yüzde 48,9'a çıkacağı, işsizlik oranının ise yüzde 9,7'ye düşeceği tahmin edilmektedir.

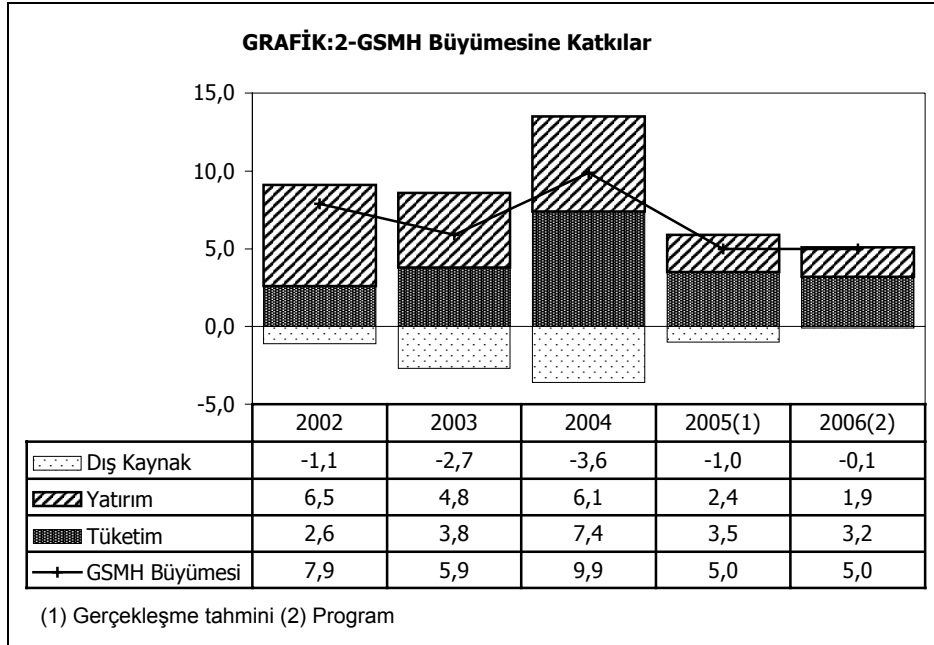
2. 2006 Yılı Hedefleri

2006 yılında, öngörülen büyüme ve yatırım artışlarına bağlı olarak önemli sayıda iş imkânlarının yaratılması ve istihdamın yaklaşık 450 bin kişi artması beklenmektedir. Ancak, işgücüne katılım oranındaki yükselme ve sivil işgücündeki artış neticesinde işsizlik oranının 2005 yılı seviyesinde kalacağı tahmin edilmektedir.

C. EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

1. Mevcut Durum

2004 yılında toplam yurt içi talep reel olarak yüzde 13,3 oranında artarken, dış dengenin GSMH büyümesine katkısının negatif 3,6 puan olması sonucunda GSMH yüzde 9,9 oranında büyümüştür. Bu dönemde yurt içi talepte kaydedilen yüksek oranlı artışta, özel tüketim ve özel kesim sabit sermaye yatırımlarında sırasıyla yüzde 10,1 ve yüzde 45,5 oranlarındaki reel artışlar önemli rol oynamıştır. Özel kesim sabit sermaye yatırımlarında kaydedilen yükseliş ise makina-teçhizat yatırımlarındaki yüzde 60,3 oranındaki artıştan kaynaklanmaktadır.

2005 yılında toplam yurt içi talebin yüzde 5,7 oranında artacağı tahmin edilmektedir. 2005 yılında dış dengenin GSMH büyümesine olan katkısının negatif 1 puan olarak gerçekleşmesi neticesinde GSMH büyümesinin yüzde 5 olması beklenmektedir.

2005 yılında özel tüketimin yüzde 5,2, kamu tüketiminin ise yüzde 1 oranında artması sonucunda toplam tüketimin yüzde 4,6 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Bu dönemde, özel sabit sermaye yatırımlarının yüzde 12, kamu sabit sermaye

yatırımlarının ise yüzde 23,3 oranında artması beklenmektedir. Böylece, toplam sabit sermaye yatırımlarındaki yüzde 14,6 oranında reel artış sağlanırken, cari fiyatlarla toplam sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payı bir önceki yıla göre 1,9 puan artarak yüzde 20,3'e yükselecektir.

2005 yılında kamu harcanabilir gelirin GSMH'ya oranının, 2004 yılına göre 3,7 puan artarak yüzde 14,4'e yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu gelişmede, faiz ödemelerindeki düşüşün de etkisiyle cari transfer harcamalarındaki 3,2 puanlık gerileme ile vergi gelirlerindeki 1,3 puanlık artış belirleyici olacaktır. Bunun sonucunda, 1990'lı yılların başından bu yana istisnai yıllar dışında negatif seviyelerde gerçekleşen kamu tasarruflarının 2005 yılında pozitif dönmeye ve GSMH içindeki payının yüzde 2,6 olması beklenmektedir. Böylece, 2005 yılında kamu yatırımlarının GSMH içindeki payı 1,2 puan artmasına rağmen, kamu tasarruf yatırım açığı azalacaktır.

TABLO: II. 8 - Ekonominin Genel Dengesi

	(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)			(GSMH İçindeki Paylar)		
	2004	2005 (1)	2006 (2)	2004	2005 (1)	2006 (2)
I. 1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA	428 932	485 058	539 870	100,0	100,0	100,0
2. Dış Kaynak	26 530	34 574	37 985	6,2	7,1	7,0
3. Toplam Kaynaklar	455 462	519 632	577 855	106,2	107,1	107,0
4. Toplam Yatırımlar	113 671	133 340	150 741	26,5	27,5	27,9
5. Sabit Sermaye Yatırımı	78 782	98 653	113 583	18,4	20,3	21,0
5.1 Kamu	18 052	24 578	27 174	4,2	5,1	5,0
5.2 Özel	60 730	74 076	86 408	14,2	15,3	16,0
6. Stok Değişmesi	34 890	34 687	37 158	8,1	7,2	6,9
6.1 Kamu	- 111	1 405	- 725	0,0	0,3	-0,1
6.2 Özel	35 000	33 282	37 883	8,2	6,9	7,0
7. Toplam Tüketim	341 791	386 292	427 114	79,7	79,6	79,1
II. 8. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	46 086	69 983	83 007	10,7	14,4	15,4
9. Kamu Tüketimi	51 477	57 352	64 797	12,0	11,8	12,0
10. Kamu Tasarrufu	-5 391	12 631	18 210	-1,3	2,6	3,4
11. Kamu Yatırımı	17 941	25 983	26 449	4,2	5,4	4,9
12. Kamu (Tas.-Yat.) Farkı	-23 332	-13 352	-8 239	-5,4	-2,8	-1,5
III. 13. ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	382 847	415 075	456 863	89,3	85,6	84,6
14. Özel Tüketim	290 314	328 940	362 317	67,7	67,8	67,1
15. Özel Tasarruf	92 532	86 135	94 546	21,6	17,8	17,5
16. Özel Yatırım	95 730	107 357	124 292	22,3	22,1	23,0
17. Özel (Tas.-Yat.) Farkı	-3 198	-21 222	-29 746	-0,7	-4,4	-5,5
18. Özel Tasarruf Oranı	24,2	20,8	20,7	-	-	-
19. Toplam Yurt içi Tasarruflar	87 141	98 766	112 756	20,3	20,4	20,9
20. S.Ser. Yatırımı/GSMH	18,4	20,3	21,0	-	-	-
21. Yurt içi Tasarruf/GSMH	20,3	20,4	20,9	-	-	-

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO: II. 9 - Ekonominin Genel Dengesi

	(1998 Yılı Fiyatlarıyla, Milyon YTL)			(Yüzde Değişme)	
	2004	2005 (2)	2006 (3)	2005 (2)	2006 (3)
I. 1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA	60 698	63 733	66 920	5,0	5,0
2. Dış Kaynak (1)	2 692	3 290	3 380	-1,0	-0,1
3. Toplam Kaynaklar	63 390	67 023	70 299	5,7	4,9
4. Toplam Yatırımlar	16 559	18 041	19 254	9,0	6,7
5. Sabit Sermaye Yatırımı	12 245	14 036	15 254	14,6	8,7
5.1 Kamu	2 816	3 471	3 631	23,3	4,6
5.2 Özel	9 429	10 565	11 623	12,0	10,0
6. Stok Değişmesi (1)	4 314	4 005	4 000	-0,5	-0,0
6.1 Kamu	- 14	162	- 78	0,3	-0,4
6.2 Özel	4 327	3 843	4 078	-0,8	0,4
7. Toplam Tüketim	46 831	48 982	51 045	4,6	4,2
II. 8. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	6 522	9 195	10 289	41,0	11,9
9. Kamu Tüketimi	6 529	6 595	6 939	1,0	5,2
10. Kamu Tasarruf	- 8	2 600	3 350	-	-
11. Kamu Yatırım	2 802	3 633	3 553	29,6	-2,2
12. Kamu Tasarruf Yatırım Farkı	-2 810	-1 033	- 203	-	-
III. 13. ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	54 176	54 538	56 630	0,7	3,8
14. Özel Tüketim	40 302	42 387	44 106	5,2	4,1
15. Özel Tasarruf	13 875	12 151	12 525	-12,4	3,1
16. Özel Yatırım	13 756	14 408	15 701	4,7	9,0
17. Özel Tasarruf Yatırım Farkı	118	-2 257	-3 176	-	-
18. Özel Tasarruf Oranı	25,6	22,3	22,1	-	-
19. Toplam Yurt içi Tasarruflar	13 867	14 751	15 875	6,4	7,6
20. S.Sermaye Yatırımı/GSMH	20,2	22,0	22,8	-	-
21. Yurt içi Tasarruflar/GSMH	22,8	23,1	23,7	-	-

Kaynak: DPT

(1) Yüzde değişimleri GSMH büyümesine katkıları göstermektedir.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

2. 2006 Yılı Hedefleri

2006 yılında toplam yurt içi talebin yüzde 4,9 oranında artması ve dış dengenin GSMH büyümesine katkısının negatif 0,1 puan olması sonucunda GSMH'nin yüzde 5 oranında artması beklenmektedir.

2006 yılında toplam yurt içi talepteki artışın özel kesim tüketim ve yatırım harcamalarından kaynaklanacağı tahmin edilmektedir. Nitekim, bu dönemde özel tüketim harcamalarında yüzde 4,1, özel sabit sermaye yatırımlarında ise yüzde 10 oranında bir artış beklenmektedir. 2006 yılında kamu tüketiminin yüzde 5,2, kamu sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 4,6 oranında artması beklenmektedir.

Bu gelişmeler neticesinde 2006 yılında, toplam sabit sermaye yatırımlarındaki reel artış hızının yüzde 8,7 olması, cari fiyatlarla toplam sabit sermaye yatırımlarının GSMH

içindeki payının ise bir önceki yıla göre 0,7 puan artarak yüzde 21'e yükselmesi beklenmektedir.

Kamu harcanabilir gelirinin GSMH'ya oranındaki artış eğiliminin 2006 yılında da devam etmesi ve bir önceki yıla göre 1 puan artarak yüzde 15,4'e yükselmesi öngörülmüştür. Bu gelişmenin büyük ölçüde faiz ödemelerindeki düşüşün sürmesiyle sağlanması beklenmektedir. 2006 yılında kamu tasarruflarındaki iyileşmenin devam etmesi neticesinde kamu tasarruf yatırım açığının azalacağı tahmin edilmektedir.

II. YATIRIMLAR

A. YATIRIMLARIN SEKTÖREL DAĞILIMI

1. Mevcut Durum

2005 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 43,7'sinin genel ve katma bütçeli kuruluşlar, yüzde 36'sının mahalli idareler, yüzde 9,6'sının KİT'ler, yüzde 7'sinin özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, yüzde 2'sinin İller Bankası, yüzde 1,6'sının ise döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

2005 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde enerji, konut, sağlık ve diğer hizmetler sektörlerinin paylarının 2004 yılına göre artacağı, tarım, ulaştırma, turizm ve eğitim sektörlerinin paylarının azalacağı, madencilik ve imalat sektörlerinin paylarında ise önemli bir değişikliğin olmayacağı beklenmektedir.

2005 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde özellikle enerji, ulaştırma, konut ve sağlık sektörlerinin paylarının artacağı, tarım, imalat, eğitim ve diğer hizmetler sektörlerinin paylarının azalacağı, madencilik ve turizm sektörlerinin paylarının ise aynı seviyede kalacağı tahmin edilmektedir.

2. 2006 Yılı Hedefleri

2006 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 4,6 oranında artması öngörülmektedir. Kamu sabit sermaye yatırımlarının yüzde 41,8'inin genel ve katma bütçeli kuruluşlar, yüzde 36'sının mahalli idareler, yüzde 12'sinin KİT'ler, yüzde 5,9'unun özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, yüzde 2,4'ünün İller Bankası, yüzde 1,8'inin döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

2006 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde, 2005 yılına göre madencilik, sağlık ve diğer hizmetler sektörlerinin paylarının artması, tarım, imalat, enerji, konut ve eğitim sektörlerinin paylarının azalması, ulaştırma ve turizm sektörlerinin paylarında ise önemli bir değişikliğin olmaması öngörülmektedir.

2006 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde konut sektörünün payının artacağı, enerji ve diğer hizmetler sektörlerinin paylarının azalacağı ve geri kalan sektörlerin paylarının ise 2005 yılı ile aynı düzeyde kalacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 10 - Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2004)

(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)

Sektörler	Genel + Katma (1)	KİT	Özelleş. Kap. Kur	Fonlar	İller Bankası	Döner Ser.+S.G.K.	ALT TOPLAM	Yüzde Dağılım	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Dağılım
Tarım	1 151	8	3	0	0	42	1 205	11,1	136	1 340	8,4
Madencilik	10	258	0	0	0	0	268	2,5	0	268	1,7
İmalat	2	47	379	0	1	2	430	4,0	47	477	3,0
Enerji	991	659	336	0	0	0	1 985	18,3	148	2 133	13,3
Ulaştırma	2 501	499	299	0	0	8	3 307	30,5	2 072	5 379	33,6
Turizm	56	0	0	0	0	26	83	0,8	26	109	0,7
Konut	19	0	0	0	0	0	19	0,2	151	170	1,1
Eğitim	1 614	0	0	0	0	75	1 689	15,6	348	2 037	12,7
Sağlık	478	1	0	0	0	125	604	5,6	179	783	4,9
Diğer Hizmetler	787	0	0	10	413	38	1 248	11,5	2 049	3 296	20,6
İktisadi	357	0	0	0	14	37	408	3,8	224	632	4,0
Sosyal	430	0	0	10	398	1	839	7,7	1 825	2 664	16,7
Toplam	7 608	1 471	1 016	10	414	316	10 836	100,0	5 156	15 992	100,0
Yüzde Dağılım	70,2	13,6	9,4	0,1	3,8	2,9	100,0	-	-	-	-
Yüzde Dağılım	47,6	9,2	6,4	0,1	2,6	2,0	67,8	-	32,2	100,0	-

Kaynak: DPT

(1) Yatırım işçiliği hariç

TABLO: II. 11 - Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2005) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)

Sektörler	Genel + Katma (2)	KİT	Özelleş Kap.Kur	Fonlar	İller Bankası	Döner Ser.+S.G.K.	ALT TOPLAM	Yüzde Dağ.	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Dağılım
Tarım	1 259	7	3	0	0	30	1 298	9,1	211	1 509	6,8
Madencilik	1	403	0	0	0	0	404	2,8	1	404	1,8
İmalat	4	72	485	0	0	9	570	4,0	71	641	2,9
Enerji	1 193	613	633	0	0	0	2 439	17,1	638	3 077	13,8
Ulaştırma	2 968	1 031	436	0	0	9	4 444	31,2	2 441	6 885	31,0
Turizm	45	0	0	0	0	23	69	0,5	48	117	0,5
Konut	138	0	0	0	0	0	138	1,0	235	373	1,7
Eğitim	1 888	0	0	0	0	98	1 986	14,0	698	2 684	12,1
Sağlık	817	1	0	0	0	130	949	6,7	292	1 241	5,6
Diğer Hizmetler	1 412	0	0	12	450	52	1 926	13,5	3 381	5 307	23,9
İktisadi	985	0	0	0	16	45	1 046	7,4	377	1 423	6,4
Sosyal	427	0	0	12	434	7	880	6,2	3 004	3 884	17,5
Toplam	9 725	2 127	1 556	12	450	352	14 222	100,0	8 016	22 238	100,0
Yüzde Dağılım	68,4	15,0	10,9	0,1	3,2	2,5	100,0	-	-	-	-
Yüzde Dağılım	43,7	9,6	7,0	0,1	2,0	1,6	64,0	-	36,0	100,0	-

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Yatırım işçiliği hariç

TABLO: II. 12 - Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2006) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)

Sektörler	Genel+ Katma(2)	KİT	Özelleş Kap.K.	Fonlar	İller Bankası	Döner Ser.+S.G.K.	ALT TOPLAM	Yüzde Dağ.	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Dağılım
Tarım	1 119	23	2	0	0	30	1 173	7,4	231	1 404	5,7
Madencilik	30	606	0	0	0	0	635	4,0	1	636	2,6
İmalat	15	120	282	0	1	0	419	2,6	79	498	2,0
Enerji	1 146	665	510	0	0	0	2 322	14,7	682	3 004	12,2
Ulaştırma	2 787	1 541	663	0	0	20	5 010	31,7	2 670	7 680	31,1
Turizm	40	0	0	0	0	35	75	0,5	50	126	0,5
Konut	91	0	0	0	0	1	92	0,6	257	350	1,4
Eğitim	2 100	0	0	0	0	104	2 204	13,9	717	2 922	11,8
Sağlık	897	0	0	0	0	209	1 106	7,0	316	1 422	5,8
Diğer Hizmetler	2 103	0	0	14	601	57	2 775	17,6	3 895	6 670	27,0
İktisadi	1 373	0	0	0	22	54	1 450	9,2	405	1 855	7,5
Sosyal	730	0	0	14	579	3	1 325	8,4	3 490	4 816	19,5
Toplam	10 328	2 955	1 456	14	602	457	15 811	100,0	8 900	24 711	100,0
Yüzde Dağılım	65,3	18,7	9,2	0,1	3,8	2,9	100,0	-	-	-	-
Yüzde Dağılım	41,8	12,0	5,9	0,1	2,4	1,8	64,0	-	36,0	100,0	-

Kaynak: DPT

(1) Program

(2) Yatırım işçiliği hariç

TABLO: II. 13 - Toplam Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)

	2004			2005 (1)			2006 (2)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	1 652	2 460	4 112	1 812	2 053	3 865	1 671	2 394	4 065
Madencilik	271	1 205	1 476	405	1 380	1 785	643	1 536	2 179
İmalat	478	25 646	26 124	642	30 635	31 277	501	35 720	36 222
Enerji	2 401	1 020	3 421	3 364	1 539	4 903	3 277	1 387	4 664
Ulaştırma	6 055	11 410	17 465	7 599	14 203	21 801	8 345	16 560	24 905
Turizm	124	4 630	4 754	128	5 601	5 729	135	6 650	6 785
Konut	175	8 027	8 202	406	10 864	11 271	371	13 244	13 615
Eğitim	2 474	711	3 184	3 138	675	3 814	3 422	787	4 210
Sağlık	912	2 469	3 382	1 438	3 407	4 845	1 636	3 973	5 609
Diğer Hizmetler	3 509	3 152	6 662	5 647	3 717	9 364	7 172	4 157	11 328
TOPLAM	18 052	60 730	78 782	24 578	74 076	98 653	27 174	86 408	113 583

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO: II. 14 - Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı

(Cari Fiyatlarla Yüzde Dağılım)

	2004			2005 (1)			2006 (2)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	9,1	4,1	5,2	7,4	2,8	3,9	6,1	2,8	3,6
Madencilik	1,5	2,0	1,9	1,6	1,9	1,8	2,4	1,8	1,9
İmalat	2,6	42,2	33,2	2,6	41,4	31,7	1,8	41,3	31,9
Enerji	13,3	1,7	4,3	13,7	2,1	5,0	12,1	1,6	4,1
Ulaştırma	33,5	18,8	22,2	30,9	19,2	22,1	30,7	19,2	21,9
Turizm	0,7	7,6	6,0	0,5	7,6	5,8	0,5	7,7	6,0
Konut	1,0	13,2	10,4	1,7	14,7	11,4	1,4	15,3	12,0
Eğitim	13,7	1,2	4,0	12,8	0,9	3,9	12,6	0,9	3,7
Sağlık	5,1	4,1	4,3	5,8	4,6	4,9	6,0	4,6	4,9
Diğer Hizmetler	19,4	5,2	8,5	23,0	5,0	9,5	26,4	4,8	10,0
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

B. KAMU YATIRIMLARI UYGULAMASI

Sahip olduğu geniş coğrafi alan ve nüfus büyüklüğü ile hızla kalkınarak gelişmiş ülkelerle arasındaki gelişmişlik farkını azaltmak ve AB üyelik müzakereleri sürecinde çeşitli alanlarda AB kriterlerini sağlamak durumunda olan ülkemizde;

- genç kesimin ağırlıkta olduğu nüfusunun eğitim ihtiyaçlarının karşılanarak nitelikli hale getirilmesi,
- sağlık hizmetlerinin etkili bir şekilde sunulması,
- dünyadaki rekabet gücümüzün artırılarak ihracat ve büyümede sürdürülebilirlik için teknolojik gelişmenin sağlanması ve e-Devlet uygulamalarına geçilmesi,
- ulaşım altyapısının geliştirilerek niteliğinin artırılması,
- hızlı büyümenin ortaya çıkaracağı enerji ihtiyacının en verimli şekilde, yeterli, kaliteli ve ucuz olarak temin edilmesi ve arz güvenliğinin sağlanması,
- tarımsal sulama potansiyelinin değerlendirilmesi,
- kırsal ve kentsel altyapı ihtiyaçlarının karşılanarak insanımızın yaşam kalitesinin iyileştirilmesi,
- çevrenin korunması,
- bütün bunlarla beraber bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması

için önemli miktarlarda kamu yatırımı ihtiyacı bulunmaktadır.

TABLO: II. 15 - Türkiye’de, AB Ülkelerinde, ABD ve Japonya’da Kamu Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYİH İçindeki Payı, Yüzde (1)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
AB-15 Ort.	2,7	2,9	2,8	2,9	2,8	2,8
AB-10 Ort. (Yeni Üyeler)	2,9	3,1	3,5	3,3	3,4	3,3
AB-25 Ort.	2,8	2,9	3,1	3,0	3,0	3,0
- Lüksemburg	3,8	4,4	5,1	4,9	4,8	5,1
- Yunanistan	4,1	4,0	3,6	4,0	4,1	3,3
- İrlanda	3,6	4,3	4,2	3,9	3,8	3,6
- İspanya	3,1	3,5	3,7	3,6	3,6	3,7
- Portekiz	3,8	4,0	3,3	3,3	2,4	3,3
- Polonya	2,5	3,5	3,6	3,4	3,5	4,2
ABD	2,6	2,7	2,8	2,7	3,3	3,2
Japonya	5,1	4,9	4,7	4,2	3,3	3,3
Türkiye	4,5	4,7	4,6	3,6	3,1	3,8

Kaynak: AB ülkeleri için; Avrupa Komisyonu, *Economic Forecasts* (Spring 2005), Sayfa 122. Türkiye 2000-2003 dönemi için; 2004 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Program, Sayfa 19, 2004-2005 dönemi için DPT.

(1) Genel Devlet tanımı esas alınmıştır.

Ülkemiz, AB üyesi 25 ülke ile kıyaslandığında, nüfus büyüklüğü itibarıyla Almanya’dan sonra ikinci, yüzölçümü itibarıyla ise birinci sırada bulunmaktadır. 2000-2005 döneminde genel devlet kapsamındaki kamu sabit sermaye yatırımlarının (KSSY) GSYİH içindeki payı dikkate alındığında, ülkemizde AB üyesi ülkelerin geneli ile ABD’den daha yüksek, bazı AB üyesi ülkeler ile Japonya’ya yakın veya bazı yıllarda onlardan daha az oranda KSSY gerçekleştirildiği görülmektedir. Ancak, söz konusu ülkelerin, mevcut gelişmişlik seviyelerinin Türkiye’den ileride olduğu, alt yapı ihtiyaçlarının büyük ölçüde tamamlanmış olduğu, ekonomik ve sosyal göstergeler itibarıyla oldukça iyi durumda bulunduğu ve gerek kişi başına gerekse km² başına Türkiye’den daha fazla KSSY yapıldığı görülmektedir.

Örneğin, 2003 yılı değerleri itibarıyla, cari fiyatlarla 8,9 milyar dolarlık genel devlet KSSY ile Türkiye 25 AB üyesi ülke içinde 8’inci sırada bulunurken, kişi başına 126 dolar KSSY ile 25’inci sırada, km² başına 11.424 dolar KSSY ile 23’üncü sırada bulunmaktadır. Yine genel devlet kapsamında, 2003 yılı itibarıyla, sırasıyla kişi başına ve km² başına,

- AB-25 ortalamasının yüzde 21,3’ü ve yüzde 16,9’u
- AB-15 ortalamasının yüzde 19’u ve yüzde 14,7’si,
- AB-10 (Yeni Üyeler) ortalamasının yüzde 52,6’sı ve yüzde 47,8’i,
- ABD’nin yüzde 12,5’i ve yüzde 37’si,
- Japonya’nın yüzde 9’u ve yüzde 2,4’ü

oranında KSSY yapılmıştır.

Ülkeler arası fiyat düzeyi farklılıklarını gidermek üzere, satın alma gücü paritesi çalışmaları çerçevesinde DİE tarafından açıklanan Gayrisafi Sabit Sermaye Oluşumu (GSSO) Grubu 2003 yılı fiyat düzeyleri dikkate alındığında AB-25 ortalaması fiyat düzeyi 100 olmak üzere Türkiye GSSO fiyat düzeyi 67 olmaktadır. Ancak, buna rağmen satın alma gücü paritesine göre ülkemiz 2003 yılında 13,3 milyar dolarlık toplam genel devlet KSSY ile bir basamak yükselerek 7'inci sıraya yükselmekte, satın alma gücü paritesine göre, kişi başına 189 dolarlık ve km² başına 17.051 dolarlık KSSY ile sırasıyla 25'inci ve 22'nci sırada bulunmaktadır. Ülkemizde, satın alma gücü paritesine göre ve genel devlet kapsamında, 2003 yılında sırasıyla kişi başına ve km² başına;

- AB-25 ortalamasının yüzde 31,5'i ve yüzde 25'i
- AB-15 ortalamasının yüzde 29,2'si ve yüzde 22,5'i,
- AB-10 (Yeni Üyeler) ülke ortalamasının yüzde 52,2'si ve yüzde 47,5'i, oranında

KSSY yapıldığı görülmektedir.

Söz konusu ülkelerin, AB'ye yeni üye olan 10 ülkesinin bazıları dışında gelişmiş, ekonomik ve sosyal alt yapı ihtiyaçlarını büyük ölçüde karşılamış oldukları dikkate alındığında, ülkemizdeki kamu yatırım seviyesinin düşüklüğü daha da belirgin hale gelmekte, gelişmiş ülkelerle aramızdaki farkları azaltarak dünya standartlarına yaklaşmak için çok daha yüksek miktar ve oranlarda kamu yatırımı yapma gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

2005 yılı itibarıyla, mahalli idare yatırımları ve yatırım işçilik giderleri hariç olmak üzere, ülkemizde, toplam tutarı 2005 yılı fiyatlarıyla 206,7 milyar YTL, 2004 sonu kümülatif harcaması 84 milyar YTL ve 2005 yılı başlangıç ödeneği 16,2 milyar YTL olan 2.627 adet kamu yatırım projesi yürütülmektedir.

TABLO: II. 16 - Türkiye'de Kamu Yatırımları, 2000-2005⁽¹⁾

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Proje Sayısı (Adet)	5 321	5 047	4 414	3 851	3 555	2 627
Toplam Proje Tutarı (Cari Fiyatlarla, Milyar YTL)	86,2	105,2	166,8	187,1	196,1	206,7
Cari Yıl Öncesi Kümülatif Harcama (Cari Fiyatlarla, Milyar YTL)	26,1	33,8	66,0	80,4	86,8	84,0
Toplam Program Ödenek (Cari Fiyatlarla, Milyar YTL)	5,9	6,9	10,6	12,5	12,0	16,2
Yatırım Programına Alınan Çok Yıllık Yeni Proje Sayısı	249	286	128	134	149	137
Toplam Program Ödenek / Toplam Proje Tutarı (Yüzde)	6,8	6,5	6,3	6,7	6,1	7,8
Yatırım Stokunun Ortalama Tamamlanma Süresi (Yıl) ⁽²⁾	9,2	9,4	8,5	7,6	8,1	6,6

(1) Mahalli idare yatırımları ve yatırım programında toplam dışı tutulan diğer yatırımlar hariçtir.

(2) İlgili yıl yatırım stokunun, aynı yıldaki program ödenek seviyesiyle tamamlanması için gereken ilave süreyi göstermektedir.

2005 Yılı Yatırım Programı verilerine göre;

- Mevcut stokta yer alan projelerden, 3,1 milyar YTL tutarındaki 848'i yıllık proje ve 343'ü çok yıllık proje olmak üzere, 18,1 milyar YTL tutarındaki 1.191 adedinin 2005 yılında bitirilmesi programlanmıştır. Toplam tutarı 13,4 milyar YTL olan 141 proje ise iz ödenek tahsis edilerek durdurulmuştur.
- 45,6 milyar YTL tutarındaki 814 projenin 2006, 39,3 milyar YTL tutarındaki 305 projenin 2007, 27,4 milyar YTL tutarındaki 149 projenin ise 2008 yılında bitirilmesi öngörülmektedir.
- 2006-2008 döneminde bitirilmesi programlanan ve toplam tutarı 112,3 milyar YTL olan söz konusu toplam 1.268 proje için 2004 sonu itibarıyla 55,6 milyar YTL harcanmış, 2005 yılında 9,4 milyar YTL ödenek ayrılmıştır.
- 2005 yılı ödeneğinin tamamen harcanacağı varsayıldığında, 2006-2008 döneminde söz konusu 1.268 projenin programlandığı şekilde bitirilebilmesi için 2005 yılı fiyatlarıyla toplam 47,1 milyar YTL, yıllık ortalama olarak ise 15,7 milyar YTL ödenek ayrılması gerekmektedir.
- Mevcut ödenek seviyesiyle kamu proje stoku 6,6 yılda tamamlanabilecektir. Söz konusu süre 2000'li yıllardaki en düşük ortalama tamamlanma süresini göstermektedir. İz ödenekli projeler hariç tutulduğunda stokun ortalama tamamlanma süresi 6,1 yıla düşmektedir.

Ülkemizde, 2005 yılında iyileşme görülmekle beraber, kamu yatırımlarına tahsis edilebilen kaynakların yetersizliği yanında kısıtlı kaynakların etkin kullanılmaması önemli bir sorundur;

- Rasyonelleştirme çalışmaları ile son yıllarda sağlanan iyileşmelere rağmen, kamu proje stokunun mevcut sınırlı kaynaklarla yürütülemeyecek ölçüde büyük olması,
- sistematik bir proje döngüsü yaklaşımının bulunmayışı ve bu kapsamda projelerin iyi hazırlanmış fizibilite etütlerine dayalı ve önceliklendirilmiş bir şekilde uygulamaya konulamaması,
- etkin bir izleme ve değerlendirmenin yapılamaması,
- kamu kuruluşlarının proje hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme birimlerindeki kapasite yetersizlikleri,
- ekonomik istikrarsızlıklar

gibi faktörler, yatırıma ayrılan kısıtlı kaynakların etkin kullanılmamasının ve projelerin programlandığı şekilde tamamlanamaması nedeniyle istenilen faydaların elde edilememesinin başlıca sebepleridir.

Önümüzdeki dönemde, kamu yatırımlarına ayrılabilen kaynakların ve uygulamada etkinliğin artırılması için bazı fırsatlar ortaya çıkmıştır;

- Ekonomik krizin etkilerinin hafiflemiş olması, 2005 yılında olduğu gibi, 2006 yılı ve sonrasında da kamu yatırımlarına ayrılabilen kaynakların artırılmasına imkan verecektir.

- Giderek daha fazla miktarda yararlandığımız AB fonları, hem kamu yatırımları için ilave kaynak sağlanmasına, hem de AB fon kullanımlarının belirli bir proje döngüsü çerçevesinde etkin hazırlık ve uygulamalar gerektirmesi sebebiyle, kamu kuruluşlarında belirli standartlara uygun proje hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme kapasitesinin gelişmesine katkıda bulunacaktır.
- Ülkemizin, artan kredibilitesi nedeniyle, daha uygun şartlarda dış proje kredisi sağlayan uluslararası kaynaklardan yararlanması mümkün olacaktır.
- Pilot uygulamaları sürdürülen kamu kuruluşları için stratejik planlama çalışmaları ve enerjide olduğu gibi, tarım ve kırsal kalkınma, ulaştırma ve çevre sektörlerinde de strateji hazırlıklarının belirli bir aşamaya gelmiş olması, projelerin bu stratejiler çerçevesinde daha iyi önceliklendirilmesine ve değerlendirilmesine imkan verecektir.
- Ülkemiz, kamu-özel işbirliği (KÖİ) modellerinden özellikle Yap-İşlet-Devret, Yap-İşlet konusunda sınırlı da olsa bazı sektörlerde deneyim sahibi olmuştur. Ülkemizdeki mevcut deneyimlerden, dünyadaki iyi uygulamalardan da yararlanılarak özel kesimin finansman, etkin uygulama ve işletme yeteneklerinin kamu hizmetlerine yönlendirilmesini teminen başlatılan girişimler sonrasında yasal, idari ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesiyle kamu yatırımlarının gerektirdiği çok büyük miktarlardaki kaynak ihtiyacının bir kısmının özel kesim tarafından karşılanması ve özel kesimdeki etkin uygulama ve işletme kapasitesi ile kamu yatırım ve hizmetlerinde görülen verimsizliğin bir ölçüde aşılması mümkün olacaktır.
- Ülkemizde, mahalli nitelikli işlerin mahalli idarelere bırakılması ve böylece yerinden yönetim ilkesinin hayata geçirilmesi yönünde çalışmalar başlatılmıştır. Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun Tasarısı hazırlanmış, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kapatılarak, yürüttüğü hizmetlerin mahalli idarelere bırakılması yönünde adım atılmıştır. Bu şekilde, kamu hizmetlerinde etkinliğin artırılması amaçlanmaktadır.

2006 yılı için proje bazındaki ödenek tahsislerinde, sektörel ve bölgesel önceliklerin yanı sıra devam eden projelerden;

- 2006 yılı içinde tamamlanarak ekonomiye kazandırılacak projelere,
- uygulanmasında önemli fiziki gerçekleşme sağlanmış öncelikli projelere,
- Yatırım Programında yer alan ve dış finansmanı sağlanan projelerden önemli oranda fiziki gerçekleşme sağlanmış öncelikli projelere,
- başlatılmış bulunan diğer projelerle bağlantılı veya eş zamanlı olarak yürütülmesi ve tamamlanması gereken projelere,
- afetlerin önlenmesi ve afet hasarlarının telafisine yönelik projelere,
- AB'ye üyelik yönünde ortaya konulan politika ve önceliklerin hayata geçirilmesi için sürdürülen çalışmaların gerektirdiği projelere,
- e-Dönüşüm Türkiye Projesi ile uyumlu bilgi ve iletişim teknolojisi projelerine

ağırlık verilecektir.

III. ÖDEMELER DENGESİ**A. DÜNYA TİCARETİ**

2004 yılında reel olarak yüzde 5,1 büyüyen dünya ekonomisinin, 2005 yılında yüzde 4,3 büyüyeceği, 2006 yılında da bu büyüme seviyesini koruyacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 17 - Dünya Hasılası ve Büyüme Oranları

(Yüzde Değişim)

	2003	2004	2005 (1)	2006 (1)
Dünya Hasılası (Milyar ABD Doları)				
Piyasa Döviz Kurlarına Göre	36 481	40 895	43 886	45 942
Satın Alma Gücü Paritesine Göre (PPP)	51 824	55 655	59 560	63 420
Büyüme (GSYİH, sabit fiyatlarla)				
Dünya	4,0	5,1	4,3	4,3
Gelişmiş Ekonomiler	1,9	3,3	2,5	2,7
Euro Bölgesi	0,7	2,0	1,2	1,8
Amerika	2,7	4,2	3,5	3,3
Japonya	1,4	2,7	2,0	2,0
İngiltere	2,5	3,2	1,9	2,2
Kanada	2,0	2,9	2,9	3,2
Diğer Gelişmiş Ekonomiler	2,5	4,4	3,2	3,9
Gelişmekte Olan Ekonomiler	6,5	7,3	6,4	6,1
Avrupa Birliği	1,3	2,5	1,6	2,1
Yeni Sanayileşmiş Asya Ekonomileri	3,1	5,6	4,0	4,7
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	8,1	8,2	7,8	7,2
Orta Doğu Ülkeleri	6,5	5,5	5,4	5,0
Çin	9,5	9,5	9,0	8,2
Hindistan	7,4	7,3	7,1	6,3
Türkiye	5,8	8,9	5,0	5,0

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Eylül 2005; DPT
(1) Tahmin

2004 yılında yüzde 2,5 büyüyen ve en önemli ticaret ortağımız olan AB ekonomisinin, 2005 yılında yüzde 1,6 oranında büyüyeceği, büyüme hızının 2006 yılında yüzde 2,1'e yükseleceği tahmin edilmektedir. Çin ve Hindistan'ın öncülük ettiği gelişmekte olan Asya ekonomileri yüksek oranlı büyümelerini devam ettirmektedirler. 2005 yılında yüzde 9 büyümesi beklenen Çin'in 2006 yılında yüzde 8,2 büyüyeceği tahmin edilirken, Hindistan'ın 2005 yılında yüzde 7,1 olarak gerçekleşmesi beklenen büyüme hızının 2006 yılında yüzde 6,3'e gerilemesi öngörülmektedir.

Dünyada 2005 yılında toplam 10,2 trilyon dolar mal ihracatı gerçekleşmesi beklenirken, 2006 yılında bu rakamın 11 trilyon dolara yükseleceği öngörülmektedir. Türkiye'nin 2005 yılında gerçekleşmesi beklenen toplam ihracatı dünya ihracatının binde 7,1'ine tekabül ederken, 2006 yılında bu oranın binde 7,2'ye çıkarılması hedeflenmektedir.

TABLO: II. 18 - Türkiye'nin Dünya Ticaretindeki Yeri

(Milyar ABD Doları)

	2003	2004	2005 (1)	2006 (1)
Dünya İhracatı				
Mal ve Hizmetler	9 235	11 150	12 589	13 627
Mallar	7 365	8 939	10 153	11 045
Türkiye'nin Dış Ticareti				
İhracat	47,3	63,1	72,4	79,0
İthalat	69,3	97,5	115,0	124,4
Binde Pay				
Türkiye İhracatı / Dünya İhracatı	6,4	7,1	7,1	7,2
Türkiye İthalatı / Dünya İhracatı	9,4	10,9	11,3	11,3

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Eylül 2005; DİE; DPT
(1) Tahmin

Özellikle Çin'in global ekonomiye eklenmesiyle yaşanan canlanmaya paralel olarak 2004 yılında yüzde 10,3 artan dünya mal ve hizmet ticaret hacminin, 2005 yılında yüzde 7 artacağı tahmin edilmektedir. 2006 yılında ise, dünya mal ve hizmet ticareti hacminin yüzde 7,4 oranında büyümesi öngörülmektedir. Türkiye'nin en önemli ihrac pazarı konumunda olan euro bölgesinin mal ve hizmet ithalat hacminin 2005 yılında yüzde 4,1, 2006 yılında ise yüzde 5,3 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 19 - Uluslararası Ticaret

(Yüzde Değişim)

	2003	2004	2005 (1)	2006 (1)
Mal ve Hizmet Ticareti				
Dünya Ticaret Hacmi	5,4	10,3	7,0	7,4
Fiyat Deflatörü (ABD Doları)	10,3	9,6	5,6	0,5
İhracat Hacmi				
Gelişmiş Ekonomiler	3,1	8,3	5,0	6,3
Gelişmekte Olan Ekonomiler	10,8	14,5	10,4	10,3
Euro Bölgesi	0,9	6,1	3,5	5,3
İthalat Hacmi				
Gelişmiş Ekonomiler	4,1	8,8	5,4	5,8
Gelişmekte Olan Ekonomiler	11,1	16,4	13,5	11,9
Euro Bölgesi	2,9	6,2	4,1	5,3
Ticaret Hadleri				
Gelişmiş Ekonomiler	1,1	-0,2	-1,0	-0,5
Gelişmekte Olan Ekonomiler	0,9	2,9	6,2	1,7
Euro Bölgesi	1,2	-0,2	-0,7	-0,3

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Eylül 2005
(1)Tahmin

Global likidite bolluğu ve dünya ticaret hacmindeki artış, ülkemizin dış ticaretinin 2004 yılında rekor düzeyde artmasının ardında yatan önemli bir dışsal faktör olmuştur. 2004 yılında Türkiye'de ve dünyada gerçekleşen ihracat ve ithalat artışlarında fiyat hareketlerinin önemli bir etkisi vardır. 2005 yılında azalmaya başlayan fiyat etkisinin, 2006 yılında büyük ölçüde zayıflaması öngörülmektedir.

2004 yılında yakıt dışı başlıca malların dolar cinsinden dünya fiyatlarında yüzde 18,5 artış gerçekleşirken, 2005 yılında bu artış oranının yüzde 8,6'ya gerileyeceği tahmin edilmektedir. 2006 yılında ise, özellikle doların değer kazanması neticesi yakıt dışı başlıca malların dolar cinsinden fiyatlarının yüzde 2,1 oranında düşmesi öngörülmektedir. Buna karşın bu malların euro cinsinden fiyatlarının binde 8 artacağı tahmin edilmektedir. 2005 yılında dünya ihracat fiyatlarında yüzde 6 artış gerçekleşmesi beklenirken, 2006 yılı için binde 5'lik bir fiyat artışı öngörülmektedir. Petrol fiyatlarının, 2005 yılında yüzde 43,6, 2006 yılında ise yüzde 13,9 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Böylece, 2005 yılı ortalaması 54,2 dolar olan ham petrolün varil fiyatının, 2006 yılında ortalama 61,8 dolara çıkması beklenmektedir. Dünya petrol fiyatlarında yaşanan bu artışların sonucu, 2005 yılında Türkiye'nin petrol ithalatının ortalama varil fiyatının 51,2 dolar olarak gerçekleşeceği, 2006 yılında ise 58,3 dolara yükseleceği tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 20 - Dünya İhracat Fiyatları (Yıllık Ortalama)

(Yüzde Değişim)

		2003	2004	2005 (1)	2006 (1)
<i>ABD doları cinsinden</i>	Mamul Fiyatları	14,4	9,7	6,0	0,5
	Petrol	15,8	30,7	43,6	13,9
	Yakıt Dışı Başlıca Mallar	6,9	18,5	8,6	-2,1
	Ham Petrol Varil Fiyatı (2)	28,9	37,8	54,2	61,8
<i>Euro cinsinden</i>	Mamul Fiyatları	-4,4	-0,2	5,5	3,5
	Petrol	-3,3	18,9	43,0	17,3
	Yakıt Dışı Başlıca Mallar	-10,8	7,8	8,1	0,8
	Ham Petrol Varil Fiyatı (2)	25,5	30,4	43,4	50,9
<i>Kısa vadeli faiz oranları (3)</i>	ABD	1,0	1,4	3,1	4,2
	EURIBOR	2,3	2,1	2,1	2,4
	LIBOR	1,2	1,8	3,6	4,5

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, Eylül 2005; DPT

(1) Tahmin

(2) Brent, Dubai, Batı Texas ham petrol spot fiyatları ortalaması

(3) Yıllık ortalama, LIBOR için 6 aylık ABD doları mevduatlarına, EURIBOR için 3 aylık euro mevduatlarına uygulanan faiz, ABD için 3 aylık hazine tahvil faizi

B. CARİ İŞLEMLER HESABI

1. Mevcut Durum

2002 yılından itibaren Türkiye ekonomisinin büyüme trendine girmesiyle cari açık artmaya başlamış ve cari açığın milli gelire oranı 2004 yılında yüzde 5,2'ye ulaşmıştır. 2005 yılında büyüme trendi yavaşlamakla beraber devam etmiş ve GSMH ilk iki çeyrekte sırasıyla yüzde 5,3 ve yüzde 3,4 oranında büyümüştür.

Yavaşlayan büyümeyle beraber cari işlemler açığının artış hızı da azalmaktadır. Ancak artan enerji fiyatlarının etkisiyle, cari açık öngörülenin üstünde gerçekleşmiş ve 2005 yılı Ocak-Ağustos döneminde 15,8 milyar dolara ulaşmıştır. Cari açık 2005 yılı Ağustos ayı itibarıyla son 12 ayda 20,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Böylece 2005 yılı ikinci çeyrek itibarıyla yıllıklandırılmış bazda, cari işlemler açığının milli gelire oranı yüzde 5,8'e yükselmiştir.

TABLO: II. 21 - Cari Açık ve Bileşenleri

(Milyar ABD Doları)

	2003	2004	2005 (1)	Ocak - Ağustos	
				2004	2005
CARİ İŞLEMLER HESABI	-8,0	-15,7	-20,7	-10,7	-15,8
DIŞ TİCARET DENGESİ	-14,0	-23,9	-30,1	-15,5	-21,8
Toplam Mal İhracatı	51,2	67,0	73,7	41,9	48,5
İhracat f.o.b.	47,3	63,1	70,0	39,3	46,2
Bavul Ticareti, Diğer Mallar	4,0	3,9	3,7	2,5	2,3
Toplam Mal İthalatı	-65,2	-90,9	-103,8	-57,4	-70,3
İthalat c.i.f.	-69,3	-97,5	-110,4	-61,9	-74,8
Navlun ve Sigorta, Diğer Mallar	4,1	6,6	6,6	4,5	4,5
HİZMETLER DENGESİ	10,5	12,8	13,8	8,0	9,1
Gelir	19,0	24,0	26,7	14,9	17,6
Turizm Gelirleri	13,2	15,9	17,5	10,2	11,7
Gider	-8,5	-11,3	-12,9	-6,8	-8,5
YATIRIM GELİRİ DENGESİ	-5,6	-5,6	-5,7	-4,0	-4,0
Gelir	2,2	2,7	3,4	1,7	2,5
Gider	-7,8	-8,3	-9,1	-5,7	-6,5
CARİ TRANSFERLER	1,0	1,1	1,3	0,8	0,9

Kaynak: TCMB

(1) Ağustos ayı itibarıyla, yıllıklandırılmış

a) Dış Ticaret Dengesi**İhracat**

İhracat, 2005 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 17,4 oranında artarak 46,2 milyar dolara yükselmiştir. Bu dönemde toplam ihracatın yüzde 94,6'sını oluşturan imalat sanayi ürünleri ihracatı, yüzde 17 oranında artmıştır. Bu artışta, bir önceki yılın aynı dönemine göre, motorlu kara taşıtları ve römorklar ihracatının yüzde 24,2, kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar ihracatının yüzde 67,8, gıda ürünleri ve içecek ihracatının yüzde 29,5 ve makine ve teçhizat ihracatının yüzde 21,3 oranında artması belirleyici olmuştur. Tarım-ormancılık ve madencilik sektörlerinin ihracatları bu dönemde sırasıyla yüzde 23,6 ve yüzde 27,9 oranlarında artmıştır.

2005 yılının Ocak-Ağustos döneminde Türkiye'nin en büyük ihracat pazarları olan OECD ve AB ülkelerine yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payı kısmen azalırken, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ve İslam Konferansı Teşkilatı ülkelerine yapılan ihracatın payı artmıştır. Ocak-Ağustos dönemi itibarıyla, AB ülkelerine yapılan ihracatın payı 2004 yılında yüzde 54,4 olan seviyesinden, 2005 yılında yüzde 52'ye gerilemiştir.

TABLO: II. 22 - Ülke Gruplarına Göre İhracat

(Milyar ABD Doları)

	Yıllık		Yüzde Pay		Ocak - Ağustos		Yüzde Pay	
	2003	2004	2003	2004	2004	2005	2004	2005
TOPLAM İHRACAT	47,3	63,1	100,0	100,0	39,3	46,2	100,0	100,0
AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ	25,9	34,4	54,8	54,6	21,4	24,0	54,4	52,0
AB-15	24,5	32,6	51,8	51,6	20,2	22,5	51,5	48,8
AB-10 (Yeni Üyeler)	1,4	1,9	3,0	2,9	1,1	1,5	2,9	3,3
TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	1,9	2,6	4,1	4,1	1,6	1,9	4,1	4,1
DİĞER ÜLKELER	19,4	26,1	41,1	41,4	16,4	20,3	41,6	43,8
Diğer Avrupa (AB Hariç)	4,9	6,6	10,3	10,5	4,0	5,3	10,1	11,6
Afrika	2,1	3,0	4,5	4,7	1,8	2,4	4,7	5,2
Amerika	4,3	5,7	9,0	9,1	3,7	3,9	9,5	8,4
Diğer	8,2	10,8	17,3	17,1	6,8	8,7	17,3	18,7
Yakın ve Orta Doğu	5,5	7,9	11,6	12,5	4,9	6,5	12,5	14,1
Diğer Asya	2,3	2,5	5,0	4,0	1,7	1,9	4,2	4,1

Kaynak: DPT, DİE

2005 yılının tamamında ihracatın yüzde 14,7 oranında artarak 72,4 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir. İhracat fiyatlarının aynı yılda yüzde 7,3 oranında artacağı öngörüsü altında, reel ihracat artışının yüzde 6,9 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Son on yılda, ihracatımız içinde geleneksel olarak ağırlığı olan emek yoğun sektörlerin toplam ihracat içindeki payı azalırken, teknoloji yoğun sektörlerin payı artmaktadır. İmalat sanayi ihracatı içinde ağırlık teknoloji yoğun sektörlerle doğru kayarken, toplam ihracat içinde benzer bir eğilimle imalat sanayinin payı artmış, tarım-ormancılık ihracatının payı azalmıştır.

TABLO: II. 23 - İhracatın Yapısındaki Değişim (ISIC Rev.3)

(Yüzde Paylar)

	1996	2004	Ocak - Ağustos	
			2004	2005
Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	9,4	4,2	3,6	3,8
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	1,6	1,0	1,0	1,1
İmalat Sanayi	88,4	94,3	94,9	94,6
Gıda Ürünleri ve İçecek	10,6	5,3	5,0	5,5
Tekstil Ürünleri	16,4	12,7	12,7	11,9
Giyim Eşyası	20,8	14,8	15,9	14,5
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	2,2	3,1	3,1	3,5
Ana Metal Sanayi	9,6	10,7	10,7	9,8
Metal Eşya Sanayi (Makine ve Teçhizatı Hariç)	2,0	3,5	3,5	3,6
Makine ve Teçhizat	3,6	6,2	6,4	6,6
Elektrikli Makine ve Cihazlar	3,3	2,5	2,5	2,7
Radyo, Televizyon, Haberleşme Teçhizatı ve Cihazları	1,4	4,6	4,0	3,7
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	4,2	14,0	13,7	14,5
Diğer Ulaşım Araçları	0,7	2,1	2,4	2,1
Diğer İmalat Sanayi	13,6	14,8	15,0	16,2
Diğer	0,6	0,5	0,5	0,5
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DİE

Tekstil, hazır giyim ve gıda ürünleri gibi emek yoğun sektörlerin ihracat içindeki payları toplamı 1996 yılında ihracatın yaklaşık yarısını oluştururken, 2004 yılında bu oran ihracatın üçte birinin altına düşmüştür. Bu sektörlerin ihracattaki paylarındaki gerileme, ihracatlarının azalmasıyla değil, diğer sektörlerin ihracatlarının daha hızlı artmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sektörlerin ihracatı yıllık ortalama yüzde 8,1 oranında artarken teknolojinin daha yoğun kullanıldığı motorlu kara taşıtı römorklar, radyo-televizyon haberleşme teçhizatı ve makine teçhizat sektörleri ihracatı yıllık ortalama yüzde 28,3 oranında artarak ihracat içindeki paylarını da artırmışlardır. Ancak kimya ve elektrikli makine-cihaz ihracatının payı ise 1996 yılına göre azalmıştır. Petrokimya ve plastik-kaçuk ürünleri sektörleri ise ihracatının payı artan diğer teknoloji yoğun sektörlerdir.

İthalat

İthalat, 2005 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 20,7 oranında artarak 74,8 milyar dolara yükselmiştir. Bu dönemde tüketim malları ithalatı artış oranı toplam ithalat artış oranının altında kalarak yüzde 7,5 oranında gerçekleşirken, ara malları ithalatı yüzde 24,8 oranında artmıştır. Bu artışta yükselen enerji maliyetleri belirleyici olmuştur.

2005 yılının Ocak-Ağustos döneminde ülke gruplarının toplam ithalat içindeki paylarına bakıldığında petrol ürünleri ihraç eden ülkelere ve gelişmekte olan ülkelere yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki payının arttığı gözlenmektedir. AB ülkelerinden yapılan ithalatın payı 2004 yılının Ocak-Ağustos döneminde yüzde 47,6 seviyesinde iken 2005 yılının aynı döneminde yüzde 42,3 oranına gerilemiştir.

TABLO: II. 24 - Ülke Gruplarına Göre İthalat

(Milyar ABD Doları)

	Yıllık		Yüzde Pay		Ocak - Ağustos		Yüzde Pay	
	2003	2004	2003	2004	2004	2005	2004	2005
TOPLAM İTHALAT	69,3	97,5	100,0	100,0	61,9	74,8	100,0	100,0
AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ	33,5	45,4	48,3	46,6	29,5	31,6	47,6	42,3
AB-15	31,7	42,4	45,7	43,4	27,6	29,3	44,6	39,1
AB-10 (Yeni Üyeler)	1,8	3,1	2,6	3,2	1,9	2,4	3,1	3,1
TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	0,6	0,8	0,8	0,8	0,5	0,5	0,9	0,6
DİĞER ÜLKELER	35,3	51,3	50,8	52,6	31,9	42,7	51,5	57,1
Diğer Avrupa (AB Hariç)	12,0	18,4	17,3	18,9	11,3	15,7	18,3	21
Afrika	3,3	4,8	4,8	4,9	2,9	3,7	4,6	5
Amerika	4,9	6,6	7,1	6,8	4,4	5,2	7,1	6,9
Diğer	15,0	21,5	21,6	22	13,3	18,0	21,5	24,1
Yakın ve Orta Doğu	4,5	5,6	6,4	5,7	3,5	5,0	5,6	6,7
Diğer Asya	9,6	15,5	13,9	15,9	9,6	12,8	15,4	17,1

Kaynak: DPT, DİE

2005 yılı sonunda ithalatın bir önceki yıla göre yüzde 17,9 oranında artarak 115 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Söz konusu yılda ithalat fiyatlarının yüzde 9,3 oranında artacağı, bunun sonucunda reel artışın yüzde 7,9 olacağı tahmin edilmektedir.

Yukarıda değinildiği gibi artan enerji fiyatları cari açığı olumsuz yönde etkilemektedir. Ham petrol fiyatında her bir dolarlık artış, yıllık ham petrol ithalatı için ödediğimiz tutarı yaklaşık 170 milyon dolar artırmaktadır. Ham petrol fiyatının artışı sonucu diğer enerji ürünlerinde gerçekleşen fiyat hareketleri de dikkate alındığında, varil fiyatında bir dolarlık artış toplam enerji maliyetimize yaklaşık 400 milyon dolar ilave yük getirmektedir. 2004 yılında ham petrolün bir varilinin ortalama 34,5 dolar olan maliyetinin, 2005 yılında ortalama 51,2 dolar olarak gerçekleşmesi, enerji ithalatımızı yaklaşık 6,7 milyar dolar artıracaktır.

b) Hizmetler Dengesi, Yatırım Geliri Dengesi ve Cari Transferler

Turizm gelirlerinin etkisiyle geleneksel olarak fazla veren hizmetler dengesi 2004 yılında da 12,8 milyar dolar fazla vermiştir. 2005 yılının Ocak-Ağustos döneminde turizm gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 15,5 oranında artarak 11,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılının tamamında ise, turizm gelirlerinin 2004 yılına göre yüzde 16,7 oranında artarak 18,5 milyar dolar olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2005 yılının Ocak-Ağustos döneminde yatırım geliri dengesi, 2004 yılındaki seviyesini koruyarak 4 milyar dolar açık vermiştir. Portföy yatırımları altında yer alan borç senetlerine ödenen faiz de dahil olmak üzere 2005 yılı Ocak-Ağustos döneminde toplam 5,5 milyar dolar faiz ödemesi gerçekleşmiştir. Bu durumda 2004 yılının tamamında 8,5 milyar dolar olarak gerçekleşen faiz ödemeleri hariç cari açık, 2005 Ocak-Ağustos döneminde 10,3 milyar dolara yükselmiştir.

2005 yılının ilk sekiz ayında cari transferler kaleminde 913 milyon dolar fazla kaydedilmiştir.

Bu gelişmeler sonucunda, cari açık 2005 yılının ilk sekiz ayında 15,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılının tamamında cari açığın 21,3 milyar dolar olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2. 2006 Yılı Hedefleri

2006 yılında ihracatımızın yüzde 9,1 oranında artarak 79 milyar dolar seviyesine ulaşması beklenirken, ithalatın ise yüzde 8,2 oranında artarak 124,4 milyar dolar olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. Böylece ticaret açığı 45,4 milyar dolar olacaktır. 2006 yılında 3,7 milyar dolar bavul ticareti ve 7,4 milyar dolar navlun ve sigorta gelirleri ile dış ticaret dengesinde 34,3 milyar dolar açık öngörülmektedir.

2006 yılında ihracat fiyatlarımızda herhangi bir değişim beklenmezken, ithalat fiyatlarının petrol fiyatlarındaki artış nedeniyle yüzde 1,5 oranında artması öngörülmektedir. Böylece 2006 yılında ihracatımızın reel olarak yüzde 9,1 oranında artması beklenirken, ithalatımızın reel olarak yüzde 6,1 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 25 - Türkiye'nin Dış Ticareti ve Dış Ticareti Etkileyen Faktörler

	2000	2001	2002	2003	2004	2005 (1)	2006 (2)
İhracat (Milyar ABD Doları)	27,8	31,3	36,1	47,3	63,1	72,4	79,0
İthalat (Milyar ABD Doları)	54,5	41,4	51,6	69,3	97,5	115,0	124,4
(Yüzde Değişim)							
İhracat	-3,7	12,8	15,1	31,0	33,6	14,7	9,1
İthalat	34,0	-24,0	24,5	34,5	40,7	17,9	8,2
İhracat Fiyatları	-4,3	-2,5	-1,9	10,1	16,3	7,3	0,0
İthalat Fiyatları	4,5	-0,3	-1,2	7,9	15,1	9,3	1,5
Reel İhracat	0,6	15,7	17,2	19,1	14,9	6,9	9,1
Reel İthalat	28,2	-23,8	26,1	24,6	22,2	7,9	6,6
Reel Kur (1 ABD Doları + 1,5 Euro)	8,3	-19,1	12,0	9,7	7,5	8,3	1,2
GSMH Büyüme hızı	6,3	-9,5	7,9	5,9	9,9	5,0	5,0
Sanayi Büyümesi	6,0	-7,5	9,4	7,8	9,4	5,0	5,1
Yurtiçi Talep Büyümesi	9,1	-16,9	9,3	8,7	13,3	5,7	4,9
Üretkenlik	11,5	-3,3	10,1	7,6	8,9	6,4	
Üretkenlik (Gelişmiş Ekonomiler)	5,2	0,9	4,4	4,0	4,3	2,7	2,6
Birim İşgücü Maliyeti	-9,1	-30,8	2,6	17,6	12,0	9,4 ⁽³⁾	
Birim İşgücü Maliyeti (Gelişmiş Ekonomiler)	5,2	0,9	4,4	4,0	4,3	2,7	2,6

Kaynak: DİE, DPT, IMF World Economic Outlook, Eylül 2005

(1) Gerçekleşme Tahmini

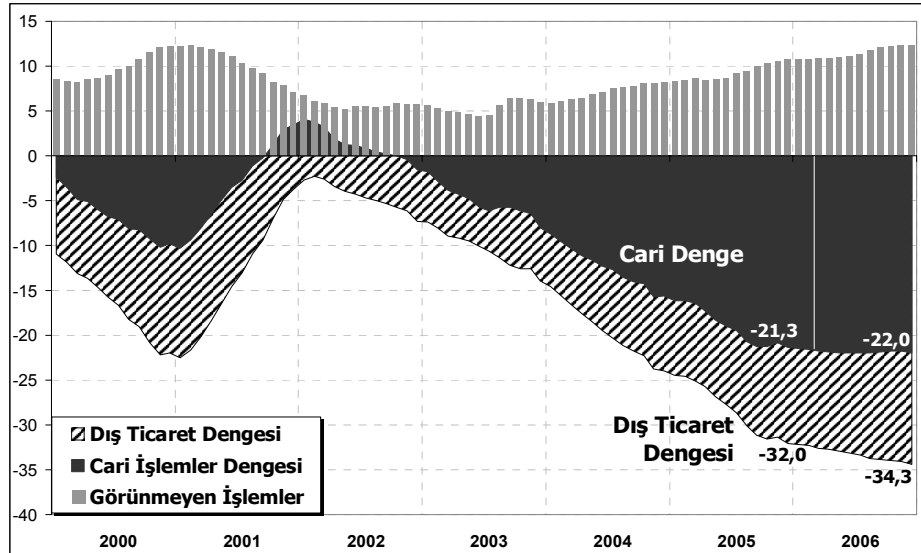
(2) Program

(3) Haziran ayı itibarıyla, yıllıklandırılmış

2006 yılında turizm gelirleri yüzde 10,1 artışla 20,4 milyar dolara ulaşacaktır. Turizm giderlerinin ise yüzde 19,4 artarak 3,2 milyar dolar olması beklenmektedir. Diğer kalemlerle beraber hizmetler gelirlerinin yüzde 8,4 oranında artarak 30,5 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir. Hizmetler giderlerinin ise yüzde 5,3 artışla 13,8 milyar dolara çıkması beklenmektedir. Böylece 2006 yılında hizmetler dengesi, yüzde 11 artışla 16,8 milyar dolar fazla verecektir.

Grafik 3 - Cari İşlemler Dengesi ve 2006 Yılı Hedefi (12 Aylık Toplamlar)

(Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB, DPT

2006 yılında yatırım geliri dengesinde 6 milyar dolar açık öngörülmüşken, cari transferler kaleminde 1,5 milyar dolar fazla beklenmektedir. Böylece, 2006 yılında cari işlemler açığının yüzde 3,3 artarak 22 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. 2005 yılında yüzde 6 olması beklenen cari açığın GSMH'ya oranının, 2006 yılında yüzde 5,8'e gerileyeceği tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 26 - İhracatın Sektörel Dağılımı (ISIC.Rev.3)

	(Milyar ABD Doları)			(Yüzde Pay)			(Yüzde Değ.)	
	2004	2005 (1)	2006 (2)	2004	2005 (1)	2006 (2)	05/04	06/05
TOPLAM İHRACAT	63,1	72,4	79,0	100,0	100,0	100,0	14,7	9,1
Tarım, Ormanlık, Balıkçılık	2,6	3,1	3,3	4,2	4,3	4,2	16,8	7,8
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	0,6	0,8	0,9	1,0	1,1	1,1	21,3	11,6
İmalat Sanayi	59,5	68,2	74,4	94,3	94,1	94,2	14,5	9,1
Motorlu Kara Taşıtı ve Römorklar	8,8	10,5	11,7	14,0	14,5	14,8	18,7	11,4
Giyim Eşyası	9,3	10,1	10,7	14,8	14,0	13,6	8,6	5,7
Tekstil Ürünleri	8,0	8,8	9,4	12,7	12,1	11,8	9,8	6,5
Ana Metal Sanayi	6,8	7,3	7,7	10,7	10,1	9,7	8,0	5,3
Makine ve Teçhizat	3,9	4,6	5,1	6,2	6,4	6,5	17,6	10,8
Gıda Ürünleri ve İçecek	3,3	4,1	4,6	5,3	5,6	5,8	21,2	12,7
Radyo, Televizyon, Haberleşme Teçh.Cihaz.	2,9	3,1	3,3	4,6	4,3	4,2	8,7	5,8
Kimyasal Madde ve Ürünler	2,6	2,8	3,1	4,1	3,9	3,9	11,4	7,4
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünler	2,3	2,7	2,9	3,7	3,7	3,7	15,7	9,8
Metal Eşya Sanayi (Makine ve Teçh. Hariç)	2,2	2,6	2,9	3,5	3,6	3,6	17,9	11,0
Plastik ve Kauçuk Ürünleri	2,0	2,4	2,7	3,1	3,3	3,5	22,9	13,5
Mobilya ve Diğer Ürünler	1,8	2,2	2,4	2,8	3,0	3,1	21,8	12,9
Kök Kömürü, Rafine Petrol Ürün.ve Nük.Y.	1,4	2,0	2,5	2,2	2,8	3,2	49,4	23,9
Elektrikli Makine ve Cihazlar	1,6	1,9	2,1	2,5	2,6	2,7	19,8	12,0
Diğer Ulaşım Araçları	1,3	1,4	1,5	2,1	2,0	1,9	6,5	4,4
Tıbbi Aletler; Hassas Optik Aletler ve Saat	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	10,9	7,1
Diğer İmalat Sanayi	1,2	1,4	1,6	1,9	2,0	2,0	17,9	11,0
Diğer	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	24,2	9,1

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO: II. 27 - İthalatın Ekonomik Gruplara Göre Dağılımı (BEC)

	(Milyar ABD Doları)			(Yüzde Pay)			(Yüzde Değ.)	
	2004	2005(1)	2006(2)	2004	2005(1)	2006(2)	05/04	06/05
TOPLAM İTHALAT	97,5	115,0	124,4	100,0	100,0	100,0	17,9	8,2
Sermaye Malları	17,4	19,0	19,8	17,8	16,5	15,9	9,2	4,0
Ara Malları	67,5	82,6	90,9	69,3	71,8	73,1	22,3	9,2
Yakıt (motor benzini hariç)	13,8	20,0	23,3	14,1	17,4	18,7	44,9	16,5
Ham Petrol	6,1	8,6	9,8	6,2	7,5	7,9	41,7	13,9
Yakıt Dışı Aramalı	53,8	62,6	67,6	55,1	54,4	54,3	16,5	6,9
Tüketim Malları	12,1	12,9	13,2	12,4	11,2	10,6	6,2	7,8
Diğer	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5	0,5	10,3	6,6

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO: II. 28 - Cari İşlemler Dengesi

(Milyar ABD Doları)

	2002	2003	2004	2005(1)	2006(2)
CARİ İŞLEMLER HESABI	-1,5	-8,0	-15,7	-21,3	-22,0
DIŞ TİCARET DENGESİ	-7,3	-14,0	-23,9	-32,0	-34,3
İhracat f.o.b.	40,1	51,1	66,9	76,0	82,6
İhracat f.o.b.	36,1	47,3	63,1	72,4	79,0
Bavul Ticareti	4,1	4,0	3,9	3,7	3,7
Uyarlama: Diğer mallar	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,0
İthalat f.o.b.	-46,0	-62,6	-87,4	-104,0	-112,9
İthalat c.i.f.	-51,6	-69,3	-97,5	-115,0	-124,4
Navlun ve Sigorta	3,1	4,1	5,8	6,9	7,4
Uyarlama: Diğer mallar	2,5	2,6	4,3	4,1	4,1
Parasal Olmayan Altın (net)	-1,4	-2,5	-3,4	-4,1	-4,1
HİZMETLER DENGESİ	7,9	10,5	12,8	15,1	16,8
Gelir	14,8	19,0	24,0	28,2	30,5
Gider	-6,9	-8,5	-11,3	-13,1	-13,8
Taşımacılık	0,9	-0,5	-1,1	-1,4	-0,8
Gelir	2,8	2,2	3,3	4,1	4,6
Gider	-1,9	-2,7	-4,3	-5,4	-5,5
Turizm	6,6	11,1	13,4	15,9	17,2
Gelir	8,5	13,2	15,9	18,5	20,4
Gider	-1,9	-2,1	-2,5	-2,7	-3,2
Diğer Hizmetler	0,4	-0,1	0,5	0,6	0,4
Gelir	3,5	3,6	4,9	5,6	5,5
Gider	-3,1	-3,7	-4,4	-5,0	-5,1
YATIRIM GELİRİ DENGESİ	-4,6	-5,6	-5,6	-5,7	-6,0
Gelir	2,5	2,2	2,7	3,4	4,1
Gider	-7,0	-7,8	-8,3	-9,1	-10,1
Doğrudan Yatırımlar	-0,1	-0,4	-0,8	-0,7	-0,6
Gelir	0,3	0,2	0,2	0,3	0,5
Gider	-0,4	-0,6	-1,0	-1,0	-1,1
Portföy Yatırımları	-0,8	-1,2	-1,2	-0,9	-0,9
Gelir	1,4	1,4	1,7	2,2	2,4
Gider	-2,2	-2,6	-2,9	-3,2	-3,3
Diğer Yatırımlar	-3,6	-4,0	-3,6	-4,1	-4,6
Faiz Geliri	0,8	0,6	0,7	0,8	1,1
Faiz Gideri	-4,4	-4,6	-4,3	-4,9	-5,7
Uzun Vade	-4,1	-4,3	-3,9	-4,4	-5,0
Kısa Vade	-0,4	-0,3	-0,4	-0,5	-0,7
CARİ TRANSFERLER	2,4	1,0	1,1	1,3	1,5
İşçi Gelirleri	1,9	0,7	0,8	0,7	0,8
Resmi Transferler	0,5	0,3	0,3	0,6	0,8

Kaynak: TCMB, DPT

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

C. SERMAYE VE FİNANS HESAPLARI**1. Mevcut Durum**

Uygulanan ekonomik program neticesinde artan makroekonomik istikrar sonucunda, 2005 yılında ülkemize önemli ölçüde sermaye girişi olmuştur. Bu durum ilk sekiz ayda gerçekleşen 15,8 milyar dolar cari açığın finanse edilmesinin yanı sıra resmi rezervlerde 7,4 milyar dolarlık artış gerçekleşmesini sağlamıştır.

TABLO: II. 29 - Sermaye ve Finans Hesabı (Özet)

(Milyar ABD Doları)

	2003	2004	2005 (1)	Ocak-Ağustos	
				2004	2005
Cari İşlemler Dengesi	-8,0	-15,7	-20,7	-10,7	-15,8
Sermaye ve Finans Hesabı (rezerv hariç)	7,0	14,1	20,9	11,4	18,2
Doğrudan Yatırımlar (net)	1,3	1,9	2,8	1,3	2,2
Portföy Yatırımları (net)	2,5	8,0	11,3	4,0	7,2
Diğer Yatırımlar (net)	3,3	4,2	6,8	6,2	8,8
Rezerv Varlıklar (2)	-4,0	-0,8	-7,5	-0,8	-7,4
Net Hata Noksan	5,0	2,4	7,3	0,1	5,0

Kaynak: TCMB

(1) Ağustos ayı itibarıyla, yıllıklandırılmış

(2) "-" işareti artışı göstermektedir

2004 yılında sermaye ve finans hesabında (rezerv hariç) gerçekleşen net 14,1 milyar dolarlık girişin yüzde 56,8'ini portföy yatırımları oluştururken, bu oranın 2005 yılının tamamında yüzde 40,6 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. Bankacılık dışı özel kesimin yurt dışından kullandığı kredilerde yaşanan artış neticesinde, diğer yatırımların toplam finansman içindeki payı yükselmiştir.

Önceki yıllarla kıyaslandığında, cari açığın finansmanında özel sektör kaynaklı kalemlerin ağırlığının arttığı gözlenmektedir. 2005 yılında net sermaye girişleri içinde özel kesimin ağırlığı artarak devam etmiş, 2005 yılı Ağustos ayı itibarıyla kamu kesimi, IMF'ye yapılan geri ödemelerle beraber dış dünyaya net ödeyici pozisyonuna geçmiştir.

Ödemeler dengesi finansmanı açısından dikkat çeken diğer önemli bir husus 2005 yılının ilk sekiz aylık döneminde cari, sermaye ve finans hesaplarının toplamının 6,7 milyar dolar, net hata noksan kaleminin de eklenmesiyle bulunan genel dengenin ise 11,7 milyar dolar fazla vermiş olmasıdır. Bu durum cari açık miktarından yüzde 74 daha fazla bir kaynağın Türkiye'ye girmiş olduğunu göstermektedir. 2005 yılının ilk sekiz ayında sermaye ve finans hesabında, IMF'ye yapılan net 4,3 milyar dolar geri ödeme de dahil, finansman ihtiyacımızdan 2,4 milyar dolar, net hata noksan dahil 7,4 milyar dolar daha fazla bir döviz girişi gerçekleşmiştir.

TABLO: II. 30 - Sermaye ve Finans Hesabı, Kamu - Özel Dağılımı

	2000	2001	2002	2003	2004	2005 (1)	(Milyar ABD Doları)	
							Ocak-Ağustos 2004	2005
A. CARİ İŞLEMLER DENGESİ	-9,8	3,4	-1,5	-8,0	-15,7	-20,7	-10,7	-15,8
B. SERMAYE VE FİNANS HESABI (IMF Kredileri, Rezerv Hariç)	9,6	-14,6	1,2	7,1	17,6	26,9	13,3	22,5
Kamu Kesimi (IMF Kredileri Hariç)	1,7	-5,0	2,6	1,4	6,6	7,3	3,2	3,9
Özel Kesim	7,9	-9,7	-1,4	5,7	11,1	19,6	10,1	18,7
Bankalar (net)	1,6	-9,7	-3,2	2,1	0,6	2,3	2,1	3,8
Bankacılık Dışı Özel Kesim (net)	6,2	-0,1	1,8	3,5	10,3	17,0	7,9	14,6
Diğer	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,1	0,2
C. CARİ, SERMAYE VE FİNANS HESAPLARI (A+B)	-0,2	-11,3	-0,4	-0,9	2,0	6,1	2,6	6,7
D. NET HATA VE NOKSAN	-2,8	-1,7	0,2	5,0	2,4	7,3	0,1	5,0
E. GENEL DENGE (C+D)	-3,0	-12,9	-0,2	4,1	4,3	13,4	2,6	11,7
F. REZERV VARLIKLAR	3,0	12,9	0,2	-4,1	-4,3	-13,4	-2,6	-11,7
Resmi Rezervler (2)	-0,4	2,7	-6,2	-4,0	-0,8	-7,5	-0,8	-7,4
IMF Kredileri	3,4	10,2	6,4	-0,1	-3,5	-5,9	-1,9	-4,3
Kullanım	3,4	11,3	12,5	1,7	1,2	0,8	1,2	0,8
Geri Ödeme	-0,1	-1,1	-6,1	-1,7	-4,7	-6,8	-3,0	-5,1

Kaynak: TCMB

(1) Ağustos ayı itibarıyla, yıllıklandırılmış

(2) "-" işareti artışı göstermektedir

2004 yılında 2,4 milyar dolar olarak kaydedilen net hata noksan kalemi, 2005 yılının ilk sekiz ayında 5 milyar dolar olmuş ve son 12 ay itibarıyla 7,3 milyar dolara ulaşmıştır.

Söz konusu dönemde dikkati çeken diğer önemli bir unsur Merkez Bankasının döviz alımları sonucu resmi rezervlerde meydana gelen artışlardır. 2005 yılı Ocak-Ağustos döneminde rezerv varlıklar kaleminde 7,4 milyar dolarlık artış gerçekleşirken, 2002 yılından itibaren resmi rezervlerde gerçekleşen toplam artış 18,4 milyar doları bulmuştur.

Doğrudan yatırımlarda meydana gelen artış 2005 yılı Ocak-Ağustos döneminde de devam etmiş, 2004 yılının Ocak-Ağustos döneminde net 1,3 milyar dolar olan doğrudan yatırımlar, 2005 yılının aynı döneminde 2,2 milyar dolara yükselmiştir.

2005 yılı Ocak-Ağustos döneminde 2,9 milyar dolar tutarında yurt içinde doğrudan yatırım gerçekleşmiştir. Bu tutarın 902 milyon dolarını yurt içinde yabancılar tarafından gerçekleştirilen gayrimenkul alımları oluşturmaktadır.

2004 yılında yabancıların yurt içinden yaptıkları gayrimenkul yatırımlarının yurt içine giren net doğrudan yatırımlara oranı yüzde 48,6 iken gayrimenkul dışı doğrudan yatırımların hızlanmasıyla bu oran 2005 yılının ilk sekiz ayında yüzde 31'e inmiştir.

2005 yılı Ocak-Ağustos döneminde IMF'ye 5,1 milyar dolar kredi geri ödemesi gerçekleştirilirken, 833 milyon dolar kredi kullanılmıştır. Böylece IMF'ye net 4,3 milyar dolar geri ödeme yapılmıştır. 2005 yılının tamamında ise IMF'ye net 5,1 milyar dolar geri ödeme yapılacaktır.

2005 yılında, IMF hariç, net 32,5 milyar dolar sermaye girişi olması beklenirken, bu tutarın 4,2 milyar dolarının doğrudan, 11,1 milyar dolarının portföy, 17,2 milyar dolarının ise diğer yatırımlar kalemlerinden kaynaklanacağı tahmin edilmektedir.

Yabancı Sermaye

2005 yılının Ocak-Ağustos döneminde 2,6 milyar dolar tutarında yabancı yatırımlardan (sermaye) yüzde 83,1 ile en fazla payı hizmetler sektörü alırken, imalat sanayi yüzde 15,7 ile ikinci sırada gelmektedir. 2005 yılının ilk sekiz aylık döneminde ülkemize son üç yılın toplamından daha fazla doğrudan yabancı yatırım girmiştir.

TABLO: II. 31 - Yabancıların Türkiye'de Yaptıkları Doğrudan Yatırımın (Sermaye) Sektörel Dağılımı

(Milyon ABD Doları)

	Yıllık		Ocak-Ağustos	
	2003	2004	2004	2005
Genel Toplam	659	1 225	856	2 573
Tarım	0	4	1	4
Madencilik ve Taşocakçılığı	12	72	13	26
İmalat Sanayi	451	220	130	404
Hizmetler	196	929	712	2 139

Kaynak: TCMB

Bu dönemde gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımların (sermaye) yüzde 86,8'i AB ülkelerinden gelirken, Orta Doğu ülkelerinden gelen doğrudan yabancı yatırımlarda ciddi bir artış gözlenmektedir.

TABLO: II. 32 - Yabancıların Türkiye'de Yaptıkları Doğrudan Yatırımın (Sermaye) Kaynakları İtibarıyla Coğrafi Dağılımı

(Milyon ABD Doları)

	Yıllık		Ocak-Ağustos	
	2003	2004	2004	2005
Genel Toplam	659	1 225	856	2 573
OECD Ülkeleri	656	1 179	854	2 302
AB Ülkeleri	539	974	784	2 234
Diğer OECD Ülkeleri	117	205	70	68
Orta Doğu Ülkeleri	0	46	2	264
Afrika Ülkeleri	0	0	0	2
Diğer Ülkeler	3	0	0	5

Kaynak: TCMB

2. 2006 Yılı Hedefleri

2006 yılında 22 milyar dolar cari işlemler açığına karşılık, net 27,1 milyar dolar sermaye girişi beklenmektedir. 2006 yılında IMF'ye net 4,2 milyar dolar geri ödemenin yanı sıra, resmi rezervlerde 900 milyon dolar artış öngörülmektedir. 2006 yılında 4,2 milyar dolar doğrudan, 7,4 milyar dolar portföy ve 15,4 milyar dolar diğer yatırımlar kalemlerinden net sermaye girişi beklenmektedir.

TABLO: II. 33 - Cari İşlemler Dengesi ve Finansmanı

(Milyar ABD Doları)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005(1)	2006(2)
A. CARI İŞLEMLER HESABI	-9,8	3,4	-1,5	-8,0	-15,7	-21,3	-22,0
B. SERMAYE VE FİNANS HESABI							
(IMF Kredileri ve Rezerv Hariç)	9,6	-14,6	1,2	7,1	17,6	32,5	27,1
1. Doğrudan Yatırımlar	0,1	2,8	0,9	1,3	1,9	4,2	4,2
Yurt dışında	-0,9	-0,5	-0,2	-0,5	-0,9	-1,0	-1,1
Yurt içinde	1,0	3,3	1,1	1,8	2,8	5,2	5,3
2. Portföy Yatırımları	1,0	-4,5	-0,6	2,5	8,0	11,1	7,4
2.1. Varlıklar	-0,6	-0,8	-2,1	-1,4	-1,4	-1,3	-1,2
2.2. Yükümlülükler	1,6	-3,7	1,5	3,9	9,4	12,4	8,7
Hisse Senetleri	0,5	-0,1	0,0	0,9	1,4	5,0	2,5
Borç Senetleri	1,1	-3,6	1,5	2,9	8,0	7,4	6,2
3. Diğer Yatırımlar	8,5	-12,9	0,9	3,4	7,7	17,2	15,4
3.1. Varlıklar	-1,9	-0,6	-0,8	-1,0	-7,0	0,1	0,0
3.2. Yükümlülükler	10,4	-12,3	1,6	4,4	14,7	17,1	15,4
Ticari Krediler	0,8	-1,9	2,5	2,2	4,2	3,0	3,3
Krediler	9,5	-9,6	-1,3	0,7	9,7	12,5	12,1
Merkez Bankası	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Genel Hükümet	0,1	-2,0	-0,7	-2,2	-1,2	-1,0	0,1
Bankalar	4,4	-8,1	-1,0	2,0	5,7	7,0	5,0
Diğer Sektörler	5,0	0,4	0,4	0,9	5,1	6,5	7,0
Mevduatlar	0,0	-0,8	0,3	1,4	0,6	1,4	0,0
Diğer Yükümlülükler	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,0
C. CARI, SERMAYE VE FİNANS HESAPLARI (A+B)	-0,2	-11,3	-0,4	-0,9	2,0	11,2	5,0
D. NET HATA NOKSAN	-2,8	-1,7	0,2	5,0	2,4	5,0	0,0
E. GENEL DENGE (C+D)	-3,0	-12,9	-0,2	4,1	4,3	16,1	5,0
F. REZERV VARLIKLAR	3,0	12,9	0,2	-4,1	-4,3	-16,1	-5,0
Resmi Rezervler (3)	-0,4	2,7	-6,2	-4,0	-0,8	-11,1	-0,9
Uluslar arası Para Fonu Kredileri	3,4	10,2	6,4	-0,1	-3,5	-5,1	-4,2
Kullanım	3,4	11,3	12,5	1,7	1,2	2,4	3,2
Geri Ödeme	-0,1	-1,1	-6,1	-1,7	-4,7	-7,5	-7,4

Kaynak: TCMB, DPT, HM

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) "-" işareti artışı göstermektedir

IV. FİYATLAR

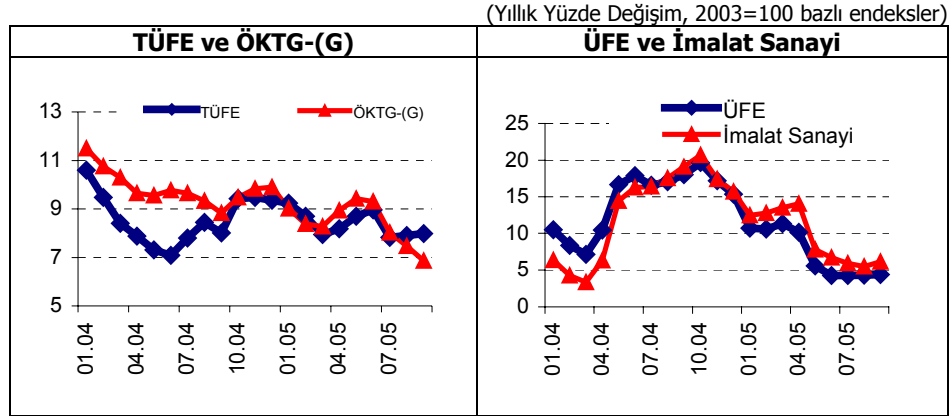
A. MEVCUT DURUM

2004 yılı sonunda Tüketici Fiyat Endeksindeki (TÜFE) yıllık artış oranı yüzde 9,3 olurken, Toptan Eşya Fiyat Endeksindeki (TEFE) yıllık artış yüzde 13,8 olarak gerçekleşmiştir. Böylelikle 2004 yılı sonu itibarıyla TÜFE artışı, yüzde 12 olan enflasyon hedefinin altında kalmıştır. Uygulanan sıkı para politikası ve mali disiplinden taviz verilmemesi, 2002 ve 2003 yıllarının ardından 2004 yılında da enflasyon hedefine ulaşılmasını sağlamıştır. Programla uyumlu gelirler politikası ve enflasyondaki düşüşün istikrar kazanması, beklentileri olumlu yönde etkilemiş, yapısal reformlar sonucu oluşan verimlilik artışı ve Türk Lirasının güçlü seyri, geçtiğimiz yıldaki olumlu enflasyon performansına katkı sağlayan diğer unsurlar olmuştur.

2005 yılında DİE tarafından fiyat endekslerinde değişikliğe gidilmiş ve 1994 temel yıllık TÜFE yerine 2003 temel yıllık TÜFE, 1994 temel yıllık TEFE yerine ise 2003 temel yıllık Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE) yayımlanmaya başlanmıştır. 2003 temel yıllık TÜFE ile hane halkının tüketim sepetindeki mal ve hizmet bileşenlerinin güncelleştirilmesi ve endeksin dinamik bir hale getirilmesi amaçlanırken, ÜFE'yle getirilen temel yenilik ise endeksin vergiler hariç tutularak hesaplanması olmuştur. Ayrıca, 2005 yılının başından itibaren, TÜFE'den türetilen özel kapsamlı TÜFE göstergeleri (ÖKTG) yayımlanmaya başlanmıştır. Bu göstergelerin temel işlevi, TÜFE'nin yönetilen veya yönlendirilen fiyatlar, enerji fiyatları ve mevsimlik ürün fiyatları gibi geçici veya dışsal etkilerden arındırılması ve böylece enflasyon eğilimi hakkında edinilen bilginin netleştirilmesidir.

2005 yılının ilk dokuz aylık döneminde enflasyondaki düşüş eğilimi devam etmiştir. Eylül ayı itibarıyla, yıllık fiyat artış hızları, ÜFE'de yüzde 4,38, TÜFE'de ise yüzde 7,99 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyonda yaşanan gerileme, ekonomik birimlerin beklentilerine de yansımış ve Merkez Bankası beklenti anketindeki yıl sonu TÜFE enflasyonu beklentisi, Mart ayından itibaren yüzde 8 olan yıl sonu enflasyon hedefinin altına gerilemiştir. İzlenen parasal ve mali disiplinin enflasyon beklentilerini program hedefleriyle uyumlulaştırması ve rekabet ortamındaki iyileşme, 2004 yılında olduğu gibi 2005 yılının ilk üç çeyreğinde de enflasyondaki düşüşe katkı sağlamıştır. İlk dokuz aylık enflasyon performansı ve özel kapsamlı TÜFE göstergelerinin seyri, 2005 yılında yüzde 8'lik enflasyon hedefinin tutturulacağı yönünde işaretler vermektedir.

GRAFİK-4 : Fiyat Gelişmeleri

Kaynak: DİE

2005 yılının ilk dokuz ayında TÜFE, 2004 yılı sonuna göre yüzde 3,93 oranında artmakla birlikte, bu dönemde önceki yıllara kıyasla enflasyondaki düşüşte yavaşlama eğilimi gözlenmiştir. 2005 yılında, özellikle lokanta ve oteller harcama grubu fiyatlarında yaşanan genel endeksin üzerindeki artış, hizmet sektöründeki fiyat katılıklarının halen devam ettiğini göstermiştir. Ayrıca bu dönemde petrol fiyatlarındaki artışın ulaştırma fiyatlarını, vergisel ayarlamaların da alkollü içecekler ve tütün ürünleri fiyatlarını artırdığı gözlenmiştir. 2005 yılında enflasyondaki düşüşü yavaşlatan bir diğer faktör olan konut grubu fiyat artışları ise, kira artışlarıyla hizmet fiyatlarındaki katılığı yansıtırken, evsel yakıtları içermesinden dolayı da petrol fiyatlarındaki yükselişten etkilenmiştir. Bu hususlarla birlikte, piyasa rekabet koşullarındaki değişim ve Türk Lirasındaki istikrar yılın ilk üç çeyreğindeki olumlu enflasyon performansında etkili olmuştur.

TABLO: II. 34 - Eylül Ayı İtibarıyla ÖKTG'ndeki Gelişmeler (2003=100)

Grubu Kapsamı	Aylık		Yıl Sonuna Göre		12 Aylık		Yıllık Ort. Yüzde Değişme
	Yüzde Değişme		Yüzde Değişme		Yüzde Değişme		
	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2005
TÜFE Genel	0,95	1,02	5,23	3,93	8,01	7,99	8,63
A Mevsimlik ürünler hariç	1,09	0,68	7,92	6,81	8,92	9,10	9,82
B İşlenmemiş gıda ürünleri hariç	1,05	0,82	6,65	4,96	8,29	8,39	9,31
C Enerji hariç	0,97	0,82	4,81	3,54	8,02	7,43	7,99
D (B) ve (C)	1,10	0,52	6,43	4,72	8,37	7,79	8,67
E (C) ve alkollü içkiler ile tütün ürünleri hariç	1,00	0,89	4,43	2,48	7,80	6,55	7,85
F (E) ve fiyatları yönetilen/yönlendirilen diğer ürünler, dolaylı vergiler hariç	0,94	0,92	4,38	2,20	8,41	6,73	7,98
G (F) ve (B)	1,14	0,57	6,19	3,26	8,83	6,86	8,72

Kaynak: DİE

Özel kapsamlı TÜFE göstergeleri incelendiğinde, işlenmemiş gıda, enerji, alkollü içecekler ile tütün ürünleri, fiyatları yönetilen veya yönlendirilen diğer ürünler ve dolaylı vergileri dışarıda bırakan G kodlu özel kapsamlı TÜFE göstergesi yıllık artış oranının Eylül ayı itibarıyla yüzde 6,86 olarak gerçekleşmesinin, aynı dönemde TÜFE'nin yüzde 7,99 oranında arttığı göz önüne alındığında, tüketici fiyatlarındaki son bir yıllık artışta dolaylı vergi ve enerji fiyatlarının katkısının yüksekliliğini ortaya koyduğu görülmektedir. ÖKTG, enflasyonun seyrinin orta vadedeki hedeflerle tutarlılığını desteklemektedir.

TABLO: II. 35 - Eylül Ayı İtibarıyla Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (2003=100)

	Aylık Yüzde		Yıl Sonuna Göre		12 Aylık Yüzde		Yıllık Ort. Yüzde Değişme
	Değişme		Yüzde Değişme		Değişme		
	2004	2005	2004	2005	2004	2005	2005
ÜFE	0,72	0,78	13,80	2,98	17,99	4,38	9,54
Tarım	0,01	1,53	11,98	-2,62	19,26	1,58	5,32
Sanayi	1,82	0,58	14,30	4,55	17,65	5,14	10,75
Madencilik	3,43	3,10	14,98	13,40	19,58	11,82	13,98
İmalat Sanayi	0,91	1,54	14,79	5,32	19,09	6,15	11,30
Elektrik, gaz, su	0,27	-14,34	7,44	-9,68	-0,31	-11,53	2,33
TÜFE	0,95	1,02	5,23	3,93	8,01	7,99	8,63
Gıda ve alkolsüz içecekler	0,50	1,34	1,76	-0,37	6,84	4,38	5,55
Alkollü içecekler ve tütün	0,57	0,00	11,04	21,86	11,75	22,36	10,32
Giyim ve ayakkabı	2,06	1,15	-4,21	-9,52	3,12	1,77	5,28
Konut	0,95	1,80	8,05	6,68	9,68	10,11	10,91
Ev eşyası	0,52	-1,40	3,87	2,36	5,17	4,68	7,05
Sağlık	0,31	0,18	10,48	-0,75	7,20	0,34	6,99
Ulaştırma	0,87	1,76	7,23	11,68	6,92	18,17	15,59
Haberleşme	-0,01	0,54	0,33	0,99	0,47	2,37	1,48
Eğlence ve kültür	-1,07	-2,73	11,80	7,59	9,19	5,70	8,73
Eğitim	4,81	2,51	17,41	6,97	17,65	7,36	16,11
Lokanta ve oteller	2,21	1,63	11,82	11,54	15,72	14,13	14,32
Çeşitli mal ve hizmetler	2,03	1,64	7,77	3,25	12,48	5,53	7,83

Kaynak: DİE

2005 yılının Ocak-Eylül döneminde ÜFE yüzde 2,98 oranında artış göstermiştir. Bu dönemde tarım fiyatları yüzde 2,62 oranında gerilerken, sanayi fiyatları yüzde 4,55, alt kalemi olan imalat sanayi fiyatları ise yüzde 5,32 oranında artmıştır. Vergileri içermemesi dolayısıyla ÜFE, TEFE'ye kıyasla maliyet şoklarına karşı daha duyarlı hale gelirken, yılın ilk dokuz ayındaki petrol ve metal fiyatlarındaki artışa rağmen, temelde Türk Lirasının güçlü seyri ÜFE artışındaki gerilemede rol oynamıştır.

TABLO: II. 36 - Fiyat Artışlarını Etkileyen Faktörlere İlişkin Gelişmeler

(Yıllık Ortalama Yüzde Değişim)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
TEFE (1)	71,8	53,1	51,4	61,6	50,1	25,6	11,1	9,5(4)
- İmalat Sanayi	66,7	57,2	56,1	66,7	48,3	23,8	11,0	11,3(4)
TÜFE (1)	84,6	64,9	54,9	54,4	45,0	25,3	10,6	8,6(4)
- Gıda	82,3	48,6	49,8	50,3	49,9	28,7	9,0	5,6(4)
Dolar Kuru	71,7	60,6	49,4	96,1	23,0	-0,6	-4,9	-4,7(4)
Emisyon Hacmi (2)	71,3	94,0	57,8	41,3	44,6	40,7	24,2	28,1(4)
Para Arzı (M2Y) (2)	91,8	106,5	42,5	82,2	28,2	12,3	23,7	21,3(4)
İç Borçlanma Faiz Oranı (3)	115,6	109,5	38,0	96,2	63,8	45,0	25,7	15,3(4)
Nominal Ücret (Net)								
- Kamu	82,1	134,3	65,7	36,6	31,7	21,9	12,5	13,3(5)
- Özel	115,9	84,0	56,5	23,2	43,5	24,8	14,4	-
Nominal Net Maaş	82,2	72,4	37,1	48,6	53,3	24,2	13,4	11,0(5)
KKBG / GSMH (Yüzde)	9,4	15,6	11,8	16,4	12,7	9,4	4,7	0,9(5)
İhracat Fiyat Endeksi (1)	-4,0	-6,8	-4,3	-2,6	-1,8	10,1	15,9	7,1(5)
İthalat Fiyat Endeksi (1)	-4,1	-5,5	4,5	-0,3	-1,2	7,9	12,5	9,3(5)

Kaynak: DİE, DPT

(1) 2004 ve öncesi 1994=100 temel yıllı, 2005 yılı ise 2003 temel yıllı endekslere göre

(2) 12 Aylık yüzde değişim

(3) Devlet iç borçlanma senetleri ortalama faiz oranı (yıllık bileşik, stopaj hariç)

(4) Eylül sonu itibarıyla

(5) Yıllık tahmin

B. 2006 YILI HEDEFLERİ

Açık enflasyon hedeflemesine geçilecek olan 2006 yılı için, TÜFE'de on iki aylık fiyat artış hızı yüzde 5 olarak hedeflenirken, ÜFE'de de bu oranla paralel bir artışın gerçekleşeceği öngörülmektedir. Ücretler politikasının programla uyumlu olarak sürdürülmesi, faiz dışı fazla hedefinden sapılmaması ve böylelikle borç yükünün sürdürülebilir seviyelerde tutulması, 2006 yılı enflasyon hedefinin tutturulması açısından birincil öneme sahiptir. Beklentilerin olumlu seyrini koruması ve borçlanma risk priminin düşürülebilmesi de söz konusu şartlara bağlıdır. Bunlara ek olarak, yapısal reformların tamamlanarak hayata geçirilmesi, piyasa mekanizmasının işlerliğine katkıda bulunacak ve böylelikle verimlilik artışının devamı sağlanarak fiyatlar üzerinde oluşabilecek yukarı yönlü baskı önenebilecektir. Diğer taraftan, uluslararası piyasalarda ithal hammadde fiyatlarının seyri ile bunların enflasyon üzerinde doğrudan ve girdi maliyetleri yoluyla dolaylı yansımaları ve uluslararası likidite koşullarındaki gelişmeler, 2006 yılında enflasyonun gelişimini etkileyebilecek diğer faktörlerdir.

V- PARA VE KUR POLİTİKASI

A. MEVCUT DURUM

Merkez Bankası, enflasyonu düşürmenin yanında düşük enflasyon ortamının kalıcılığını sağlamak amacıyla dalgalı kur rejimi altında 2002 yılından itibaren sürdürdüğü örtük enflasyon hedeflemesi politikasını, 2005 yılında da devam ettirmektedir. 2002 yılı başında uygulanmaya başlanan para politikası stratejisi çerçevesinde, ilan edilen yıl sonu hedeflerine ulaşılarak gerek fiyat istikrarı gerekse para politikasının kredibilitesi açısından önemli kazanımlar elde edilmiştir. Nitekim, 2002 yılı başında Merkez Bankası yıl sonu TÜFE hedefi ile ekonomik aktörlerin yıl sonu TÜFE beklentisi arasındaki 13 puanlık farkın 2005 yılı başında 0,4 puana gerilemesi, para politikasının kredibilitesi açısından önemli bir ilerleme kaydedildiğini göstermektedir.

2004 yılında, Merkez Bankası yüzde 12'lik enflasyon hedefiyle uyumlu bir şekilde kısa vadeli faiz oranlarını temel politika aracı olarak kullanırken, para tabanı, net iç varlıklar ve net uluslararası rezervler büyüklüklerini performans kriteri ve gösterge niteliğinde değerler olarak takip etmiştir. Ekonomik faaliyetlerde canlanma ve ters para ikamesi sürecinin etkisiyle para talebinde oluşan hızlı artış, para tabanı hedefinin 2004 yılında revize edilmesini gerektirmiştir. 2004 yılı içinde Merkez Bankası, hedef ve gelecek enflasyonu dikkate alarak kısa vadeli faiz oranlarında 4 kez indirmeye gitmiştir. Enflasyonda yaşanan düşüş ve makroekonomik değişkenlerdeki iyileşme ekonomik birimlerin beklentilerini olumlu yönde etkilerken, Merkez Bankası tarafından yapılan faiz indirimleri de beklentilerin güçlenmesini sağlamıştır.

TABLO: II. 37 - Nisan 2005 Tarihli Niyet Mektubunda Yer Alan Hedef Parasal Büyüklükler ve Gerçekleşmeleri (1)

	Para Tabanı Üst Limit		Net İç Varlıklar Üst Limit (2)		Net Uluslar Arası Rezerv Alt Limit (3)	
	(Milyar YTL)		(Milyar YTL)		(Milyar ABD Doları)	
	Hedef	Gerçekleşme	Hedef	Gerçekleşme	Hedef	Gerçekleşme
31 Aralık 2004	20,9 ^(P)	19,19	35,0 ^(G)	30,12	-2,00 ^(P)	1,29
31 Mayıs 2005	23,6 ^(P)	22,98	37,7 ^(G)	31,32	2,00 ^(P)	5,84
30 Haziran 2005	23,6 ^(P)	22,60	37,7 ^(G)	23,99	2,00 ^(P)	10,46
30 Eylül 2005	24,7 ^(P)	26,84	37,8 ^(G)	23,70	2,75 ^(P)	13,17
31 Aralık 2005	25,0 ^(G)	-	36,4 ^(G)	-	3,80 ^(G)	-

Kaynak: TCMB

- (1) Üst sınırlar söz konusu tarihlerdeki ve bu tarihlerin her biri ile sona eren son beş iş günündeki stokların ortalaması üzerinden hesaplanmaktadır. (P): Performans kriteri ; (G): Gösterge niteliğinde hedef
- (2) Net iç varlıklar hesabı, Merkez Bankası bilançosunun net iç varlıklar hesabına Hazinesin IMF yükümlülüklerinin ve bir yıldan kısa vadeli yabancı para (YP) borçlarının eklenmesinden oluşmaktadır.
- (3) Net uluslararası rezervler, Merkez Bankasının net uluslar arası rezervlerinden Hazinesin IMF'ye olan yükümlülükleri ve vadesi 1 yıldan kısa döviz cinsinden borçlarının çıkarılması ile bulunmaktadır.

Mayıs 2005- Mayıs 2008 dönemini kapsayan stand-by anlaşması çerçevesinde, 26 Nisan 2005 tarihinde yayımlanan niyet mektubu ile 2005 yılı için para tabanı, net iç varlıklar ve net uluslararası rezervler büyüklükleri gösterge veya performans kriteri olarak takip edilmektedir. Söz konusu büyüklükler için, 31 Mayıs 2005 ve 30 Haziran 2005 tarihlerinde tüm hedefler ve 30 Eylül 2005 tarihinde ise para tabanı hedefi

haricindeki hedefler tutturulmuştur. Enflasyon ve faiz oranlarının düşmesiyle birlikte ekonomik birimlerin YTL kullanma ve taşıma alışkanlıklarının öngörülemez şekilde değişmesi, para tabanı hedefinin tutturulamamasında temel etken olmuştur.

2005 yıl sonu için yüzde 8'lik TÜFE artışı hedeflenmiş olup, Merkez Bankası, bu hedefe ulaşmada bankalar arası para piyasası ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası repo-ters repo pazarında uygulamakta olduğu kısa vadeli faiz oranlarını temel politika aracı olarak kullanmaktadır. 12 Ekim 2005 tarihi itibarıyla Merkez Bankası, enflasyonda yaşanan olumlu gelişmelerin bir yansıması olarak kısa vadeli faiz oranlarında yüzde 0,25 ile yüzde 1 arasında değişen oranlarda 7 defa indirim gitmiştir. Bununla beraber, Temmuz-Eylül döneminde açıklanan enflasyon rakamları düşüş eğilimi göstermesine rağmen, Merkez Bankası iç talep ve gelecek dönem enflasyonunu etkileyebilecek gelişmeleri dikkate alarak faiz oranlarını değiştirmemiştir.

TABLO: II. 38 - Merkez Bankası Faiz Oranlarında Gelişmeler

(Yüzde)

Basit Faiz	2004				2005							
	5 Şub.	16 Mar.	8 Eyl.	20 Ara.	11 Oca.	9 Şub.	9 Mar.	11 Nis.	10 May.	9 Haz.	11 Eki.	
Gecelik Borç Alma	24,00	22,00	20,00	18,00	17,00	16,50	15,50	15,00	14,50	14,25	14,00	
Gecelik Borç Verme	29,00	27,00	24,00	22,00	21,00	20,50	19,50	19,00	18,50	18,25	18,00	
Haftalık Borç Alma	24,00	22,00	20,00	18,00	17,00	16,50	15,50	15,00	14,50	14,25	14,00	
Geç Lik. Pen. Borç Ver.	34,00	32,00	28,00	26,00	25,00	24,50	23,50	23,00	22,50	22,25	22,00	
Geç Lik. Pen. Borç Alma	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	

Kaynak: TCMB

Merkez Bankası, 2006 yılı başından itibaren açık enflasyon hedeflemesi rejimine geçeceğini ve 2005 yılının, gerekli hazırlıkların tamamlanması için geçiş yılı olacağını ilan etmiştir. Söz konusu rejime geçilmesiyle birlikte 2006 yılı ve sonrasında para politikasının genel çerçevesinde herhangi bir değişiklik olmamakla birlikte, para politikasının kurumsallaşması ve etkinliği açısından birtakım yenilik ve düzenlemeler yapılması öngörülmektedir. Bu kapsamda, öncelikle 2005 yılı Ocak ayından itibaren Para Politikası Kurulunun her ayın 8'inde enflasyon eğilimi ile iç ve dış piyasalardaki gelişmeleri değerlendirmek üzere toplanması uygulaması başlamıştır. 2005 yılı için nihai faiz kararlarının alınması aşamasında Para Politikası Kurulu tavsiye veren konumunda bulunmaktadır. Faiz kararlarının düzenli olarak önceden belirlenmiş tarihlerde verilmesi ve gerekçelerinin kamuoyuna açıklanması, karar alma mekanizmasının kurumsallaşması ve daha saydam olması açısından para politikası uygulamasına önemli bir katkı sağlamıştır.

2005 yılı Ocak-Eylül döneminde, Merkez Bankası bilançosu döviz cinsinden varlıklar lehine büyüme göstermiştir. Temel döviz hesaplarının gelişimine bakıldığında, net dış varlıkların 11,1 milyar dolar, iç döviz yükümlülüklerinin ise 4,9 milyar dolar arttığı ve böylece net döviz pozisyonunun 6,2 milyar dolar yükseldiği gözlenmektedir. Net döviz pozisyonu kaleminde yaşanan artış, Merkez Bankasının doğrudan alım müdahaleleri ve düzenli alım ihaleleri yoluyla YTL karşılığı döviz satın almasından kaynaklanmıştır. Bu dönemde, Merkez Bankası tarafından yaklaşık 14 milyar dolar döviz alınmasına karşılık net döviz pozisyonunun 6,2 milyar dolar artmasında, Hazinesinin döviz cinsi borç geri ödemelerinde Merkez Bankasından YTL karşılığı döviz satın alması etkili olmuştur.

TABLO: II. 39 - Merkez Bankası Net Döviz Pozisyonu (1)

(Milyon ABD Doları)

	2003	2004	2005		
	Aralık	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
Net Döviz Pozisyonu	393	2 736	5 648	8 794	8 892
-Net Dış Varlıklar	12 367	17 173	21 222	25 450	28 227
Net Rezervler	33 004	35 190	37 281	39 211	40 916
Kredi Mek. DTH (-)	17 286	18 603	17 661	16 322	16 060
Diğer	-3 350	586	1 602	2 562	3 371
-İç Döviz Yükümlülükleri	11 974	14 437	15 574	16 656	19 335
Döviz Olarak Tak. Ed. Kamu Mvd.	4 669	4 545	6 881	7 412	8 738
Hazine Mevduatı	3 273	3 838	6 080	6 200	7 945
Bankaların Döviz Mevduatı	7 305	9 892	8 694	9 244	10 597

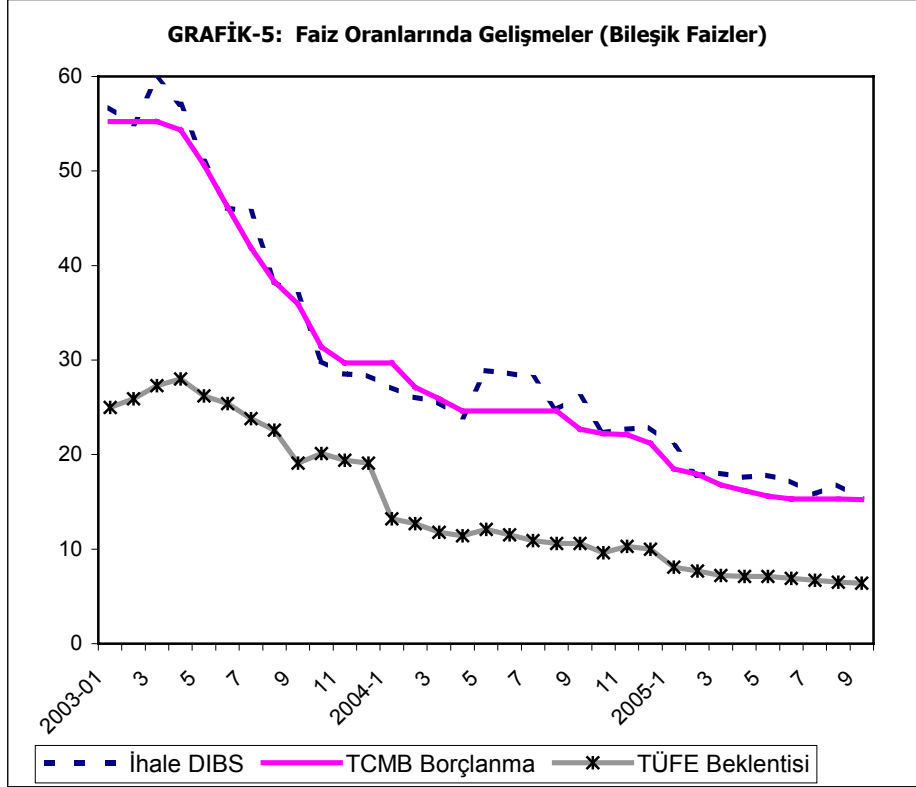
Kaynak: TCMB

(1) Ayın son günü itibarıyla

Net iç varlıklar hesabı 2005 yılının ilk dokuz ayında 3,2 milyar YTL gerileme göstererek, bilanço üzerinde daraltıcı bir etkide bulunmuştur. Söz konusu gerilemede temel belirleyici, toplam iç krediler hesabının Hazine tarafından yapılan anapara ödemelerinin etkisiyle 5,3 milyar YTL azalması olmuştur.

Merkez Bankasının temel yükümlülük kalemlerinden olan emisyon, 2005 yılı Ocak-Eylül döneminde para talebinde yaşanan hızlı yükselişin bir yansıması olarak yüzde 38,1 oranında artarak 18,6 milyar YTL seviyesine ulaşmıştır. Bankaların Türk Lirası zorunlu karşılıklar ve serbest tevdiat hesapları ise, sırasıyla yüzde 35,7 ve yüzde 37 oranında artış göstermiştir. Bankalar mevduatı hesabının hızlı artışında, YTL mevduatta bankalar arasında yaşanan rekabetten dolayı mevduat faizlerindeki düşüşün diğer mali araçlara göre daha sınırlı kalması temel belirleyici olmuştur. Aynı dönemde kamu mevduatı, Hazinesin nakit dengesine bağlı olarak 0,3 milyar YTL ile 5,2 milyar YTL arasında ve APİ'den borçlar hesabı ise -1,5 milyar YTL ile 10,4 milyar YTL arasında dalgalanmıştır. Merkez Bankasının YTL yükümlülükleri toplamı olan Merkez Bankası Parası, 2005 yılı Eylül ayında 2004 yılı sonuna göre 5 milyar YTL artarak 29,7 milyar YTL'ye yükselmiştir.

2005 yılının üçüncü çeyreği itibarıyla M1, M2 ve M2Y para arzları bir önceki yıl sonuna göre sırasıyla yüzde 25,1, yüzde 26,9 ve yüzde 16,3 oranında artarak reel olarak büyümüştür. M1 ve M2 para arzlarında yaşanan hızlı artışta, Merkez Bankasının uygulanan para politikasının kredibilitesinin artması, oluşan güven ortamı ve geleceğe dair olumlu beklentiler sonucu yaşanan ters para ikamesi süreci etkili olmuştur. Ters para ikamesi, 2003 ve 2004 yıllarında olduğu gibi 2005 yılının ilk dokuz aylık döneminde de devam etmiştir. Nitekim, 2004 yıl sonu itibarıyla M2/M2Y oranı yüzde 59 iken, 2005 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla bu oran yüzde 64,4'e yükselmiştir.

Sıkı para ve maliye politikalarına paralel olarak yapısal reformların hayata geçirilmesi, kamu borçlanma gereğinin düşmesi ve borç stokunun GSYİH'ya oranının azalması, iç borçlanma faiz oranlarının 2005 yılının ilk dokuz ayında gerilemesini sağlamıştır. Nitekim, 2004 yılı Aralık ayında yüzde 22,9 olarak gerçekleşen Hazine ihaleleri ağırlıklı ortalama bileşik faiz oranı 2005 yılı Eylül ayında yüzde 15,3'e düşmüştür. 2004 yılında yüzde 25,7 olan Hazine ihaleleri ağırlıklı ortalama yıllık bileşik faiz oranı ise, 2005 yılının Ocak-Eylül döneminde yüzde 17,7'ye gerilemiştir. Yaşanan bu olumlu gelişmeler, Hazinesinin borçlanma vade yapısının da uzamasını sağlamıştır. Nitekim, 2004 yılında Hazine ihalelerinde oluşan ortalama borçlanma vadesi 372 gün iken, 2005 yılı Ocak-Eylül döneminde ortalama borçlanma vadesi 559 güne yükselmiştir. Hazine borçlanma faiz oranlarında yaşanan düşüş ve vadelerinin uzaması, Merkez Bankası faiz oranlarının parasal aktarım mekanizması kanalıyla orta ve uzun dönemli faizleri etkileme gücünün artmasını sağlamıştır.

AB ile yürütülecek katılım müzakerelerine başlanması için tarih alınması, IMF ile 3 yıllık yeni stand-by anlaşmasının uygulamaya konması, uygulanan ekonomik program ve politikalara olan güven artışı ve uluslararası piyasalarda gelişmekte olan ülkeler lehine yaşanan gelişmeler, 2005 yılı başında portföy yatırımları kaynaklı sermaye girişinin artmasını ve ters para ikamesi sürecinin devam etmesini sağlamıştır. Bu gelişmeler neticesinde Yeni Türk Lirası, dolar ve euro para birimlerine karşı değer kazanmıştır. Döviz piyasasında oluşan arz talep dengesizliğinin ve bu durumdan kaynaklanan aşağı

yönlü oynaklığın orta ve uzun dönemde gelecek dönem enflasyon hedefine zarar verebileceği gerekçesiyle, Merkez Bankası 2005 yılı Ocak-Ekim döneminde döviz piyasasına 9 Mart, 3 Haziran, 22 Temmuz ve 4 Ekim tarihlerinde olmak üzere 4 kez alım yönünde doğrudan müdahalede bulunmuştur.

Döviz piyasasında oluşan döviz arz fazlalığı, Merkez Bankası tarafından döviz kurunun uzun dönemli denge fiyatını etkilemeyecek şekilde döviz rezervlerini güçlendirmeye yönelik olarak düzenli döviz alım ihaleleri yoluyla sterilize edilmektedir. 2005 yılında alım ihalelerinin döviz piyasasına etkisini en aza indirebilmek amacıyla olağanüstü durumlar haricinde bir değişikliğe gidilmemesini taahhüt eden döviz alım programıyla, günlük ihale tutarı 15 milyon dolar olarak belirlenmiş olup ihaleyi kazanan kuruluşlara gerçekleşen ortalama fiyat üzerinden ihalede satılan miktarın iki katı kadar opsiyon hakkı tanınmıştır. Böylece, Merkez Bankası tarafından en fazla 45 milyon dolarlık günlük alım gerçekleştirilmesi planlanmıştır. 21 Ekim 2005 tarihi itibarıyla, Merkez Bankası tarafından 6,2 milyar doları düzenli alım ihaleleri yoluyla olmak üzere döviz piyasasından toplam 17,7 milyar dolar YTL karşılığı döviz satın alınmıştır.

2003 yılı sonu itibarıyla 1,25 seviyesinde gerçekleşen euro/dolar paritesi, 2004 yılının ilk yarısında istihdam başta olmak üzere ABD ekonomisinde yaşanan olumlu gelişmelerin etkisiyle düşüş eğilimi göstermiş ve Haziran sonu itibarıyla 1,21'e gerilemiştir. 2004 yılının ikinci yarısında, ABD'nin gerek dış ticaret ve bütçe açıklarında beklenenin üzerindeki artışlar gerekse enflasyon oranlarının yükselmesi yanında bazı ülke merkez bankalarının ABD doları cinsinden rezervlerini azaltabileceklerini açıklamaları, paritenin yıl sonu itibarıyla 1,36'ya yükselmesine neden olmuştur. 2004 yılı Haziran ayında başlayan 0,25 puanlık artırımlarla FED, 2005 yılı Eylül ayı itibarıyla faiz oranlarını yüzde 3,75'e yükseltmiştir. 2005 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla paritenin 1,21'e düşmesinde, ABD doları faiz oranlarının euro faiz oranlarına göre getiri yüksekliğinin yanında euro bölgesi olumsuz makro ekonomik verileri ve AB Anayasasının onaylanma sürecinde yaşanan gelişmelerin belirleyici olduğu düşünülmektedir.

B. 2006 YILI HEDEFLERİ

2006 yılı başından itibaren açık enflasyon hedeflemesi rejimi uygulanmaya başlanacaktır. 2006 yılı için TÜFE hedefi yüzde 5 olup bu hedef doğrultusunda para ve döviz kuru stratejisi uygulanacaktır.

Açık enflasyon hedeflemesi rejiminde, ekonomik birimlerin gelecek beklentilerine yönelik olarak enflasyon hedefi ve performansının temel çıpa olması nedeniyle, para tabanı ve net iç varlıklara ilişkin hedeflerin takip edilmesi uygulamasına son verilecektir.

Faiz oranlarının belirlenmesinde tavsiye niteliğinde olan Para Politikası Kurulu kararları, 2006 yılından itibaren nihai karar olacaktır. Faiz kararları oylama ile alınacak ve Para Politikası Kurulunun toplantı özetleri açıklanacaktır.

Yılda dört kez yayımlanan Para Politikası Raporu yerine enflasyona ilişkin tahminleri de içeren Enflasyon Raporu yayımlanacaktır.

Düzenli döviz alım ihalelerine, döviz likiditesinde olağanüstü bir farklılaşma görülmediği sürece devam edilecektir.

VI. MALİ PİYASALARDA GELİŞMELER

A. BANKACILIK SEKTÖRÜ

1. Mevcut Durum

2005 yılı Eylül ayı itibarıyla, 34'ü mevduat bankası, 13'ü kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı 2004 yılı sonuna göre 1 adet azalarak 47'ye gerilemiştir. Aynı dönemde şube sayısı 6.106'dan 6.164'e, personel sayısı ise 127.163'den 131.012'ye yükselmiştir.

2005 yılı Haziran ayı itibarıyla, 2004 yılı sonuna göre aktif büyüklüğü bakımından en büyük 5 bankanın sektör içindeki payı yüzde 59,5'ten yüzde 60,8'e, en büyük 10 bankanın payı ise yüzde 84'ten yüzde 84,3'e yükselmiştir. Bu dönemde sektörün aktifleri içinde özel bankaların payı yüzde 57,4'den yüzde 60,1'e yükselirken, kamu bankalarının payı yüzde 34,9'dan yüzde 32,5'e, kalkınma ve yatırım bankalarının payı ise yüzde 3,7'den yüzde 3,5'e gerilemiştir. Ekonomik istikrarın tesisi ve ülkemizin AB'den müzakere tarihi almasının etkisiyle, 2005 yılında yabancı bankaların birleşme veya devralma yoluyla ülkemize girişleri artmıştır. Ancak bu birleşmelerin bir kısmının Haziran 2005 tarihine kadar onaylanmamış olması, bir kısmının ise yüzde 51'lik hakim ortak payını geçmemesi nedeniyle Haziran 2005 tarihi itibarıyla yabancı bankaların sektör içindeki payı 2004 yılı sonuna göre değişmeyerek yüzde 3,4 olarak gerçekleşmiştir.

2005 yılı Haziran ayı itibarıyla kesinleşmiş banka bilançoları değerlendirildiğinde, 2005 yılının ilk yarısında, Türk bankacılık sektörünün toplam aktiflerinin 2004 yılı sonuna göre YTL bazında yüzde 10 oranında artarak 337,2 milyar YTL'ye, ABD doları bazında ise yüzde 10,4 oranında artarak 252,9 milyar dolara yükseldiği görülmektedir. Bankacılık sektörünün gelişmişliğinin bir göstergesi sayılan bankacılık sektörü aktiflerinin GSYİH'ya oranı da, 2004 yılı sonuna göre artarak yüzde 71,2'den yüzde 73,8'e yükselmiştir.

TABLO: II. 40 - Bankacılık Sektörü Bilançolarına Ait Bazı Büyüklükler

	2003	2004	2005 Haziran (1)
Temel Büyüklükler			
Aktif Büyüklüğü (Milyar YTL)	249,7	306,5	337,2
Krediler (Milyar YTL)	70,0	103,2	125,3
Mevduat (Milyar YTL)	160,8	197,4	213,8
Banka Sayısı (Adet)	50	48	47
Şube Sayısı (Adet)	5 966	6 106	6 164
Personel Sayısı (Bin Kişi)	123,2	127,2	131,0
Performans			
Net Dönem Karı (Milyar YTL)	5,6	6,5	4,2
Net Kar (Zarar) / T. Aktif (Yüzde)	2,2	2,1	1,2
Net Kar (Zarar) / Öz kaynak (Yüzde)	15,8	14,0	9,0
Kredi / Mevduat (Yüzde)	43,5	52,3	58,6
Riskler			
Sermaye Yeterliliği Oranı (Yüzde)	30,9	28,8	25,6
Bilanço İçi Açık Pozisyon (Milyar Dolar)	-0,0	-1,4	-1,2
Tahsili Gecikmiş Alacaklar (TGA) / Krediler (Yüzde)	12,3	6,2	5,6
TGA (Net) / Krediler (Yüzde)	1,4	0,7	0,6
Menkul Değerler Cüzdanı / Aktifler (Yüzde)	42,8	40,4	39,0

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, BDDK

(1) Banka, şube ve personel sayılarına ilişkin 2005 yılı verileri Eylül ayı itibarıyla.

2003 ve 2004 yıllarında bankacılık sektörü kredilerinde görülen yükseliş, 2005 yılının ilk yarısında da sürmüştür. Nitekim, bankacılık sektörü kredileri 2005 yılı Haziran ayında 2004 yılı sonuna göre, özellikle konut kredileri ve ticari kredilerdeki hızlı artış sonucunda, yüzde 21,4 oranında artarak 103,2 milyar YTL'den 125,3 milyar YTL'ye yükselmiştir. Bu yükselişle birlikte, 2003 yılında yüzde 26,5, 2004 yılında yüzde 33,7 seviyesinde olan kredilerin toplam aktifler içindeki payı, 2005 yılı Haziran ayında yüzde 37,2'ye ulaşmıştır. 2004 yılı sonunda yüzde 24 olan kredilerin GSYİH'ya oranı da, 2005 yılının ilk yarısında yüzde 27,4'e yükselmiştir. Bu gelişmeler, bankacılık sektörünün, temel fonksiyonu olan aracılık faaliyetlerine daha fazla ağırlık verdiğini göstermektedir.

İstanbul Yaklaşımı uygulaması ve ekonomik faaliyetlerdeki canlanma, sektörün tahsili gecikmiş alacak stokunun azalmasını sağlamıştır. Nitekim, 2001 yılında yüzde 29,3 seviyesinde olan brüt tahsili gecikmiş alacakların (TGA) kredilere oranı 2004 yılında yüzde 6,2'ye, 2005 yılının ilk yarısında da yüzde 5,6'ya gerilemiştir. Sektörün karşılık ayırdıktan sonra kalan net TGA'larının kredilere oranı da 2004 yılı sonundaki yüzde 0,7 seviyesinden 2005 yılı Haziran ayında yüzde 0,6'ya düşmüştür. Sektördeki sorunlu kredilerin çözümüne katkıda bulunan İstanbul Yaklaşımı 4 Haziran 2005 tarihi itibarıyla sona ermiştir. Bu tarihe kadar İstanbul Yaklaşımı kapsamında 221'i büyük ölçekli, 101'i küçük ölçekli olmak üzere toplam 322 firmanın 6 milyar dolarlık borcu yeniden yapılandırılmıştır.

Bankalar tarafından plase edilen kaynaklar içinde önemli bir paya sahip olan menkul kıymetler portföyü 2005 yılının ilk yarısında artış göstermesine rağmen, menkul kıymetler portföyünün toplam aktifler içindeki payı 2004 yılına göre azalarak yüzde 40,4'ten yüzde 39'a gerilemiştir. Bu gelişmede, bankaların son dönemde kredilendirmeye daha fazla ağırlık vermeleri etkili olmuştur. Menkul kıymetler portföyünün toplam aktiflere oranı, kamu bankalarında yüzde 57,5, özel bankalarda yüzde 31,5, yabancı bankalarda yüzde 21,7, kalkınma ve yatırım bankalarında ise yüzde 14,4 olarak gerçekleşmiştir.

Bankacılık sektörünün pasif yapısına bakıldığında; bankaların en önemli fon kaynağı olan mevduatların 2004 yılı sonuna göre yüzde 8,3 oranında artarak 197,4 milyar YTL'den 213,8 milyar YTL'ye yükseldiği görülmektedir. Ticari bankaların mevduatlarının toplam pasifler içindeki payı ise aynı dönemde azalarak yüzde 66,9'dan yüzde 65,7'ye gerilemiştir. Bu gelişmede, önceki dönemlere göre daha düşük risk primine sahip olan bankaların yurt dışı fon kaynaklarına erişim imkanının artması etkili olmuştur. Nitekim, bankacılık sektörünün yurt dışından sağladığı kredi stoku 2004 yılı sonuna göre yüzde 26,1 oranında artarak 24,5 milyar YTL'den 30,9 milyar YTL'ye yükselmiştir. Bankacılık sektörü mevduatlarının YTL-YP kompozisyonuna bakıldığında ise, Türk parasına olan güvenin artması ve YTL mevduatların yüksek getiri sağlaması nedeniyle YTL mevduatların toplam mevduatlar içindeki payının artarak 2004 yılı sonunda yüzde 55,2'den 2005 yılı Haziran ayında yüzde 60'a yükseldiği gözlenmektedir.

Mevduatın krediye dönüşüm oranı 2002 yılından itibaren istikrarlı bir şekilde artış göstermiştir. 2001 yılında yüzde 31,8 olan mevduatın krediye dönüşüm oranı, 2004 yılında yüzde 52,3'e, 2005 yılının ilk yarısında ise yüzde 58,6'ya yükselmiştir. Gruplar bazında bakıldığında, 2005 yılı Haziran ayı itibarıyla kredilerin mevduatlara oranının özel bankalarda yüzde 71,2, kamu bankalarında yüzde 29,6, yabancı bankalarda ise yüzde 84,3 olduğu görülmektedir.

2005 yılının ilk yarısında bankacılık sektörü özkaynaklarının toplam aktiflere göre daha sınırlı düzeyde artması ve artan kredi hacmine bağlı olarak risk ağırlıklı varlıkların yükselmesi, sermaye yeterlilik oranının yüzde 28,8'den yüzde 25,6'ya düşmesine neden olmuştur. Banka grupları bazında bakıldığında, kamu bankalarının sermaye yeterlilik oranının, sıfır risk ağırlıklı DİBS stokunun portföylerindeki ağırlığı nedeniyle, diğer banka gruplarına göre yüksek seyrettiği görülmektedir. Nitekim, 2005 yılı Haziran ayı itibarıyla sermaye yeterlilik oranı kamu bankalarında yüzde 35,2 iken, özel bankalarda yüzde 19,5, yabancı bankalarda ise yüzde 20 seviyesindedir.

2005 yılı Haziran ayı itibarıyla, bankacılık sektörünün bilanço içi yabancı para açık pozisyonu 2004 yılı sonuna göre azalarak 1.390 milyon dolardan 1.182 milyon dolara gerilemiştir. Bilanço dışı işlemlerin de dahil edildiği yabancı para net genel pozisyonu ise 2004 yılı sonunda 71 milyon dolar fazla verirken, 2005 yılı Haziran ayında 427 milyon dolar açık vermiştir.

TABLO: II. 41 - Türk Bankacılık Sektörü Göstergelerinin AB Ülkeleriyle Karşılaştırılması

(Yüzde)

	Aktif / GSYİH (1)	Kredi / GSYİH (1)	Mevduat / GSYİH (1)	Kredi / Mevduat (1)	TGA / Krediler (2)	Sermaye Yeterlilik Oranı (2)	Net Kar / Aktif (2)	Net Kar / Özkaynak (2)
Almanya	300,4	142,2	115,0	123,6	5,3	13,2	-0,1	-1,5
Avusturya	261,5	124,2	99,0	125,5	2,2	14,7	1,5	9,3
Belçika	309,9	107,4	137,4	78,2	2,2	12,3	0,7	24,0
Danimarka	302,3	52,6	52,6	294,6	..	..	..	..
Finlandiya	130,4	66,1	53,1	124,5	0,4	19,1	1,0	12,4
Fransa	256,5	91,9	76,8	119,8	4,8	12,6	0,4	8,6
Hollanda	320,1	165,6	123,9	133,6	1,8	11,5	0,5	13,8
Lüksemburg	2 794,2	504,9	882,8	57,2	0,3	17,5	0,5	39,8
İngiltere	388,5	139,7	114,6	121,9	2,2	12,3	0,8	22,0
İrlanda	436,0	157,6	121,4	129,8	0,8	12,6	0,9	17,8
İspanya	202,9	116,8	108,6	107,5	0,8	11,6	1,0	14,5
İsveç	194,3	106,2	47,3	224,4	0,9	10,0	0,7	15,1
İtalya	165,5	86,7	57,2	151,6	6,5	11,5	0,5	7,3
Portekiz	267,3	142,4	105,3	135,3	2,2	10,3	0,8	13,3
Yunanistan	139,7	72,1	91,8	78,6	7,1	11,9	0,8	11,4
AB-15	281,3	121,4	98,0	123,8	..	..	..	..
Çek Cumhuriyeti	96,7	38,1	63,7	59,8	4,1	12,6	1,3	23,4
Polonya	62,0	28,4	43,0	73,1	15,5	15,6	1,4	17,6
Macaristan	64,0	42,4	43,9	96,3	2,7	11,2	2,0	25,2
Türkiye (2003)	69,4	19,5	44,7	43,5	12,3	30,9	2,2	15,8
Türkiye (2004)	71,2	24,0	45,9	52,3	6,2	28,8	2,1	14,0

Kaynak: ECB Report on EU Banking Structure – Kasım 2004, ECB Report on Banking Structures in the New EU Member States – Ocak 2005, Global Financial Stability Report- Eylül 2005, TBB, DİE

(1) 2003 yıl sonu verileri kullanılmıştır.

(2) 2004 yıl sonu değerleri bulunmayan bir kaç ülke dışında, 2004 yılı verileri kullanılmıştır.

2005 yılının ilk yarısında bir önceki yılın aynı dönemine göre, bankacılık sektörünün net karı yüzde 75 oranında artarak 2,4 milyar YTL'den 4,2 milyar YTL'ye yükselmiştir. Kar düzeyinin artışına paralel olarak aynı dönemde aktif getiri oranı yüzde 0,9'dan yüzde 1,2'ye, özkaynak getiri oranı ise yüzde 6,8'den yüzde 9'a yükselmiştir. Bu dönemde, kredi hacmindeki genişlemeye bağlı olarak kredilerden elde edilen faiz, ücret ve komisyonların artması, kambiyo karının yükselmesi ve genelde kara negatif yönlü etkide bulunan enflasyon muhasebesinin 2005 yılında uygulanmaması kar düzeyinin artmasında etkili olmuştur. 2002 yılından itibaren kredilerden sağlanan gelirler ve bankacılık hizmet gelirlerinin toplam gelirler içindeki payı artarken, halen gelirler içinde çok önemli bir paya sahip olmasına rağmen menkul değerler cüzdanından alınan gelirlerin toplam içindeki payı azalmıştır. Bankacılığın asli faaliyet alanlarından elde edilen gelirlerin payındaki artış, sektörün sağlıklı bir gelir yapısına kavuşmakta olduğuna işaret etmektedir.

Türk bankacılık sektörü, AB ülkeleriyle karşılaştırıldığında sektörün derinliğini ve gelişmişliğini gösteren Aktif / GSYİH, Mevduat / GSYİH, Kredi / GSYİH ve Kredi / Mevduat gibi temel oranların AB ortalamalarına göre düşük olduğu görülmektedir. Öte yandan, bu durum ülkemizdeki bankacılık sisteminin gelişme potansiyelini göstermektedir. Sektörün sermaye yeterlilik oranı AB ülkelerine göre oldukça yüksek seviyede bulunmakta olup, Basel-II kriterlerinin uygulanmasıyla birlikte bu oranın düşmesi beklenmektedir.

2004 ve 2005 yıllarında sektörde aracılık maliyetlerinin azaltılması, gözetim ve denetim çerçevesinin artırılması ve Basel-II'ye uyum kapsamında çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda:

Aracılık maliyetlerinin azaltılması için 25 Kasım 2004 tarihli BDDK kararıyla, bankalar tarafından tasarruf mevduatı niteliğindeki mevduat hesaplarına üçer aylık dönemler itibarıyla ödenen on binde 12,5 oranındaki temel prim oranının on binde 15'e yükseltilerek sadece sigortaya tabi tasarruf mevduatından alınması hükme bağlanmıştır.

Sektörde gözetim ve denetim çerçevesinin etkinleştirilmesi, düzenleme ve gözetim süreçlerinin konsolide bazda yürütülmesi ve kurumsal yönetimin iyileştirilmesi amacıyla sektöre yönelik uluslararası ilke ve standartlar ile ilgili AB direktifleriyle uyumlu olarak hazırlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 20 Ekim 2005 tarihi itibarıyla TBMM'ce kabul edilmiştir. Bu Kanunla, katılım bankaları, finansal holding şirketleri, finansal kiralama şirketleri, faktoring şirketleri, finansman şirketleri ve destek hizmeti kuruluşlarının düzenleme ve denetimi BDDK tarafından yürütülecektir.

BDDK Basel-II'ye uyum çerçevesinde çalışmalarına devam etmektedir. Aktif büyüklükleri itibarıyla sektörün yüzde 95'ini temsil eden 23 bankanın katılımıyla gerçekleştirilen yerel sayısal etki çalışması (QIS-TR) sonuçlarına göre, Basel-II'de yer alan standart yaklaşımların bankaların mevcut portföylerine uygulanması durumunda, ülkemiz bankalarının sermaye yeterlilik oranlarında önemli düşüşler olacağı görülmektedir. Ancak halihazırda, bankaların sermaye yeterlilik oranlarının oldukça yüksek olması nedeniyle, Basel-II sonrasındaki oranlar asgari seviyenin oldukça üzerinde kalacaktır. 30 Mayıs 2005 tarihinde, Basel-II hükümlerine geçişle ilgili temel politika ve stratejilerin yer aldığı "BASEL-II'ye Geçiş İlişkin Yol Haritası", BDDK tarafından kamuoyuna açıklanmıştır. Yol haritasına göre, Basel-II düzenlemesi 2007 yılı Mart ayında yayımlanacak, standart yöntemler için 2008 yılı başında yürürlüğe girecek ve 2009 yılından itibaren de ileri yöntemler için izin verme süreci başlatılacaktır.

2. 2006 Yılı Hedefleri

2006 yılında sektörde denetim ve düzenleme kapasitesinin artırılması, düzenleyici otoritenin bilgi sistemlerindeki etkinliğinin yükseltilmesi ve yurt içi ve yurt dışı ilgili taraflarla ilişkilerinin ve bilgilendirme sürecinin güçlendirilmesi öncelik verilen alanlar olacaktır.

Denetim sisteminin etkinleştirilmesi kapsamında, 2006 yılında risk odaklı denetim ve Basel-II'ye ilişkin alt yapının hazırlanmasına yönelik olarak pek çok projenin gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Öncelikle, BDDK tarafından düzenlenecek toplantılar ve konferanslar yoluyla, bankaların, ilgili kamu kurumlarının ve akademik kurumların katılacağı etkin bir tartışma platformu oluşturulması amaçlanmaktadır. Ayrıca, risk ağırlıklarının ayarlanmasına ilişkin gerekli verilerin toplanmasına, başka sayısal etki çalışmalarının yapılmasına, düzenli anketler ve periyodik toplantılar yoluyla bankaların Basel-II'ye hazırlık durumlarının değerlendirilmesine ve BDDK personelinin konuya ilişkin eğitim almasının sağlanmasına öncelik verilecektir. Düzenleme kapasitesinin artırılması kapsamında ise, 5411 sayılı Bankacılık Kanununa ilişkin alt düzenlemelerin Kanunun yasalaşması ile birlikte bir yıl içinde tamamlanması planlanmaktadır.

B. SERMAYE PİYASASI

1. Mevcut Durum

2005 yılı Eylül ayı itibarıyla İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) hisse senetleri piyasasında hisseleri işlem gören şirket sayısında 2003 yılı Aralık ayına göre önemli bir gelişme kaydedilmiştir. Nitekim, işlem gören şirket sayısı 2003 yılı Aralık ayı itibarıyla 285'ten 2004 yılı Aralık ayı itibarıyla 297'ye ve 2005 yılı Eylül ayı itibarıyla 300'e yükselmiştir. 2004 yılı Aralık ayı itibarıyla yüzde 54,9 olan hisse senedi halka arz edilmiş şirketlerin Takasbank'ta saklı hisse değerinin yabancı yatırımcıların portföylerinde tutulma oranı 2005 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 65,8'e yükselmiştir. Hisseleri İMKB'de işlem gören şirketlerin toplam piyasa kapitalizasyonunun GSMH'ya oranı 2004 yılı Haziran ayı itibarıyla yüzde 24,6'dan 2005 yılı Haziran ayı itibarıyla yüzde 31,1 düzeyine çıkmıştır.

TABLO: II. 42 - İMKB'de İşlem Gören Şirketlerin Piyasa Kapitalizasyonu ve Yabancı Portföy Oranı

Tarih	Şirket Sayısı	Takasbankta Saklı Hisseler (1)		İşlem Gören Şirketlerin Toplam Piyasa Kapitalizasyonu		
		Piyasa değeri (Milyon YTL)	Yabancı Payı (Yüzde)	(Milyon YTL)	(Milyon ABD Doları)	Toplam/GSMH (Yüzde)
2003-12	285	23 563	51,5	96 073	68 828	26,9
2004-06	292	24 351	50,6	95 225	64 347	24,6
2004-09	294	31 894	50,9	115 964	77 500	28,5
2004-12	297	37 641	54,9	132 556	98 073	30,9
2005-06	298	43 000	60,8	141 328	106 038	31,1
2005-09	300	53 950	65,8	174 322	129 965	-

Kaynak: İMKB, Takasbank, DPT

(1) Takasbank saklama bakiyelerine ait verileri göstermektedir.

İkincil piyasalardan Tahvil ve Bono Piyasası Kesin Alım-Satım Pazarı, Hisse Senetleri Piyasasına göre daha geniş bir işlem hacmine sahiptir. Nitekim, Tahvil ve Bono Piyasası Kesin Alım-Satım Pazarı işlem hacmi 2005 yılının ilk dokuz ayında 375 milyar YTL iken, hisse senedi işlem hacmi aynı dönemde 188 milyar YTL düzeyinde gerçekleşmiştir. Ancak, 2005 yılı Eylül ayı itibarıyla DİBS stokunun 243 milyar YTL ve işlem gören hisse senetlerinin piyasa değerinin 54 milyar YTL düzeyinde olması hisse senedi piyasasının daha likit olduğunu göstermektedir.

Hisse senetleri piyasasında derinliğe olumlu etki yapacak birincil arzlarda, 2003 yılından sonraki önemli gelişmelere karşın, hisse senedi stokuna göre oldukça düşük seviyelerde gerçekleşme kaydedilmiştir. Nitekim, 2003 yılında 18 milyon YTL birincil arz gerçekleşmişken, bu rakam 2004 yılının ilk dokuz ayında 447 milyon YTL ve 2005 yılının ilk dokuz ayında 646 milyon YTL düzeyinde gerçekleşmiştir.

TABLO: II. 43 - Sermaye Piyasası Hacmi

(Milyon YTL)

	2002	2003	2004	2004-9	2005-9
Tahvil ve Bono Piyasası					
Kesin Alım-Satım Pazarı İşlem Hacmi	102 094	213 298	372 670	267 867	375 240
Repo-Ters Repo Pazarı İşlem Hacmi	736 424	1 040 535	1 551 410	1 128 201	1 372 588
Hisse Senetleri Piyasası					
İşlem Hacmi	105 039	145 489	206 208	149 473	187 654
Birincil Arz Satış Değeri	-	18	714	447	646
Takasbank Borsa Para Piyasası					
İşlem Hacmi	156 021	133 017	94 442	72 476	168 982
Altın Borsası					
TL İşlem Hacmi	770	1 319	1 068	858	346
Dolar İşlem Hacmi (Milyon ABD Doları)	941	1 778	2 908	2 196	2 125
TL ve Dolar İşlem Hacmi (Ton)	143	232	279	218	285
Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası					
İşlem Hacmi	-	-	-	-	1 484
İşlem Hacmi (Adet)	-	-	-	-	947 774
Dönem Sonu Mevcut Açık Pozisyon (Adet)	-	-	-	-	157 997

Kaynak: İMKB, İstanbul Altın Borsası, VOB, Takasbank

Özellikle aracı kurumların likidite ihtiyaçlarını karşıladıkları piyasa olan Takasbank Borsa Para Piyasası işlem hacmi 2004 yılının ilk dokuz ayında 72 milyar YTL'den 2005 yılının aynı döneminde 169 milyar YTL düzeyine yükselmişken, yine likidite ihtiyacına yönelik kullanılan Repo - Ters Repo Pazarı işlem hacmi aynı dönemlerde 1.128 milyar YTL'den 1.373 milyar YTL düzeyine çıkmıştır.

2005 yılında sermaye piyasasının genişliğine katkı yapacak kurumsal gelişmeler kaydedilmiştir. Buna göre risk yönetimine imkan sağlayacak Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş. (VOB) 4 Şubat 2005 tarihinde işlemlerine başlamış ve reel kesimin finans kaynaklarına erişim olanağını artıracak Gelişen İşletmeler Piyasası A.Ş. (GİP) kuruluşuna Temmuz 2005 itibarıyla izin verilmiştir. VOB'ta işlemlere başlanmasından bu yana, özellikle dövizle dayalı sözleşmelerin ağırlık kazanmasıyla önemli gelişme kaydedilmiştir. Buna karşın, endeks bazlı sözleşmeler belli bir hacimde işlem görürken, faiz ve emtia bazlı sözleşmeler yeterli işlem hacmine ulaşamamıştır.

2. 2006 Yılı Hedefleri

2006 yılı başına kadar hisse senetleri borsada işlem gören şirketlerin hisse senetlerinin ve bunlara ilişkin hakların kayıtlı hale getirilmesi çalışmalarının tamamlanması planlanmaktadır. 2006 yılında ise DİBS'te kaydı sisteme geçilmesi öngörülmektedir.

Takas ve saklama sisteminin yeniden yapılandırılması amacıyla 2005 yılında başlatılan çalışmalara 2006 yılında da devam edilecektir.

Konut Finansman Sistemine İlişkin Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Taslağı TBMM'ye iletilecek aşamaya gelmiştir. Mali piyasalarda genişliğe katkı yapacak söz konusu tasarının 2006 yılında yasalaşması beklenmektedir. Bu tasarının yasalaşmasıyla gerekli tebliğler çıkarılarak sistemin işlerlik kazanması amaçlanmaktadır.

Aracı kurumların sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelerin 2006 yılı ortalarında AB tarafından kabul edilmesi planlanan Basel-II kriterleriyle uyumlaştırılması ve aracı kurumların risk değerlendirmelerinin daha etkin bir şekilde yapılmasının sağlanması çalışmaları 2006 yılında da sürdürülecektir.

Sermaye Piyasası Kanununda AB müktesebatına uyum sağlanması için gereken değişikliklerin yapılması amacıyla kanun tasarısı taslağı hazırlanmıştır.

C. SİGORTACILIK

2004 yılı sonu itibarıyla, Türkiye'de 40'i özel, 2'si kamu, 5'i Türkiye'de kurulu yabancı olmak üzere toplam 47 sigorta şirketi ve 1 reasürans şirketi sigortacılık alanında faaliyette bulunmaktadır. Bu şirketlerin 9'u hayat, 10'u hayat/bireysel emeklilik, 1'i bireysel emeklilik, 15'i hayat-dışı, 12'si ise çeşitli dallarda faaliyette bulunan kompozit şirkettir.

Türkiye'de faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin 2003 yılı sonunda 7,6 milyar YTL olan aktif toplamı, 2004 yılında yüzde 29,3 oranında artış göstererek 9,8 milyar YTL'ye ulaşmıştır. 2004 yılında, aktif toplamı içinde nakit değerler yüzde 8,5'lik payla 831,2 milyon YTL, menkul değerler cüzdanı yüzde 54,6'lık payla 5,3 milyar YTL, prim alacakları yüzde 16,2'lik payla 1,6 milyar YTL, sabit değerler ise yüzde 11,2'lik payla 1,1 milyar YTL olmuştur. Diğer taraftan, öz kaynakların bilançodaki payı ise yüzde 18,7'dir.

TABLO: II. 44 - Sigorta Şirketlerinin Bilançolarına Ait Bazı Büyüklükler

	(Milyon YTL)			(Yüzde Artış)	
	2002	2003	2004	2003/2002	2004/2003
AKTİF					
Nakit Değerler	619	802	831	29,5	3,7
Menkul Değerler Cüzdanı	2 819	4 109	5 346	45,8	30,1
DİBS	2 583	3 761	4925	45,6	30,9
Yatırım Fonları Katılma Belgeleri	53	80	100	53,2	13,0
Özel Sektör Tahvili	20	7	4	-63,0	-47,2
Finansman Bonusu	0	2	0	-	-
Hisse Senetleri	15	24	45	57,8	90,1
Emeklilik Yatırım Fonları	0	11	1	-	-92,0
Diğer Menkul Değerler	148	223	271	50,4	17,8
Alacaklar	1 073	1 438	2174	34,0	33,8
Sabit Değerler (Net)	687	912	1 096	32,7	20,1
Diğer Aktifler	232	255	280	37,8	10,2
PASİF					
Borçlar	539	723	1 160	34,1	60,4
Teknik Karşılıklar	3 198	4 705	6 148	47,1	23,5
Serbest Karşılıklar	250	234	227	-6,4	2,9
Öz Kaynaklar	1 144	1 569	1 832	37,1	16,8
Ödenmiş Sermaye	828	1 189	1 441	43,7	21,2
Kar	276	283	366	2,4	29,5
Dönem Karı	299	350	432	17,0	23,5
Bilgi İçin (yüzde)					
T. Menkul Kıymetler / T. Aktif	51,9	54,2	54,6	-	-
Teknik Karşılıklar / T. Pasif	58,9	62,1	62,7	-	-
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	63,3	64,8	63,0	-	-
Dönem Net Karı / T. Aktif	5,1	3,7	3,71	-	-
Öz Kaynaklar / Toplam Aktifler	21,1	20,7	18,7	-	-

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Sigorta şirketlerinin toplam yatırım tutarı, 2003 yılında 5 milyar YTL iken, 2004 yılında 6,4 milyar YTL'ye ulaşmıştır. Sigorta şirketlerinin yatırım portföyünün yapısı incelendiğinde kaynakların ağırlıklı olarak menkul kıymetlere ve özellikle de devlet tahviline plase edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim, toplam aktifler içinde menkul değerler cüzdanının payı 2003 yılı sonunda yüzde 54,2 iken, 2004 yılı sonunda yüzde 54,6'ya yükselmiştir. Aynı dönemde, likit varlıkların toplam aktifler içindeki payı yüzde 64,8'den yüzde 63'e; öz kaynakların toplam aktiflere oranı yüzde 20,7'den yüzde 18,7'ye düşmüştür.

Sigorta şirketlerinin 2003 yılında 4.971 milyon YTL düzeyindeki direkt prim üretimi yüzde 32,6 oranında artış göstererek 2004 yılında 6.594 milyon YTL'ye yükselmiştir. Son yirmi yılda 1994 ve 2001 ekonomik kriz yılları hariç sektörde milli gelir büyümesinin üstünde bir büyüme yaşanmıştır.

TABLO: II. 45 - Sigortacılık Sektöründe Direkt Prim Üretimleri

Sigorta Dalları	(Milyon YTL)			(Yüzde Dağılım)			(Yüzde Artış)	
	2002	2003	2004	2002	2003	2004	2003/2002	2004/2003
Yangın	650	821	1 007	17,8	16,5	15,3	26,3	22,6
Nakliyat	159	194	258	4,4	3,9	3,9	22,0	32,9
Kaza	1 548	2 190	3 174	42,4	43,9	48,1	41,2	44,9
Makine-Montaj	182	207	257	5,0	4,2	3,9	13,7	24,1
Tarım	16	20	29	0,4	0,4	0,4	37,5	45,0
Sağlık	409	512	651	11,2	10,3	9,9	25,2	27,1
Hayat	687	1 027	1218	18,8	20,7	18,5	50,2	18,6
Toplam	3 651	4 971	6 594	100,0	100,0	100,0	36,3	32,6

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Prim üretimi bakımından 2004 yılı sonu itibarıyla, sektördeki en büyük 10 şirketin payı yüzde 64,5'tir. Bu şirketler, toplam aktiflerin yüzde 64,5'ine, toplam öz kaynakların ise yüzde 69,4'üne sahiptir. Ayrıca bu büyük şirketlerden bazılarının aynı sermaye grubuna ait olduğu dikkate alındığında, sektörde yoğunlaşmanın daha da yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Sigortacılık sektöründe kişi başına düşen prim miktarı 2003 yılında 69,5 milyon YTL iken, 2004 yılında yüzde 33,7'lik bir artışla 90,5 milyon YTL'ye yükselmiştir. Sektörün gelişmişliğinin bir göstergesi olan direkt prim/GSMH oranı ise, aynı dönemde yüzde 1,38'den yüzde 1,53'e yükselmiştir. Gelişmiş ülkelerde bu oranın genelde yüzde 5'lerin üstünde olduğu dikkate alındığında, yaşanan istikrarlı reel büyümeye rağmen sektörde hala önemli ölçüde atıl potansiyelin var olduğu anlaşılmaktadır.

Prim üretiminin sigorta branşlarına göre dağılımına bakıldığında, en büyük payı kaza branşının aldığı görülmektedir. Kaza branşında üretilen prim zorunlu trafik sigorta primiyle birlikte hemen hemen toplam primlerin yarısına eşittir. Yıllar itibarıyla kaza ve hayat branşının sektör içindeki payı artarken, nakliyat ve yangın branşlarının payı azalmaktadır. Hayat branşının portföy içerisindeki payında meydana gelen düşüş bireysel emeklilik sisteminden kaynaklanmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde yüzde 80'lerin üzerinde seyreden hayat dışı saklama oranları, ülkemizde sektörde kapasitenin yeterli olmaması nedeniyle yüzde 50'yi ancak 1991 yılında aşmış, 2003 yılında yüzde 56,2, 2004 yılı sonunda ise yüzde 62,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Hayat branşındaki saklama payı oranı ise, 2004 yılı itibarıyla yüzde 97,3 düzeyindedir.

Sektörde 2004 yılında 44 broker faaliyette bulunmaktadır. Ayrıca 26 bağımsız denetim kuruluşu, 317'si tüzel, 1.382'si gerçek kişi olmak üzere toplam 1.699 eksper, 45 kayıtlı aktüer ve Türkiye çapında faaliyette bulunan 13.719 acente bulunmaktadır.

Diğer yandan mevcut kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak bireylerin gelir elde ettikleri dönemlerdeki tasarruflarıyla emeklilik döneminde refah düzeylerini devam ettirmelerinin sağlanması ve ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratılması amacıyla kurulan bireysel emeklilik sistemi, 27 Ekim 2003 tarihinde gerekli düzenlemelerin tamamlanmasıyla başlamıştır. 3 Ekim 2005 tarihi itibarıyla bireysel

emeklilik sisteminde yatırıma yönlendirilen toplam tutar 808,5 milyon YTL'ye, toplam katılımcı sayısı ise 589.985 kişiye ulaşmış bulunmaktadır.

Ülkemizde sigortalının haklarının korunması, etkili, adil, güvenli ve istikrarlı bir sigorta piyasasının oluşturulması için gerekli evrensel nitelik kazanmış temel sigortacılık prensiplerine dayalı, aynı zamanda AB'ye uyum çalışmaları çerçevesinde hazırlanan Sigortacılık Faaliyetlerinin Düzenlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun Tasarısı Taslağı çalışmaları tamamlanmış bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU MALİYESİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER

I. GENEL DEVLET

1. MEVCUT DURUM

Genel devlet; konsolide bütçe, mahalli idareler, fonlar, sosyal güvenlik kuruluşları, döner sermayeler ve İşsizlik Sigortası Fonundan oluşmaktadır. Genel devletin toplam gelir ve harcamaları, kamu borç stokunun milli gelire oranının makul bir seviyeye çekilerek, kamu borçlarının döndürülmesinin önündeki riskleri en aza indirmek amacıyla faiz dışı fazla vermek temel hedefi doğrultusunda belirlenmektedir.

Genel devlet harcama ve gelir toplamı oluşturulması sırasındaki temel yaklaşım, bir bütçe türünden (veya kamu idaresinden) diğer bir bütçe türüne (veya kamu idaresine) yapılan cari transfer veya sermaye transferinin (mahalli idarelere veya fonlara aktarılan vergi payları hariç), transferi yapan kuruluştaki harcama olarak; transfer yapılan kuruluştaki da gelir olarak gösterilmemesidir. Böylece, bir kamu geliri, geliri ilk olarak elde eden kuruluş bütçesine gelir; nihai olarak harcayan kuruluş bütçesine de gider olarak yazılmaktadır. Bu yapılan, DPT'nin geçmişte yaptığı işlemlere göre birinci farklılığı oluşturmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak, bütçe türleri (veya kamu idareleri) itibarıyla açık (veya fazla) değişmekte, ancak toplam denge rakamı değişmemektedir. İkinci farklılık, bazı gelir ve harcama kalemlerinde yapılan netleştirme işlemine son verilmesidir. Örneğin, daha önceki uygulamada, sosyal güvenlik kuruluşlarında, bir vergi geliri niteliğindeki sosyal güvenlik prim gelirleri ile personel harcaması niteliğindeki emekli aylık ödemelerinin farkı sosyal fonlar olarak kamu kesimi genel dengesinde yer almaktayken, netleştirmeye son verilmesiyle birlikte, genel devlet gelir ve harcamaları elde edilirken, prim gelirleri ve emekli aylık ödemeleri ayrı ayrı gelir ve harcamalarda yer almaktadır.

2005 yılında, genel devlet gelirlerinin GSMH içindeki payının bir önceki yıla göre 1,7 puan artarak yüzde 43,5 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Özelleştirme gelirlerinin hariç tutulması durumunda ise, genel devlet gelirlerinin GSMH içindeki payının 2004 yılına göre 1,2 puan artarak yüzde 42,7 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2005 yılında, genel devlet gelirlerinin yüzde 57,4'ünü oluşturması beklenen vergi gelirlerinin GSMH içindeki payının 2004 yılına göre 1,3 puanlık artışla yüzde 25 seviyesine yükselmesi beklenmektedir. Bunun en önemli sebebi, konsolide bütçe vasıtalı vergilerinin GSMH'ya oranında bir önceki yıla göre olarak 1 puanlık artış olacağıdır.

beklenmesidir. Konsolide bütçe vasıtalı vergilerindeki bu artışta, başta petrol ve doğalgaz ürünlerine ilişkin olmak üzere, özel tüketim vergisi önemli rol oynamıştır.

2005 yılında, GSMH'ya oran olarak, genel devlet harcamalarının 2004 yılına göre 2,3 puan azalarak yüzde 44,8 olacağı; faiz dışı harcamaların ise 1,4 puanlık bir artışla yüzde 35'e yükseleceği tahmin edilmektedir. GSMH'ya oran olarak, 3,7 puan azalarak yüzde 9,8'e düşmesi beklenen faiz ödemeleri, harcamalardaki düşüşün temel nedenidir.

GSMH'ya oran olarak, cari harcamaların 0,3 puan azalarak yüzde 18; sabit sermaye yatırımlarının 0,7 puan artarak yüzde 3,8; faiz hariç transfer harcamalarının ise 1 puan artarak 13,2 seviyesinde olması beklenmektedir. Yatırımlardaki artışın önemli bir bölümü mahalli idareler sabit sermaye yatırımlarındaki artıştan kaynaklanmaktadır. Faiz hariç transfer harcamalarındaki artışta ise, sosyal güvenlik kuruluşlarının transfer harcamaları ile konsolide bütçeden, özellikle hane halkına, yapılan transferler etkili olmuştur.

2005 yılında genel devlet borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının bir önceki yıla göre 3,9 puan azalarak yüzde 1,3 olacağı tahmin edilmektedir. Faiz ödemeleri ve özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda ise, bir önceki yılda GSMH'nın yüzde 7,8'i oranında fazla veren genel devletin 2005 yılında 0,2 puan düşüşle yüzde 7,6 oranında fazla vermesi beklenmektedir.

2. 2006 YILI HEDEFLERİ

2006 yılında, genel devlet gelirlerinin yüzde 56,1'ini oluşturan vergi gelirlerinin GSMH içindeki payının 0,2 puan azalışla yüzde 24,8 olması öngörülmektedir. Özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda, GSMH'nın yüzde 42,6'sı kadar olması programlanan genel devlet gelirleri, özelleştirme gelirleri dahil edildiğinde, bir önceki yıla göre 0,8 puan artışla GSMH'nın yüzde 44,3'üne yükselmektedir.

Genel devlet harcamalarının, 2006 yılında GSMH'ya oran olarak 0,8 puan azalarak yüzde 44 olması, faiz dışı harcamaların ise 0,3 puan artarak yüzde 35,3 olması öngörülmüştür. 2006 yılında genel devlet sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki payının 2005 yılı seviyesini koruması beklenmektedir.

2006 yılında, genel devletin, GSMH'ya oran olarak yüzde 0,2 oranında fazla vermesi öngörülmektedir. Borçlanma gereğinin ilk kez fazlaya dönüşmesinde, 2005 yılına göre GSMH'ya oran olarak, fon borçlanma gereğinin 1 puan; sosyal güvenlik kuruluşları borçlanma gereğinin 0,5 puan azalmasının yanı sıra özelleştirme gelirlerinin önemli bir rolü bulunmaktadır.

GSMH'ya oran olarak, 2006 yılında, genel devletin faiz ödemeleri hariç tutulduğunda yüzde 9; AB'ye sunulan Katılım Öncesi Ekonomik Program tanımlı olarak ise yüzde 6,2 oranında fazla vermesi öngörülmektedir.

KİT'ler dahil edilerek elde edilen kamu kesimi genel dengesinin ise, özelleştirme gelirleri ve düşen faiz oranlarının da etkisiyle 2006 yılında fazla vermesi beklenmektedir. Böylece, GSMH'ya oran olarak, 2005 yılında yüzde 0,9 olan kamu kesimi borçlanma gereğinin 2006 yılında fazlaya dönerek yüzde 0,7 olması, IMF tanımlı kamu kesimi faiz dışı fazlasının ise yüzde 6,3 olan 2005 yılı seviyesinden 2006 yılında yüzde 6,6'ya yükselmesi programlanmıştır.

TABLO: III. 1 - Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları

	(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)					(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)				
	2002	2003	2004 (1)	2005 (2)	2006 (3)	2002	2003	2004 (1)	2005 (2)	2006 (3)
Vergiler	61 617	84 861	101 489	121 077	134 117	22,4	23,8	23,7	25,0	24,8
-Vasitasız	21 629	27 508	31 287	34 909	38 229	7,9	7,7	7,3	7,2	7,1
-Vasitalı	38 821	54 195	67 652	82 380	91 476	14,1	15,2	15,8	17,0	16,9
-Servet	1 167	3 158	2 550	3 788	4 411	0,4	0,9	0,6	0,8	0,8
Vergi Dışı Normal Gelirler	8 989	11 159	13 230	13 903	15 877	3,3	3,1	3,1	2,9	2,9
Faktör Gelirleri	20 624	23 159	29 713	34 165	35 192	7,5	6,5	6,9	7,0	6,5
Sosyal Fonlar	19 040	26 709	33 367	37 786	44 622	6,9	7,5	7,8	7,8	8,3
TOPLAM	110 271	145 888	177 798	206 930	229 807	40,1	40,9	41,5	42,7	42,6
-Özelleştirme Gelirleri	456	429	1 691	4 052	9 102	0,2	0,1	0,4	0,8	1,7
TOPLAM GELİR	110 727	146 317	179 489	210 982	238 909	40,3	41,0	41,8	43,5	44,3
Cari Harcamalar	50 291	64 875	78 418	87 497	96 683	18,3	18,2	18,3	18,0	17,9
Yatırım Harcamaları	12 784	13 084	13 615	18 658	20 352	4,6	3,7	3,2	3,8	3,8
-Sabit Sermaye	12 684	12 994	13 505	18 554	20 301	4,6	3,6	3,1	3,8	3,8
-Stok Değişmesi	100	90	110	104	51	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Transfer Harcamaları	85 428	104 359	110 010	111 356	120 725	31,1	29,3	25,6	23,0	22,4
-Cari Transferler	82 529	102 130	106 812	107 133	115 903	30,0	28,6	24,9	22,1	21,5
-Sermaye Transferleri	2 899	2 229	3 197	4 223	4 822	1,1	0,6	0,7	0,9	0,9
Stok Değişim Fonu	0	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
FAİZ DIŞI HARCAMALAR	95 000	121 851	144 210	169 989	190 473	34,5	34,2	33,6	35,0	35,3
TOPLAM HARCAMA	148 503	182 318	202 043	217 512	237 760	54,0	51,1	47,1	44,8	44,0
BORÇLANMA GEREĞİ	37 776	36 001	22 554	6 530	-1 149	13,7	10,1	5,3	1,3	-0,2
GENEL DEVLET FAİZ DIŞI DENGESİ	-8 266	-19 924	-26 023	-26 825	-33 783	-3,0	-5,5	-6,0	-5,5	-6,2

Kaynak : DPT

Not: 1. Konsolide bütçe, mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, işsizlik sigortası fonu, sosyal güvenlik kuruluşları ve fon hesaplarını kapsamaktadır

2. Vergi iadeleri gelir ve harcamalarda kapsamamaktadır

3. Genel devlet faiz dışı dengesi Katılım Öncesi Ekonomik Programda kullanılan tanıma uygundur

(1) Geçici

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

TABLO: III. 2 - Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG) ve Finansmanı (1)

	2002	2003	2004 (2)	2005 (3)	2006 (4)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)				
Konsolide Bütçe Borçlanma Gereği	40 744	40 204	30 300	14 984	13 213
KİT Borçlanma Gereği	-2 768	-2 646	-2 451	-2 299	-2 847
-İşletmeci	-3 002	-1 274	-1 723	-631	-2 894
-Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	234	-1 372	-728	-1 669	47
Mahalli İdareler Borçlanma Gereği	234	1 357	-414	-135	-299
Döner Sermaye Borçlanma Gereği	-521	-1 122	-1 221	-1 040	-1 014
Sosyal Güvenlik Kuruluşları Borçlanma Gereği	102	133	203	-177	0
İşsizlik Sigortası Fonu Borçlanma Gereği	-2 772	-3 956	-4 379	-4 738	-4 788
Fonlar Borçlanma Gereği	-11	-615	-1 935	-2 364	-8 261
TOPLAM KKBG	35 008	33 355	20 103	4 230	-3 996
TOPLAM KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	-19 297	-27 761	-38 247	-43 769	-51 736
TOPLAM KKBG (Özelleştirme Gelirleri Hariç)	35 464	33 784	21 794	8 282	5 106
TOPLAM KKBG (Faiz Giderleri+Özelleştirme Gelirleri Hariç)	-18 840	-27 332	-36 556	-39 717	-42 634
TOPLAM FİNANSMAN	35 008	33 355	20 103	4 230	-3 996
Dış Borçlanma (Net)	17 400	2 361	3 561	-219	-2 165
İç Borç/Alacak (Net)	17 607	30 994	16 542	4 449	-1 832
	(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)				
Konsolide Bütçe Borçlanma Gereği	14,81	11,27	7,06	3,09	2,45
KİT Borçlanma Gereği	-1,01	-0,74	-0,57	-0,47	-0,53
-İşletmeci	-1,09	-0,36	-0,40	-0,13	-0,54
-Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	0,08	-0,38	-0,17	-0,34	0,01
Mahalli İdareler Borçlanma Gereği	0,08	0,38	-0,10	-0,03	-0,06
Döner Sermaye Borçlanma Gereği	-0,19	-0,31	-0,28	-0,21	-0,19
Sosyal Güvenlik Kuruluşları Borçlanma Gereği	0,04	0,04	0,05	-0,04	0,00
İşsizlik Sigortası Fonu Borçlanma Gereği	-1,01	-1,11	-1,02	-0,98	-0,89
Fonlar Borçlanma Gereği	0,00	-0,17	-0,45	-0,49	-1,53
TOPLAM KKBG	12,73	9,35	4,69	0,87	-0,74
TOPLAM KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	-7,02	-7,78	-8,92	-9,02	-9,58
TOPLAM KKBG (Özelleştirme Gelirleri Hariç)	12,89	9,47	5,08	1,71	0,95
TOPLAM KKBG (Faiz Giderleri+Özelleştirme Gelirleri Hariç)	-6,85	-7,66	-8,52	-8,19	-7,90
TOPLAM FİNANSMAN	12,73	9,35	4,69	0,87	-0,74
Dış Borçlanma (Net)	6,33	0,66	0,83	-0,05	-0,40
İç Borç/Alacak (Net)	6,40	8,69	3,86	0,92	-0,34

(1) Negatif işaret fazlayı göstermektedir

(2) Geçici

(3) Gerçekleşme Tahmini

(4) Program

A. KONSOLİDE BÜTÇE

1. MEVCUT DURUM

Makroekonomik istikrarın sürdürülmesi ve kamu borç stokunun milli gelire oranının azaltılması hedeflerine dayalı olarak yürütülen sıkı maliye politikasına 2005 yılında da devam edilmiştir.

2005 yılında, bir önceki yıla göre yüzde 18,3 oranında artarak 130,9 milyar YTL'ye yükseleceği tahmin edilen konsolide bütçe gelirlerinin GSMH'ya oranının yüzde 27 düzeyinde olması beklenmektedir. Aynı dönemde, 2004 yılına göre yüzde 18,8 oranında artan vergi gelirleri ile yüzde 15,8 oranında artan vergi dışı diğer gelirlerin GSMH'ya oranlarının, sırasıyla yüzde 22,1 ve yüzde 4,9 olacağı tahmin edilmektedir.

Mevduat hacmindeki ve reel ücretlerdeki artışın etkisiyle gelir vergisi tahsilatının bütçe hedefinin üzerinde olacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca, kredi hacmindeki artışın da etkisiyle bankacılık kesiminin yüksek performansı ve 2005 yılı vergilendirmesinde enflasyon muhasebesinin uygulanmamasının etkisiyle kurumlar vergisi tahsilatının bütçe hedefinin oldukça üzerinde olması beklenmektedir.

Petrol ürünleri üzerinden alınan ÖTV tutarlarında 2005 yılı içinde değişiklik yapılmamıştır ve I sayılı liste kapsamındaki ÖTV tahsilatı bütçe hedefleri doğrultusunda seyretmektedir. Banka kredilerinde yaşanan yüksek oranlı artış BSMV tahsilatını, otomobil satışlarındaki artış motorlu taşıtlardan alınan ÖTV tahsilatını olumlu etkilemiştir. Makroekonomik göstergelerdeki iyileşmeye rağmen KDV tahsilatının bütçe hedefinin altında gerçekleşmesi beklenmektedir. Doğalgaz, elektrik ve tütün ürünlerine yapılması programlanan fiyat artışlarının gerçekleştirilmemesi ve KDV indirimlerinin etkisinin beklenilenin üzerinde olması bu durumun en önemli nedenleridir.

26 Nisan 2005 tarihinde yayımlanan 2005/8716 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla IV sayılı liste kapsamındaki bazı lüks tüketim mallarının ÖTV'si yüzde 6,7'den yüzde 20'ye çıkarılmıştır. 2005 yılında sigaralarda, içerdiği şark tütün oranına göre, maktu vergi uygulaması nedeniyle, üretici firmaların ürün farklılaştırması sonucu, tütün ürünleri ve alkollü içkiler üzerinden alınan ÖTV tahsilatının bütçe hedefinin oldukça gerisinde kalması beklenmektedir. Bunun üzerine, 28 Temmuz 2005 tarihinde yayımlanan 2005/9145 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla sigaralarda içerdiği şark tütün oranına göre vergilemeden vazgeçilmiş, tüm ürünlerde, ayırım yapılmaksızın yüzde 58 oranında nispi vergi uygulamasına geçilmiştir.

İthalat miktarının tahminlerin üzerinde artmasına rağmen döviz kurundaki gerileme nedeniyle 2004 yılında yüzde 3,9 olan dış ticaretten alınan vergilerin GSMH içerisindeki payının 2005 yılında da aynı seviyede kalacağı tahmin edilmektedir.

Bu gelişmeler sonucunda, 2005 yılı bütçesinde hedeflenen vergi tahsilatına ulaşılacağı, toplam vergi tahsilatı içerisinde yer alan dolaylı vergilerin payının bir önceki yıla göre 1,2 puan artarak yüzde 70,1'e yükseleceği, dolaysız vergilerin payının ise 1,2 puan azalarak yüzde 29,9'a gerileyeceği tahmin edilmektedir.

2005 yılında vergi dışı gelirlerden GSMH'nın yüzde 4'ü oranında gelir elde edilmesi beklenmektedir. Vergi dışı gelirler içerisinde KİT'lerden elde edilen temettü gelirleri, cezalar ve faiz gelirleri önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca, 2005 yılındaki özelleştirme gelirlerinin etkisiyle 2004 yılına göre yüzde 72,7 oranında artması beklenen sermaye gelirleri ile alınan bağış ve yardımların GSMH içindeki payının yüzde 0,5'e yükselmesi, katma bütçe gelirlerinin ise GSMH'ya oranının yüzde 0,4 olması beklenmektedir.

2005 yılı bütçesinde yüzde 32,4 olarak öngörülen konsolide bütçe harcamalarının GSMH'ya oranının, faiz harcamalarındaki düşüşün de etkisiyle, yüzde 30,1 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2005 yılı bütçesi yapılırken GSMH'ya oranının yüzde 20,6 olması öngörülen faiz dışı harcamaların yıl sonunda aynı seviyede gerçekleşmesi beklenmektedir.

Mal ve hizmet alım giderleri, tedavi, ilaç ve yeşil kart harcamalarındaki artışlar sonucunda tahmin edilenin ötesinde artmıştır.

Emekli maaşlarının öngörülenin üzerinde artırılması, prim affı beklentisinin prim tahsilatını olumsuz etkilemesi, ilaç ve tedavi masraflarındaki artış, sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transfer kalemindeki artışın önemli sebepleri arasında yer alırken; 2005 yılı başlangıç bütçesinde öngörülmezen mazot ve gübre desteği ile hububat pirimi ödemesi de tarımsal destekleme transferlerinin artışında etkili olmuştur.

Bu gelişmeler sonucunda, 2005 yılı bütçesinde yüzde 6,1 olarak hedeflenen bütçe açığının GSMH'ya oranının yüzde 3,1, yüzde 5 olarak hedeflenen IMF tanımlı konsolide bütçe faiz dışı fazlasının ise yüzde 4,8 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Enflasyon oranlarındaki düşüş, uygulanmakta olan ekonomik programa duyulan güvenin artması ve yabancı mali sermaye girişi faiz oranlarındaki düşüşü de beraberinde getirmiş ve bu durum 2005 yılında da devam etmiştir.

2003 yılında yüzde 45,1 olan TL cinsinden DİBS yıllık ortalama bileşik faiz oranı 2004 yılında yüzde 25,6'ya gerilemiş, 2005 yılı Ocak-Eylül döneminde ise yüzde 18 olarak gerçekleşmiştir.

Diğer taraftan, 2003 yılı sonunda ortalama 10,4 ay olan TL cinsinden iç borçlanma vadesi, 2004 yılı sonunda 13,1 aya yükselmiştir. Piyasa koşulları dikkate alınarak, borçlanma vadesinin uzatılması politikasına 2005 yılında da devam edilmiş ve bu doğrultuda ilk defa 5 yıl vadeli TL cinsinden borçlanma gerçekleştirilmiştir. Böylece, 2005 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla TL cinsinden ortalama iç borçlanma vadesi 24,8 aya yükselmiştir.

Bu gelişmeler çerçevesinde, 2005 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla 181,4 milyar doları iç borç, 64,5 milyar doları dış borç olmak üzere toplam konsolide bütçe borç stoku 245,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Borçlanmanın kompozisyonu sabit faizli senetler lehine değişmiş, nakit dışı iç borç stokunun toplam stok içindeki payı giderek azalmıştır. Böylece, 2003 yılı sonunda 194,4 milyar YTL olan konsolide bütçe iç borç stoku yüzde 15,5 oranında bir artışla 2004 yılı sonu itibarıyla 224,5 milyar YTL'ye, 2005 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla ise 243,2 milyar YTL'ye yükselmiştir. Kamu net borç stoku ise, 2004 yılında, bir önceki yıl seviyesi olan 251,1 milyar YTL'den 272,2 milyar YTL'ye yükselmiştir.

TABLO: III. 3 - Konsolide Bütçe İç Borç Stokundaki Gelişmeler

	(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)				(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)		
	2002	2003	2004	2005 (1)	2002	2003	2004
Toplam	149 870	194 387	224 483	243 207	54,5	54,5	52,3
Tahvil	112 850	168 974	194 211	221 219	41,0	47,4	45,3
Nakit	52 251	105 842	135 307	166 655	19,0	29,7	31,5
Nakit Dışı	60 599	63 132	58 904	54 564	22,0	17,7	13,7
Bono	37 020	25 413	30 272	21 988	13,5	7,1	7,1
Nakit	37 020	24 642	30 272	21 988	13,5	6,9	7,1
Nakit Dışı	0	771	0	0	0,0	0,2	0,0

(1) Eylül ayı sonu itibarıyla

TABLO: III. 4 - Konsolide Bütçe Gerçekleşmeleri

	(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)			(Yüzde Artış)		(Yüzde Dağılım)			(GSMH İçindeki Paylar)		
	2004	2005(1)	2006(2)	2005	2006	2004	2005(1)	2006(2)	2004	2005(1)	2006(2)
HARCAMALAR	141 021	145 929	157 271	3,5	7,8	100,0	100,0	100,0	32,9	30,1	29,1
01- Personel Giderleri	28 948	31 630	35 647	9,3	12,7	20,5	21,7	22,7	6,7	6,5	6,6
02- Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri	4 024	4 436	4 830	10,2	8,9	2,9	3,0	3,1	0,9	0,9	0,9
03- Mal ve Hizmet Alım Giderleri	12 684	14 120	15 930	11,3	12,8	9,0	9,7	10,1	3,0	2,9	3,0
04- Faiz Giderleri	56 488	46 406	46 260	-17,8	-0,3	40,1	31,8	29,4	13,2	9,6	8,6
05- Cari Transferler	27 683	36 051	37 371	30,2	3,7	19,6	24,7	23,8	6,5	7,4	6,9
06- Sermaye Giderleri	8 050	9 807	10 737	21,8	9,5	5,7	6,7	6,8	1,9	2,0	2,0
07- Sermaye Transferleri	437	1 514	2 184	246,2	44,2	0,3	1,0	1,4	0,1	0,3	0,4
08- Borç Verme	2 669	1 965	3 279	-26,4	66,9	1,9	1,3	2,1	0,6	0,4	0,6
09- Yedek Ödenekler	37	0	1 033			0,0	0,0	0,7	0,0	0,0	0,2
GELİRLER	110 721	130 946	144 058	18,3	10,0	100,0	100,0	100,0	25,8	27,0	26,7
1 - Genel Bütçe Gelirleri	108 940	128 786	141 773	18,2	10,1	98,4	98,4	98,4	25,4	26,6	26,3
01- Vergi Gelirleri	90 077	107 041	118 320	18,8	10,5	81,4	81,7	82,1	21,0	22,1	21,9
02- Vergi Dışı Gelirler	17 500	19 390	20 810	10,8	7,3	15,8	14,8	14,4	4,1	4,0	3,9
03- Sermaye Gelirleri	161	2 201	2 269	1265,4	3,1	0,1	1,7	1,6	0,0	0,5	0,4
04- Alınan Bağış ve Yardımlar	1 202	154	374	-87,2	143,6	1,1	0,1	0,3	0,3	0,0	0,1
2 - Katma Bütçe Öz Gelirleri	1 781	2 160	2 285	21,3	5,8	1,6	1,6	1,6	0,4	0,4	0,4
BÜTÇE AÇIĞI	-30 300	-14 984	-13 213	-50,5	-11,8				-7,1	-3,1	-2,4
Emanet ve Avanslardaki Net Değişme	-1 151	0	0						-0,3	0,0	0,0
NAKİT AÇIĞI	-31 451	-14 984	-13 213	-52,4	-11,8				-7,3	-3,1	-2,4
BORÇ İDARESİ											
Finansman	31 451	14 984	13 213	-52,4	-11,8				7,3	3,1	2,4
Dış Borçlanma (Net)	3 505	-741	-3 025	-121,1	308,3				0,8	-0,2	-0,6
İç Borçlanma (Net)	30 712	18 941	14 768	-38,3	-22,0				7,2	3,9	2,7
Diğer	-2 766	-3 217	1 470	16,3	-145,7				-0,6	-0,7	0,3
BİLGİ İÇİN											
Faiz Dışı Harcamalar	84 532	99 523	111 011	17,7	11,5				19,7	20,5	20,6
Faiz Dışı Bütçe Dengesi	26 188	31 422	33 047	20,0	5,2				6,1	6,5	6,1
IMF Tanımlı Faiz Dışı Bütçe Dengesi	22 069	23 492	27 543	6,4	17,2				5,1	4,8	5,1

Not: Önceki yıllarla karşılaştırılabilir olması için, 2006 yılında merkezi yönetim bütçesi kapsamı kullanılmamıştır. Toplam gelir ve harcama rakamları konsolide bütçe büyüklüklerini yansıtmaktadır

- (1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program

2. 2006 YILI HEDEFLERİ

2006 yılı bütçesi 10 Aralık 2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu uyarınca merkezi yönetim bütçesi formatında hazırlanmıştır.

Merkezi yönetim bütçesi ile birlikte, bütçenin kapsamı hem kurum ve kuruluş sayısı hem de gelir ve harcamalar açısından genişlemekte; böylece, TBMM'nin bütçe hakkı güçlendirilmektedir. Ayrıca, kamuda şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkeleri geliştirilmektedir.

Merkezi yönetim bütçesi, genel bütçe, özel bütçe ve düzenleyici ve denetleyici kurum bütçelerini kapsamaktadır.

Genel bütçe; devlet tüzel kişiliğine dahil olan kamu idarelerinin (TBMM, Başbakanlık, Bakanlıklar, Yüksek Yargı Organları vb.) bütçesidir. Özel bütçe; bir bakanlığa bağlı veya ilgili olarak belirli bir kamu hizmetini yürütmek üzere kurulan, gelir tahsis edilen, bu gelirlerden harcama yapma yetkisi verilen, kuruluş ve çalışma esasları özel kanunla düzenlenen kamu idarelerinin (YÖK, Üniversiteler, ÖSYM vb.) bütçesidir. Düzenleyici ve denetleyici kurum bütçesi ise; özel kanunlarla kurul, kurum veya üst kurul şeklinde teşkilatlanan kurumların (SPK, RTÜK, EPDK vb.) bütçesidir.

Orta Vadeli Program ve Orta Vadeli Mali Planda belirtilen temel büyüklükler ve ilke ve esaslar çerçevesinde hazırlanan merkezi yönetim bütçesi, cari yıla ilave olarak, izleyen iki yıla ait gelir ve gider tahminlerini de içermekte olup, çok yıllık bütçeleme anlayışını getirmektedir.

Merkezi yönetim bütçesi, gelirlerden mahalli idarelere, fonlara veya diğer kurum ve kuruluşlara aktarılan pay ve fonları gösterecek şekilde hazırlanmıştır.

2006 yılında merkezi yönetim bütçe uygulamasına geçilmekle birlikte, bütçe verilerinin geçmiş yıllarla karşılaştırılabilir olması amacıyla, yıllık programdaki analizler konsolide bütçe bazında yapılmıştır.

2006 yılı bütçesi, kamu maliyesindeki iyileşmeyi devam ettirerek kamu borç stokunun milli gelire oranının düşürülmesini sağlayacak şekilde hazırlanmıştır.

Mal ve hizmet alım giderleri ve cari transferler, uygulanan ekonomik program gereğince sınırlı bir seviyede tutulmuştur. Diğer taraftan, KÖYDES projesi, kapatılan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü için mahalli idarelere yapılacak transferler, KKTC ödeneği ve diğer transferlerdeki artıştan dolayı sermaye transferlerinde bir önceki yıla göre yüzde 44,2; TCDD ve TKİ'nin sosyal güvenlik kurumlarına olan prim borçları için konan ödenek, risk hesabında öngörülen yüzde 50 oranındaki artış ve KKTC'ye kredi desteğindeki yükselişten dolayı, borç verme kaleminde bir önceki yıla göre yüzde 66,9 oranında artış olması programlanmıştır.

Toplam faiz giderlerinin GSMH'ya oranının, 2006 yılında borçlanma maliyetlerinde devam eden gerileme dolayısıyla, 2005 yılına göre 1 puan azalması öngörülmektedir.

Konsolide bütçe yatırımlarının verimli ve zamanında gerçekleştirilmesini hedefleyen rasyonelasyon çalışmalarına devam edilecektir. 2005 yılına göre yüzde 9,5 oranında artması programlanan sermaye giderlerinin, 2006 yılında GSMH'ya oranının yüzde 2 olması öngörülmüştür.

2006 yılında, 157,3 milyar YTL olarak programlanan konsolide bütçe harcamalarının GSMH'ya oranının, faiz harcamalarındaki düşüşün de etkisiyle 2005 yılına göre 1 puan gerileyerek yüzde 29,1 düzeyinde olacağı, faiz dışı harcamaların ise 111 milyar YTL ve GSMH'ya oran olarak yüzde 20,6 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir.

2006 yılında konsolide bütçe vergi gelirlerinin 2005 yılına göre, makroekonomik hedeflerle paralel olarak, yüzde 10,5 oranında artması beklenmektedir. Vergi gelirleri ile ilgili herhangi bir oran indirimi, gelir artırıcı veya azaltıcı düzenleme öngörülmemiş, 2006 yılının başından itibaren uygulanmaya başlanacak olan menkul sermaye iratlarında yeni vergileme sisteminin etkisi göz önünde bulundurulmuştur. Böylece, vergi gelirlerinin 118,3 milyar YTL, GSMH'ya oranının ise yüzde 21,9 olması programlanmıştır.

Türk Telekom A.Ş.'den elde edilecek temettü ve hisse satış gelirlerinden olumlu etkilenmesi beklenen vergi dışı gelirlerin, faiz, taviz ve ikrazlar kalemindeki muhasebeleştirme sisteminin değişmesinden dolayı olumsuz etkileneceği tahmin edilmektedir.

Böylece, 2006 yılında, 144,1 milyar YTL olarak programlanan konsolide bütçe gelirlerinin, GSMH'ya oranının yüzde 26,7 olması öngörülmektedir.

Bu gelir ve gider tahminleri altında, 2006 yılında konsolide bütçe açığının 13,2 milyar YTL'ye düşürülmesi programlanmıştır. GSMH'ya oran olarak ise, bütçe açığının yüzde 2,4, IMF tanımlı faiz dışı fazlanın yüzde 5,1 olması hedeflenmiştir.

2002-2006 dönemi dikkate alındığında, konsolide bütçede, 2005 ve 2006 yıllarında net dış borç ödeyicisi konumuna gelinmiştir.

2006 yılında da kamu borcunun sürdürülebilirliğine imkan veren bir borçlanma politikasının izlenmesi, finansman ihtiyaçlarının mümkün olan en düşük maliyet ve makul bir risk oranı çerçevesinde karşılanması öncelikli hedefler arasında yer alacaktır.

B. MAHALLİ İDARELER

1. MEVCUT DURUM

Mahalli idareler dengesi; belediyeler, il özel idareleri, büyükşehir belediyelerine bağlı su ve kanalizasyon idareleri ile doğal gaz ve toplu taşıma işletmeleri ve İller Bankası hesaplarını kapsamaktadır.

2004 yılında, mahalli idare gelirleri bir önceki yıla göre yüzde 25,5 oranında artarak 16.158 milyon YTL'ye, mahalli idare harcamaları ise yüzde 10,6 oranında artarak 15.744 milyon YTL'ye ulaşmıştır. Mahalli idare gelir ve harcamalarının GSMH içindeki payı sırasıyla, yüzde 3,77 ve yüzde 3,67 olarak gerçekleşmiştir.

2004 yılında mahalli idareler dengesi GSMH'nın yüzde 0,1'i oranında fazla vermiştir. Dengenin bir önceki yıla göre yüksek oranda iyileşmesinde; 2003 yılında azaltılmış oranlarda uygulanan belediye ve büyükşehir belediyesi genel bütçe vergi paylarının önceki yıl seviyelerine getirilmesi sonucunda gelirlerde meydana gelen artış ile seçim sebebiyle yüksek oranda gerçekleşen yatırım harcamalarının normal seviyesinin de altına gerilemesi etkili olmuştur.

2005 yılı mahalli idare gelirlerinin bir önceki yıla göre yüzde 25,5 oranında artarak 20.271 milyon YTL'ye ulaşacağı, GSMH içindeki payının da yüzde 4,18 olacağı tahmin edilmektedir. Mahalli idare harcamalarının ise bir önceki yıla göre yüzde 27,9 oranında artarak 20.136 milyon YTL olacağı ve GSMH içindeki payının da yüzde 4,15 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Mahalli idareler dengesinin 2005 yılında GSMH'nin yüzde 0,03'ü oranında fazla vermesi beklenmektedir.

Kamu yönetimi reformu kapsamında mahalli idarelerin yeniden yapılandırılmasıyla ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede; 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, 13 Ocak 2005 tarih ve 5286 sayılı Kanunla Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün görev, yetki, sorumluluk, personel ve diğer varlıkları il özel idareleri, İstanbul ve İzmit büyükşehir belediyeleri ile Bayındırlık ve İskan, Tarım ve Köy İşleri Bakanlıklarına devredilmiştir. Bu düzenlemeye paralel olarak, kaldırılan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilen hizmetlerin devamını sağlamak amacıyla konsolide bütçeden hizmetleri devralan kuruluşlara ödenek aktarılmaya başlanmıştır.

5281 sayılı Kanun ile, 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununda yer alan maktu tutarlar güncellenmiştir. 1992 yılından bu yana değişiklik yapılmamış olan vergi ve harç miktarlarında yeniden değerlendirme yapılmak suretiyle belediyeler için önemli miktarda kaynak artışı sağlanmıştır.

Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve Belediye Kanununun ilgili maddeleri ile, 31 Aralık 2004 tarihi itibarıyla büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve bunlara bağlı kuruluşlar ile sermayesinin yüzde ellisinden fazlası büyükşehir belediyelerine/belediyelere ait şirketlerin kamu kurum ve kuruluşlarından olan kamu ve özel hukuka tabi alacakları ile bunların diğer kamu kurum ve kuruluşlarına olan borçları hakkında düzenlemeler uygulamaya konulmuştur. Mahalli idarelerin borç stokunun yeniden yapılandırılmasına yönelik bu düzenleme sonrasında mahalli idarelerin daha sağlıklı bir yapıya kavuşacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: III. 5 - Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar

	(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)				(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2003	2004	2005 (1)	2006 (2)	2003	2004	2005 (1)	2006 (2)
Belediyeler	2 920	4 496	5 240	5 944	0,82	1,05	1,08	1,10
Büyükşehir Belediyeleri	1 635	2 494	3 723	4 126	0,46	0,58	0,77	0,76
İl Özel İdareleri	636	853	978	1 110	0,18	0,20	0,20	0,21
TOPLAM	5 192	7 843	9 942	11 180	1,46	1,83	2,05	2,07

(1) Tahmin

(2) Program

TABLO: III. 6 - Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları (1)

	(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)				(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2003	2004 (2)	2005 (3)(5)	2006 (4)(5)	2003	2004 (2)	2005 (3)(5)	2006 (4)(5)
GELİRLER	12 879	16 158	20 271	22 569	3,61	3,77	4,18	4,18
1.Vergiler	6 915	9 450	12 008	13 561	1,94	2,20	2,48	2,51
2.Vergi Dışı Normal Gelir	2 488	2 858	3 863	4 115	0,70	0,67	0,80	0,76
3.Faktör Gelirleri	3 476	3 849	4 401	4 893	0,97	0,90	0,91	0,91
HARCAMALAR	14 236	15 744	20 136	22 270	3,99	3,67	4,15	4,13
1.Cari Giderler	6 168	7 616	10 326	11 562	1,73	1,78	2,13	2,14
2.Yatırım Harcamaları	5 574	5 570	8 477	9 517	1,56	1,30	1,75	1,76
a.Sabit Sermaye	5 552	5 570	8 466	9 502	1,56	1,30	1,75	1,76
b.Stok Değişimi	21	0	11	16	0,01	0,00	0,00	0,00
3.Cari Transferler	1 955	1 775	790	408	0 55	0,41	0,16	0,08
4.Kamulaştırma ve Sabit Değer Artışı	430	595	826	920	0,12	0,14	0,17	0,17
5.Sermaye Transferleri	109	188	-284	-137	0,03	0,04	-0,06	-0,03
GELİR-GİDER FARKI	-1 357	414	135	299	-0,38	0,10	0,03	0,06

- (1) Belediyeler, il özel idareleri, İller Bankası ve büyükşehir belediyelerine bağlı su ve kanalizasyon idareleri ile doğal gaz ve toplu taşıma işletmelerini kapsamaktadır.
(2) Geçici
(3) Tahmin
(4) Program
(5) Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün tasfiyesi ve KÖY-DES projesi nedeniyle genel bütçeden yapılan transferler gelir ve harcamalarda gösterilmiştir.

2. 2006 YILI HEDEFLERİ

2006 yılında, mahalli idarelerin gelirlerinin 22.569 milyon YTL, harcamalarının 22.270 milyon YTL, GSMH içindeki paylarının ise sırasıyla yüzde 4,18 ve yüzde 4,13 olacağı, böylece mahalli idareler fazlasının 299 milyon YTL olması, GSMH içindeki payının da yüzde 0,06 düzeyinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. 2006 yılında mahalli idarelerin borç stokunda gerçekleştirilecek yeniden yapılandırma çalışmalarının da etkisiyle bu kuruluşların borç ödeyicisi durumunda olmaları öngörülen fazlanın temel sebebi olarak görülmektedir.

C. DÖNER SERMAYELİ İŞLETMELER

1. MEVCUT DURUM

Döner sermayeli işletmeler tanımı içinde yer alan kurumlar iki grupta toplanmaktadır. Birinci grupta, genel ve katma bütçeli idarelere bağlı olarak faaliyet gösteren işletmeler yer almaktadır. İkinci grupta ise bu işletmelerin dışında kalan ve kendi özel bütçeleri olan TRT, Milli Piyango ve YURTKUR Genel Müdürlükleri ile AOÇ Müdürlüğü bulunmaktadır. 2006 yılından önce döner sermayeli işletmeler kapsamında izlenirken 5018 sayılı Kanun uyarınca 2006 yılından itibaren merkezi yönetim bütçesi

içinde yer alması gereken işletmeler, analiz yapılabilmesini teminen döner sermayeli işletmeler kapsamında izlenmeye devam edilmiştir.

2005 yılı öncesinde Sağlık Bakanlığına bağlı döner sermayeli işletmelerin finansman dengesi tahakkuk bazda izlenirken, özellikle 2005 yılında tahakkuk eden gelirler ile sosyal güvenlik kuruluşları, bütçeli kuruluşlar ve yeşil kart için Sağlık Bakanlığına bağlı döner sermayeli işletmelere yapılan ödemeler arasında ciddi sapma meydana gelmesinden dolayı, 2005 yılı gerçekleşme tahmini ve 2006 yılı programında Sağlık Bakanlığına bağlı döner sermayeli işletmelerin gelir ve giderleri nakit bazda izlenmiştir. Bundan dolayı 2005 ve 2006 yıllarında döner sermayeli işletmelerin gelir, gider ve finansman fazlasının GSMH'ya oranında düşme olmuştur.

TABLO: III. 7 - Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi

	2003	2004	2005 (1)	2006 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)			
A TOPLAM GELİRLER	8 823	12 594	13 620	14 787
I İşletme Gelirleri	8 128	11 608	12 478	13 475
II Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	95	152	36	111
III Bütçe Transferleri	600	834	1 106	1 200
B TOPLAM GİDERLER	7 700	11 373	12 580	13 772
I İşletme Giderleri	6 665	9 751	10 829	11 879
II Yatırım Harcamaları	164	200	280	373
III Stok Artışı	69	110	93	36
IV Sabit Kıymet Artışı	114	258	16	-2
V Dolaysız Vergiler	69	122	151	161
VI Fonlara Transferler	189	277	291	300
VII Borç Verme Eksi Geri Ödeme (3)	430	655	921	1 026
C BORÇLANMA GEREĞİ (4)	1 122	1 221	1 040	1 014
	(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)			
A TOPLAM GELİRLER	2,47	2,94	2,81	2,74
I İşletme Gelirleri	2,28	2,71	2,57	2,50
II Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,03	0,04	0,01	0,02
III Bütçe Transferleri	0,17	0,19	0,23	0,22
B TOPLAM GİDERLER	2,16	2,65	2,59	2,55
I İşletme Giderleri	1,87	2,27	2,23	2,20
II Yatırım Harcamaları	0,05	0,05	0,06	0,07
III Stok Artışı	0,02	0,03	0,02	0,01
IV Sabit Kıymet Artışı	0,03	0,06	0,00	0,00
V Dolaysız Vergiler	0,02	0,03	0,03	0,03
VI Fonlara Transferler	0,05	0,06	0,06	0,06
VII Borç Verme Eksi Geri Ödeme (3)	0,12	0,15	0,19	0,19
C BORÇLANMA GEREĞİ (4)	0,31	0,28	0,21	0,19
Bilgi İçin: Dönem Karı / GSMH (Yüzde)	0,58	0,63	0,57	0,52

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) YURTKUR kredi ödemeleri ve kredi tahsilatları net tutarı

(4) Artı işaret fazlayı göstermektedir

GSMH'ya oran olarak, 2004 yılında yüzde 0,28 düzeyinde olan döner sermayeli işletmelerin net bütçe fazlasının, 2005 yılında yüzde 0,21 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. 2004 yılında döner sermayeli işletmeler, bütçe transferleri hariç tutulduğunda, GSMH'nın yüzde 0,09'u oranında finansman fazlası verirken, 2005 yılında bütçe transferleri hariç tutulduğunda döner sermayeli işletmelerde GSMH'nın yüzde 0,02'si oranında finansman açığı oluşacağı tahmin edilmektedir.

1 Ocak 2005'ten geçerli olmak üzere, TRT'nin gelirleri arasında yer alan ve radyo, televizyon ile video benzeri cihazların fabrika çıkış fiyatı veya ithal maliyeti üzerinden

alınan bandrol bedelinin yüzde 10'dan yüzde 16'ya çıkarılmasıyla, 2005 yılında TRT gelirlerinde 60 milyon YTL civarında artış sağlanması beklenmektedir.

Döner sermayeli işletmelerin dönem karı 2004 yılında GSMH'nın yüzde 0,63'ü düzeyinde gerçekleşmiş olup, bu oranın 2005 yılında yüzde 0,57 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2. 2006 YILI HEDEFLERİ

2006 yılında GSMH'ya oran olarak, döner sermayeli işletmelerin net bütçe fazlasının, bütçe transferleri hariç finansman açığının ve dönem karının sırasıyla yüzde 0,19, yüzde 0,03 ve yüzde 0,52 gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

D. SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI

1. MEVCUT DURUM

1999 yılında başlatılan sosyal güvenlik reformu sonrasında 2000 yılında düşen ve izleyen yıllarda yeniden artış trendine giren sosyal güvenlik kuruluşlarına yönelik bütçe transferinin GSMH'ya oranının 2005 yılında yüzde 4,8 ile en yüksek seviyeye ulaşacağı tahmin edilmektedir. Bu oranın yükselmesinde, Bağ-Kur'da prim tahsilat oranının prim borçlarının yeniden yapılandırılması beklentisi nedeniyle düşmesi ve 19 Şubat 2005 tarihinde SSK hastanelerinin de içinde olduğu bazı kamu sağlık birimlerinin Sağlık Bakanlığına devredilmesi sonucu sağlık harcamalarındaki artış etkili olmuştur.

2005 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarına 7.710 milyon YTL'si SSK'ya, 6.847 milyon YTL'si Bağ-Kur'a, faturalı ödemeler ve ek karşılıklarla beraber 8.889 milyon YTL'si Emekli Sandığına olmak üzere toplam 23.446 milyon YTL transfer yapılacağı tahmin edilmektedir. Toplam bütçe transferinin GSMH'ya oranının da yüzde 4,8'e ulaşması beklenmektedir.

SSK ve Bağ-Kur emeklilerinin aylıklarında 2005 yılı Ocak ve Temmuz aylarında gelir düzeyi ve basamaklarına göre değişen oranlarda yüzde 6 ila 8 arasında artış yapılmıştır.

Asgari ücret 1 Ocak 2005 – 31 Aralık 2005 dönemi için yüzde 10 oranında artırılarak brüt 444 YTL'den 488,7 YTL'ye yükseltilmiştir. Bağ-Kur gelir basamakları da 1 Ocak 2005'ten itibaren geçerli olmak üzere yüzde 10 artırılmıştır.

Kamuda sağlık hizmetlerine erişimde hakkaniyetin sağlanmasına, sağlık ve ilaç harcamalarının kontrol altına alınmasına yönelik olarak 2005 yılında şu düzenlemeler yapılmıştır:

2005 yılı başından itibaren geçerli olmak üzere, Bütçe Uygulama Talimatı ile tedavi fiyatlarından yüzde 18 KDV oranı indirilmiş, ayrıca tedavi fiyatlarında 2004 yılına göre ortalama herhangi bir artış yapılmamıştır. Yine 2005 yılı başı itibarıyla yeşil kartlı hastaların ilaçlarını eczanelerden bedelsiz olarak temin edebilmesine olanak sağlanmış, ancak ortaya çıkan suiistimallerin engellenmesi amacıyla Mayıs 2005'ten itibaren yeşil kartlı hastalardan yüzde 20 oranında ilaç katılım payı alınmaya başlanmıştır.

Şubat 2005'ten geçerli olmak üzere Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Türk Eczacıları Birliği arasında imzalanan protokol gereği ilaç fiyatlarında ortalama yüzde 10 civarında indirim sağlanmıştır. Buna ek olarak, Temmuz 2005'ten

geçerli olmak üzere ilaç fiyatları döviz kurundaki düşüğe paralel olarak yüzde 8,8 oranında indirilmiş, eşdeğer ilaç uygulamasının kapsamı genişletilerek, eşdeğer grup sayısı 77'den 135'e çıkarılmıştır.

TABLO: III. 8 - Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi

	2003	2004	2005 (1)	2006 (2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)				
I-GELİRLER	27 395	33 968	39 152	45 717
-Prim Tahsilatları	22 493	28 331	31 538	36 999
-Diğer Gelirler	4 902	5 637	7 614	8 718
II-GİDERLER	40 839	50 258	58 821	64 654
-Sigorta Giderleri	26 762	32 697	39 047	43 665
-Sağlık Giderleri	9 975	12 614	14 267	14 692
-Diğer Giderler	4 102	4 947	5 506	6 297
III-GELİR-GİDER FARKI	- 13 445	- 16 290	- 19 669	- 18 937
-SSK	- 4 509	- 5 757	- 7 710	- 6 700
-Bağkur	- 4 878	- 5 300	- 6 847	- 6 750
-Emekli Sandığı	- 4 058	- 5 233	- 5 112	- 5 487
IV-BÜTÇE TRANSFERLERİ	13 312	16 087	19 846	18 937
-Bütçe Transferleri (3)	15 572	18 893	23 446	23 285
-SSK	4 505	5 757	7 710	6 700
-Bağkur (4)	4 922	5 336	6 847	6 750
-Emekli Sandığı	3 885	4 994	5 289	5 487
-Emekli Sandığı (3)	6 145	7 800	8 889	9 835
V-FİNANSMAN AÇIĞI	- 133	- 203	177	0
(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)				
I-GELİRLER	7,7	7,9	8,1	8,5
-Prim Tahsilatları	6,3	6,6	6,5	6,9
-Diğer Gelirler	1,4	1,3	1,6	1,6
II-GİDERLER	11,4	11,7	12,1	12,0
-Sigorta Giderleri	7,5	7,6	8,1	8,1
-Sağlık Giderleri	2,8	2,9	2,9	2,7
-Diğer Giderler	1,2	1,2	1,1	1,2
III-GELİR-GİDER FARKI	-3,8	-3,8	-4,1	-3,5
-SSK	-1,3	-1,3	-1,6	-1,2
-Bağkur	-1,4	-1,2	-1,4	-1,3
-Emekli Sandığı	-1,1	-1,2	-1,1	-1,0
IV-BÜTÇE TRANSFERLERİ	3,7	3,8	4,1	3,5
-Bütçe Transferleri (3)	4,4	4,4	4,8	4,3
-SSK	1,3	1,3	1,6	1,2
-Bağkur (4)	1,4	1,2	1,4	1,3
-Emekli Sandığı	1,1	1,2	1,1	1,0
-Emekli Sandığı (3)	1,7	1,8	1,8	1,8
V-FİNANSMAN AÇIĞI	0,0	0,0	0,0	0,0

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Faturalı ödemeler ve ek karşılıklar dahildir

(4) Müşterek emeklilik karşılığı Bağ-Kur üzerinden SSK'ya transfer edilecek ödemeler dahildir

5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile, Emekli Sandığı tarafından faturalı ödemeler içinde ödemesi yapılan 2022 sayılı Kanun kapsamındaki giderlerde 223 milyon YTL artış olacağı beklenmektedir.

2005 yılı içerisinde Emekli Sandığına ait otellerin satışından 363 milyon YTL gelir elde edilmiştir.

2005 yılında İşsizlik Sigortası Fonunun prim gelirin GSMH'nin yüzde 0,3'ü, devlet katkısının GSMH'nin yüzde 0,1'i, faiz gelirin ise GSMH'nin yüzde 0,6'sı oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, toplam gelirlerin, 2004 yılına göre yüzde 0,04'lük düşüşle GSMH'nin yüzde 1'i oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2002 yılının Mart ayında, sigortalılarına işsizlik aylığı ödemeye ve sağlık yardımı yapmaya başlayan Fonun, 2005 yılı toplam giderinin 327 milyon YTL'ye ulaşması beklenmektedir. Sonuç olarak, 2005 yılında toplam Fon varlığının 18.052 milyon YTL ile GSMH'nin yüzde 3,7'sine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: III. 9 - İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi

	(Cari fiyatlarla, Milyon YTL)				(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006
			(1)	(2)			(1)	(2)
I-GELİRLER	4 109	4 620	5 065	5 177	1,15	1,08	1,04	0,96
-Prim Gelirleri	1 035	1 348	1 494	1 830	0,29	0,31	0,31	0,34
-Devlet Katkısı	350	440	499	600	0,10	0,10	0,10	0,11
-Faiz Gelirleri	2 684	2 796	3 028	2 700	0,75	0,65	0,62	0,50
II-GİDERLER	153	241	327	389	0,04	0,06	0,07	0,07
-Sigorta Giderleri	116	184	253	308	0,03	0,04	0,05	0,06
-Diğer Giderler	37	57	74	81	0,01	0,01	0,02	0,01
III-GELİR-GİDER FARKI	3 956	4 379	4 738	4 788	1,11	1,02	0,98	0,89
IV-TOPLAM FON VARLIĞI	8 935	13 314	18 052	22 839	2,51	3,10	3,72	4,23

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2. 2006 YILI HEDEFLERİ

2006 yılında SSK'da prime esas kazanç alt sınırının, asgari ücretteki artışa paralel olarak, Ocak ayında bir defaya mahsus olmak üzere yüzde 5 oranında, Bağ-Kur'daki gelir basamaklarının ise 2006 yılı Ocak ayında hedeflenen 2005 yılı tüketici fiyat endeksi ve gayrisafi yurt içi hasıladaki büyüme oranına bağlı olarak yüzde 10,25 oranında artırılması öngörülmüştür. 2006 yılında emekli aylıklarının Ocak ve Temmuz aylarında yüzde 2,5 oranında artırılması öngörülmüştür. 2006 yılında prim borçlarının yeniden yapılandırılacağı göz önüne alınarak Bağ-Kur ve SSK'nın prim gelirlerinde ilave artış olacağı varsayılmıştır. Sağlık harcamalarının sadece sağlık hizmetlerinden yararlanan kişi sayısındaki artışa bağlı olarak değişmesi öngörülmüştür. 2006 yılında Emekli Sandığı'nın otel satışlarından 400 milyon YTL gelir elde edeceği varsayılmıştır.

2006 yılında, sosyal güvenlik kuruluşlarının toplam gelirlerinin 45,7 milyon YTL, toplam giderlerinin 64,6 milyon YTL ve gelir - gider farkının 18,9 milyon YTL olması öngörülmüştür. GSMH'ya oran olarak, gelirlerin yüzde 8,4, giderlerin yüzde 11,9 ve açığın yüzde 3,5 olması hedeflenmiştir.

2006 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarına, 6.750 milyon YTL'si Bağ-Kur'a, 6.700 milyon YTL'si SSK'ya, ek karşılıklar ve faturalı ödemelerle beraber 9.835 milyon YTL'si Emekli Sandığına olmak üzere toplam 23.285 milyon YTL ve GSMH'nin yüzde 4,3'ü oranında bütçe transferi yapılması programlanmıştır. 2006 yılı hedefi, ekonomik

programda da yer alan kısa vadede sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılacak bütçe transferinin GSMH'nin yüzde 4,5'ini geçmemesi hedefi ile uyumludur.

2006 yılında İşsizlik Sigortası Fonunun prim gelirin GSMH'nin yüzde 0,3'ü, devlet katkısının GSMH'nin yüzde 0,1'i, faiz gelirin ise GSMH'nin yüzde 0,5'i oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. Fonun 2006 yılı toplam giderinin 389 milyon YTL'ye ulaşması beklenmektedir. Sonuç olarak, 2006 yılında toplam fon varlığının 22.839 milyon YTL ile GSMH'nin yüzde 4,2'sine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

E. FONLAR

1. MEVCUT DURUM

2004 yılı fon dengesi kapsamı, bütçe içi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) ile; bütçe dışı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF), Savunma Sanayii Destekleme Fonu (SSDF) ve Özelleştirme Fonundan meydana gelmektedir.

Kamu kesimi genel dengesinde yer alan fonların kaynaklarının 2005 yılında 3.879 milyon YTL ile GSMH'nin yüzde 0,8'i seviyesinde gerçekleşmesi, harcamalarının da 1.516 milyon YTL'lik tutarla GSMH'nin yüzde 0,3'ünü oluşturması beklenmektedir. Böylece, fon sistemi finansman fazlasının GSMH'ya oranının yüzde 0,5 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2005 yılında özelleştirme uygulamaları sonucunda Özelleştirme Fonuna 2,2 milyar YTL nakit girişi beklenmektedir.

TABLO: III. 10 - Fon Gelir ve Giderleri (1)

	(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)			(GSMH İçindeki Pay, Yüzde)		
	2004	2005 (2)	2006 (3)	2004	2005 (2)	2006 (3)
A Fon Gelirleri	3 890	3 879	9 828	0,91	0,80	1,82
Vergi Gelirleri	2 161	2 265	2 488	0,50	0,47	0,46
Vergi Dışı Normal Gelirler	563	596	639	0,13	0,12	0,12
Cari Transferler (Net)	0	0	0	0,00	0,00	0,00
Sermaye Transferleri (Net)	1 166	1 019	6 701	0,27	0,21	1,24
B Fon Giderleri	1 955	1 516	1 567	0,46	0,31	0,29
Cari Giderler	1 184	760	971	0,28	0,16	0,18
Faktör Giderleri (Net)	730	288	255	0,17	0,06	0,05
Cari Transferler (Net)	30	456	327	0,01	0,09	0,06
Sermaye Transferleri (Net)	0	0	0	0,00	0,00	0,00
Sabit Sermaye Yatırımları	10	12	14	0,00	0,00	0,00
C Gelir - Gider Farkı	1 935	2 364	8 261	0,45	0,49	1,53
D Finansman	-1 935	-2 364	-8 261	-0,45	-0,49	-1,53
Dış Borç Kullanımı	140	57	80	0,03	0,01	0,01
Dış Borç Ödemesi	-166	-140	-121	-0,04	-0,03	-0,02
İç Borç - Alacak ilişkisi (Net)	-491	-2 071	-6 111	-0,11	-0,43	-1,13
Kasa Banka Değişmesi	-1 419	-209	-2 109	-0,33	-0,04	-0,39

(1) İşsizlik Sigortası Fonu hariçtir

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

2. 2006 YILI HEDEFLERİ

2006 yılında Özelleştirme Fonunun 5 milyar dolar tutarında özelleştirme geliri elde etmesi beklenmektedir.

2006 yılında fonların kaynaklarının 9.828 milyon YTL ile GSMH'nın yüzde 1,8'i seviyesinde gerçekleşmesi, harcamaların da 1.567 milyon YTL'lik tutarla GSMH'nın yüzde 0,3'ünü oluşturması, böylece fon sistemi finansman fazlasının GSMH içindeki payının yüzde 1,5 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmiştir.

II. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

1. MEVCUT DURUM

Özelleştirme kapsamında izlenen kuruluşlar dahil KİT'lerin finansman fazlasının GSMH'ya oranının 2004 yılındaki yüzde 0,57 seviyesinden, 2005 yılında yüzde 0,47 seviyesine düşeceği tahmin edilmektedir. Bu durumun en önemli nedenleri; işletmeciler KİT'lerin ödedikleri kurumlar vergisi ve peşin vergilerdeki artış, sabit kıymetlerindeki artış ile TMO, TEKEL ve T. Şeker Fabrikaları A.Ş.'nin stoklarındaki artıştır.

KİT'lerde son yıllarda atıl istihdamın azaltılması amacıyla yeni personel alımının bir önceki yıl işten ayrılan personelin yüzde 10'u ile sınırlandırılması ve bu süreçte emekli olan personel sayısındaki artış bazı KİT'lerde nitelikli personel açığının oluşmasına neden olmuştur.

Ham petrol fiyatlarındaki yüksek seviyenin doğalgaz alım maliyetlerini olumsuz yönde etkilemesi sonucunda başta BOTAŞ olmak üzere enerji KİT'lerinin maliyetleri zincirleme olarak artmaktadır. Diğer taraftan döviz kurunun 2005 yılında beklenenin altında gerçekleşmesi maliyetleri olumlu yönde etkilemiştir.

Doğal gaz piyasasının serbestleştirilmesi kapsamında, BOTAŞ'ın mevcut doğal gaz alım sözleşmelerinin özel sektöre devrine imkan sağlayacak bir düzenleme 5367 sayılı Kanun ile yapılmıştır. Ancak söz konusu devir 2005 yılında gerçekleştirilememiştir.

TEDAŞ'ın cari dönem ve birikmiş alacaklarının tahsilatında yetersiz kalması, başta TEDAŞ olmak üzere zincirleme olarak diğer enerji KİT'lerinin nakit sıkıntısına düşmesine sebep olmuştur. Bu durumun 2006 yılında da devam etmesi enerji KİT'leri açısından büyük bir risk oluşturacaktır. TEDAŞ'ın genel aydınlatma alacaklarını düzenli olarak tahsil edebilmesini teminen gerekli yasal düzenlemenin yapılması çalışmaları sürdürülmektedir.

TEDAŞ'ın tarımsal sulama ve köy içme suyu abonelerinden olan birikmiş alacaklarının tahsilatını kolaylaştırmak amacıyla 5335 sayılı Kanunla söz konusu borçların taksitlendirilmesi imkanı getirilmiştir. Ancak, bu düzenleme neticesinde tahsilatlarda bir iyileşme görülmemiştir. Ayrıca, 2005/8928 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belediyelerin borç ve alacaklarının yeniden yapılandırılması amacıyla bir uzlaştırma komisyonu kurulmuştur. Bu kapsamda KİT'lerin belediyelerden birikmiş alacaklarının tahsili mümkün olabilecektir.

TTK ve TKİ'nin elinde bulunan atıl durumdaki bir kısım maden sahalarının işletme faaliyeti özel sektöre devredilmiştir.

TABLO: III. 11 - 233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeciler KİT Finansman Dengesi

	2004*	2004	2005* (1)	2005 (1)	2006* (2)	2006 (2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)						
A. TOPLAM GELİRLER	43 578	32 677	47 851	36 841	55 356	44 286
I. İşletme Gelirleri	39 135	29 391	43 320	33 090	49 771	39 561
1. Mal Ve Hizmet Satış Hasılatı	33 935	26 456	39 942	31 033	47 311	37 913
2. Diğer Gelirler	5 200	2 936	3 379	2 057	2 460	1 648
II. Kurum Bütçesinde Kalan Fonlar	3 206	2 049	3 111	2 331	2 986	2 126
1. Amortismanlar	2 537	1 945	2 654	2 104	2 608	2 008
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	79	- 249	0	0	0	0
3. Karşılıklar	589	353	457	227	378	118
III. Bütçe Ve Fonlar	1 236	1 236	1 419	1 419	2 599	2 599
IV. Diğer Gelirler	1	1	0	0	0	0
B. TOPLAM GİDERLER	39 964	30 955	45 399	36 210	51 136	41 391
I. İşletme Giderleri	34 453	28 372	39 182	33 336	44 601	38 760
1. Mal Ve Hizmet Satış Maliyeti	26 883	23 472	33 438	29 507	39 044	34 900
2. Diğer Giderler	7 571	4 900	5 744	3 829	5 557	3 860
II. Yatırım Harcamaları	2 091	1 471	2 531	2 131	3 505	2 955
III. Stok Artışı	209	208	1 078	1 049	- 721	- 731
IV. Sabit Kıymet Artışı	- 251	- 4	- 1 065	- 1 070	- 242	- 232
V. Dolaysız Vergiler	1 221	512	1 783	364	1 594	344
VI. Temettü Ödemeleri	1 266	386	1 815	325	2 394	291
VII. Diğer Giderler	975	10	75	75	4	4
C. BORÇLANMA GEREĞİ	3 613	1 723	2 452	631	4 220	2 894
D. FİNANSMAN	-3 613	-1 723	-2 452	- 631	-4 220	-2 894
I. Kasa Banka Değişimi	509	104	- 994	- 435	- 230	- 430
II. İç Borçlanma (Net)	-4 697	-2 456	-2 213	-1 001	-2 606	-1 090
III. Dış Borçlanma (Net)	574	629	756	806	-1 384	-1 375
BİLGİ İÇİN: Dönem Kar-Zararı	5 362	1 700	5 559	1 175	6 434	2 065
Faktör Gelirleri	7 888	3 068	7 249	2 085	8 156	2 927
Maaş ve Ücret Ödemeleri	5 664	4 025	6 056	4 434	6 284	4 546
(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)						
A. TOPLAM GELİRLER	10,16	7,62	9,87	7,60	10,25	8,20
I. İşletme Gelirleri	9,12	6,85	8,93	6,82	9,22	7,33
1. Mal Ve Hizmet Satış Hasılatı	7,91	6,17	8,23	6,40	8,76	7,02
2. Diğer Gelirler	1,21	0,68	0,70	0,42	0,46	0,31
II. Kurum Bütçesinde Kalan Fonlar	0,75	0,48	0,64	0,48	0,55	0,39
1. Amortismanlar	0,59	0,45	0,55	0,43	0,48	0,37
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	0,02	-0,06	0,00	0,00	0,00	0,00
3. Karşılıklar	0,14	0,08	0,09	0,05	0,07	0,02
III. Bütçe Ve Fonlar	0,29	0,29	0,29	0,29	0,48	0,48
IV. Diğer Gelirler	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
B. TOPLAM GİDERLER	9,32	7,22	9,36	7,47	9,47	7,67
I. İşletme Giderleri	8,03	6,61	8,08	6,87	8,26	7,18
1. Mal Ve Hizmet Satış Maliyeti	6,27	5,47	6,89	6,08	7,23	6,46
2. Diğer Giderler	1,76	1,14	1,18	0,79	1,03	0,71
II. Yatırım Harcamaları	0,49	0,34	0,52	0,44	0,65	0,55
III. Stok Artışı	0,05	0,05	0,22	0,22	-0,13	-0,14
IV. Sabit Kıymet Artışı	-0,06	0,00	-0,22	-0,22	-0,04	-0,04
V. Dolaysız Vergiler	0,28	0,12	0,37	0,08	0,30	0,06
VI. Temettü Ödemeleri	0,30	0,09	0,37	0,07	0,44	0,05
VII. Diğer Giderler	0,23	0,00	0,02	0,02	0,00	0,00
C. BORÇLANMA GEREĞİ	0,84	0,40	0,51	0,13	0,78	0,54
D. FİNANSMAN	-0,84	-0,40	-0,51	-0,13	-0,78	-0,54
I. Kasa Banka Değişimi	0,12	0,02	-0,20	-0,09	-0,04	-0,08
II. İç Borçlanma (Net)	-1,09	-0,57	-0,46	-0,21	-0,48	-0,20
III. Dış Borçlanma (Net)	0,13	0,15	0,16	0,17	-0,26	-0,25
BİLGİ İÇİN: Dönem Kar-Zararı	1,25	0,40	1,15	0,24	1,19	0,38
Faktör Gelirleri	1,84	0,72	1,49	0,43	1,51	0,54
Maaş ve Ücret Ödemeleri	1,32	0,94	1,25	0,91	1,16	0,84

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(*) Türk Telekom dahil

Son yıllarda tarımsal ürün alımları, piyasadaki arz talep dengesi dikkate alınarak uygulanmaktadır. Ancak, 2004 ve 2005 yıllarındaki yüksek alımlar nedeniyle bu uygulama TMO'da tam olarak gerçekleştirilememiştir. 2005 yılında 700 bin ton olarak programlanan buğday alımlarının 4,3 milyon ton olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Diğer taraftan 8,5 milyon ton olarak programlanan şeker pancarı alımı 9,3 milyon ton, 53 bin ton olarak programlanan tütün alımı 37 bin ton ve 600 bin ton olarak programlanan yaş çay yaprağı alım miktarı 600 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

2005 yılında gerçekleştirilen özelleştirme işlemlerinin toplam tutarı özelleştirme uygulamalarının başladığı 1985 yılından 2004 yılının sonuna kadar yapılan özelleştirme işlemlerinin toplam tutarını aşmıştır. 1 Ocak – 20 Ekim 2005 döneminde satış/devir işlemi tamamlanan özelleştirme işlemlerinin toplam tutarı 1,8 milyar dolardır. İhalesi tamamlanıp satış/devir onayı veya sözleşme aşamasında bulunan özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı ise 15,3 milyar dolardır. Bunların dışında; DHMİ'ye ait Atatürk Havalimanı 16 yıllığına 3 milyar dolar bedelle kiraya verilmiş, Türkiye Denizcilik İşletmelerine ait İstanbul Salıpazarı-Karaköy Kurvaziyer Limanı (Galataport) projesi de 4,3 milyar dolar teklif almıştır.

1 Ocak - 20 Ekim 2005 döneminde satış devir işlemi tamamlanan özelleştirme uygulamaları; Ataköy Turizm Grubu şirketleri, Eti Alüminyum ve Kıbrıs Türk Hava Yollarının blok satışları; PETKİM hisselerinin yüzde 34,5'inin halka arz edilmesi; TÜPRAŞ hisselerinin yüzde 14,76'lık kısmının İMKB'de yabancı fonlara satılması; TDİ'ye ait İstanbul Şehir Hatları İşletmesinin İstanbul Büyükşehir Belediyesine devri ve çeşitli taşınmaz ve tesislerin satışından oluşmaktadır.

Aynı dönemde ihalesi ve pazarlık görüşmeleri tamamlanıp satış/devir onayı veya sözleşme aşamasında bulunan ya da hukuki prosedürün tamamlanması beklenen özelleştirme uygulamaları ise; 6,6 milyar dolar teklif alan Türk Telekom hisselerinin yüzde 55'inin blok satışı, 4,1 milyar dolar teklif alan TÜPRAŞ hisselerinin yüzde 51'inin blok satışı, 2,8 milyar dolar teklif alan ERDEMİR'de bulunan yüzde 46,12 oranındaki kamu hissesinin blok satışı, 45,8 milyon dolar teklif alan Adapazarı Şeker Fabrikasında bulunan yüzde 95,37 oranındaki kamu hissesinin blok satışı, sırasıyla 755 ve 80 milyon dolar teklif alan TCDD Mersin ve İskenderun Limanlarının işletme haklarının devri, 613,5 milyon dolar teklif alan araç muayene istasyonlarının işletme haklarının devri, sırasıyla 255 ve 100 milyon dolar teklif alan Emekli Sandığına ait İstanbul Hilton Oteli ile TEKEL'e ait ikiz kuleler binalarının satılması işlemleridir.

Başak Sigorta ve Başak Emeklilik şirketlerindeki kamu hisseleri ile Emekli Sandığına ait İzmir Efes ve Büyük Ankara Otellerinin, TEKEL'e ait tuzların satılmasına ilişkin ihalelerin 2005 yılı sonuna kadar tamamlanması planlanmaktadır. Ayrıca, TDİ tarafından yürütülen Çanakkale Şehir Hatları İşletmesi de 2005 yılı sonuna kadar Çanakkale'deki il özel idareleri ve belediyelerin ortaklığıyla kurulacak şirkete devredilecektir.

Alınan ÖYK kararlarıyla; özelleştirme işlemleri büyük ölçüde tamamlanan TÜGSAŞ ve SEKA, Sümer Holding çatısı altında birleştirilmiş, Et ve Balık Ürünleri A.Ş. ise yeniden KİT statüsüne alınmıştır.

TABLO: III. 12 - Özelleştirme Kapsamındaki KİT Finansman Dengesi

	2004	2005 (1)	2006 (2)	2006* (2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)			
A. TOPLAM GELİRLER	47 145	54 449	59 314	30 102
I. İşletme Gelirleri	45 178	51 504	57 377	28 527
1. Mal Ve Hizmet Satış Hasılatı	42 958	49 666	55 630	27 006
2. Diğer Gelirler	2 220	1 838	1 748	1 521
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	1 390	1 426	1 399	1 038
1. Amortismanlar	1 027	1 239	1 226	874
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	175	0	0	0
3. Karşılıklar	188	187	173	164
III. Bütçe Ve Fonlar	575	1 511	529	529
IV. Diğer Gelirler	1	7	9	9
B. TOPLAM GİDERLER	46 416	52 780	58 718	30 150
I. İşletme Giderleri	45 143	50 974	56 191	28 361
1. Mal Ve Hizmet Satış Maliyeti	26 120	29 640	34 383	19 373
2. Diğer Giderler	19 023	21 335	21 809	8 988
II. Yatırım Harcamaları	1 016	1 552	1 716	1 456
III. Stok Artışı	482	392	149	201
IV. Sabit Kıymet Artışı	-1 148	-1 200	-188	-168
V. Dolaysız Vergiler	651	527	566	300
VI. Temettü Ödemeleri	235	532	284	0
VII. Diğer Giderler	37	3	0	0
C. BORÇLANMA GEREĞİ	728	1 669	596	-47
D. FİNANSMAN	-728	-1 669	-596	47
I. Kasa Banka Değişimi	-101	96	-791	-683
II. İç Borçlanma (Net)	-483	-1 801	-2 362	-1 722
III. Dış Borçlanma (Net)	-145	37	2 557	2 451
BİLGİ İÇİN: Dönem Kar-Zararı	38	537	1 196	175
Faktör Gelirleri	1 425	1 956	2 585	1 203
Maaş ve Ücret Ödemeleri	3 298	3 551	3 522	3 247
	(GSMH'ya Oranlar, Yüzde)			
A. TOPLAM GELİRLER	11,0	11,2	11,0	5,6
I. İşletme Gelirleri	10,5	10,6	10,6	5,3
1. Mal Ve Hizmet Satış Hasılatı	10,0	10,2	10,3	5,0
2. Diğer Gelirler	0,5	0,4	0,3	0,3
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,3	0,3	0,3	0,2
1. Amortismanlar	0,2	0,3	0,2	0,2
2. Enflasyon Düzeltme Karı/Zararı	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Karşılıklar	0,0	0,0	0,0	0,0
III. Bütçe Ve Fonlar	0,1	0,3	0,1	0,1
IV. Diğer Gelirler	0,0	0,0	0,0	0,0
B. TOPLAM GİDERLER	10,8	10,9	10,9	5,6
I. İşletme Giderleri	10,5	10,5	10,4	5,3
1. Mal Ve Hizmet Satış Maliyeti	6,1	6,1	6,4	3,6
2. Diğer Giderler	4,4	4,4	4,0	1,7
II. Yatırım Harcamaları	0,2	0,3	0,3	0,3
III. Stok Artışı	0,1	0,1	0,0	0,0
IV. Sabit Kıymet Artışı	-0,3	-0,2	0,0	0,0
V. Dolaysız Vergiler	0,2	0,1	0,1	0,1
VI. Temettü Ödemeleri	0,1	0,1	0,1	0,0
VII. Diğer Giderler	0,0	0,0	0,0	0,0
C. BORÇLANMA GEREĞİ	0,2	0,3	0,1	0,0
D. FİNANSMAN	-0,2	-0,3	-0,1	0,0
I. Kasa Banka Değişimi	0,0	0,0	-0,1	-0,1
II. İç Borçlanma (Net)	-0,1	-0,4	-0,4	-0,3
III. Dış Borçlanma (Net)	0,0	0,0	0,5	0,5
BİLGİ İÇİN: Dönem Kar-Zararı	0,0	0,1	0,2	0,0
Faktör Gelirleri	0,3	0,4	0,5	0,2
Maaş ve Ücret Ödemeleri	0,8	0,7	0,7	0,6

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(*) Tüpraş Hariç

TABLO: III. 13 - KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler

	Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Hariç Toplam						Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Dahil Toplam						
	2004*	2004	2005*(1)	2005(1)	2006*(2)	2006(2)	2004*	2004	2005*(1)	2005(1)	2006*(2)	2006(2)	2006**(2)
Toplam Personel Adedi (Kişi)	224 023	164 989	210 171	162 539	205 109	160 559	329 710	270 676	306 466	258 834	298 725	254 175	249 119
- Memur ve Sözleşmeli Personel	95 451	80 154	87 912	77 084	85 048	76 060	115 927	100 630	105 742	94 914	101 656	92 668	92 668
- İşçi	128 572	84 835	122 259	85 455	120 061	84 499	213 783	170 046	200 724	163 920	197 069	161 507	156 451
Toplam Personel Harcamaları	5 664	4 025	6 056	4 434	6 284	4 546	8 961	7 323	9 607	7 986	9 806	8 068	7 793
- Memur ve Sözleşmeli Personel	1 913	1 575	2 025	1 730	2 069	1 797	2 340	2 002	2 412	2 117	2 445	2 173	2 173
- İşçi	3 751	2 450	4 031	2 705	4 215	2 749	6 622	5 321	7 195	5 869	7 360	5 894	5 620
Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	33 935	26 456	39 942	31 033	47 311	37 913	76 893	69 414	89 607	80 698	102 941	93 542	64 919
Görev Zararı Tahakkukları	680	680	1 421	1 421	1 264	1 264	683	683	1 428	1 428	1 274	1 274	1 274
İşletme Faaliyet Kâr - Zararı	4 860	2 104	4 876	1 071	6 264	2 239	5 784	3 029	5 937	2 132	7 256	3 231	3 231
Faiz Ödemeleri	378	374	298	294	350	345	475	471	357	352	404	399	399
Dönem Kâr - Zararı	5 362	1 700	5 559	1 175	6 434	2 065	5 400	1 738	6 096	1 712	7 629	3 260	3 260
Temettü Ödemeleri	1 266	386	1 815	325	2 394	291	1 500	620	2 347	857	2 678	575	291
Sabit Sermaye Yatırımları	2 091	1 471	2 531	2 131	3 505	2 955	3 107	2 488	4 083	3 683	5 220	4 670	4 670
Bütçe ve Fon Transferleri	1 236	1 236	1 419	1 419	2 599	2 599	1 811	1 811	2 931	2 931	3 127	3 127	3 127
Borçlanma Gereği	3 613	1 723	2 452	631	4 220	2 894	4 342	2 451	4 120	2 299	4 816	3 490	2 847
Borçlanma Gereği (3)	2 377	486	1 032	- 788	1 621	295	2 531	640	1 190	- 631	1 689	363	- 280
Borçlanma Gereği (4)	3 491	1 877	2 254	864	4 001	3 094	3 954	2 340	3 738	2 349	4 405	3 498	2 990
Borçlanma Gereği/GSMH	0,8	0,4	0,5	0,1	0,8	0,5	1,0	0,6	0,8	0,5	0,9	0,6	0,5
Borçlanma Gereği (3)/GSMH	0,6	0,1	0,2	-0,2	0,3	0,1	0,6	0,1	0,2	-0,1	0,3	0,1	-0,1
Borçlanma Gereği (4)/GSMH	0,8	0,4	0,5	0,2	0,7	0,6	0,9	0,5	0,8	0,5	0,8	0,6	0,6
Personel Harc./Hasılat (Yüzde)	16,8	15,4	0,0	0,0	0,0	0,0	11,7	10,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Faiz Ödemeleri/Hasılat (Yüzde)	1,1	1,4	0,7	0,9	0,7	0,9	0,6	0,7	0,4	0,4	0,4	0,4	0,6

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Bütçe ve Özelleştirme Fonu transferleri hariçtir

(4) Faiz gelir ve gideri hariçtir

(*) Türk Telekom dahildir

(**) Türk Telekom ve Tüpraş hariçtir

Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesi için hazırlıklar büyük ölçüde tamamlanmış, dağıtım bölgeleri şirketleştirilmiş ve özelleştirme sonrasında 5 yıl süreyle geçerli olacak tarifeler belirlenmiştir. İhalelerin başlatılması için özelleştirme sonrası kamulaştırma ve piyasa düzenleme mekanizmasına ilişkin düzenlemeleri içeren kanun değişikliği taslağının yasallaşması beklenmektedir.

TCDD'nin Mersin ve İskenderun Limanlarının özelleştirilme işlemlerinin tamamlanmasının ardından başta İzmir olmak üzere Bandırma, Derince ve Samsun Limanları için de ihale süreci başlatılacaktır.

2003 yılında ortalama yüzde 22,1 oranında artan tarımsal ürün alım fiyatları, 2004 yılında yüzde 7,7 oranında artmıştır. 2004 yılında başlangıç alım fiyatlarındaki artış oranları, ekmeklik buğdayda yüzde 14, şeker pancarında ise yüzde 11,4 olmuştur. TSKB'nin satın aldığı bazı ürünlerin başlangıç alım fiyatlarındaki artış oranları; fındıkta yüzde 102 ve ayçiçeğinde yüzde 5,4 olarak gerçekleşmiştir. Pamuğun başlangıç alım fiyatında önceki yıla göre artış meydana gelmemiştir.

2004/92 sayılı YPK Kararıyla, kaynakların etkin kullanımı ilkesi çerçevesinde ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslararası gelişmeler boyutunu bütün olarak ele alan örgütlü, rekabet gücü yüksek, sürdürülebilir bir tarım sektörünün oluşturulmasını amaçlayan Tarım Stratejisi Belgesi kabul edilmiştir.

TABLO: III. 14 - Tarımsal Destekleme Ödemeleri*

	(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)					
	2001	2002	2003	2004	2005(1)	2006(2)
Doğrudan Gelir Desteği (3)	500	1 469	2 360	2 480	2 357	1 925
Hayvancılık Destek Ödemeleri	49	35	126	209	270	550
Tarım Reformu Uygulama Projesi (4)	0	84	51	31	33	75
Prim Desteği Ödemeleri (5)	336	240	269	294	656	785
Çay Primi ve Budama Desteği	26	40	39	70	113	150
Tarım Ürünleri Sigortası	0	0	0	0	20	200
Sertifikalı Tohum Desteği	0	0	0	0	30	25
Sulama Enerjisi/ARGE Desteği	0	0	0	0	22	25
Alternatif Ürün Destekleri (Patates)	0	0	0	0	12	15
Kırsal Kalkınma Hibeleri	0	0	0	0	0	250
Gübre Desteği	121	0	0	0	0	0
Hububat Primi	0	0	0	0	300	0
TOPLAM	1 032	1 868	2 845	3 084	3 813	4 000

* Tarım ve Köyşleri Bakanlığı bütçesinden ayrılan pay

(1) Tahmin

(2) Program

(3) DGD ödemelerinin 2003, 2004 ve 2005 yıllarında sırasıyla 310, 327 ve 410 milyon YTL'si mazot; 2005 yılında 274 milyon YTL'si gübre desteği olarak verilmiştir

(4) 2002 yılı ödemelerinin tamamı tütün, 2004 yılı ödemelerinin 4 milyon YTL'si şeker pancarı için yapılan ödemelerdir

(5) Kütlü pamuk, zeytinyağı, ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola ve dane mısra verilmektedir

Doğrudan gelir desteği (DGD) uygulaması çerçevesinde 2004 yılına ilişkin yapılması gereken dekar başına 16 YTL'lik ödemenin 10 YTL'si 2005 yılında yapılmış olup, kalan 6 YTL'nin 2006 yılında ödenmesine karar verilmiştir. Bununla birlikte üreticilere dekar başına ve ürettikleri ürünün çeşidine göre 27 Haziran 2005 tarihli Bakanlar Kurulu Kararıyla mazot desteği ve 5 Eylül 2005 tarihli Bakanlar Kurulu Kararıyla gübre desteği verilmesi kararlaştırılmıştır. Böylece DGD ödemelerinin tarımsal destekler içerisindeki payı yüzde 62'ye düşmüştür.

Tarım ve Köyşleri Bakanlığının 2005/20 ve 2005/37 sayılı Tebliğleriyle, sırasıyla sertifikalı tohum desteği ve sulama enerjisi desteği uygulamalarına geçilmiştir.

2005 yılında, çay üreticilerine ve ülkemizde arz açığı bulunan yağlı tohumlar olan kütlü pamuk, yağlık ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, zeytinyağı, dane mısır üreticilerine destekleme primi verilmesi sürdürülürken, 30 Mayıs 2005 tarihli Bakanlar Kurulu Kararıyla hububat üreticilerine de destekleme primi verilmeye başlanmıştır.

2005 yılında üreticilerin olası riskler nedeniyle uğrayacağı zararların tazmin edilmesini temin etmek üzere, tarım sigortaları uygulamasına ilişkin usul ve esasları belirleyen 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu yürürlüğe girmiştir.

TABLO: III. 15 - Bazı Tarımsal Ürünlerin Başlangıç Alım Fiyatları

	(Fiyatlar, YTL/Ton)			(Yüzde Değişim)		
	2002	2003	2004	2002	2003	2004
1. Buğday (Ekmeklik)	230,0	325,0	370,5	40,2	41,3	14,0
2. Arpa (Beyaz)	149,5	215,0	264,0	13,9	43,8	22,8
3. Mısır	218,5	310,0	332,0	40,2	41,9	7,1
4. Pamuk (Ege) (1)	800,0	900,0	900,0	17,6	12,5	0,0
5. Şeker Pancarı	79,5	88,8	98,9	59,0	11,7	11,4
6. Ayçiçeği	400,0	460,0	485,0	23,1	15,0	5,4
7. Fındık	1 615,0	2 500,0	5 050,0	7,7	54,8	102,0
8. Kuru İncir	2 250,0	2 100,0	2 050,0	73,1	-6,7	-2,4
9. Çekirdeksiz Kuru Üzüm	1 250,0	1 400,0	1 000,0	56,3	12,0	-28,6
10. Tiftik (2)	1 100,0	1 800,0	3 000,0	-31,3	63,6	66,7
11. Haşhaş Kapsülü	1 300,0	1 500,0	1 680,0	32,7	15,4	12,0
12. Yaş Koza (2)	2 000,0	3 000,0	2 500,0	-42,9	50,0	-16,7
13. Çay	320,0	400,0	460,0	28,0	25,0	15,0

(1) Destekleme primleri hariçtir

(2) Destekleme primleri dahildir. Ayrıca, tiftik ürününde kg başına 2002, 2003 ve 2004 yıllarında sırasıyla, 5 YTL, 6 YTL ve 6,6 YTL; yaş koza ürününde kg başına 2002, 2003 ve 2004 yıllarında sırasıyla, 5,5 YTL, 7 YTL ve 7,7 YTL doğrudan destek ödemesi yapılmıştır

TABLO: III. 16 - Tarımsal Ürün Fiyatlarındaki Gelişmeler

Ürünler	(Ortalama Alım Fiyatları, YTL/Ton)			(Yüzde Değişim)		
	2002	2003	2004	2002	2003	2004
1. Buğday	229,2	352,8	350,5	45,9	53,9	-0,6
2. Arpa	151,2	235,2	261,9	19,3	55,5	11,4
3. Çavdar	166,8	245,5	218,5	29,5	47,2	-11,0
4. Mısır	215,4	289,3	318,6	144,8	34,3	10,1
5. Yulaf	215,0	238,0	-	92,8	10,7	-
6. Pamuk (1)	750,5	1 026,0	905,5	17,6	36,7	-11,7
7. Tütün (2)	2 391,6	1 083,2	-	32,2	-54,7	-
8. Şeker Pancarı	78,5	94,8	107,3	58,8	20,7	13,2
9. Ayçiçeği	460,0	485,0	514,9	25,8	5,4	6,2
10. Fındık	1 620,4	2 603,9	5 037,1	6,5	60,7	93,4
11. Kuru İncir	2 553,7	1 955,0	1 826,1	125,7	-23,4	-6,6
12. Çekirdeksiz K. Üzüm	1 181,7	1 420,1	1 180,7	37,6	20,2	-16,9
13. Zeytinyağı	2 926,4	3 712,2	3 579,1	2,4	26,8	-3,6
14. Tiftik (1)	1 000,0	1 800,0	2 871,0	-	82,3	61,5
15. Antepfistiği	5 000,0	2 600,0	6 590,4	-	-48,5	250,3
16. Soya Fasulyesi	368,9	432,1	404,9	4,6	17,1	-6,3
17. Haşhaş Kapsülü	1 262,9	1 467,4	1 578,9	1,3	16,2	7,6
18. Çeltik	550,6	626,7	697,0	45,0	13,8	11,2
19. Yaş Koza (1)	-	-	3 010,7	-	-	-
20. Çöplü Kırmızıbiber	-	-	2 504,1	-	-	-
21. Zeytin	1 546,4	1 429,5	2 405,4	32,5	-7,6	68,3
22. Gülçiçeği	1 399,5	2 009,5	2 124,7	76,7	43,6	5,7
23. Kırmızı Mercimek	-	-	549,9	-	-	-
24. Çay	320,1	400,0	460,0	26,4	25,0	15,0
25. Yaş Üzüm	166,9	215,4	223,8	33,2	29,1	3,9
26. Kayısı	-	2 581,5	3 179,5	-	-	23,2

(1) Destekleme primleri hariçtir

(2) Devlet destekleme alımları kapsamındaki üründür

TABLO: III. 17 - Alım Miktarları ve Üreticilere Yapılan Ödemeler

(Cari Fiyatlarla, Bin YTL)

Ürünler	(Alım Miktarı, Bin Ton)			(Üreticilere Yapılan Ödemeler)		
	2002	2003	2004	2002	2003	2004
1. Buğday	333	545	1880	76 321	192 253	658 882
2. Arpa	380	27	1	57 470	6 351	269
3. Çavdar	20	4	2	3 335	982	437
4. Mısır	78	381	471	16 804	110 205	150 063
5. Yulaf	2	2	0	430	476	0
6. Pamuk	461	342	405	345 961	350 897	366 647
7. Tütün (1)	35	10	0	83 706	10 832	0
8. Şeker Pancarı (2)	12 211	9 131	9 528	958 608	865 541	1 022 827
9. Ayçiçeği	411	427	468	189 069	207 079	240 978
10. Fındık	48	8	15	77 781	20 831	76 308
11. Kuru İncir	3	6	6	7 661	11 730	11 638
12. Çekirdeksiz K. Üzüm	23	40	71	27 178	56 802	83 244
13. Zeytinyağı	25	13	11	73 161	48 258	40 430
14. Tiftik	0	0	0	118	272	445
15. Antepfıstığı	60	1	0	302	3 837	1 239
16. Soya Fasulyesi	41	17	9	15 125	7 345	4 309
17. Haşhaş Kapsülü	18	48	17	22 733	70 434	26 842
18. Çeltik	58	132	15	31 937	82 730	10 456
19. Yerfıstığı	0	0	0	10	0	0
20. Yaş Koza	0	0	0	195	482	1 296
21. Çöplü Kırmızıbiber	0	0	1	0	0	2 126
22. Zeytin	36	18	26	55 671	25 731	62 786
23. Gülçiçeği	2	2	2	2 799	4 019	4 207
24. Kırmızı Mercimek	0	0	10	69	0	5 469
25. Çay	552	517	587	176 678	206 800	270 020
26. Limon	0	0	0	160	0	0
27. Yaş Üzüm	11	5	3	1 836	1 077	595
28. Kayısı	0	2	0	634	5 163	372
29. Çekirdekli K. Üzüm	0	0	0	0	0	0
30. Portakal	0	0	0	104	0	0
31. Greyfurt	0	0	0	0	0	0
TOPLAM				2 225 856	2 290 127	2 935 251

(1) Destekleme alımı yapılmamıştır

(2) Alım bedelini göstermektedir. Bu tutarın yaklaşık yüzde 40'ı cari yılda, yüzde 60'ı bir sonraki yılda ödenmektedir.

2. 2006 YILI HEDEFLERİ

2006 yılında özelleştirme kapsamında izlenen kuruluşlar dahil KİT'lerin finansman fazlasının GSMH'ya oranı yüzde 0,53 olarak programlanmıştır. Bu iyileşmeyi sağlayan en önemli etken, girdi maliyetlerindeki artışın KİT ürünlerinin satış fiyatlarına yansıtılacağına öngörülmüş olmasıdır.

Elektrikteki kayıp-kaçak oranının yüzde 17,4'ten, 2006 yılı sonuna kadar yüzde 17,2'ye indirilmesi hedeflenmektedir.

2006 yılında buğday alımı 2 milyon ton, şeker pancarı alımı 9 milyon ton, tütün alımı 51 bin ton ve yaş çay yaprağı alımı 600 bin ton olarak programlanmıştır.

2005 yılında yüzde 0,86 olan bütçedeki tarımsal desteklerin GSMH'ya oranının 2006 yılında yüzde 0,82'ye düşmesi beklenirken, DGD ödemelerinin tarımsal destekler içerisindeki payının ise 2005 yılındaki yüzde 62 seviyesinden, 2006 yılında yüzde 48 seviyesine gerilemesi beklenmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GELİŞME EKSENLERİ

I. İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ VE İSTİHDAM EDİLEBİLİRLİĞİN ARTIRILMASI

A. MEVCUT DURUM

Türkiye hızlı nüfus artış dönemini geride bırakmakta ve kalkınma sürecinde hızlı nüfus artışından kaynaklanan sorunlar giderek etkisini yitirmektedir. 2000 yılı genel nüfus sayımı ve 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması sonuçlarına dayalı olarak yenilenen nüfus projeksiyonlarına göre, 2003 yılında binde 13,2 olan yıllık nüfus artış hızının 2005 yılında binde 12,6'ya gerileyeceği, 2003 yılında 70,2 milyon olan toplam nüfusun 2005 yılında 72 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2003 yılında 2,22 olan toplam doğurganlık hızının ise, 2005 yılında 2,19'a gerilemesi beklenmektedir.

TABLO: IV. 1 - Yaş Gruplarının Toplam Nüfusa Oranları

(Yüzde)

	0-14 yaş grubu		15-64 yaş grubu	
	2000	2005	2000	2005
AB - 15	16,7	15,7	66,9	66,8
Türkiye	30,0	28,4	64,7	65,7

Kaynak: DİE, Eurostat

Toplam nüfus içinde 0-14 yaş grubundaki nüfusun payı azalırken, çalışma çağındaki nüfusun ve yaşlı nüfusun payı artmaktadır. Bu durum, özellikle istihdam ve eğitim alanında yeni politikaların geliştirilmesini gerektirmektedir. Bu çerçevede, nüfus yapısındaki değişmelerin, uygulanacak doğru ve etkin bir eğitim ve istihdam politikasıyla kalkınmayı destekleyici bir işlev görmesi beklenmektedir.

Ülke genelinde hızlı nüfus artışının neden olduğu olumsuzlukların azalmasına rağmen, istihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması ile eğitime ilişkin sorunlar ve eğitim-istihdam arasındaki ilişkinin yeterince kurulamaması, rekabet gücü ve istihdam yaratma kapasitesi yüksek bir bilgi toplumuna dönüşüm yolunda önemli sorun alanları olarak ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizin en temel sorunlarından birisi olan işsizlik son yıllarda önemli ölçüde artış göstermiştir. Türkiye'de işsizlik oranı 1990 yılında yüzde 8 iken 2004 yılında yüzde 10,3'e yükselmiş, AB-15 ülkelerinde ise yüzde 8,4'ten yüzde 8,2'ye gerilemiştir. İşgücüne katılma oranı ise aynı yıllar itibarıyla ülkemizde yüzde 56,6'dan yüzde 48,7'ye düşerken,

AB-15 ülkelerinde yüzde 67,3'ten yüzde 70,8'e yükselmiştir. Diğer bir deyişle ülkemizde işgücüne katılma oranı hem düşüktür hem de yıllar itibarıyla azalmıştır. Bu durum esas olarak kadınlarda işgücüne katılım oranının düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Düşük katılım oranına rağmen işsizlik oranının yüksekliği, sorunun önemini daha da artırmaktadır.

İşgücü piyasasında istihdam oranı düşüktür. Özellikle tarım sektöründeki istihdamın azalmasına paralel olarak 1990 yılında yüzde 52,1 olan istihdam oranı, 2004 yılında yüzde 43,7'ye gerilerken, aynı yıllar itibarıyla AB-15 ülkelerinde yüzde 61,1'den yüzde 65'e yükselmiştir.

TABLO: IV. 2 - Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri

(Yüzde)

	Türkiye					AB-15				
	1990	2000	2002	2003	2004	1990	2000	2002	2003	2004
İşgücüne Katılma Oranı (İKO)	56,6	49,9	49,6	48,3	48,7	67,3	69,5	69,9	70,2	70,8
- İKO (Kadın)	34,2	26,6	21,9	26,6	25,4	54,7	60,3	61,1	61,7	62,8
- İKO (Erkek)	79,7	73,7	71,6	70,4	26,6	79,9	78,8	78,7	78,7	78,8
İstihdam Oranı	52,1	46,7	44,4	43,2	43,7	61,1	63,7	64,5	64,6	65,0
- İstihdam Oranı (Kadın)	31,2	27,0	25,3	23,9	22,9	48,7	54,3	55,8	56,2	57,1
- İstihdam Oranı (Erkek)	73,4	68,8	64,0	62,9	64,7	75,4	73,1	73,2	72,9	72,9
İşsizlik Oranı	8,0	6,5	10,3	10,5	10,3	8,4	8,4	7,7	8,0	8,2
- İşsizlik Oranı (Kır)	4,9	4,0	5,7	7,3	5,9	-	-	-	-	-
- İşsizlik Oranı (Kent)	12,1	8,8	14,2	14,3	13,6	-	-	-	-	-
Genç İşsizlik Oranı (15-24)	16,0	13,0	19,2	20,5	19,7	16,3	14,0	14,7	15,3	15,6

Kaynak: DİE, Hanehalkı İşgücü Anketi (HİA), OECD Employment Outlook 2005.

Ülkemizde istihdam oranının düşük olmasının temel nedenleri, ekonomik istikrarsızlık, yatırımların yetersizliği, işgücü piyasasının kurumsallaşamaması, tarımdan gelen nitelsiz işgücüne yeterli iş imkanlarının yaratılmaması, çalışma çağı nüfus artış hızının toplam nüfus artış hızından fazla olması, işgücünün niteliğinin ekonominin ihtiyaçlarına cevap verememesi, işgücü piyasası ile eğitim sistemi arasındaki ilişkinin kurulamaması, işgücü piyasası esnekliğinin sağlanamaması ve girişimciliğin yeterince desteklenmemesidir.

Toplam istihdam içerisinde tarım sektörünün payı, 1990 yılındaki yüzde 46,9 seviyesinden 2004 yılında yüzde 34'e düşmüştür. Bu durum, kırdan kente göçü hızlandırmıştır. Bunun sonucunda tarım sektöründen ayrılan işgücünün sanayi ve hizmetler sektörlerinde istihdam edilemeyişi, söz konusu dönemde istihdam oranının düşmesine neden olmuştur. Tarım kesiminde yaşanan çözümlenin yanı sıra kamuda istihdamın azaltılması, kayıt dışı çalışmanın boyutlarının yüksekliği ve özelleştirme uygulamaları gibi faktörler de istihdam sorunlarını ağırlaştırmaktadır.

Ülkemizde, özellikle mesleki eğitim kalitesinin yetersizliği ile hizmet içi ve yaşam boyu eğitim eksikliği gibi nedenlerin yanında sermaye birikimi ve teknolojik yenilenme süreçlerindeki yetersizlikler işgücü verimliliğinin AB ülkelerine göre daha düşük kalmasına neden olmaktadır. Verimliliğin düşük olması ve verimliliğe dayalı ücret sisteminin bulunmaması ise işgücü maliyetlerini görece olarak yüksek kılmaktadır.

Türkiye’de istihdam ve eğitim arasında etkin bir ilişkinin kurulamaması işgücü arz ve talebi dengesizliğine ve dolayısıyla işsizliğe yol açmaktadır. Ekonominin ihtiyaç duyduğu alanlarda ara eleman temininde zorluklar yaşanmaktadır. Bununla birlikte en yüksek işsizlik oranları mesleki eğitim mezunları arasında görülmektedir. Bunun nedenleri, mesleki eğitimin işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda verilmemesi ve işverenlerin talep ettikleri nitelikte işgücü bulamamasıdır. Ayrıca işverenler talep ettikleri işgücü niteliklerini işgücü piyasasına tam olarak yansıtamamaktadır. Bu durum, mesleki eğitimin işgücü piyasasının talepleri doğrultusunda biçimlendirilmesini ve Ulusal Mesleki Yeterlilikler Sisteminin oluşturulmasını gerekli kılmaktadır.

TABLO: IV. 3 - İşgücünün Eğitim Düzeyi, 2004

(Yüzde)

	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İKO	İşsizlik Oranı
Toplam	100,0	100,0	100,0	48,7	10,3
Okur-yazar olmayanlar	6,3	6,8	2,3	24,4	3,7
Lise altı eğitilmişler	63,2	64,1	55,7	48,2	9,1
Lise ve dengi meslek eğitilmişler - Meslek Liseleri	20,0	18,9	29,1	56,6	15,1
Yükseköğretim ve fakülte	10,5	10,2	13,0	80,0	12,4

Kaynak: DİE, HİA

Türkiye’de işgücünün yüzde 69,5’i, istihdamın yüzde 70,9’u ve işsizlerin yüzde 58’i okuryazar olmayanlar ve lise altı eğitim seviyesindekilerden oluşmaktadır. Mevcut işgücünün niteliğinin düşük olması, işgücü verimliliğini ve işgücü arz ve talebi arasında yaşanan uyumsuzluk nedeniyle piyasasının etkinliğini azaltan önemli bir faktördür.

Eğitim seviyesi yükseldikçe işsizlik oranı da artmaktadır. 2004 yılında işsizlik oranı okuryazar olmayanlar arasında yüzde 3,7, lise altı eğitilmişlerde yüzde 9,1 ve lise üstü eğitilmişlerde ise yüzde 14,1’dir. Nitekim, eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne katılma oranı da artmaktadır.

B. TEMEL AMAÇ VE HEDEFLER

Rekabet gücü yüksek bir ekonomi ve sürdürülebilir bir kalkınma için eğitimin kalitesi yükseltilecek, eğitim ile istihdam arasındaki ilişki güçlendirilecek ve istihdam edilebilirlik artırılacaktır. Makroekonomik politikalarla sağlanan büyümenin yarattığı istihdamı desteklemek amacıyla aktif istihdam politikaları uygulanacaktır.

İşsizliğin azaltılması için istihdam odaklı ve istikrarlı büyüme ortamının sağlanması temel hedeftir.

İnsan kaynaklarının, gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerini etkin kullanabilmesi ve mesleki bilgi ve becerilerinin geliştirilerek istihdam imkanlarının artırılması hedeflenmektedir.

Avrupa İstihdam Stratejisi ile uyumlu bir Ulusal İstihdam Stratejisi, hükümetin ve sosyal tarafların işbirliği ile hazırlanacaktır.

C. POLİTİKA ÖNCELİKLERİ VE TEDBİRLER

Öncelik/ Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama Yılı-Bitiş Yılı	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 1. Eğitimin niteliğinin artırılması amacıyla, müfredat, yenilikçiliği ve araştırmacılığı esas alacak şekilde güncellenecek; etkin bir rehberlik ve yönlendirme sistemi kurulacak; öğretmen, fiziki mekan ve bilgi teknolojisi altyapısı güçlendirilecektir.				
Tedbir 1.1 Eğitim müfredatı işgücü piyasasının ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde güncellenecektir.	MEB	İŞKUR, İşçi ve İşveren Sendikaları, Meslek Kuruluşları, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	2006-2008	Mesleki bilgi ve beceri düzeyleri, sertifikalandırılmak suretiyle programlanıp modüler bir yapıya kavuşturulacaktır.
Tedbir 1.2 Mesleki rehberlik ve danışmanlık hizmetleri geliştirilecektir.	MEB	İŞKUR, İşçi ve İşveren Sendikaları, Meslek Kuruluşları	2006-2008	Mesleki rehberlik ve danışmanlık hizmetleri çerçevesinde ulusal politika ve eylem planı oluşturulacaktır. Rehberlik yönlendirme faaliyetlerinin etkin bir şekilde sağlanabilmesi için kurumlararası işbirliği geliştirilerek bu konuda ihtiyaç duyulan personel yetiştirilecektir.
Öncelik 2. Mesleki eğitimde piyasanın ihtiyaç duyduğu nitelikteki insan gücünü yetiştirmek için modüler ve esnek bir sisteme geçiş çalışmaları hızlandırılacaktır.	İŞKUR	DPT, DİE, İl Mesleki Eğitim Kurulları, İl İstihdam Kurulları	2006-2008	Günümüzde ve gelecekte ihtiyaç duyulan meslekler belirlenerek, bu mesleklerde eğitim verilmesi sağlanacaktır. Etkin bir işgücü piyasası analiz ve tahmin sisteminin oluşturularak ihtiyaç duyulan mesleklerin tespiti ve kişilere, özellikle de gençlere, kadınlara ve uzun süreli işsizlere bu mesleklere yönelik mesleki eğitim verilmesi sağlanacaktır.

Öncelik 3. İş dünyasının talep ettiği nitelikteki işgücünün yetiştirilmesi amacıyla eğitim ile işgücü arasındaki işbirliğini güçlendirecek mekanizmalar oluşturulacaktır.				
Tedbir 3.1. İl İstihdam Kurulları ile İl Mesleki Eğitim Kurulları birleştirilecektir.	İŞKUR	MEB,İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İşçi ve İşveren Sendikaları, Meslek Kuruluşları	2006	İstihdam ve mesleki eğitim politikalarının yerel düzeyde belirlendiği bu iki kurulun birleştirilmesi istihdam eğitim ilişkisini güçlendirecektir. 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanunu ve 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanun'unda gerekli değişiklikler yapılacaktır.
Tedbir 3.2.Çıraklık eğitimi geliştirilecektir.	MEB	İŞKUR, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İşçi ve İşveren Sendikaları, Meslek Kuruluşları	2006-2008	Çıraklık eğitim merkezlerindeki altyapı ve personel eksiklikleri giderilecek, çıraklık programları sanayinin ihtiyaç duyduğu nitelikler ile uyumu olarak yeniden düzenlenecektir
Öncelik 4. Meslek Standartlarını, sınav ve belgelendirmeyi esas alan bir mesleki yeterlilik sistemi kurulacak ve etkin uygulanması için gerekli tedbirler alınacaktır.	İŞKUR	MEB, İşçi ve İşveren Sendikaları, Meslek Kuruluşları, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	2006	Mesleki eğitimin işgücü piyasasının taleplerine uygun nitelik ve nicelikte işgücü yetiştirmesini ve niteliklerin belgelendirilerek geçerliliklerinin sağlanmasını, işverenlerin ihtiyaç duydukları çalışanlara daha kolay ulaşmalarını sağlayacak meslek standartları, sınav ve belgelendirmeyi esas alan bir yeterlilik sistemi kurulacaktır. İlgili taraflarla birlikte İŞKUR tarafından hazırlanan Ulusal Mesleki Yeterlilikler Kurumu Kanun Tasarı Taslağının bir an önce yasalaşması sağlanacaktır.
Öncelik 5. Meslek yüksek okulları ile mesleki ve teknik orta öğretim kurumları arasında program bütünlüğünü esas alan iş bölümü ve iş birliği kurulacak; sanayi ile işbirliği içinde uygulamalı eğitim yapmaları sağlanacaktır..	İŞKUR	MEB, TOBB, TESK, TİSK, İl İstihdam ve İl Mesleki Eğitim Kurulları	2006-2008	Meslek yüksek okulu öğrencilerinin sanayide pratik ve staj yapma imkanları geliştirtecektir. Meslek yüksek okulları ile organize sanayi bölgeleri arasında etkin bir işbirliği İl İstihdam ve İl Mesleki Eğitim Kurulları koordinasyonu ile sağlanacaktır.

Öncelik 6. Aktif istihdam politikalarına özel önem verilerek istihdam edilebilirlik artırılabacaktır.				
Tedbir 6.1. İşgücü piyasası bilgi sistemi oluşturulacaktır.	İŞKUR	DİE, DPT, MPM, KOSGEB, İşçi ve İşveren Sendikaları, Meslek Kuruluşları	2006-2008	İşgücü piyasasına ilişkin doğru ve kolay erişilebilir bilgilerin sunumu işgücü arz ve talebinin uyumlu olması bakımından önem arz etmektedir. Bu amaçla İŞKUR, işgücü Piyasası Bilgi Danışma Kurulu'nun etkin bir biçimde çalışmasını sağlayacak gerekli mekanizmaları kurmalıdır.
Tedbir 6.2. Girişimcilik eğitimi etkin ve yaygın olarak sağlanacaktır.	İŞKUR	KOSGEB, İşçi ve İşveren Sendikaları, Meslek Kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları	2006-2008	Özellikle genç ve kadın işsizlerin, girişimciliğe yönelmeleri sağlanarak, kurmak istedikleri iş alanında bu kişilere mesleki bilgi, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri ile girişimcilik eğitiminin verilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 6.3. İstihdam garantili mesleki eğitim programları yaygınlaştırılacaktır.	İŞKUR	KOSGEB, İl İstihdam ve İl Mesleki Eğitim Kurulları, İşçi ve İşveren Sendikaları, Meslek Kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları	2006-2008	Yapılacak işle ilgili, temel iş bilgisi ve becerilerini içeren teorik ve pratik bilgilerin iş başında bir arada verildiği, iş standartlarını ve kaliteyi ön planda tutan işsiz için kalıcı bir iş, işveren için de yetişmiş çalışan bulma fırsatı sunan istihdam garantili eğitim programlarının sayısı artırılabacaktır. Başta yeni kurulmakta olan ve ek yatırım yapanlar olmak üzere işletmelerle azami ölçüde temas kurularak ve işletmeler bilgilendirilerek istihdam garantili programların yaygınlaşması sağlanacaktır.
Tedbir 6.4. İŞKUR İl Müdürlükleri kayıtlı işgücüne yönelik işgücü yetiştirme kursları düzenleyecektir.	İŞKUR	MEB	2006-2008	İŞKUR İl Müdürlükleri kayıtlı işgücünün her yıl en az yüzde 3'üne yönelik işgücü yetiştirme kursu düzenleyecektir.

Tedbir 6.5 İş deneyimi kazandırma programları geliştirilecektir.	İŞKUR	KOSGEB, İl İstihdam ve İl Mesleki Eğitim Kurulları, İşçi ve İşveren Sendikaları, Meslek Kuruluşları, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları	2006-2008	İşgücü piyasasına girişlerinin kolaylaştırılması amacıyla gençlerin ve kadınların anlaşmalı iş yerlerinde geçici süreyle çalışmaları sağlanmalıdır. Bu amaçla ilgili kuruluşlar, işyerleri ile temasa geçmelidir.
Öncelik 7. Bilgi toplumuna dönüşüm süreci ile bölgesel, ulusal ve uluslararası gelişme ve ihtiyaçlara göre yüksek öğretim kurumlarının birim ve programları güncellenecektir.	YÖK	Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları	2006-2008	Bilgi toplumunun gerektirdiği nitelikte işgücünü yetiştirmek amacıyla üniversitelerde bilgisayar ve yazılım mühendisliği gibi birimler açılacak ve YÖK tarafından bu bölümlere yeterli kontenjanlar ayrılacaktır.
Öncelik 8. Özellikle eğitilmiş genç işsizlerin istihdamını sağlamak üzere uzaktan ve yaygın eğitim imkanları kullanılarak , bilgi ve iletişim teknolojileri alanında ihtiyaç duyulan insan gücünün yetiştirilmesi desteklenecektir.	İŞKUR	MEB	2006-2008	Bilgi iletişim teknolojileri alanında insan kaynakları geliştirilecektir. Eğitimi tamamlayamamış ve örgün eğitim çerçevesinde kazanmış olduğu mesleki becerilerin güncelliğini yitirmesi sonucu işsiz kalan yetişkinlerin hayat boyu öğrenme çerçevesinde eğitilmesi yoluyla istihdam edilebilirliği sağlanacaktır.
Öncelik 9. İşgücü piyasasının daha esnek hale getirilebilmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	ÇSGB	DPT, İşçi ve İşveren Sendikaları, Meslek Kuruluşları	2006-2006	İş Kanunu ile getirilen esneklikle ilgili hükümlerin uygulanabilirliği değerlendirilerek, aksaklıklar giderilecektir.4857 sayılı yasa ile getirilen hükümlerin uygulanabilirliği ve esnek çalışma biçimlerinin sosyal güvenlik boyutu konularında eksiklikler bulunmaktadır. Bunların tespit edilmesi ve yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu düzenlemeler yapılırken esneklik kavramı güvenceli esneklik olarak ele alınacaktır.

II. SOSYAL İÇERME VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

A. MEVCUT DURUM

Toplumumuzda bazı sosyal kesimler, sağlık, eğitim hizmetleri ile kültürel olanaklardan ve bilgi-iletişim teknolojilerinden yararlanmak, üretim etkinlikleri içinde yer almak ve karar alma süreçlerine katılmak açısından sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Bunlar aynı zamanda yoksulluk riskiyle en fazla karşı karşıya olan kesimlerdir. Sosyal dışlanmaya maruz kalanlar, özellikle tarım sektörü ile geçici ve güvencesi olmayan işlerde çalışanlar, eğitimsizler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engellilerdir.

Gelir dağılımındaki eşitsizlik sosyal dışlanma riskini artıran önemli etkenlerden biridir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin en önemli göstergesi olan Gini katsayısı ülkemizde yıllar itibarıyla azalarak iyileşme göstermekle birlikte, AB ortalamasının üstündedir.

DİE'nin 2003 Yoksulluk Çalışmasına göre, Türkiye'de nüfusun yüzde 1,3'ü gıda harcamalarını içeren yoksulluk sınırının altında, yüzde 28,1'i ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Yoksulluğun özellikle eğitim seviyesi düşük olanlar, yevmiyeliler, ücretsiz aile işçileri, işsizler, tarım ve inşaat sektörlerinde çalışanlar ile çok çocuklu haneler arasında yaygın olduğu görülmektedir.

TABLO: IV. 4 - Çeşitli Kriterlere Göre Gıda ve Gıda-Dışı Harcamalar Bakımından En Yoksul Kesimler

Kriterler	En Yoksul Kesim	(Yüzde)	
		Yoksulluk Oranı (2002)	Yoksulluk Oranı (2003)
Yerleşim Yeri	Kırda yaşayan	35,0	37,0
Cinsiyet	Kadın	27,2	28,3
Eğitim	Okur-yazar olmayan	41,1	42,4
Hanehalkı Kompozisyonu	Ataerkil veya geniş aile	34,3	32,7
İktisadi Faaliyet	Tarım sektörü	36,4	39,9
İşteki Durum	Yevmiyeli	45,0	43,1
İş Aramama Nedeni	Engelli	36,0	-
Sosyal Sigorta	Sağlık sigortası olmayan	43,6	-
Genel Yoksulluk Oranı (gıda ve gıda-dışı yoksulluk) (1)		27,0	28,1

Kaynak: DİE 2002-2003 Hanehalkı Bütçe Anketi

(1) Gıda ve gıda dışı yoksulluk, gıda ve gıda dışı harcamaların maliyetinin hanehalkının toplam tüketim harcamasından çok olduğu durumdur.

Hanehalkı fertlerinin eğitim durumu, yoksulluğu en iyi açıklayan değişkenlerden biridir. Toplam nüfus içindeki oranları da dikkate alınarak eğitim durumlarına göre 2003 yılındaki yoksulluk oranları; Türkiye nüfusunun yüzde 9,7'sini oluşturan okuryazar olmayan fertlerde yüzde 42,4 iken, nüfusun yüzde 3,8'ini oluşturan yüksek okul, fakülte ve üstü eğitilmiş fertlerde ise yüzde 2,7'ye düşmektedir. Gerek kırsal, gerekse kentsel yerlerde eğitim seviyesinin yükselmesi yoksulluk riskini azaltmaktadır. Bireylere hayatları boyunca gerekli olan temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandıran temel eğitim, fırsat eşitliğinin sağlanması ve sağlıklı bir toplumsal hayat için önemli bir unsurdur. 2004-2005 öğretim yılında zorunlu temel eğitimde net okullaşma oranı yüzde 89,4 seviyesindedir. Özellikle kırsal alanda, eğitim hizmetlerine erişimin zor olması, çocukların ücretsiz aile işçisi olarak çalıştırılması gibi nedenlerden dolayı okullaşma

oranları düşük kalmaktadır. 2002 Hanehalkı Bütçe Anketi sonuçlarına göre, 6-14 yaş arası hiç okula gitmeyen çocukların yüzde 72,2'si kız çocuklarıdır. Bu çocukların yüzde 66,7'si kırsal alanda yaşamaktadır. 2000 yılı itibarıyla nüfusun yaklaşık yüzde 49,5'ini oluşturan kadınlarda ise okuryazarlık oranı yüzde 80,6'dır.

İstihdam edilen kadınların yüzde 57,2'si tarım kesiminde çalışmakta ve yüzde 49,8'i ücretsiz aile işçisi olup çoğunlukla sosyal güvenceden yoksun bulunmaktadır. Kırsal alanda ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilen kadınlar, kente göç sonucunda kentsel alandaki işlere göre niteliklerinin yetersiz kalması, ailedeki çocuk ve yaşlı bakımının sorun haline gelmesi ve farklı bir ortamın getirdiği sosyal baskılardan dolayı işgücünden çıkmakta ve ekonomik yaşamın dışında kalarak yoksulluk ve sosyal dışlanma risklerine açık hale gelmektedirler. Nitekim, kentte yaşayan kadınlarda işgücüne katılma oranı yüzde 18,3 iken, bu oran kırsal alanda 36,7'dir.

TABLO: IV. 5 - İstihdama İlişkin Çeşitli Göstergeler, 2004

(Yüzde)

	Kadın		Erkek		Toplam	
	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı
Kent	15,1	18,3	62,0	70,8	38,4	44,5
Kır	35,5	36,7	69,3	74,7	52,1	55,4
Türkiye	22,9	25,4	64,7	72,3	43,7	48,7

Kaynak: DİE 2004 Hanehalkı İşgücü Anketi

Kırsal alanda, kişi başına katma değeri görece düşük olan tarım sektörünün en çok istihdam yaratan sektör olması ve tarım dışı faaliyetlerin kısıtlılığı, yoksulluğun kente göre daha yüksek olmasının önemli nedenleridir. Çalışan fertlerin işteki durumları itibarıyla en yüksek yoksulluk riski taşıyan gruba, özellikle tarımda istihdam edilenler başta olmak üzere yevmiyeli çalışanlar ve ücretsiz aile işçilerinin oluşturduğu gözlenmektedir. Tarımdaki ücretsiz aile işçiliğinin yaygınlığı, düşük verimlilik ve eksik istihdam nedeniyle atıl kalan nüfusun fazlalığı, bu sektörün istihdam içindeki payı ile gelirden aldığı pay arasındaki dengesizliği besleyen önemli olgulardır.

TABLO: IV. 6 - İstihdam ve GSYİH'nın Sektörel Dağılımı (1)

(Yüzde)

	2001		2002		2003		2004	
	İstihdam	GSYİH	İstihdam	GSYİH	İstihdam	GSYİH	İstihdam	GSYİH
Tarım	37,6	12,1	34,9	11,6	33,9	11,7	34,0	11,2
Sanayi	17,5	25,7	18,5	25,2	18,2	24,7	18,3	24,9
Hizmetler	44,9	62,2	46,6	63,2	47,9	63,6	47,7	63,9
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DİE

(1) GSYİH cari üretici fiyatlarıyla.

Yeniden yapılanma sürecinde tarım sektörünün rekabetçi bir sektör olması öngörülmektedir. Bu durum, tarımda istihdam edilenler için işsizlik riskini ortaya çıkaracaktır. Tarım gelirlerindeki istikrarsızlık, tarımdaki çözülme ve eğitim, sağlık gibi hizmetlere erişimde yaşanan güçlükler ile diğer gelir getirici faaliyetlerin kısıtlılığı, kırsal alanda yaşayan nüfusun yoksullaşmasına ve bir kısmının da kente göç etmesine sebep olmaktadır.

Göç eden ve eğitim seviyesi düşük olan kişiler, vasıfsız işgücü olmaları nedeniyle düzenli bir gelirden mahrum kalmaktadırlar. Bu kesim, çoğunlukla kayıt dışı sektörde düşük ücretlerle istihdam edilmekte ve sağlıksız ortamlarda barınmaktadır. Kırsal alandan kente göç ve hızlı nüfus artışı, sosyal ve fiziki altyapının yetersizliği ve uygulanan yanlış yerleşim politikaları, çarpık yapılaşma, kaçak yapı ve çevre kalitesi düşük gecekondü bölgelerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum, gelir dağılımı adaletsizliğini ortaya çıkarmakta ve genel yaşam standartlarını düşürmektedir. Göç etmeyip kırsal alanda kalan ve gelirini çoğunlukla tarım sektöründen elde edenler düzensiz bir gelire yaşamaya devam etmektedirler.

Özellikle göç sonrasında kentlerde karşılaşılan olumsuz koşullar, çocuk işçiliğinin yaygınlaşmasına yol açarak, bir taraftan çocukların eğitimden uzaklaşmasına, diğer taraftan her türlü ihmal ve istismara açık hale gelmelerine ve böylece ruhsal ve bedensel sağlık sorunları ile karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Ayrıca, korunmaya muhtaç çocuklar ile suç işlemiş ve suça maruz kalmış çocuklar, topluma uyum konusunda sorunlar yaşamaktadır. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuğun, öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında koruyucu ve destekleyici tedbirler alınması düzenlenmektedir. Bunlardan, danışmanlık, bakım ve barınma tedbirlerini Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) yerine getirecektir. Halihazırda, SHÇEK tarafından haklarında koruma kararı alınan çocukların yaklaşık yüzde 45'i ailelerinin ekonomik sıkıntıları nedeniyle Kurum bakımından yararlanmaktadır.

Özürülüler, işgücü piyasası ve eğitimde yeterince yer alamamaları nedeniyle sosyal yaşamlarında topluma entegre olmakta zorluk çekmektedir. DİE tarafından 2002 yılında yapılan Türkiye Özürülüler Araştırması sonuçları dikkate alındığında ülkemizde özel eğitim hizmetine erişebilenlerin sınırlı sayıda kaldığı görülmektedir. Özürülülerin yüzde 21'i okuma-yazma bilmemektedir. Özürülüler arasında işsizlik oranı yüzde 11,7'dir. Bu oranın ortalama işsizlik oranından çok yüksek olmayışının en önemli nedeni özürülülerde yüzde 22,6 olan işgücüne katılma oranının düşük olmasıdır. Özürülülerin işgücüne katılma oranı, ülkemizdeki mevcut sosyal yaşam alanlarının özürülülerin hareket edebilirliklerini kısıtlaması, işyerlerinde uygun ortamın yaratılmaması ve özürülü işgücüne olan talebin oldukça sınırlı olmasından dolayı düşüktür. Özürülülerin işgücüne katılımda yaşadığı bu sorunlar sosyal dışlanma ve yoksulluk riskini de beraberinde getirmektedir. 5378 sayılı Kanun, özürülülüğün önlenmesi, özürülülerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri alarak sosyal hayata katılmalarını sağlamayı ve bu hizmetlerin koordinasyonunu amaçlamaktadır. Kanun, özürülülerin istihdamına yönelik olarak özürülülerin yetenekleri doğrultusunda yapabilecekleri bir işte eğitilmesi, meslek kazandırılması, özürülülere verilecek mesleki rehabilitasyon hizmetlerinin yaygınlaştırılması hususlarını düzenlemektedir.

Türkiye’de sosyal güvenlik sistemi büyük oranda sosyal sigortaya dayalı olup, sosyal hizmet ve yardımlar bu sistemin küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Yoksul kesim çoğunlukla çalışmadığı veya kayıtdışı sektörlerde düşük ücretlerle çalıştığı ve prim ödeme gücüne sahip olmadığı için sosyal sigorta sistemi içinde yer alamamakta ve sosyal hizmet ve yardım sistemi aracılığıyla desteklenmektedir. Ancak sosyal hizmet ve yardım sisteminde de; sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanacak kişi ve grupların tespitinde ortak kriter ve standartlar oluşturulamaması, sosyal hizmet ve yardım faaliyeti yürüten kuruluşların ortak bir veri tabanının bulunmaması, bu alanda faaliyet gösteren kamu kurumlarının gerek kendi aralarında, gerekse sosyal sigorta kuruluşları ve gönüllü kuruluşlarla işbirliğinin yeterince geliştirilememesi ve gereken sayıda nitelikli personelin bulunmaması gibi nedenlerle gerçek ihtiyaç sahiplerine yeterli hizmet sunulamamaktadır.

Sosyal güvenlik sistemi içindeki sosyal sigorta programları da kişilere etkin ve adil bir sosyal güvence sağlama işlevinden zaman içinde uzaklaşmıştır. Türk sosyal sigorta sisteminde beş farklı sigorta rejimi bulunmaktadır. Farklı rejimlerde yer alan kişiler sosyal sigorta haklarından farklı kriterlere göre yararlanmaktadır. Sistemin temel sorunlarından biri de çalışan kesimin önemli bir bölümünün sistem dışında kalmasıdır. 2004 yılı rakamlarına göre toplam sivil istihdamın yüzde 45’i sosyal sigorta sistemi kapsamı dışındadır. Bu durumun önemli nedenlerinden biri sistemdeki denetim ve bilgi eksikliğidir. Kayıtdışılık özellikle tarımda çalışan kesimde çok yüksektir. Bu kişilerin sosyal sigorta sisteminin kapsamı dışında kalmaları; sağlık sigortasından yararlanamamalarına, dolayısıyla yeşil kart sisteminde yer almalarına ya da tamamen sağlık güvencesi kapsamı dışında kalmalarına neden olmaktadır.

Sosyal sigorta kuruluşlarının yaşadıkları finansman sorunları sistemin etkin bir şekilde işlemesine engel olan nedenlerden biridir. Finansman sorunundaki önemli faktörlerden biri ise sistemdeki aktif sigortalıların pasif sigortalıları karşılama oranının düşük olmasıdır. 2004 yılında sosyal sigorta sisteminin aktif-pasif oranı 1,7 olarak gerçekleşmiştir. Finansman sorununun diğer bir önemli nedeni de sigorta kuruluşlarının sağlık harcamalarının giderek artmasıdır. Sistemdeki finansman ve kayıtdışılık sorunları, sistemin bilgi işlem alt yapısındaki eksikliklerle yakından ilişkilidir. Sosyal sigorta kuruluşları arasındaki iletişim yetersiz olup kuruluşların sigorta işlemlerinde ve sağlık hizmetlerinin provizyonunda da tam otomasyona geçilememiştir.

B. TEMEL AMAÇ VE HEDEFLER

Yoksulluk ve sosyal dışlanmaya maruz veya bu risk altında olan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilebilir toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanması amaçlanmaktadır.

Sosyal koruma ağının sosyo-ekonomik ve kültürel tüm alanlar dikkate alınarak, nüfusun tümünü kapsayan, etkin, ülke ve bölge şartlarını göz önünde bulunduran, dezavantajlı grupları topluma entegre eden, toplumun her kesimine sorumluluk vererek sosyal dışlanma ve yoksulluk riskini en aza indiren bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

C. POLİTİKA ÖNCELİKLERİ VE TEDBİRLER

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama Yılı-Bitiş Yılı	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 1. Eğitim ve sağlık hizmetlerine dezavantajlı grupların erişimi artırılabilecektir.				
Tedbir 1.1. Özürlüler ve yoksul ailelerin çocukları için, başta temel eğitim olmak üzere eğitime erişimlerini kolaylaştıracak ulaşım, giyim ve beslenme gibi imkanlar artırılabilecektir.	Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM)	Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), Aile Araştırma Genel Müdürlüğü, Özel sektör kuruluşları, Sivil toplum kuruluşları (STK)	2006 – 2008	Özürlüler ve yoksul ailelerin özellikle kız çocukları için başta temel eğitim olmak üzere eğitime erişimlerini kolaylaştıracak projelerin yanı sıra ulaşım, giyim ve beslenme gibi imkanlar artırılabilecektir. Bu imkanların sağlanmasında sivil toplum ve özel sektör kuruluşlarından da destek alınması bu konudaki sosyal sorumluluk bilincinin gelişmesini sağlayacaktır.
Tedbir 1.2. Özürlülere yönelik okul öncesi rehberlik ve danışmanlık hizmetleri geliştirilecektir.	MEB	Özürlüler iDaresi Başkanlığı (ÖİB), SHÇEK	2006 – 2008	Özürlülerin okula başlamadan önce eğitim alması gereken yer konusunda rehberlik ve danışmanlık hizmetleri geliştirilecektir. Rehberlik ve danışmanlık hizmetinin sonucunda özürlü çocuk genel eğitim sisteminde yer alabilecek durumda ise kaynaştırılacak, eğer bu mümkün değilse özel eğitim kurumlarına yönlendirilecektir.
Tedbir 1.3. Yoksul anne ve çocukların sağlık hizmetlerinden yararlanabilecekleri, annelerin anne ve çocuk sağlığı konusunda bilgilenebilecekleri ve gıda, ilaç gibi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir model oluşturulacaktır.	SYDGM	Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı	2006 – 2008	Gebelik döneminden itibaren anne ve çocuğun anne-çocuk sağlığı merkezlerinde düzenli muayene olacakları bunu müteakip ücretsiz süt,tahıl, meyve gibi temel gıdaya piyasadan ulaşabilecekleri bir model oluşturulacaktır. Modelde gıda yardımı doğrudan anne ve çocuğun kullanılabileceği şekilde düzenlenecektir.

Öncelik 2. Sosyal dışlanma riskini azaltmaya yönelik olarak sosyal güvenlik sisteminin kapsamı genişletilecek ve genel sağlık sigortasına geçilecektir. Sistemin mali sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik olarak tam otomasyon gerçekleştirilerek etkili bir denetim sistemi oluşturulacaktır. Koruyucu sağlık hizmetleri sağlık sigortasıyla ilişkilendirilecek ve sevk zinciri etkin bir şekilde uygulamaya konulacaktır.				
Tedbir 2.1. Sosyal sigorta sisteminde norm ve standart birliği sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB)	SSK, Emekli Sandığı, Bağ-Kur, DPT	2006 - 2007	Sosyal sigorta programlarının uyum içerisinde ve verimli yürütülmesi amacıyla; hizmetlerin bir bütünlük içinde sunulduğu, iletişim ve işbirliğinin geliştirildiği, yeni ve tek bir kurumsal yapı oluşturulacaktır.
Tedbir 2.2. Sosyal sigorta sisteminin bilgi işlem alt yapısında tam otomasyon sağlanacaktır.	ÇSGB	SSK, Emekli Sandığı, Bağ-Kur, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı; DPT	2006 - 2007	Sosyal sigorta kuruluşlarında ulusal ortak veri tabanı ve hak sahipliği provizyonunda kullanılacak ortak bilgi sistemleri oluşturulacaktır. Her türlü emeklilik hizmeti, bütün sağlık yardımlarının başvurusu, provizyonu ve denetimi tek bir merkezden, yazılım ve donanım sorunu olmayan bir teknoloji platformundan yürütülecektir. SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı'nın mevcut otomasyon seviyesi tek merkez ilkesi ile uyumlu bir dönüşüme tabi tutulacaktır. Bu sayede, sosyal sigortalar sisteminde denetim mekanizmaları etkinleştirilecek ve sistemdeki iletişim ve işbirliği geliştirilecektir.
Tedbir 2.3. Koruyucu sağlık hizmetlerini de içeren Genel Sağlık Sigortası sistemi kurulacaktır.	ÇSGB	SSK, Emekli Sandığı, Bağ-Kur, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı	2006 - 2007	Ülkede yaşayan herkese sağlık güvencesi sağlanmasına yönelik olarak kurulacak olan Genel Sağlık Sigortası kapsamında finansmanı sağlanacak sağlık hizmetleri, sağlık kuruluşları ile yapılan hizmet sözleşmeleri aracılığıyla satın alınacaktır. Finanse edilecek sağlık hizmetleri, toplumun öncelikli sağlık sorunları ve maliyet etkililik analizleri dikkate alınarak belirlenecektir.

Tedbir 2.4. Sosyal sigorta kuruluşlarında sağlık ödemeleri kontrol altına alınacaktır.	Sağlık Bakanlığı	ÇSGB	2006	Sağlık ödemelerinin kontrol altına alınması için sağlık hizmetlerinin provizyonunda etkin olarak işleyecek bir sevk zinciri sistemi kurulacaktır. Aile hekimliği sistemi ile sağlık hizmetlerinde etkin bir kademelendirme yapılacak, ayrıca sevklerin yerindeliği ile ilgili kontrol sistemi güçlendirilecektir.
Öncelik 3. Sosyal hizmet ve yardımların ihtiyaç sahiplerine daha etkili sunulması amacıyla, bu alanda hizmet veren kurumlar arasında işbirliğini sağlayan, yerel yönetim ve sivil toplum inisiyatifini artıran, ihtiyaç sahiplerinin tespitinde ve ihtiyaçlarının karşılanmasında objektif kriterler oluşturulacaktır.				
Tedbir 3.1. Sosyal hizmet ve yardımlardan yararlanacak kişilerin belirlenmesinde sağlıklı ve objektif bir muhtaçlık kriterinin oluşturulması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	SYDGM	SHÇEK, DİE, ÖİB, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Emekli Sandığı, Sağlık Bakanlığı, Yerel Yönetimler, STK	2006-2007	Mevcut sistemde muhtaçlık kriterinde yeknesaklık olmayışı yapılan yardımları etkinlikten uzaklaştırmakta, ihtiyacı olmayanların yardımlardan yararlanmalarına, gerçek ihtiyaç sahiplerinin ise yararlanamamalarına sebep olmaktadır.
Tedbir 3.2. Sosyal hizmet ve yardım kuruluşları arasında işbirliği ve bilgi paylaşımı sağlanacaktır.	SYDGM	SHÇEK, DİE, ÖİB, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Emekli Sandığı, Sağlık Bakanlığı, Yerel Yönetimler, STK	2006 - 2008	Sosyal hizmet ve yardım sisteminde mükerrer yararlanmalar söz konusu olup, bunun önlenmesi için kuruluşlar arasında işbirliği yapılması gerekmektedir. Söz konusu işbirliğinin sağlanması amacıyla, ortak veritabanı ile ortak norm ve standartlar oluşturulacaktır.
Tedbir 3.3. Sosyal hizmet ve yardım alanında hizmet veren personelin nitelik ve niceliği artırılacaktır.	YÖK	MEB, Sosyal hizmet ve yardım kuruluşları	2006-2008	Sosyal hizmet ve yardım alanında hizmet veren personelin sayısı yetersiz olup aynı zamanda bu personelin meslek-içi eğitime tabi tutulması gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanı yetiştiren okul sayısı sınırlı olup, okul sayısı ve kontenjanlar artırılmalıdır.
Tedbir 3.4. Sosyal hizmet ve yardım alanında yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri teşvik edilecektir.	İçişleri Bakanlığı	Yerel Yönetimler, STK		Sosyal hizmet ve yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaşabilmesini sağlamak amacıyla, bu alandaki faaliyetleri kamu kurumlarının yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte yürütmeleri sağlanacaktır.

Öncelik 4. Sosyal yardımlarda yoksulluk kültürünün oluşmasını engelleyici, istihdam edilebilirliği artırıcı ve muhtaç durumdan üretici ve kendi hayatını kazanabilir duruma getirici faaliyetlere öncelik verilecektir.	SYDGM	Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)	2006-2008	İŞKUR il müdürlüklerinin her yıl kayıtlı işgücünün en az % 3'üne yönelik düzenleyeceği işgücü yetiştirme kurslarının % 20'si dezavantajlı gruplara yönelik olacaktır. Söz konusu kurslar İŞKUR koordinatörlüğünde ilgili kamu ve sosyal taraf temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından özürlü ve eski hükümlü çalıştırmayan işverenlerden ceza olarak kesilen paralardan karşılanarak düzenlenecektir.
Öncelik 5. Tarımdaki yapısal değişim sonucu ortaya çıkan vasıfsız ve yoksul insanların işsizlik riskini azaltmak için gerekli tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 5.1. Tarımdaki yapısal değişim sonucu ortaya çıkan vasıfsız ve yoksul insanların işsizlik riskini azaltmak için gerekli tedbirler alınacaktır.	SYDGM	MEB, İŞKUR, Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı, DPT, STK	2006 - 2007	Yöresel imkan ve ihtiyaçları göz önünde bulunduran eğitim programları geliştirilecektir. Kırsal alanda tarım dışı sektörlerde istihdamı kolaylaştıracak mesleki eğitim yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 5.2. Sosyal dışlanmanın ve bu bağlamda yoksulluğun yoğun olduğu dezavantajlı gruplara yönelik, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi amacıyla gelir getirici projeler desteklenecektir.	Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı	SYDGM, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, İŞKUR, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İl Özel İdareleri, STK	2006 - 2008	Kırsal kalkınma stratejisi çerçevesinde yer alan geleneksel zanaat ve el sanatlarının geliştirilmesi, yöresel ürün ve hizmetlerin sunum, satış ve pazarlaması gibi gelir getirici projeler yoksul kesimlere öncelik verilerek desteklenecektir.
Öncelik 6. Göç sonucu sosyal dışlanmaya maruz kalan nüfusun istihdam edilebilirliğinin artırılması yoluyla toplumla bütünleşmesi sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	MEB, İl Özel İdaresi, Belediyeler, Özel Sektör Kuruluşları, STK, SYDGM	2006 - 2008	Kırdan kente göç edip kente adaptasyonda zorluk çeken kesim için mevcut Halk Eğitim Merkezlerinin rehberlik ve danışmanlık hizmetlerini de içine alacak şekilde nitelik ve sayıları artırılacaktır. Sivil toplum kuruluşları ve belediyelerin kırdan kente göç edenlere yönelik sosyal hizmet faaliyetleri teşvik edilecektir.

Öncelik 7. Kadınların ekonomik ve sosyal hayata etkin katılımları sağlanacak, başta eğitim olmak üzere dezavantajlı konumlarını giderici tedbirler alınacaktır. Özellikle kadınlara yönelik şiddetin önlenmesine dönük çabalar artırılabacaktır.				
Tedbir 7.1. Tam zamanlı işlerde çalışamayan kadınlar ile esnek istihdam talep eden işlerin buluşturulmasını sağlayan mekanizmalar geliştirilecektir.	İŞKUR	KSGM, Özel İstihdam Büroları	2006 - 2008	Kırdan kente göç edip kentte ekonomik sorunlar yaşayan ancak evdeki sorumluluklarından ve nitelik eksikliğinden dolayı tam zamanlı çalışamayan kadınların işgücüne katılımı ve istihdamı artırılabacaktır. Ayrıca kadınların internet üzerinden kendilerini geliştirmeleri sağlanacaktır.
Tedbir 7.2. Çocuk kreşleri ve yaşlı bakım evlerinin sayısı artırılacaktır.	SHÇEK	KSGM, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Özel Sektör Kuruluşları, İşçi ve İşveren Sendikaları	2006 - 2008	Kırdan kente göç eden hanehalklarında özellikle kadınların işgücüne katılımını artırmak için evde bakım durumunda olduğu çocuk ve yaşlılara yönelik olarak çocuk kreşleri ve yaşlı bakım evlerinin sayısı artırılacaktır.
Tedbir 7.3. Kadına yönelik şiddet konularında duyarlılık ve bilgilendirme faaliyetleri artırılacaktır.	KSGM	TRT, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü,	2006 - 2008	Kadına yönelik şiddetin türleri, kadın ve çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri, mücadele yolları ve mekanizmaları hakkında medyada bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri yürütülecektir.
Öncelik 8. Zor koşullar altında yaşayan çocukların durumlarının iyileştirilmesi ve risk altındaki çocukların toplumla bütünleşmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilecektir.				
Tedbir 8.1. Zor koşullar altında yaşayan ve özel olarak korunması gereken çocuklar için veritabanı oluşturulacaktır.	SHÇEK	SYDGM, DİE, Belediyeler	2006 - 2007	Zor koşullar altında yaşayan ve özel olarak korunması gereken çocukların sayılarının ve durumlarının tespiti için oluşturulacak olan veritabanı sosyal hizmet ve yardımlarla ilgili olarak geliştirilecek veritabanı ile bağlantılı bir şekilde kurulacaktır.
Tedbir 8.2. Ekonomik yoksunluk nedeniyle çocuklarının bakımını üstlenemeyip korunma kararı aldıkları ailelere yönelik gelir getirici ve istihdam sağlayıcı uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.	SHÇEK	İŞKUR, Aile Araştırma Genel Müdürlüğü, SYDGM, Özel İstihdam Büroları	2006 - 2008	Ailelerin gelir düzeyini artırıcı projeler ve aynı nakdi yardım hizmetlerinin geliştirilmesi yoluyla çocukların aile ortamında kalmaları ve kurum hizmetlerinin daha rahat işlemesi sağlanacaktır. Bu konuda SHÇEK ile İŞKUR arasındaki işbirliği artırılabacaktır.

Öncelik 9. Korunmaya muhtaç çocuklar için alternatif bakım modelleri desteklenecek, kurumsal bakım hizmeti gerektiren durumlarda iyileştirici tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 9.1. Korunmaya muhtaç çocuklar için alternatif bakım modelleri desteklenecek, kurumsal bakım hizmeti gerektiren durumlarda iyileştirici tedbirler alınacaktır.	SHÇEK	Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, STK	2006 - 2007	Korunmaya muhtaç çocuklar için öncelikle aile yanında bakım modeli geliştirilecektir.
Tedbir 9.2. Korunmaya muhtaç çocuklara hizmet veren kuruluşların mekansal nitelikleri geliştirilecektir.	SHÇEK	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	2006 - 2007	Korunmaya muhtaç çocuklara hizmet veren kuruluşların hizmet verdikleri mekanlar çocukların gelişimine ve sosyal uyumuna katkıda bulunacak şekilde tasarlanacaktır.
Öncelik 10. Özürlülerin sosyal yaşam ve çalışma hayatına katılımlarına ilişkin koşullar iyileştirilecektir.				
Tedbir 10.1. Özürlüler için sosyal ve fiziki çevre şartları iyileştirilecektir.	İçişleri Bakanlığı	ÖİB, Belediyeler, İl Özel İdareleri		Mevcut sosyal ve fiziki çevre şartlarının özürlülere uygunluğunun tespiti yapılarak, ihtiyaçlar belirlenecektir. Tespitler doğrultusunda iyileştirici çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 10.2. Özürlülere yönelik iş imkanları genişletilecektir.	ÇSGB, MEB	ÖİB, Özel Sektör Kuruluşları	2006 - 2008	Çalışma ortamının özel olarak düzenlendiği korumalı işyerleri geliştirilecek ve özürlüler için kolay erişilebilir mesleki eğitim ve danışmanlık sağlanacaktır. Özürlülerin öncelikle normal işyerlerinde, bunun mümkün olamaması durumunda ise korumalı iş yerlerinde çalıştırılmaları sağlanacaktır. Öncelikle pilot işyerlerinde korumalı işyerleri geliştirilecek ve bu uygulamanın işverenlere tanıtımı Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından sağlanacaktır.

Tedbir 10.3. Özürlüler Kanunundaki özürlülere yönelik düzenlemeler etkin bir biçimde uygulanacaktır.	ÖİB	Sağlık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, MEB, ÇSGB	2006	5378 sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun özürlülerin eğitim, istihdam, sağlık gibi hizmetlere erişimini kolaylaştırıcı hükümler getirdiğinden bu Kanunun etkin bir şekilde uygulanması ve bu konuda Kanunda öngörülen yönetmeliklerin ivedilikle çıkarılması sağlanacaktır.
Tedbir 10.4. Özur gruplarına uygun meslekler tespit edilecektir.	ÖİB	İŞKUR, STK	2006 – 2007	Tanımlı meslek grupları ile mevcut özur türleri eşleştirilerek, hangi özur grubunun hangi meslekleri yapabileceği tespit edilecektir.
Öncelik 11. Hüküm giymiş olanların topluma yeniden kazandırılmasına yönelik hizmetler etkinleştirilecektir.	Adalet Bakanlığı	İŞKUR, STK	2006 – 2008	Hükümlüler için uygulanan psiko-sosyal, kültürel ve eğitimsel müdahale programları geliştirilecek, bunlar için meslek kazandırıcı faaliyetler yapılacaktır. Hükümlülerin topluma uyum sağlama yeteneklerini geliştirici, koruyucu ve önleyici eğitim programları ile psikolojik danışmanlık hizmetleri verilecektir. Ayrıca, özellikle belgelendirilebilir nitelikte mesleki eğitim programları düzenlenecektir. Söz konusu eğitim programlarının örgün ve yaygın mesleki eğitim kurumlarıyla bağlantısı sağlanacaktır.

III. İŞLETMELERİN REKABET GÜCÜNÜN GELİŞTİRİLMESİ

A. MEVCUT DURUM

Küreselleşme ve hızlı teknolojik gelişme süreci ucuz işgücü ve doğal kaynaklar gibi üretim girdilerine bağımlılığı azaltmış, uluslararası piyasalarda uzmanlaşma ve üretim teknolojilerini geliştirme rekabet gücünün önemli unsurları olmuştur. Bu süreçte, özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin iş yapma biçimlerinde meydana getirdiği değişimin etkisiyle, bilgi yoğun ve yüksek katma değerli mal ve hizmet üretimi ön plana çıkmıştır. Rekabet avantajı unsurlarının hızla değiştiği bu süreçte, Türkiye ekonomisinin rekabet gücü sıralamasındaki yeri belirgin bir gelişme gösterememiştir.

TABLO: IV. 7 - Ülkeler Arası Sıralamada Türkiye'nin Rekabet Gücü

Gösterge	2003	2004	2005
Büyüme Rekabet Gücü Endeksi (GCI)	65	66	66
-Teknoloji Alt Endeksi	54	52	53
İş Ortamı Rekabet Gücü Endeksi (BCI)	52	52	51
-İşletme Operasyonları ve Strateji Alt End.	51	44	38
-Ulusal İş Ortamının Kalitesi Alt Endeksi	55	55	51

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumu (2003-2004), (2004-2005), (2005-2006) Raporları

Ülkemizin rekabet gücünün yeterince geliştirilememesinin temel sebepleri, iş ve çalışma ortamının, girişimciliği ve yenilikçiliği destekleyecek, verimliliği artıracak ve bürokrasiyi azaltacak şekilde iyileştirilememesi, ekonomik ve teknolojik alt yapıdaki yetersizlikler ve insan kaynakları potansiyelinden gereğince yararlanılamamasıdır. Bu durum doğrudan yabancı sermaye girişinin beklenen ölçüde gerçekleşmemesini de beraberinde getirmiştir.

İşletmelerin sorunları esas itibarıyla iş ve çalışma ortamı, firma ve sektör yapılarından kaynaklanmaktadır. Faiz oranlarının yüksek seyretmesi, kayıt dışı ekonomi ve düşük fiyatlı ithalattan kaynaklanan haksız rekabet, fiziki alt yapıdaki yetersizlikler, yatırım ve işletme aşamasında karşılaşılan bürokrasinin fazlalığı, kamu tarafından sağlanan bazı girdilerin fiyatlarının uluslar arası fiyatlara göre yüksekliği, vergi ve SSK primi oranlarındaki yükseklik, akreditasyon ve belgelendirme hizmetlerindeki yetersizlik genellikle iş ortamından kaynaklanan sorunlardır. Bunlara ek olarak, çoğu kuruluşun mali, organizasyon ve pazarlama yapısında, teknoloji üretiminde, özgün tasarım, marka geliştirme ve yenilik yaratma gücündeki yetersizlikler; kalite, çevre ve verimlilik bilincinin eksikliği; özellikle KOBİ'lerde rekabet ortamına uyum sorunları ve desteklenme ihtiyacı firmaların yapılarından kaynaklanan önemli sorunlardır. Diğer yandan, bazı sektörlerde kapasite fazlalığı bulunmakta ve geleneksel sektörler dışında yeni gelişen sektörlerle yönelik önemli yatırım yapılamamaktadır.

Reel faiz oranlarının yüksekliği işletmelerin finansman maliyetlerini artırmaktadır. 2003 ve 2004 yıllarında faiz oranlarındaki düşüşün kredi hacmine olumlu yansımaların da etkisiyle bankaların özel sektöre kullandırdığı kredilerde önemli bir artış yaşanmıştır.

Banka kredileri içinde reel sektöre kullandırılan kredi stoku, 2003 yılındaki 50,3 milyar YTL seviyesinden 2004 yılında 70,9 milyar YTL'ye ve 2005 yılının ilk dokuz ayında ise önceki yıl sonuna göre yüzde 29,3 oranında artarak 91,6 milyar YTL'ye yükselmiştir. Önümüzdeki dönemde de makroekonomik istikrarın sürekliliğine bağlı olarak bankalar tarafından işletmelere verilen kredilerdeki artışın devam etmesi beklenmektedir.

Enflasyon oranındaki düşüş de işletmelerin rekabet gücüne katkıda bulunmaktadır. Enflasyonda sağlanan düşüşle birlikte risklerin ve geleceğe ilişkin belirsizliklerin azalması, gerek kredi hacmindeki gerekse kredilerin vadesindeki uzamayla olumlu etkisini göstermiş bulunmaktadır. Önümüzdeki dönemde, fiyat istikrarı hedefinin yakalanmasıyla birlikte ekonomik faaliyetlerde öngörülebilirlik artacaktır.

İşletmelerin rekabet gücünün artırılmasında önemli bir faktör olan fikri haklar sisteminin ülkemizdeki yasal ve kurumsal alt yapısı büyük ölçüde oluşturulmuş olmakla birlikte, uygulamada sorunların devam ettiği gözlenmektedir. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü 2002 yılı geçici verilerine göre yerli patent başvuru sayısı Japonya'da 365.204, Fransa'da 13.519, İspanya'da 2.763, Polonya'da 2.313, Yunanistan'da 519, Türkiye'de 388 olmuştur. Fikri haklara ilişkin olarak toplumun tüm kesimlerinin bilinçlendirilmesi ve eğitimin her kademesinde konuyla ilgili özel programların oluşturulması gerekmektedir.

Son yıllarda, yatırım ortamının iyileştirilmesinde önemli gelişmeler sağlanmış, yatırım ve işletme dönemlerinde karşılaşılan idari engellerin kaldırılmasına yönelik çeşitli hukuki düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemeler neticesinde, bir günde şirket kurulması mümkün hale gelmiş, Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım yapmak için aranan en düşük sermaye miktarı kaldırılmış, izin sisteminden bilgilendirme sistemine geçilmiş, şirket kurma öncesindeki işlemlerde yabancı ve yerli yatırımlar arasındaki farklılıklar giderilmiş, Türkiye'de çalışacak yabancılara verilecek çalışma izinleri ile ilgili esaslar belirlenmiş ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tek yetkili kuruluş olarak tespit edilmiştir. Yeni Maden Kanunu ile madencilik konusundaki izinlerde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tek merci olmuştur. Ayrıca izinlerin tek merci tarafından koordine edilmesini de kapsayan Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı kanunlaşma aşamasındadır.

Ancak, yatırım ortamına ilişkin göstergeler açısından ülkemiz OECD ortalamalarının gerisinde bulunmaktadır. Bu bakımdan, ekonomi göstergelerindeki iyileşmenin kalıcı olması için iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi çalışmalarının devamı önem arz etmektedir.

TABLO: IV. 8 - Yatırım Ortamına İlişkin Göstergeler

	İşe Başlama		İşe Alma-İşten Çıkarma		Mülkiyete Alma		Sözleşmeyi Yürütme		İş Kapatma
	İşlem Sayısı	Süre (Gün)	İşe Alma Zorluk Endeksi	İşten Çıkarma Zorluk Endeksi	İşlem Sayısı	Süre (Gün)	İşlem Sayısı	Süre (Gün)	Süre (Yıl)
Türkiye	8	9	44	40	8	9	22	330	5,9
OECD Ortalaması	6	19	29,5	27,3	4	33	19	232	1,5

Kaynak: Dünya Bankası, Doing Business in 2005.

Çalışma ortamına ilişkin olarak, sektör denetimlerinin artırılması, kayıt içinde olmanın özendirilmesi, vergi tabanının genişletilerek işgücü maliyetlerinin azaltılması, işgücünün niteliklerinin piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilerek verimliliğin artırılması ve işgücü piyasasında güvenceli esnekliğin artırılması ihtiyaçları devam etmektedir.

Devlet yardımı amacıyla ayrılan kaynakların yetersizliği, mevzuatın sık sık değişmesi ve koordinasyon eksikliği işletmelerin devlet yardımlarından etkin şekilde faydalanarak rekabet güçlerini geliştirmelerini geciktirmektedir.

Günümüzde uluslararası ve şirketlerarası rekabetin en önemli unsuru bilim ve teknoloji geliştirme ve bilgiyi ürüne dönüştürme faaliyetleridir. Ülkemizde kamu, üniversite ve sanayi arasındaki işbirliğini geliştirici çalışmalara, bu işbirliğini kullanarak kamu ve üniversitelerdeki bilgi birikiminin ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürülmesini sağlayan teknopark, yenilik merkezleri ve Ar-Ge merkezlerinin faaliyetlerine ve geliştirilmelerine önem verilmektedir. Bu kapsamda, önemli sayıda teknoloji geliştirme bölgesi kurulmuştur.

Bu alanda gelişmiş ülkeler incelendiğinde, özel sektörün teknoloji geliştirme alanında itici güç olduğu ve bilginin katma değere dönüşmesinde esas role sahip olduğu görülmektedir. Ülkemizde ise özel sektör teknoloji geliştirme faaliyetlerinin, yaşanan ekonomik krizler ve lisans anlaşmaları yolu ile teknoloji transferi yapılmasının teşvik edilmesi nedeniyle istenen düzeye erişemediği gözlemlenmektedir. Ayrıca, toplumdaki yenilik kültürünün eksikliği de bu yetersizliği artıran bir etkidir. Özellikle üniversitelerin bilimsel ve teknolojik araştırma kapasitesinde ilerleme sağlanmasına rağmen, söz konusu araştırmaların ürüne ve yeniliğe dönüştürülerek üretim ve hizmet sektörlerine aktarımı sınırlı düzeyde kalmış, sanayi kesiminde teknoloji geliştirme ve yenilik yaratmaya dayalı rekabet stratejisi yaygınlaşmamıştır.

KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması için, finans sisteminden daha etkin düzeyde yararlanabilmeleri, modern teknolojilerin ve esnek üretim sistemlerinin kullanımının yaygınlaştırılması, üretimde çevre dostu teknolojilerin kullanılması, kaliteli üretim ve standardizasyonun sağlanması, yeni girişimcilerin ortaya çıkabilmeleri için etkin eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi, ürün ve pazar çeşitlendirilmesi, uluslararası pazarlarda kabul gören markaların geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

İmalat sanayiindeki KOBİ'lerin düşük ihracat performansının nedenleri, sermaye, teknoloji ve insan gücü açısından kaynak yetersizlikleri başta olmak üzere, dış pazarı tanımama, aracı ihracatçı bulamama, uygun fiyat ve kalitede mal sunamama olarak sayılabilir. KOBİ'lere yönelik danışmanlık hizmetlerinde standardizasyona gidilmesi, özel danışmanlık kuruluşlarına yönelik eğitim faaliyetleri düzenlenmesi, bu kuruluşların akredite edilmesine yönelik çalışmalar yapılması ve bu hizmetlerin sürekli olarak denetlenmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

KOBİ'lerin finansman imkanlarını artırmak ve sermaye piyasalarından daha fazla yararlanma imkanı sağlamak üzere, bu işletmelerce ihraç edilen sermaye piyasası araçlarının işlem göreceği bir piyasanın kurulması çalışmaları sürdürülmektedir.

KOBİ'lerin AB müktesebatına ve BASEL II kriterlerine uyumdan kaynaklanan yükümlülükler konusunda bilgilendirilmesi hususu önemini korumaktadır. Buna ilaveten AB müktesebatının üstlenilmesinden doğacak maliyetlerin sektör ve ölçek bazlı olarak belirlenerek KOBİ'lere bu süreçte destek sağlanması gerekmektedir.

KOBİ'lerin teknolojik yetkinlik seviyelerindeki düşüklük uluslararası pazarlardaki rekabet edebilirliklerinin önündeki en önemli engeldir. Teknolojinin yayılımını hızlandırabilmek için teknolojiyi içselleştirme yetkinlikleri ile teknoloji transfer kabiliyetlerinin geliştirilmesine yönelik ihtiyaç devam etmektedir.

KOBİ'lere yönelik kredi programlarına başta Halkbank olmak üzere ilgili kamu ve meslek kuruluşlarının katkılarıyla devam edilmekte olup, dış kaynaklı fonların da kullanımı ile piyasanın fon hacminin artırılmasına çalışılmaktadır. KOBİ'lere banka kredilerinde teminat desteği sağlayan kredi-garanti piyasasının kurumsal kapasitesinin ve kaynaklarının geliştirilmesine duyulan ihtiyaç devam etmektedir.

KOBİ'lere finansman dışı destekler sağlayan kurum ve kuruluşların hizmet kapasitelerinin artırılması, istikrarlı bir bütçe yapısına kavuşturulmaları ve bu alanda faaliyet gösteren tüm kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonun geliştirilmesine yönelik faaliyetlere devam edilmektedir.

TABLO: IV. 9 - KOBİ'lere Yönelik Başlıca Destekler

		(Milyon YTL)		
		2003	2004	2005 (Ağustos)
Türkiye Halk Bankası A.Ş. Kredileri				
KOBİ Kredileri		588	918	985
	Fon Kredileri	261	368	494
	Sanayi Kredileri	327	549	491
Kooperatif Kredileri		687	1 212	1 465
TOPLAM		1 275	2 130	2 451
KOSGEB Destekleri				
	Geri Ödemesiz	18	91	29
	Geri Ödemeli	106	53	34
TOPLAM		124	144	63

Kaynak: Türkiye Halk Bankası, KOSGEB

Ülkemizin bilgi toplumuna dönüşümünü hedefleyen e-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamındaki eylem planlarında; tüm işletmelerin, özellikle de KOBİ'lerin iş süreçleri ve bilgiye dayalı karar alma süreçlerinde bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak toplam verimliliklerinin ve rekabet güçlerinin artırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Bu çerçevede, "Ticaret Sicil Gazetesi Otomasyonu ve Arşiv Sistemi, Merkezi Tüzel Kişilik Bilgi Sistemi, KOBİ'lere e-Ticaret Destekleri, Ortak e-Ticaret Bilgi Havuzunun oluşturulması, Elektronik Faturanın kullanım usul ve esaslarının belirlenmesi, Ticari defterlerin elektronik ortamda tutulmasına" yönelik eylemler yürütülmektedir. Bunun yanında işletmelerin kendi üretim ve yönetim sistemlerinde bilgi teknolojilerinden yararlanmaları ihtiyacı devam etmektedir.

Enerji girdilerindeki yüksek fiyatların işletmelerin rekabet gücü üzerindeki olumsuz etkisi devam etmektedir. Sanayide kullanılan elektrik enerjisi ve doğal gaz fiyatları OECD ülkeleri ortalamalarına göre yüksektir. Bu duruma bir çözüm getirmek üzere, 2002 yılından itibaren elektrik enerjisi ve doğal gazın yurt içi fiyatlarında önemli artış yapılmaması politikası uygulanmasına rağmen, bu tedbirler henüz yeterli olmamıştır. Ayrıca, doğal gaz fiyatlandırılmasının ham petrol fiyatına endekslenmesi yaklaşımının benimsenmesi sonucu, 2004 yılı 4. çeyreğinde doğal gaz fiyatları artmıştır.

TABLO: IV. 10 - Sanayi Tüketimi için Elektrik, Doğal Gaz ve Ham Petrol Fiyatları

		2001	2002	2003	2004
Elektrik (Cent/Kwh)	Türkiye	7,9	9,4	9,9	10,0
	OECD Ortalaması	6,2	-	-	-
Doğal Gaz (USD/10⁷ Kcal)	Türkiye	200,5	215,5	228,9	231,5
	OECD Ortalaması	188,7	162,0	217,5	-
Ham Petrol (USD/Varil)	Türkiye (1)	22,7	23,4	26,9	34,5
	Dünya (Brent)	24,5	24,9	28,9	38,3

Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı (IEA), (1) DİE İthalat İstatistikleri

B. TEMEL AMAÇ VE HEDEFLER

İşletmelerin, yüksek teknolojik kabiliyete ve nitelikli işgücüne sahip, değişen şartlara uyum sağlayabilen, ulusal ve uluslararası piyasalarda rekabet gücü olan bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

Girişim gücü yüksek, verimlilik bilinci olan, modern teknolojiyi içselleştirmiş ve tam faydalanabilen, finansal piyasalara kolay erişen, altyapı ihtiyaçlarının karşılandığı, girdi maliyetlerinin düşürüldüğü, devlet yardımlarının etkin olduğu, bürokrasinin azaltıldığı, kurumsallaşmanın yaygınlaştığı, iş ve çalışma ortamının işletmeleri destekleyici yönde olduğu rekabetçi bir firma yapısına ulaşmak hedeflenmektedir.

C. POLİTİKA ÖNCELİKLERİ VE TEDBİRLER

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama Yılı -Bitiş Yılı	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 1. Girişimcilik, kalite, verimlilik, yenilikçilik ve işletmelerin teknolojiyi etkin kullanımı başta KOBİ'ler olmak üzere desteklenecektir.				
Tedbir 1.1. İller düzeyinde verimlilik artırma projelerinin ülke genelinde yaygınlaştırılmasına devam edilecektir.	MPM	STB MEB KOSGEB TOBB Ticaret ve Sanayi Odaları	2006-2008	2008'e kadar 6 ilde verimlilik artırma projesi uygulaması gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda başta imalatçı KOBİ'ler olmak üzere verimliliği artırıcı teknik yaklaşımların uygulamalı olarak öğretilmesi, eğitimlerle yaygınlaştırılması ve verimlilik sorunlarının araştırılarak çözüm önerilerinin geliştirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 1.2. Ar-Ge yardımı sürdürülecektir.	TÜBİTAK	DTM, TTGV	2006-2008	Türkiye'de yerleşik sanayi kuruluşlarında yeni bir ürün üretilmesi, ürün kalitesi veya standardının yükseltilmesi, maliyet düşürücü ve standart yükseltici mahiyette yeni tekniklerin geliştirilmesi, üretimle ilgili olarak yeni bir teknoloji geliştirilmesi konusunda bilimsel esaslara uygun Ar-Ge faaliyetleri desteklenecektir.
Tedbir 1.3. Girişimcilik eğitimi yaygınlaştırılacaktır.	KOSGEB	Üniversiteler TESK TOBB	2006-2008	Kendi işini geliştirmek veya iş fikrini uygulamaya geçirmek isteyenlere daha kapsamlı eğitim verilmesi amaçlanmaktadır.
Tedbir 1.4. KOBİ'lere yönelik destek programlarına devam edilecektir.	KOSGEB		2006	2006 yılında 7.700 işletmeye 53 milyon YTL geri ödemeli 90 milyon YTL geri ödemesiz olmak üzere toplam 143 milyon YTL destek sağlanacaktır.

Öncelik 2. Finansal araçlar çeşitlendirilerek, işletme ve girişimcilerin uygun koşullarla finansman imkanlarına erişimi kolaylaştırılacaktır.				
Tedbir 2.1. Eximbank'ın kullandığı finansman araçları çeşitlendirilecektir.	Eximbank	DTM Hazine KOSGEB TSKB Ticari Bankalar	2006-2008	Piyasada rekabetin gerektirdiği yeni alanlara yönelik finansal araç ve programlar geliştirilecektir.
Tedbir 2.2. Girişim sermayesi yaygınlaştırılacak, bankaların kredi hacimlerinin bir kısmını girişim sermayesi olarak kullandırmaları özendirilecektir.	BDDK	Hazine SPK Halk Bankası, Türkiye Kalkınma Bankası TSKB TOBB	2006-2008	Girişim sermayesi başta elektronik ve yazılım sektörü olmak üzere tüm sektörler için önemli bir kaynaktır. Bu kaynağın kullanımının hızla yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır.
Tedbir 2.3. Savunma sanayiinde faaliyet gösteren ihracatçılar ile ihracata yönelik üretim yapan imalatçılar nakdi ve gayri nakdi kredi programları ile desteklenecektir.	SSM	Eximbank Hazine Müşterilerliği	2006-2008	3238 sayılı Kanununun 10. maddesi bu hususları düzenlemektedir. Oluşturulacak bir ihracat kredi mekanizması için Savunma Sanayii Destekleme Fonu faiz gelirlerinden belli bir kısım ayrılacaktır.
Tedbir 2.4. KOBİ desteklerinde yatırım bankaları ve ticari bankaların aracılık yapması ve uzmanlaşması desteklenecektir.	TKB	Hazine KOSGEB TSKB Ticari Bankalar	2006-2008	Hazine garantisi olmaksızın banka kaynaklarının KOBİ'lere yönelik kullanılması amaçlanmaktadır.
Öncelik 3. İşletmelere yönelik fiziki alt yapı ile teknoloji ve bilişim alt yapısı geliştirilecek, işletmelerin kümelenme ve ağ oluşturma girişimleri desteklenecektir.				
Tedbir 3.1. İhracat odaklı kümelenme politikası geliştirilecektir.	DTM	DPT STB KOSGEB TURKKONFED TOBB	2006-2008	AB mali yardımıyla kümelenme modeli baz alınarak ve ilgili kurum ve kuruluşlarla muhtelif işbirlikleri geliştirilerek, uluslararası düzeyde rekabet potansiyeli bulunan sektörlerimizin rekabet gücünü artırmak üzere çalışmalar yapılacaktır.

Tedbir 3.2. Elektronik fatura ve ticari defterlerin elektronik ortamda tutulması uygulamasına geçilecektir.	Maliye Bakanlığı	Adalet Bakanlığı STB DİE TÜBİTAK TÜRMOB TOBB Türkiye Noterler Birliği Üniversiteler İlgili Sivil Toplum Kuruluşları	2006	İşletmelerin daha düzenli kayıt tutmaları, böylece verimliliklerini ve rekabet güçlerini artırmaları ve kayıt dışılığın azaltılması amaçlanmaktadır.
Tedbir 3.3. İşletmelerin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmaları desteklenecektir.	STB	Maliye Bakanlığı DPT Hazine KOSGEB TOBB İlgili STK' lar	2006	İşletmelerin, iş süreçlerini yeniden tanımlamaları ve tüm süreçlerde bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanarak verimliliklerini artırmaları amaçlanmaktadır.
Öncelik 4. İş ve yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik olarak bürokrasinin azaltılması ve işlemlerin hızlandırılması konusundaki çalışmalar sonuçlandırılacaktır.				
Tedbir 4.1. Kalkınma Ajansları bünyesinde illerde yatırım destek ofisleri kurulacaktır.	DPT	İçişleri Bakanlığı, İlgili Valilikler	2006-2008	Girişimcilerin kamu kuruluşları ve yerel yönetimler nezdindeki iş ve işlemlerinin tek elden koordinasyonu ve takibi amaçlanmaktadır.
Tedbir. 4.2. Kayıt dışı sektörle mücadele için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Maliye Bakanlığı arasında koordinasyon sağlanacaktır.	ÇSGB Maliye Bakanlığı		2006	ÇSGB ve Maliye Bakanlığı kayıt dışılıkla ilgili olarak farklı alanlarda faaliyet göstermektedir. Bu iki Bakanlığın çalışmalarında sağlanacak koordinasyon kayıt dışı ile mücadelenin daha etkin bir şekilde işlemlerini sağlayacaktır.
Tedbir 4.3. Yatırım yeri konusunda izin süreçleri kısaltılacaktır.	BİB	Tüm İlgili Kuruluşlar	2006-2007	Özellikle OSB, KSS, teknoloji ve endüstri bölgeleri dışında kalan madencilik ve turizm tesislerinde imar izin süreçlerinin kısaltılması amaçlanmaktadır.

Tedbir 4.4. OSB'deki yatırımlara verilen sektörel lisanslarla ilgili prosedürler endüstri bölgeleri ile uyumlaştırılacaktır.	STB		2006	OSB ile ilgili mevzuatta gerekli değişiklik yapılacaktır.
Tedbir. 4.5. OSB'lerde ve sanayinin yoğun olduğu yerlerde SSK ve Gelir İdaresi büroları açılacaktır.	ÇSGB Gelir İdaresi	STB	2006-2008	İşverenlerin, işçi çalıştırmaktan ve işyeri işletmekten kaynaklanan yükümlülüklerini işyerinin bulunduğu mekanlarda yerine getirmeleri sağlanacaktır.
Öncelik 5. Başta enerji olmak üzere girdi maliyetleri düşürülecek; istihdam üzerindeki vergi ve sosyal güvenlik prim yükü azaltılacak, işgücü maliyetlerini artıran diğer yükümlülükler gözden geçirilecek, yeni mevzuat düzenlemelerinde işletmelerin ve sektörlerin rekabet gücü üzerindeki etkileri dikkate alınacaktır.				
Tedbir 5.1. Sanayide elektrik fiyatlarının yurt dışıyla rekabet edebilir düzeye getirilmesi için tedbirler alınacaktır.	ETKB	Hazine, TEDAŞ BOTAŞ	2006-2008	Elektrik fiyatlarının diğer ülkelere göre yüksek olmasından kaynaklanan sanayinin rekabet gücü üzerindeki olumsuz etkiler azaltılacaktır.
Tedbir 5.2. İşgücü maliyetleri içindeki çeşitli sosyal yükler gözden geçirilecektir.	ÇSGB	DPT İşçi ve İşveren Sendikaları Meslek Kuruluşları	2006	İşyerlerinin açmak zorunda oldukları sosyal tesisler ve çalıştırmak zorunda oldukları belli meslek grubuna mensup kişiler bulunmaktadır. Bu zorunluluk gözden geçirilerek yeni modeller geliştirilecektir.
Öncelik 6. AB müktesebatıyla uyumlu, bölgesel ve sektörel öncelikleri dikkate alan etkin bir devlet yardımları sistemi oluşturulacaktır.				
Tedbir 6.1. Devlet yardımları ile ilgili kurumsal yapı oluşturulacaktır.	DPT	STB Hazine DTM Gelir İdaresi Rekabet Kurumu	2006	AB'ye olan taahhütlerimizi yerine getirmek üzere devlet yardımlarının izlenmesini, denetlenmesini ve koordinasyonunu amaçlayan bir kurumsal yapı kurulacaktır.
Tedbir 6.2. Yatırımlar, kredi aktarımı yerine faiz desteği yöntemiyle desteklenecektir.	Hazine	Maliye Bakanlığı Tüm Bankalar Özel Finans Kurumları	2006	Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar uyarınca yatırımların teşvik belgesi ile Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar uyarınca KOBİ teşvik belgesi kapsamında desteklenmesine devam edilecektir.

Tedbir 6.3. Múnhasıran KOBİ'lere ve sektörel dış ticaret şirketlerine yönelik ihracat desteklerine (çevre yardımı, pazar araştırması yardımı, istihdam yardımı, eğitim yardımı) devam edilecektir.	DTM	İGEME	2006-2008	KOBİ'lerin, kaliteli ve rekabet gücü yüksek ürünler ile yeni ihracat pazarlarında yer alarak ihracattaki etkilerinin artırılması amaçlanmaktadır.
Tedbir 6.4. Yüzde 65 olan yurt dışı fuar katılımlarını destekleme oranı 2006 yılından itibaren yüzde 50'ye düşürülecektir.	DTM	İhracatçı Birlikleri	2006	Devlet yardımları için DFİF kaynaklarından ayrılan bütçenin sınırlı olması nedeniyle bu destekten faydalanan firma sayısını artırmayı amaçlamaktadır.
Öncelik 7. İşletmelerde iyi yönetim ilkelerinin ve kurumsallaşmanın yaygınlaştırılması desteklenecektir.	SPK KOSGEB	MPM KALDER TİM	2006-2008	İşletmelerin modern yönetim anlayışına ve yapısına kavuşmasının sağlanması amaçlanmaktadır. İşletmelerde iyi yönetim ve kurumsallaşma konularında araştırma yapılacak ve işletmelere eğitim ve danışmanlık desteği verilecektir.
Öncelik 8. Ulusal ve uluslar arası marka oluşturulması desteklenecektir.	DTM	İhracatçı Birlikleri	2006-2008	İhracatçı Birlikleri, Üretici Dernekleri, Üretici Birlikleri, Türkiye'de ticari ve/veya sınai faaliyette bulunan şirketler ile Türk moda tasarımcılarının yurtdışı pazarlarda ürünlerinin markalaşması amacıyla gerçekleştirilecekleri faaliyetlere ilişkin giderlerinin bir kısmının devletçe karşılanması amaçlanmaktadır.
Öncelik 9. İşletmelerin rekabet gücünü artırmak üzere, belgelendirme sistemi ve alt yapısı iyileştirilecek ve AB müktesebatına uyumlu hale getirilecektir				
Tedbir 9.1. TÜRKAK'ın Avrupa Akreditasyon Birliği ve diğer uluslararası kuruluşlar ile karşılıklı tanıma anlaşmalarının imzalanması sağlanacaktır.	TÜRKAK	STB	2006	Bu tanıma olmadığı için ülkemizdeki test ve muayene kuruluşlarından alınan belgeler yurt dışında tanınmamakta, önemli miktarda döviz yurt dışına gitmekte, bu durum işletmelerimiz için önemli bir teknik engel oluşturmakta ve işletmelerin maliyet ve rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemektedir.

Tedbir 9.2. Metroloji Projesi tamamlanacaktır.	STB		2006-2008	Ölçü aletlerinin muayene ve ayarında kullanılmak üzere laboratuvar cihazları temin edilecektir. merkez ve bölge laboratuvarları etüdü yapılacak ve bu etüdün sonucuna göre gerekli laboratuvarlar kurulacaktır.
Tedbir 9.3. Ölçü ve Ayar Laboratuvarlarının Desteklenmesi Projesi tamamlanacaktır.	STB		2006-2007	Kalibrasyon zinciri kurularak izlenebilirlik sağlanacak, ilgili AB Direktiflerinin uygulanabilmesi ile piyasa gözetim ve denetiminin yapılabilmesini teminen AB Mali İşbirliği kapsamında laboratuvar ekipmanları alınacaktır.
Tedbir 9.4. Türk Patent Enstitüsü 'nde elektronik ortamda veri sunumu geliştirilecektir.	TPE		2006-2008	TPE içinde evraklara elektronik ortamda erişim kolaylığı sağlamak, kullanıcıların dışarıdan bu verilere internet vasıtası ile erişebilmelerini ve böylece evrak akışından oluşan zaman kaybını önlemek amaçlanmaktadır.
Tedbir 9.5. Sınai mülkiyet konuları hakkında toplum bilgilendirilerek farkındalık artırılacaktır.	TPE		2006-2008	Firmaların, fuarlara katılımı, ulusal ve uluslararası organizasyon ve sertifikalı eğitim programları düzenlenmesi, tanıtım filmi ve televizyon ve radyo reklamları yapabilmeleri için gerekli afişler ve promosyon malzemeleri sağlanacaktır.
Öncelik 10. İşletmelerde çalışanların mesleki ve teknik niteliklerinde iyileştirmeye yönelik çalışmalar desteklenecektir.				
Tedbir 10.1. Mesleki eğitim programlarının ve içeriklerinin belirlenmesinde işletmelerin aktif katılımı sağlanacaktır.	MEB	İŞKUR	2006	Merkezi ve yerel düzeyde, işletmelerin meslek eğitim sistemi içerisine alınması ile eğitim-istihdam arasındaki ilişki güçlenecek, işverenler istedikleri nitelikteki işgücünü kolayca temin edebileceklerdir.
Tedbir. 10.2. İşçi ve işveren sendikalarının mesleki eğitim programları uygulamaları özendirilecektir.	MEB	İşçi ve İşveren Sendikaları İŞKUR	2006	Bu şekilde hem ihtiyaç duyulan alanlarda çalışanlara eğitim verilmesi sağlanacak hem de işçi ve işveren sendikalarında birlikte çalışma kültürü yerleşecektir.
Tedbir 10.3. e-Öğrenim yoluyla insan kaynağı niteliği geliştirilecektir.	TOBB	MEB KOSGEB Üniversiteler TESK TİSK	2006-2008	İşletmelerde insan kaynağı niteliğinin geliştirilmesine yönelik olarak sektörel bazda e-Öğrenim içeriği ve platformları oluşturulacaktır. Yaşam boyu öğrenim konusunda işletmelerin bilinç düzeyi artırılacaktır.

IV. BÖLGESEL GELİŞME VE BÖLGESEL GELİŞMİŞLİK FARKLARININ AZALTILMASI

A. MEVCUT DURUM

Türkiye’de, ulusal gelirin dağılımı, nüfus yapısı, teknik ve sosyal alt yapı, girişimcilik, insan kaynakları, eğitim düzeyi, çevre kalitesi, istihdam, kadının toplumsal hayattaki yeri gibi konularda bölgeler arasında dengesizlikler önemini korumaktadır.

TABLO: IV. 11 - Düzey 2 İstatistiki Bölge Birimleri (İBB) İtibarıyla Sosyo-Ekonomik Göstergeler(1)

Düzey 2 Bölgeleri	2000 Yılı Nüfusu (Bin Kişi)	Nüfusun Payı (Yüzde)	1990–2000 Yıllık Nüfus Artış Hızı (Binde)	Şehirleşme Oranı (Yüzde) (2000)	Bölgelerin GSYİH'ya Katkısı (Yüzde) (2001)	Kişi Başına GSYİH Endeksi Değerleri (2001)	Üniversite Sayısı (2005)	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2003)
TR10	10 018	14,8	33,1	90,7	21,3	143	23	1
TR21	1 354	2,0	13,6	60,2	2,5	127	1	6
TR22	1 541	2,3	9,2	51,5	2,2	98	2	10
TR31	3 370	5,0	22,4	81,1	7,5	150	5	3
TR32	2 516	3,7	16,3	46,7	4,2	113	3	8
TR33	3 051	4,5	10,0	52,0	3,9	88	3	12
TR41	3 025	4,5	22,6	76,4	5,2	117	3	4
TR42	2 715	4,0	17,7	57,2	7,6	191	4	5
TR51	4 007	5,9	21,4	88,3	7,6	128	10	2
TR52	2 435	3,6	21,3	58,9	2,7	75	1	13
TR61	2 490	3,7	31,3	55,3	3,5	95	2	9
TR62	3 500	5,2	21,8	68,5	5,8	111	3	7
TR63	2 714	4,0	12,8	52,6	2,9	74	2	15
TR71	1 690	2,5	10,1	53,0	2,1	85	2	17
TR72	2 498	3,7	8,7	58,8	2,4	66	2	16
TR81	1 024	1,5	-7,4	44,5	1,6	108	1	11
TR82	871	1,3	-7,3	47,8	0,9	70	-	21
TR83	2 999	4,4	5,2	51,5	3,2	73	2	18
TR90	3 131	4,6	9,3	49,4	3,1	67	1	19
TRA1	1 351	2,0	7,4	57,3	1,0	50	1	22
TRA2	1 156	1,7	5,0	44,6	0,6	34	1	25
TRB1	1 770	2,6	11,1	58,8	1,7	67	2	20
TRB2	1 956	2,9	25,5	49,3	1,0	35	1	26
TRC1	2 023	3,0	20,3	70,3	2,0	65	1	14
TRC2	2 806	4,1	29,1	59,1	2,2	54	2	23
TRC3	1 778	2,6	23,4	59,6	1,2	46	-	24
Türkiye	67 803	100,0	18,3	64,9	100,0	100	78	

Kaynak: DPT, DİE

(1) İBB Sınıflandırması, Bakanlar Kurulunca 28 Ağustos 2002 tarihli ve 2002/4720 sayılı Kararname ile kararlaştırılmıştır.

Bölgeler ve iller arası gelişmişlik farklarının azaltılması, geri kalmış yörelerde gelir seviyesinin artırılması, ekonomik faaliyet çeşitliliğinin sağlanması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yerel dinamikleri ve potansiyelleri harekete geçirecek girişimlerin desteklenmesi, kurumsal kapasitenin ve işbirliğine dayalı rekabetin geliştirilmesi ile kaynakların yerinde ve etkin kullanılmasının sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

Bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesi amacıyla, Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi (ZBK), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP) ve Doğu Anadolu Projesi Ana Planının (DAP) uygulanmasına devam edilmektedir. Ayrıca, çalışmaları devam eden Yeşilirmak Havza Gelişim Projesinin (YHGP) tamamlanarak stratejik niteliği ağırlık kazanan ilk bölgesel gelişme projesi olarak 2006 yılında uygulamaya geçirilmesi planlanmaktadır.

Bölgelerin potansiyellerinin tespit edilerek harekete geçirilmesi ve AB'nin bölgesel gelişme için sağladığı hibelerin yerel düzeyde etkin koordinasyonla kullanımının sağlanması amacıyla hazırlanan "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı" Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun gündemindedir.

Kalkınmada Öncelikli Yörelerde, il özel idareleri ve belediyelerin muhtelif projelerinin mahalli idareler ödeneğinden desteklenmesine devam edilmektedir.

Yatırımların ve istihdamın teşviki amacıyla yürürlüğe konulan 5084 sayılı Kanunun kapsamı, yapılan değişikliklerle 36 ilden 49 ile çıkarılmıştır. Bu Kanun kapsamındaki iller, DİE Başkanlığınca 2001 yılı için belirlenen kişi başı GSYİH tutarı 1.500 ABD Doları veya daha az olan iller ile DPT Müsteşarlığınca 2003 yılında belirlenen sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi sıralamasına göre endeks değeri eksi olan illeri içermektedir. Kanun kapsamındaki illerde gelir vergisi stopajı teşviki, sigorta primi işveren paylarında teşvik, bedelsiz yatırım yeri tahsisi ve enerji desteği gibi teşvik tedbirleri uygulanmaktadır.

2005 yılı sonu itibarıyla, Kalkınmada Öncelikli Yörelerde bulunan organize sanayi bölgesi sayısı 37'ye, küçük sanayi sitesi sayısı ise 191'e ulaşacaktır.

Türkiye'de gelişmişlik farklarından kaynaklanan bölgeler arası göçler ve yerleşme sorunları devam etmektedir. Bölgeler arası göç, yerleşme ve kentleşme düzeni üzerinde önemli baskılar oluşturmaktadır. Bu kapsamda, kentlerde istihdam, çevre, altyapı, güvenlik, sosyal hizmetler ve uyum sorunları giderek ağırlaşmaktadır. Göçün olumsuz etkileri, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi metropoller yanında Antalya, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Isparta, Muğla ve Tekirdağ illerinde de ağırlıklı olarak hissedilmektedir.

TABLO: IV. 12 - AB-25'te Düzey 2 Bölgeleri İtibarıyla Kişi Başına GSYİH Endeksi, 2002

(Satın Alma Gücü Paritesine Göre, AB-25=100)

En Gelişmiş 10 Bölge			En Geri Kalmış 10 Bölge		
1	Inner London (Birleşik Krallık)	315	1	Lubelskie (Polonya)	32
2	Bruxelles-Capitale (Belçika)	235	2	Podkarpackie (Polonya)	33
3	Lüksemburg	213	3	Warmińsko-Mazurskie (Polonya)	34
4	Hamburg (Almanya)	188	4	Podlaskie (Polonya)	35
5	Île de France (Fransa)	176	5	Świętokrzyskie (Polonya)	36
6	Wien (Avusturya)	173	6	Észak Magyarorszáğ (Macaristan)	37
7	Berkshire, Buckinghamshire & Oxfordshire (Birleşik Krallık)	162	7	Opolskie (Polonya)	37
8	Provincia Autonoma Bolzano (İtalya)	160	8	Eszag-Alföld (Macaristan)	38
9	Stockholm (İsveç)	158	9	Východné Slovensko (Slovakya)	39
10	Oberbayern (Almanya)	158	10	Letonya	39
	TR42 (Kocaeli, Bolu, Sakarya, Yalova, Düzce)	53		TRB2 (Bitlis, Hakkari, Muş, Van)	10

Kaynaklar: Eurostat News Release 47/2005- 7 April 2005, DPT

Düzey 2 bölgeleri itibarıyla bölgelerimiz ve AB bölgeleri arasında ciddi bir gelir farkı bulunmaktadır. Bu çerçevede, AB'ye katılım müzakerelerinin başlamasıyla birlikte, Türkiye'nin gerek AB üyesi ülkelerle, gerek kendi bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması hususu daha da önem kazanmıştır.

AB'ye uyum sürecinde bölgesel farklılıkları azaltmaya yönelik olarak hazırlanan Ön Ulusal Kalkınma Planında (ÖÜKP) öncelikli olarak tespit edilen 12 adet Düzey 2 bölgesinde Türkiye AB Mali İşbirliği kapsamında finanse edilen kalkınma programlarına devam edilmektedir. Bunlardan Doğu Anadolu Kalkınma Programı (Bitlis, Hakkâri, Muş, Van) ve 10 ili kapsayan Samsun, Kastamonu ve Erzurum Düzey 2 bölgeleri kalkınma programlarında proje teklif çağrıları gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda değerlendirilmek üzere 1.760 proje teklifi alınmıştır. Değerlendirme sonucunda tarım, kırsal kalkınma, çevre, alt yapı, KOBİ'ler, sosyal kalkınma ve yerel girişimler alanlarında seçilen projeler 2006 yılı içinde uygulamaya konulacaktır.

13 ili kapsayan TRA2, TRB1, TR52 ve TR72 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programının hazırlıkları önemli ölçüde tamamlanmış olup, 2005 yılı sonunda proje teklif çağrısının yapılması öngörülmektedir. Ayrıca, 2005 Yılı Mali İşbirliği Programlaması kapsamında önerilen TR90 Düzey 2 Bölgesi (DOKAP) Kalkınma Programının uygulamasına 2006 yılı içerisinde başlanması planlanmaktadır.

DPT tarafından mahalli idare birlikleri ile işbirliği içinde ÖÜKP'de belirlenen öncelikli bölgeler itibarıyla yürütülen kalkınma programlarının temel kurumsal alt yapısı kurulmuştur. Bu kapsamda bütün Düzey 2 bölgelerinde mahalli idare birlikleri bünyesinde program uygulama birimleri oluşturulmuş ve faal hale getirilmiştir.

Kırsal kalkınmanın hızlandırılması, kır-kent arasındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve AB ile uyumun sağlanması yönünde ulusal düzeyde tutarlı bir kırsal kalkınma politika çerçevesi oluşturulması ve uygulamanın bu çerçevede

gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda, Kırsal Kalkınma Stratejisi hazırlık çalışmalarında son aşamaya gelinmiş olup, 2005 yılı sonuna kadar yürürlüğe konulması öngörülmektedir. Söz konusu strateji belgesi doğrultusunda, ulusal kaynakların yanında AB ve diğer yabancı kaynaklarla finansmanı sağlanacak tedbirler ve faaliyetler ile bunların uygulanmasına ilişkin hususları düzenleyen Kırsal Kalkınma Planının hazırlanması gerekmektedir. Ayrıca, 2007-2013 döneminde Türkiye'ye kullandırılması öngörülen AB kırsal kalkınma fonlarının yönetimine ilişkin kurumsal çerçeve oluşturma çalışmaları sürdürülmektedir.

Ülkemizde kırsal alan, yapılan araştırmaların içeriği ve kapsamına göre farklı tanımlanmaktadır. Bu kapsamda, bir taraftan kırsal alan tanımının netleştirilmesi, diğer taraftan kırsal kalkınmaya yönelik politika geliştirme ve proje uygulama, izleme ve değerlendirme süreçleri için tutarlı bir veri tabanının oluşturulması doğrultusundaki çalışmalar sürdürülecektir.

5286 sayılı Kanunda, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kapatılmış; iskânla ilgili köy hizmetlerinin Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca, köylere götürülen diğer hizmetlerin ise İstanbul ve Kocaeli illerinde büyükşehir belediyelerince, diğer illerde ise il özel idarelerince yerine getirilmesi öngörülmüştür. Diğer taraftan, 10 Temmuz 2004 tarihinde kabul edilen 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu uyarınca belediye sınırları içinde kalan köylerin tüzel kişiliğinin sonlandırılarak mahalleye dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır.

2000 yılı genel nüfus sayımına göre, ülke nüfusunun yüzde 35,1'ni köy nüfusu oluşturmaktadır. İstihdam açısından bakıldığında, kırsal kesim istihdamında tarım sektörünün ağırlığını koruduğu gözlenmektedir. 2004 Yılı Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre kırsal alanda istihdamın yüzde 67,5'i tarım, yüzde 7,9'u sanayi, yüzde 24,6'sı ise hizmetler sektöründedir. Söz konusu yerleşimlerde tarım dışı istihdam 1990 yılında yüzde 23,2 iken, 2004 yılında yüzde 32,5 olmuştur. 1990'dan bu yana tarımsal istihdam yaklaşık 1,6 milyon kişi azalırken, tarım dışı sektörlerde istihdam 700 bin kişi artmıştır.

TABLO: IV. 13 - Kırsal Alanda İstihdam ve İşsizlik Oranları

(Yüzde)

	2003		2004	
	Türkiye	Kır	Türkiye	Kır
İstihdam	100,0	100,0	100,0	100,0
Tarım	33,9	67,8	34,0	67,5
Sanayi	18,2	7,4	18,3	7,9
Hizmetler	47,9	24,8	47,7	24,6
İşsizlik Oranı	10,5	6,5	10,3	5,9
Tarım Dışı İşsizlik Oranı	15,0	17,4	14,7	16,1
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı	20,5	14,5	19,7	12,6

Kaynak: DİE

Kırsal alanda, ekonomik faaliyetler çeşitlenme eğilimi göstermekle birlikte, tarımdan ayrılan işgücüne istihdam sağlanması konusunda yetersiz kalınmaktadır. İşsizlik, yoksulluk, yüksek oranlı göç başta olmak üzere, sosyo-ekonomik sorunların azaltılması amacıyla, kırsal kesimde yerel kaynaklara dayalı olarak tarım dışı ekonomik

faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve gelir seviyesinin artırılması, yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik tedbirlerin uygulamaya konulması gerekmektedir.

Tarım Reformu Uygulama Projesinin köy bazlı katılımcı yatırım alt bileşeni kapsamında 2005 yılında 16 pilot ilde tarımsal yatırım desteği uygulaması başlatılmıştır. Program ile özel kişi ve kuruluşlar ile kamu kurumlarının projelerine hibe desteği verilmektedir.

Diğer taraftan, yurt içi ve yurt dışı kaynaklarla finanse edilen kırsal kalkınma projelerinin uygulanmasına devam edilmektedir. Bu kapsamda, Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi, Ordu-Giresun, Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projelerinin uygulamaları sürdürülmektedir.

Gümüşhane-Bayburt-Rize Kırsal Kalkınma Projesi ise halen etüt aşamasında olup, projenin dış finansmanı konusundaki çalışmalara devam edilmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı kapsamında Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize ve Trabzon illerini kapsamak üzere Doğu Karadeniz Bölgesinde Küçük Ölçekli Çiftçilerin Yaşam Seviyelerinin İyileştirilmesi Projesi hazırlık çalışmaları yürütülmektedir.

Kırsal alandaki yerleşimin çok parçalı ve dağınık yapısı, fiziki ve sosyal alt yapı hizmetlerinin götürülmesinde sıkıntıya sebep olmaktadır. Diğer taraftan, köy yerleşim birimlerinin ancak yüzde 1'i planlı yerleşime kavuşabilmiş, kırsal alanın imarında planlama ve uygulamayla ilgili gelişmeler sınırlı kalmıştır.

Kırsal alanlarda fiziki alt yapı hizmetlerinden, köy yolları, içmesuyu, kanalizasyon ve arıtma tesislerinin yaygınlaştırılması ve standartlarının yükseltilmesi çalışmaları sürdürülmektedir. Diğer taraftan, kırsal alanda elektrifikasyon ve haberleşme alt yapıları büyük ölçüde tamamlanmıştır. Ancak söz konusu alt yapıların iyileştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

2004 yılı itibarıyla köy yolları 285.739 kilometreye ulaşmıştır. Köy yollarının yüzde 31,9'u asfalt kaplama, yüzde 0,6'sı beton, yüzde 46'sı stabilize, yüzde 18,1'i tesviye, yüzde 3,4'ü ise mutasavver yoldur. Ülkemizde yolu olmayan köy bulunmamasıyla birlikte, Türkiye'nin sahip olduğu engebeli coğrafya ve bazı bölgelerdeki ağır kış koşulları köy yollarının periyodik olarak bakım ve onarımının yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Köylerin yüzde 90'ında sağlıklı ve yeterli, yüzde 8'inde sağlıklı ancak yetersiz içmesuyu olmasına karşılık yüzde 2'sinde sağlıklı içmesuyu bulunmamaktadır. Sağlıklı içmesuyu bulunan köylerin yüzde 78'inde şebekeli dağıtım sistemi vardır. Kırsal yerleşim birimlerine götürülen şebekeli içmesuyu sisteminin yaygınlaştırılması nedeniyle bu yerleşim birimlerinde atık su toplama ve bertaraf sistemlerinin geliştirilmesi ihtiyacı artmaktadır.

Kırsal alanda dağınık yerleşimin düzenlenmesini, göçmenlerin, göçerlerin ve yerleri kamulaştırılanların yerleştirilmesini sağlamak için 2510 sayılı İskân Kanunu uygulanmaktadır. Bu Kanun uyarınca uygulanan yeniden yerleştirme programlarının amacı, kalkınma programlarından kendi istekleri dışında etkilenen nüfusun başka bir mekan ve sosyo-ekonomik ilişkiler içine taşınmasıyla ortaya çıkacak sorunların kişiler ve

ekonomi üzerindeki olumsuz etkisini en aza indirmek, kişilerin yeniden üretken ve kendine yetecek şekilde organize olmalarını sağlamaktır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaşanan terör nedeniyle göçe maruz kalanlardan gönüllü olarak geri dönmek isteyenlerin kendi köyleri civarında veya arazisi müsait başka yerlerde iskan edilmeleri, gerekli sosyo-ekonomik alt yapının tesisi, bu yerleşim birimlerinde sürdürülebilir yaşam koşullarının sağlanması, kesintiye uğramış olan kırsal yaşamın yeniden kurulması ve canlı tutulması, kırsal alanda daha dengeli bir yerleşim düzeninin oluşturulması, kamu yatırımlarının ve hizmetlerinin daha rasyonel dağılımının gerçekleştirilmesi amacıyla başlatılan Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Bu kapsamda göçe maruz kalanlara uygulanan politika ve tedbirlerin geliştirilmesi ve seçilen kırsal yerleşim birimlerinde uygulamaya yönelik planların hazırlanmasına yardımcı olmak üzere, söz konusu bölgelerde Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması Projesi başlatılmıştır.

27 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşlanması Hakkındaki Kanunla, köylerini terk etmek zorunda kalanların sıkıntılarının giderilmesine yönelik olarak önemli bir adım atılmış ve bu çerçevede hukuki zemin oluşturulmuştur.

B. TEMEL AMAÇ VE HEDEFLER

Bölgesel gelişme politikalarında temel amaç;

- Yerel dinamiklere dayalı kalkınma anlayışı çerçevesinde ekonomik gelişme ve sosyal refahın ülke genelinde dengeli bir şekilde yayılması,
- Bölgeler arası göç eğilimlerinin bölge içinde tutulması, nüfusun mekanda dengeli dağılımının sağlanması ve kentleşmenin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması,
- Kırsal kesimde refahı artırarak, kır ve kent arasındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasıdır.

Bölgesel gelişme politikalarının uygulanmasında, fırsat eşitliği, iyi yönetim ve katılımcılık, maliyet paylaşımı, şeffaflık ve hesap verebilirlik, etkinlik, verimlilik ve sürdürülebilirlik esas alınacaktır.

C. POLİTİKA ÖNCELİKLERİ VE TEDBİRLER

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama Yılı- Bitiş Yılı	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 1. Ülke genelini kapsayan, mekânsal ve bölgesel gelişme politika çerçevesi oluşturulacak, buna bağlı olarak alt ölçekteki (il ve bölge) mekânsal gelişme stratejileri ve planlarının esasları, standartları ve çerçevesi belirlenecektir.				
Tedbir 1.1. Ulusal ve bölgesel düzeyde mekânsal ve bölgesel gelişme stratejilerinin alt yapısı oluşturulacaktır.	DPT	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Mahalli İdareler, İlgili Bakanlıklar	2006	Bölge planlarının ve stratejilerinin hazırlanmasında yerel aktörlerin aktif katılımı ile stratejik planlama yöntemi benimsenecektir. Bunun için merkezde ve yerelde ilgili kurumlarda gerekli kapasite oluşumu sağlanacaktır.
Tedbir 1.2. Alt ölçekteki (il, kent ve kır) mekânsal gelişme stratejilerinin ve planlarının esasları, standartları ve çerçevesi belirlenecektir.	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı	DPT, İlgili Bakanlıklar, Mahalli İdareler	2006 - 2007	İmar ve yapılaşmanın niteliğini artırmak için mekânsal gelişme stratejileri ve fiziki planlama konusunda başta ilgili mahalli idareler olmak üzere kuruluşlara yol gösterici ve kapasite geliştirici çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda merkezde konu ile ilgili kuruluşların, standartları belirlemesi, bu kuruluşlara rehberlik etmesi, gerekli hukuki, kurumsal ve teknik alt yapının temellerini atması sağlanacaktır.
Öncelik 2. Kalkınma ajansları başta olmak üzere yerel düzeyde kurumsal yapılar oluşturulacak, mevcut yapıların kapasitesi geliştirilecek, merkezi ve yerel kurumlar arasındaki işbölümü etkinleştirilecektir.				
Tedbir 2.1. Seçilecek pilot Düzey 2 bölgelerinde kalkınma ajansları kurulacaktır.	DPT	İlgili Bakanlıklar, Mahalli İdareler, Meslek Odaları	2006	Kalkınma ajansları ile ilgili Kanunun çıkarılmasını müteakip, yerelde kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğinin artırılması ve içsel potansiyelin harekete geçirilmesi suretiyle bölgeler arası gelişmişlik farkının azaltılması ve AB fonlarının etkin kullanımının sağlanması amaçlanmaktadır.

Tedbir 2.2. Merkezde ve bölgelerde programlama ve proje yönetimi için kurumsal kapasite geliştirme çalışmaları yapılacaktır.	DPT	İlgili Bakanlıklar, Mahalli İdareler	2006	Yerelde proje üretim kapasitesinin artırılması ve bu projelerin etkin bir biçimde uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinin yapılabilmesi için öncelikle pilot kalkınma ajanslarından başlamak üzere, merkezde ve bölgede programlama ve proje yönetimi konusunda eğitimlerin verilmesi büyük önem arz etmektedir.
Öncelik 3. Bölgesel plan ve programlar uygulanabilir nitelikte hazırlanacak, mevcut entegre bölgesel gelişme planları uygulanabilir programlara dönüştürülecek, bunlarla tutarlı bir kaynak tahsisi sağlanacak, izleme ve değerlendirme mekanizmaları oluşturulacaktır.				
Tedbir 3.1. Bölgesel stratejilerin hazırlanması ve uygulanmasına yönelik merkezde ve bölgelerde kapasite oluşturulacaktır.	DPT	Merkezi Finans ve İhale Birimi	2006	İhtiyaç duyulan hizmet alımları ile katılımcı bölgesel kalkınma stratejilerine, operasyonel planların hazırlanmasına, alt yapı yatırımlarına ilişkin proje fikirlerinin önceliklendirilmesine, AB bölgesel programlarına ilişkin merkezi ve bölgesel yönetim izleme ve değerlendirme kapasitelerinin geliştirilmesine, kalkınma ajanslarının kurulmasına ve işlevsellik kazanmasına destek verilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 3.2. Eşleştirme projesi kapsamında yatay ve dikey koordinasyon için mekanizmalar oluşturulacaktır.	DPT	İlgili Bakanlıklar, Mahalli İdareler	2006	Bölgesel politikaların ve DPT Müsteşarlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü'nün faaliyetleriyle ilgili sektörel politikaların tanımlanması ve uygulanmasına yönelik olarak DPT ile ilgili Bakanlıklar arasındaki koordinasyon mekanizmaları iyileştirilecektir.
Öncelik 4. Uygun bölgelerde işgücü piyasası analizleri yapılarak, insan kaynakları ihtiyacı ve KOBİ politikalarıyla tutarlı biçimde, işgücü niteliğini, girişimciliği geliştirici ve kümelenmeyi destekleyici uygulamalar kapsamında istihdam edilebilirlik artırılacaktır.				
Tedbir 4.1. Gelişme potansiyeli ve rekabet gücü yüksek olan cazibe merkezi niteliğinde uygun bölgeler seçilecektir.	DPT	KOSGEB, TOBB	2006	Bölgesel gelişmenin hızlandırılmasında mevcut ve potansiyel insan kaynaklarının önemi dikkate alınarak bunların geliştirilmesine yönelik entegre projelerin uygulanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu projelere gelişme potansiyeli yüksek olan bölgelerden başlanarak bölgesel gelişmenin hızlandırılması ve bölgeler arası farkların azaltılması amaçlanmaktadır.

Tedbir 4.2. Cazibe merkezi olarak seçilen bölgelerde yerel ekonomilerin işgücü ihtiyaçlarını tespiti yönelik işgücü analizleri yapılacaktır.	TOBB	Türkiye Kalkınma Bankası, İŞKUR, DİE, KOSGEB	2006	Söz konusu bölgelerde öncü sektörlerin ve bunların işgücü ihtiyaçlarının ve niteliklerinin tespiti yapılacaktır.
Tedbir 4.3. Yapılan işgücü analizleri sonucunda ortaya çıkan insan gücü talebine yönelik işgücü ve girişimcilik eğitimleri verilecektir.	İŞKUR	MEB, KOSGEB, TOBB	2006 - 2007	Belirlenen ihtiyaca uygun eğitim verilerle istihdam artışı ve ekonomik gelişme sağlanacaktır. Yereldeki mevcut ve potansiyel girişimciler tespit edilmesi ve bunların, yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman ve örgütlenme gibi konularda yetiştirilmesi hedeflenmektedir.
Öncelik 5. Koruma-kullanma dengesi gözetilerek, yerel nitelikteki tarihi, kültürel ve doğal varlıklar bölgesel programlar kapsamında önceliklendirilerek faydaya dönüştürülecektir.				
Tedbir 5.1. İllerde doğal, tarihi ve kültürel değerler envanteri hazırlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı,	Çevre ve Orman Bakanlığı, İl Özel İdareleri, Belediyeler, İlgili STK'lar	2006	Söz konusu envanter analiz edilecek ve sunduğu fırsatlar ölçülerek öncelik sıralaması yapılacaktır. Doğal, tarihi ve kültürel zenginliklerin korunması, geliştirilmesi ve bu değerlerden ekonomik fayda yaratılması amaçlanmaktadır.
Tedbir 5.2. Yereldeki tarihi, kültürel ve doğal zenginliklerin tanıtımını sağlayan yerel sivil toplum kuruluşları ve mahalli idareler desteklenecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Çevre ve Orman Bakanlığı, İlgili STK'lar	2006	Tanıtımın ve işletmeciliğin uluslararası standartlarda yapılmasını sağlayacak gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır. Ayrıca, yereldeki paydaşlara gerekli teknik destek sağlanacaktır.
Öncelik 6. Bölgesel merkez niteliği taşıyan kentler tespit edilecek, bölgeler arası göç eğilimleri analiz edilerek, göç eğilimlerini bu merkezlere yönlendirici stratejiler ve politikalar geliştirilecektir.	DPT	İlgili Bakanlıklar, Mahalli İdareler, Üniversiteler, İller Bankası	2006	Göç eğilimleri bütün nitelikleriyle incelenerek bölgesel çekim merkezlerindeki gelişme potansiyeli ile ilişkilendirilecektir. Bu kapsamdaki öngörülerle tutarlı olarak, öncelikli bölgesel çekim merkezlerinin mevcut ve planlanan alt yapı projelerine ağırlık verilerek insan kaynakları geliştirilecektir.

Öncelik 7. Yoğun göç baskısı altında olan kentlerin göçten kaynaklanan temel sorunları tespit edilerek en çok etkilenen alanlarda fiziki ve sosyal alt yapı iyileştirilecektir.	DPT	İçişleri Bakanlığı, İlgili Bakanlıklar, İller Bankası, İl Özel İdareleri, Belediyeler	2006	Yoğun göç alan ve en çok soruna maruz kalan kentler tespit edilerek gerekli fiziki ve sosyal altyapı ihtiyaçlarının giderilmesine öncelik verilecektir.
Öncelik 8. Yerel ve merkezi kuruluşlar arasında fiziki planlamayla ilgili görev ve yetkiler belirgin bir şekilde tanımlanacak ve etkin bir denetim mekanizması kurulacaktır..	Başbakanlık	DPT, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, İlgili Bakanlıklar	2006	İmar mevzuatı ve planlama hiyerarşisi ile ilgili mevzuatta yetki, sorumluluk ve denetim kargaşası giderilerek plan hiyerarşisinin etkin bir şekilde kurulması, böylece başta kentsel alt yapı olmak üzere yatırımların daha hızlı ve verimli şekilde yapılması amaçlanmaktadır.
Öncelik 9. Kırsal kalkınma ile ilgili olarak ulusal düzeyde tutarlı politika çerçevesi oluşturulacak, bu politikanın hayata geçirilmesi için yerel ve merkezi kurumsal yapılar güçlendirilecek ve aralarında etkin bir işbölümü sağlanacaktır.				
Tedbir 9.1. Kırsal Kalkınma Planı hazırlanacaktır.	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	DPT, İlgili kamu kuruluşları, İlgili STK'lar	2006	Plan, Kırsal Kalkınma Stratejisi çerçevesinde iç ve dış kaynaklarla finanse edilecek tedbir ve faaliyetlere ilişkin olarak hazırlanacaktır. Ayrıca, AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı kapsamında sağlanacak kırsal kalkınma fonlarının kullanımına ilişkin esaslar düzenlenecektir.
Tedbir 9.2. Kırsal Kalkınma Planının uygulanmasına yönelik gerekli idari yapılar oluşturulacaktır.	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı, ABGS, İlgili kurum ve kuruluşlar	2006 - 2007	Merkezi ve yerel düzeyde, planın hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi konusunda gerekli idari çerçeve oluşturulacaktır. Merkezi düzeyde, Kırsal Kalkınma Uygulama ve Ödeme Kuruluşu ile koordinasyonu ve katılımı sağlanacak bakanlıklar arası bir komitenin oluşturulmasına öncelik verilecektir. Ulusal Fon bünyesinde AB fonlarının yönetilmesine ilişkin kapasite geliştirilecektir.
Tedbir 9.3. İstanbul ve Kocaeli Büyükşehir Belediyeleri ile diğer illerde il özel idarelerinin, kırsal alana fiziki ve sosyal alt yapı ve hizmet sunumu kapasiteleri geliştirilecektir.	İçişleri Bakanlığı	DPT, İlgili Bakanlık ve kurumlar	2006 - 2007	Yerelde gerçekleştirilen uygulamaların ulusal politikalara stratejik bir perspektifle uyumunu sağlamak ve uygulayıcı kuruluşların faaliyetlerine esas oluşturmak üzere gerekli alt yapı oluşturulacaktır.

Öncelik 10. Kırsal alanda işbirliğini geliştirecek, yerel kapasiteyi güçlendirecek ve yerel-kırsal kalkınma girişimlerini destekleyecek, tarım dışı alternatif gelir getirici faaliyetleri çeşitlendirecek ve geliştirecek özel projeler tasarlanacak ve uygulamaya konulacaktır.	Tarım ve Köyşleri Bakanlığı	DPT, Çevre ve Orman Bakanlığı, İl Özel İdareleri İlgili kuruluşlar, İlgili STK'lar	2006	Kırsal kalkınma programlarına yönelik potansiyel alanlar tespit edilecektir. Ulusal plan ve programlar, bölgesel gelişme politikaları ve diğer ilgili sektörel stratejiler ışığında, yöre halkının katkısını temel alan katılımcı, örnek kırsal kalkınma programları hazırlanacak ve uygulamaya konulacaktır. AB Bölgesel Kalkınma Programları ve ARIP kapsamında uygulanan projeler ile elde edilen yerel kapasitenin geliştirilmesi sağlanacaktır.
Öncelik 11. Kırsal kesimde kamu yatırımları ve hizmetlerinin sunumunda, konumları itibarıyla çevresindeki yerleşim birimlerine hizmet verme ve gelişme potansiyeli olan merkezi yerleşmelere öncelik verilerek, bu yerleşmelerin alt yapıları iyileştirilecektir.				
Tebdir 11.1. Kırsal alandaki merkezi yerleşmeler ülke düzeyinde tespit edilecektir.	DPT	İçişleri Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Valilikler ve İlgili Diğer Bakanlık ve Kurumlar	2006	Söz konusu merkezlerin, yerleşim yerlerinin kademelenmesi çalışması ve yakın yerleşim birimlerine hizmet verme kapasitesi göz önüne alınarak belirlenmesi gerekmektedir.
Tebdir 11.2. Kırsal alanda yerleşim planlaması sürecinin esas ve kriterleri belirlenecektir.	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı	DPT, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, İl Özel İdareleri	2006	Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca hazırlıkları sürdürülen İmar Kanunu Taslağı kapsamında kırsal yerleşim planları ile ilgili düzenlemelerin gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.
Öncelik 12. Dağınık yerleşim birimlerine kamu hizmeti götürülmesinde maliyet etkinliği ve erişimi sağlayacak alternatif modeller geliştirilecektir.				
Tebdir 12.1. Halen uygulanmakta olan Merkez Köy politikaları değerlendirilerek çıkan sonuçlar ışığında yeni modeller oluşturulacak ve iyi uygulama örnekleri yaygınlaştırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı	DPT, Tarım ve Köyşleri, Çevre ve Orman, Bayındırlık ve İskân Bakanlıkları	2006-2007	Kamu yatırım ve hizmetlerinde maliyet etkinliği sağlamaya yönelik olarak daha önce uygulanan ya da planlanan modeller değerlendirilerek alternatif politikalar oluşturulacaktır.

Tedbir 12.2. Köy bağlısı yerleşim yeri sayısı artışının disiplin altına alınmasına yönelik teknik ve yasal düzenlemeler tamamlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Valilikler, Kaymakamlıklar, İl Özel İdareleri	2006	Mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü teklifi ile ilgili kurum ve kuruluş temsilcileriyle oluşturulan kırsal ünite planlaması komisyon çalışması sonucu, İçişleri Bakanlığı tarafından 81 İl Valiliğine ve merkez teşkilatına gönderilmiştir. Yeni oluşturulacak köy bağlısı yerleşim birimlerinin tesciline ilişkin söz konusu komisyon kararlarının uygulanması izlenmesi ve sonuçları değerlendirmeye alınmalıdır.
Öncelik 13. Doğal afet, kamulaştırma ve terör gibi zorunlu nedenlerle yaşadıkları yerlerden ayrılan vatandaşlara, kendi istekleri doğrultusunda, eski ve yeni yerleşim yerlerinde sürdürülebilir yaşam koşullarının oluşturulması için gerekli tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 13.1. Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi ile gönüllü olarak köyelerine dönmek isteyen ailelerin planlı bir şekilde geri dönüşleri sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	2006-2008	Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi, yerleşim, kırsal kalkınma, alt yapı temini, sosyal donatı ve arazi kullanım planlaması konularındaki çalışmalarla birlikte, sürdürülebilir kalkınma ve katılımcı planlama ilkelerine paralel olarak bir süredir boş kalmış köylerde yaşamın yeniden başlatılması ve kalıcı hale getirilmesi için tarım, hayvancılık ve el sanatları gibi faaliyetlerin ıslahına yönelik gerekli tüm çalışmaları içermektedir. İçişleri Bakanlığı yatırım programında projenin yürütüldüğü iller 2000 yılında Bingöl, Hakkâri, Tunceli, Bitlis, Van, Muş, 2003 yılında Elazığ, 2004 yılında Ağrı ve Adıyaman olmuştur. 2006 yılında, GAP Bölge Kalkınma İdaresi yatırım programına dahil olan Diyarbakır, Şırnak, Siirt, Mardin illeri de proje kapsamına alınacaktır.
Tedbir 13.2. Doğal afet, kamulaştırma gibi zorunlu nedenlerle yaşadıkları yerlerden ayrılan vatandaşların iskânının yeniden sağlanmasına ve göçebelerin iskanına yönelik mevcut projelere devam edilecektir.	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı, İl Özel İdareleri, TOKİ	2006-2008	Kırsal alanda dağınık yerleşimin düzenlenmesini, göçebelerin ve yerleri kamulaştırılanların yerleştirilmesini sağlamada 2510 sayılı İskân Kanunu esas alınmaktadır.

V. KAMUDA İYİ YÖNETİŞİM

A. MEVCUT DURUM

Kamu yönetiminde yurttaş odaklı, etkili, kaliteli ve hızlı hizmet sunumunda aksamalar yaşanmaktadır. Aksaklıklar esneklik, saydamlık, katılımçılık, hesap verme sorumluluğu, öngörülebilirlik gibi çağdaş kavramları içselleştirememiş bir kamu yönetimi anlayışından ve çağdaş kavramları hayata geçirecek yöntem ve araçların kamu yönetimi sistemine uyarlanamamasından kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede, bir yandan merkezi ve yerel yönetimler arasındaki görev, yetki ve kaynak bölüşümünde yaşanan belirsizlikler, kamu istihdam rejiminin rasyonel olmayışı, kamu kurumlarının görev tanımlarının eskimesi gibi yatay sorunlar yaşanmakta, diğer yandan adalet, iç güvenlik, afet yönetimi gibi somut hizmet alanlarında yetersizlikler görülmektedir. Öte yandan, uygulamaları etkinleştirme konusunda bilişim teknolojilerinin kamu yönetiminin amaçlarına ulaşmayı kolaylaştıracak bir araç olarak kullanılması da önem arz etmektedir.

Adalet Hizmetleri

Yargıya ayrılan kamusal kaynakların yetersizliği, yargılama sürecinin yavaş işlemesi, adil ve hakkaniyete uygun yargılamanın tam olarak yaşama geçirilememesi, hukuk kurallarının oluşturulmasında çağdaş gelişmelerin yeterince takip edilememesi, hukuk eğitiminde istenilen standarda ulaşamaması, iyi yetişmiş insan gücünün yargı hizmetine daha fazla katılmasını ve muhafaza edilmesini sağlayıcı düzenlemelerin yetersiz kalması ve teknik alt yapı eksikliklerinin giderilememiş olması, yargının etkili bir şekilde işlenmesini büyük ölçüde aksatmaktadır.

Sosyal ve ekonomik yapıdaki hızlı değişim, nüfus artışı gibi nedenler uyuşmazlıkların artmasına neden olmakta; yargı sistemindeki eksiklikler ve aksaklıklar nedeniyle davaların zamanında çözüme kavuşturulamaması, yargıda iş yükünün sürekli artmasına yol açmaktadır.

1996 yılından itibaren Adalet Bakanlığının genel bütçe içindeki payı ortalama yüzde 0,85 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam 2005 yılı için yüzde 1 olarak öngörülmüştür. Bu olumlu gelişmelere rağmen adalet hizmetleri için yapılan kamu harcamaları yetersiz kalmaktadır.

Türkiye’de 20 Ekim 2005 tarihi itibarıyla hakim ve cumhuriyet savcısı sayısı 8.885, diğer yargı personeli sayısı ise 23.929’dur. Bu sayı AB üyesi ülkelerdeki ortalamanın altında kalmaktadır. Bölge adliye mahkemelerinin (istinaf) kurulacak olması ve yeni Türk Ceza Kanununun 1 Haziran 2005 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesi sebebiyle hakim, cumhuriyet savcısı ve diğer adalet personeli ihtiyacının daha da artacağı açıktır.

Ceza infaz kurumları ile tutukevlerinin sayısında ve kapasitesinde yetersizlikler bulunmaktadır. Ceza infaz kurumları ve tutukevleri toplamı 446 olup, toplam kapasite 69.654 kişidir. Eylül 2004 tarihinde ceza ve tutukevlerinde 72.262 hükümlü ve tutuklu bulunurken, Eylül 2005 tarihinde bu sayı 54.842’ye düşmüştür. Ceza infaz kurumlarının hükümlü ve tutuklu sayısının azalmasının sebebi, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun lehe olan hükümlerinin geçmişe yürütülerek hükümlü ve tutukluların bir kısmının tahliye edilmiş olmasıdır.

TABLO: IV. 14 - 2002 Yılında 100.000 Kişiyeye Düşen Hakim ve Diğer Yargı Personeli Sayısı

Ülkeler	Hakim Sayısı	Diğer Yargı Personeli Sayısı
Almanya	25,3	72,7
Fransa	10,4	26,7
Hollanda	11,3	31,4
Türkiye	7,5	30,6

Kaynak: Avrupa Etkin Yargı Komisyonu (CEPEJ) 2002 Avrupa Yargı Sistemleri

Elektronik Devlet

e-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında benimsenen e-devlet yaklaşımı; kullanıcıların elektronik ortamda sunulacak kamu hizmetlerine farklı platformlardan, güvenilir şekilde ve tek noktadan erişebilecekleri, vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçlarına odaklanmış, birlikte işler ve bütünlük hizmetlerin sunulacağı, katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir bir devlet yapısının oluşturulmasıdır.

Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS), Kimlik Paylaşım Sistemi, Vergi Daireleri Otomasyonu (VEDOP I-II), Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP), Gümrük İdaresinin Modernizasyonu (GİMOP), Polis Bilgisayar Ağı (POLNET), Saymanlık Otomasyon Sistemi (Say2000i), SSK e-Bildirge ve Başbakanlık Mevzuat Bilgi Sistemi yaygın olarak hizmet veren başlıca e-devlet uygulamalarıdır.

Türkiye’de elektronik kamu hizmetleri sunumu Avrupa Birliği ile karşılaştırıldığında; AB tarafından vatandaşlara yönelik olarak belirlenmiş 12 temel kamu hizmetinden 5’inin (vergi, sosyal sigorta primleri, pasaport, polise ihbar ve kütüphane hizmetleri), iş alemine yönelik 8 temel kamu hizmetinden ise 4’ünün (sigorta primleri, kurumlar vergisi, KDV ve gümrük) karşılandığı görülmektedir. AB üyesi 25 ülkede internet üzerinden e-devlet hizmetlerine erişim sağlayanların toplam nüfusa oranı yüzde 22,1 seviyesinde iken, Türkiye’de bu oran DİE’nin 2004 yılında yaptığı araştırmaya göre yüzde 6’dır.

e-Devlet uygulamalarının giderek yaygınlaşmasıyla birlikte, münferit kurumsal yaklaşımlar yerine, e-devlet hizmetlerinin bütünlük bir yapıda sunulacaktır. Böylece, kamunun elektronik ortamda hizmet sunumunda mükerrerliklerin ve kaynak israfının önlenmesi, kurum içi ve kurumlar arasında bilgi ve belge paylaşımında birlikte çalışmaktan kaynaklanan sorunların giderilmesi ve gereksiz bürokratik işlemlerin azaltılması sağlanacaktır.

Yerel Yönetimler

Hızlı nüfus artışı ve kırsal alandan kentlere olan yoğun göç sonucu artan kentsel hizmet talebinin karşılanması ve çevre sorunlarının giderilmesi ihtiyacı önem kazanmıştır. Ayrıca, teknolojik gelişmeye paralel olarak artan ve çeşitlenen altyapı ihtiyacı, tüketici

tercih ve beklentilerindeki değişim, doğal ve kültürel mirasın korunmasında artan hassasiyetler gibi nedenler sonucu bu hizmeti karşılamakla yükümlü yerel yönetimler bu taleplerin karşılanmasında insan kaynakları, finansman ve yönetimin sorunlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. teknolojiye bağlı olarak altyapı yatırımlarının maliyetinin yüksekliği, tüketici tercih ve beklentilerindeki değişim, doğal ve kültürel mirasın korunmasında artan hassasiyet gibi nedenlerle özellikle belediyeler bu taleplerin karşılanmasında insan kaynakları, finansman, organizasyon ve yönetim sorunlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu temel sorunların çözümü amacıyla Kamu Yönetimi Reformu ile Yerel Yönetim Reformu çalışmaları başlatılmış, bu kapsamda bazı temel yasalar kabul edilmiştir.

Yerel yönetimlerin yeni yasal düzenlemelerle artan görev ve sorumluluklarını etkili olarak yerine getirecek bir mali yapının oluşturulmasına yönelik çalışmalar henüz tamamlanamamıştır. Kaynak teminindeki darboğaz belediyeleri teknoloji transferi ve büyük finansman gerektiren yatırım projelerinin yanı sıra diğer projelerinde de borçlanmaya veya dış kredi kullanmaya yönelmektedir.

Merkezi idare ile mahalli idareler arasında görev, yetki, kaynak paylaşımı ve hizmet ilişkilerinin esaslarına yönelik yasal düzenlemeler çerçevesinde ülke genelinde belirli hizmet düzeyine ulaşmak için merkezi idarece gerekli standartların belirlenmesi ve bu standartlara uyumun denetlenmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Güvenlik Hizmetleri

Suç örgütlerinin bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanarak uluslararası ve organize şekilde faaliyette bulunmaları, asayişle ilgili suçlardaki artış ve çeşitlilik, şiddet ve terör olaylarındaki tırmanış eğilimi güvenlik konusunun dünya genelinde tüm ülkelerin öncelikli sorunu haline gelmesine neden olmuştur.

Suç ve suçlularla mücadelede, yerel düzeyde yürütülen faaliyetlerin yetersiz kalması nedeniyle, uluslararası alanda işbirliğinin tesisi için kapsamlı politikalar oluşturma ve uygulamaya koyma gayretleri hız kazanmıştır.

Günümüzün çağdaş ve demokratik toplumlarında, suç ve suçlularla mücadele eden kolluk kuvvetlerinden beklenen güvenlik hizmeti, özgürlük ve güvenlik ikilemi arasındaki hassas dengenin gözetildiği, birey memnuniyeti odaklı ve toplum destekli bir yaklaşım olarak algılanmaktadır.

Bireyin, kurumların ve mülkiyetin güvenliğine yönelik birey odaklı asayiş hizmetlerinin sunumu yanında iç güvenlik yaklaşımının, ekonomik güvenlik ve mali suçlar, uluslararası göç ve iltica hareketleri, insan ticareti, uyuşturucu kullanımı ve kaçakçılığı, sınırların idaresi, organize suçlar ve terörizmle mücadele eksenlerinde yoğunlaşmasına ağırlık verilecektir.

Afet Yönetimi

Topraklarımızın yüzde 95'i deprem bölgeleri içerisinde yer almakta ve nüfusumuzun yüzde 92'si bu bölgelerde yaşamaktadır. Verdikleri zarara göre, doğa olaylarının yüzde 64'ü deprem, yüzde 16'sı heyelan, yüzde 15'i su baskını, yüzde 4'ü yangın, yüzde 1'i ise meteorolojik kökenli diğer afetlerdir.

Afet yönetimi temelinde, zarar azaltma, hazırlıklı olma, olaya müdahale ile afet sonrası iyileştirme ve yeniden inşa konularını kapsamaktadır. Bu alanda afet sonrası müdahale yerine risk yönetimine ağırlık verilmesi gerekmektedir. Afet yönetiminin acil durum ve risk yönetimi alanlarını kapsayan çok sayıda kurumsal, yönetsel, yasal ve uygulama sorunları bulunmaktadır.

Afet sonrası rehabilitasyon uygulamalarında kamu sorumluluğunu sadece bozulan sosyal ve teknik altyapı olarak tanımlayacak düzenlemelere, konut ve işyeri zararlarının karşılanmasının sigorta sistemi içinde ele alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda, sigortanın, ülkenin tümü ile bütün afet türlerini ve yapıları kapsayacak şekilde geliştirilmesi gereği bulunmaktadır.

Tapu ve Kadastro Hizmetleri

2005 yılı sonu itibarıyla birim bazında Türkiye kadastro yüzde 77 oranında tamamlanmıştır. Bununla birlikte, önceden yapılan kadastro paftalarından önemli bir bölümünün güncelliğini yitirmiş olması, kadastro çalışmalarında önemli bir yeri olan bilirkişi heyetinin zamanında oluşturulamaması ve yeterli gündelik ödenememesi nedeniyle özellik arz eden bazı bölgelerde çalışacak eleman temininde karşılaşılan güçlükler ve teknolojik imkanlardan yeterince yararlanamama gibi faktörler kadastro çalışmalarını olumsuz yönde etkilemektedir.

2005 yılı itibarıyla ülke düzeyinde 500 bin km² alanın yüzde 99'unun 1/5000 ölçekli harita yapımı tamamlanmıştır. Mevcut ve yeni oluşan meskun alan alt yapı ihtiyacına yönelik yeni ve revize harita talepleri ise sayısal harita yapımı yöntemiyle yıllık yatırım programı ödenek tahsisleri ile karşılanmaya çalışılmaktadır.

Harita, tapu ve kadastro hizmetlerinde otomasyona geçme çalışmaları, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğüne başlatılmış olan TAKBİS (Tapu Kadastro Bilgi Sistemi) projesi kapsamında sürdürülmektedir.

B. TEMEL AMAÇ VE HEDEFLER

Ülkenin ekonomik ve sosyal gelişme sürecinin etkin yönetimini sağlamak üzere; kamu yönetiminin yurttaş odaklı, kaliteli, etkili ve hızlı hizmet sunabilen; esneklik, saydamlık, katılımcılık, hesap verme sorumluluğu, öngörülebilirlik gibi çağdaş kavramları benimsemiş bir anlayışa, yapıya ve işleyişe kavuşturulması temel amaçtır.

Bu çerçevede, işlevi kalmamış birimlerin kaldırılması ve zorunlu olmadıkça yeni birimlerin oluşturulmaması, hizmet gereklerine uygun sayı ve nitelikte personel istihdamı, merkezi ve yerel yönetimler arasında dengeli bir görev ve yetki bölüşümünün yapılması, yurttaş odaklı bir hizmet anlayışının benimsenmesi ve bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanılması esas olacaktır.

C. POLİTİKA ÖNCELİKLERİ VE TEDBİRLER

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama Yılı- Bitiş Yılı	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 1. Kamu yönetiminde saydamlık artırılacak, yolsuzlukla etkili mücadele sağlanacaktır.				
Tedbir 1.1. Yolsuzluklarla mücadeleye ilişkin mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Adalet Bakanlığı		2006	Yolsuzlukla etkili mücadele sağlanması, yolsuzluğun önlenmesine ilişkin usul ve esasların belirlenerek, yolsuzluk yapanlara ilişkin cezaların caydırıcılığının artırılmasına yönelik mevzuat hazırlık çalışmaları sonuçlandırılacaktır.
Tedbir 1.2. Genel İdari Usul Kanunu Tasarısı üzerindeki çalışmalar sonuçlandırılacaktır.	Adalet Bakanlığı		2006	Vatandaşların idare karşısında hak arama usul ve esasları, idarenin tazmin sorumluluğu, idari işlemlerde görev, yetki ve zamanasımı gibi konular düzenlenecektir. Böylece kamu yönetiminde saydamlık ve hesap verebilirlik artırılacaktır.
Öncelik 2. Kamu mali reformu çerçevesinde yürütülen kuruluş düzeyinde stratejik planlama ve performans dayalı bütçeleme çalışmaları yaygınlaştırılacaktır.				
Tedbir 2.1. Stratejik planlama için ikincil düzenlemeler yayımlanacaktır.	DPT	Sayıştay Maliye Bakanlığı İçişleri Bakanlığı	2006	5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun 9. maddesine istinaden kamu idarelerinde stratejik planlamaya ilişkin usul ve esaslar düzenlenecektir.
Tedbir 2.2. Stratejik planlama çalışmaları bir program dahilinde sorumlu tüm kamu idarelerine yaygınlaştırılacaktır.	DPT	Maliye Bakanlığı	2006-2008	Stratejik planlamanın tüm kamu idarelerinde uygulanabilmesine yönelik bir geçiş programı oluşturulacaktır. Geçiş programı belirli ölçütler dahilinde yıllar bazında hangi idarelerin hangi yılda ilk stratejik planlarını hazırlamış olmaları gerektiğini ortaya koyacaktır. Bu kapsamda seçilmiş bazı idareler 2006 yılında 2007-2011 dönemini kapsayacak ilk stratejik planlarını hazırlayacaklardır. Halen sekiz kuruluşta yürütülen pilot çalışmalar tamamlanacaktır.

Tedbir 2.3. Kamu idarelerinde stratejik planlamaya ilişkin beşeri ve kurumsal kapasite geliştirilecektir.	DPT	Maliye Bakanlığı İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Üniversiteler Sivil Toplum Kuruluşları	2006-2008	Kamu mali yönetiminde yenilikçi bir araç olarak benimsenen stratejik planlamanın etkili biçimde uygulanabilmesi amacıyla, teorik ve pratik bilgi birikimi artırılacaktır. Bu amaçla, kamu idareleri, üniversite ve sivil toplum kuruluşları işbirlikleri özendirilecek; eğitim, araştırma ve yayım faaliyetleri gerçekleştirilecektir.
Öncelik 3. Kamu personel rejimi yeniden yapılandırılacak, kamu çalışanlarının kapasitelerini artırmaya yönelik programlar geliştirilecektir.				
Tedbir 3.1. Kamu personel rejimi reformuna ilişkin kanun tasarısı üzerindeki çalışmalar sonuçlandırılacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı	Maliye Bakanlığı, TODAİE	2006	Kamu personel rejiminde görülen aksaklık ve eksikliklerin giderilmesi, kamu hizmetlerinin etkili ve verimli bir şekilde yerine getirilmesi amacıyla, kamu personel rejimini köklü biçimde yeniden düzenlemeyi öngören Tasarı Taslağı çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 3.2. Kadro rejiminin yeniden yapılandırılan kamu personel rejimine uyumlaştırılması sağlanacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı	Maliye Bakanlığı	2006-2008	Kamu personel rejiminin yeniden yapılandırılmasını takiben yeni tesis edilen statüye, kadro rejimi mevzuatı ile kadro ve pozisyonların uyumlaştırılması çalışmaları yürütülecektir.
Tedbir 3.3. Yerel yönetimler dışında pilot olarak seçilen kamu kurum ve kuruluşlarının norm kadro çalışmalarının tamamlanması ve uygulamaların takibi temin edilecektir.	Devlet Personel Başkanlığı	Maliye Bakanlığı	2006-2008	2000/1658 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Yapılacak Norm Kadro Çalışmalarında Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin BKK ve değişiklikleri ile 2001/39 sayılı Başbakanlık Genelgesi çerçevesinde yerel yönetimler dışında pilot olarak seçilen kamu kurum ve kuruluşlarının norm kadro çalışmaları değerlendirilecektir.
Tedbir 3.4. Kurumlar arası hizmet içi eğitim yoluyla kamu personelinin etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı	Kamu kurum ve kuruluşları	2006-2008	Kamu personelinin niteliğinin yükseltilecek kamu hizmetlerinin daha etkili ve verimli yürütülmesi sağlanacaktır.

Öncelik 4. e-Dönüşüm Türkiye Projesi çerçevesinde etkin ve güvenilir bir e-Devlet yapısı oluşturulacak; e-Devlet hizmetlerinin kullanımı yaygınlaştırılacak, kamu bilgi ve iletişim teknolojileri yatırımlarının hazırlık ve koordinasyon süreçleri etkinleştirilecektir.				
Tedbir 4.1. e-Devlet Ana Kapısı hayata geçirilecek ve geliştirilecektir.	DPT, Türk Telekom A.Ş.	Kamu kurum ve kuruluşları	2006-2007	Vatandaşların farklı platformlardan ve tek noktadan kamu hizmetlerine ulaşabilecekleri, ortak çözümler sunan bir e-Devlet Ana Kapısı oluşturulacaktır.
Tedbir 4.2. Kamu kurumlarının elektronik ortamlarda birlikte çalışabilirliğine ilişkin esas ve usuller belirlenecektir.	DPT	Kamu kurum ve kuruluşları	2006	Kamu kurum ve kuruluşlarının elektronik ortamda birlikte çalışabilirliğini sağlayacak ortak standartlar belirlenerek uygulamaya konulacaktır. 2005/20 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile yürürlüğe giren Rehberin ilk sürümü, değişen koşullara göre güncellenecektir.
Tedbir 4.3. Kamu görevlilerine yeni kamu yönetimi anlayışı ve e-Devlet konusunda eğitim verilecektir.	Başbakanlık	DPT, Devlet Personel Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Üniversiteler, Kamu kurum ve kuruluşları	2006-2008	Kamu görevlilerinin yeni kamu yönetimi anlayışı ve e-Devlet hakkında bilgilendirilmeleri amacıyla bir eğitim programı başlatılacak ve sürekliliği sağlanacaktır.
Tedbir 4.4. Güvenli Kamu Net yapısı oluşturulacaktır.	Türk Telekom A.Ş.	DPT, Kamu kurum ve kuruluşları	2006-2008	e-Devlet uygulamalarının yaygınlaşması sonucunda artış eğilimi gösteren kurumsal genişbantlı şebekelerin (WAN) kurulması talepleri, tek kamusal ağ oluşturularak konsolide edilecektir.
Tedbir 4.5. Bilgi ve iletişim teknolojileri sahipliği yaygınlaştırılacaktır.	DPT	Maliye Bakanlığı, Kamu kurum ve kuruluşları	2006-2008	Çeşitli meslek grupları ve çalışanların uygun koşullarda bilgisayar sahibi olmalarına yönelik tedbirler alınarak, toplumun bilgi ve iletişim teknolojilerinin imkanlarından yararlanması sağlanacaktır.

Tedbir 4.6.Bilgi Toplumu Stratejisi ve ekli Eylem Planı uygulamaya konulacaktır.	DPT	Kamu kurum ve kuruluşları	2006-2008	Bilgi toplumuna dönüşümü kapsamlı olarak ele alan Bilgi Toplumu Stratejisi 2006 yılı başında hazır olacaktır. Stratejinin eki olarak hazırlanacak Eylem Planında 2006-2010 yılları arasında uygulanacak tedbirler ve e-Dönüşüm Projeleri takvimlendirilmiş olarak yer alacaktır. Söz konusu dönemde Yatırım Programında Strateji kapsamındaki projelere öncelik verilecektir.
Öncelik 5. Kamu kurum ve kuruluşlarında iş ve işlemler süreç analizlerine tabi tutulacak, gereksiz kırtasiye işlemleri ve bürokratik formaliteler kaldırılarak iş akışı hızlandırılacaktır.	Başbakanlık	Tüm kamu kurum ve kuruluşları	2006-2008	Kamu kurum ve kuruluşlarının, yaptıkları iş ve işlemleri süreç analizine tabi tutarak, gereksiz işlem ve/veya aşamaları kaldırarak iş akışını ve hizmet üretimini hızlandırmaları beklenmektedir.
Öncelik 6. Mevzuat kalitesini artırmak amacıyla düzenleyici etki analizi gibi araç ve yöntemlerin kullanılması sağlanacaktır.	Başbakanlık	DPT, Maliye Bakanlığı	2006-2007	Düzenleyici etki analizinin amacı, kapsamı, usul ve esaslarını belirleyen bir mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.
Öncelik 7. Adalet hizmetlerinin daha adil ve hızlı sunulabilmesi için ayrılan kaynaklar artırılacak; hakim, savcı ve adalet hizmetlerinde görevli diğer personel açığı azaltılacak; hakim ve savcılar AB hukuku alanında eğitilmeleri sağlanacaktır.	Adalet Bakanlığı	Maliye Bakanlığı	2006-2008	Mahkemelerin sürekli artan iş yükü nedeniyle mevcut hakim, savcı ve diğer personel sayısının artırılması ihtiyacı bulunmaktadır. Adalet Bakanlığı AB ile birlikte "Avrupa Kamu İdaresi Enstitüsü (EIPA) ile Avrupa Birliği Hukuku Alanında Hakimlerin Eğitimi Projesi" ve "Avrupa Konseyi - Avrupa Birliği – Adalet Bakanlığı Ortak Projesi"ni yürütmektedir. Bütün hakim ve savcılar kapsamak üzere eğitim amaçlı projelerin yapılması ve yürütülmesi sağlanacaktır.

Öncelik 8. Ceza infaz sistemi ve kurumlarının uluslararası standartlara kavuşturulmasına yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.	Adalet Bakanlığı		2006-2008	Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazının uluslararası ölçütlere uygun hale getirilmesi yönünde 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunla önemli adımlar atılmıştır. Ancak, bütünsel açıdan ele alınması gereken ceza infaz rejimini daha iyi bir duruma getirebilmek için kurumsal temelde de önlemler alınmasına gereksinim bulunmaktadır.
Öncelik 9. Yerel yönetimlerin sundukları hizmetler için ülke çapında hizmet standartları belirlenecek; standartlara uygunluk denetimi merkezi idare tarafından yapılacaktır.	İçişleri Bakanlığı	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel yönetimler, Meslek Odaları	2006-2008	Ülke genelinde hizmet kalite ve standartlarının sağlanabilmesi için asgari hizmet standartlarının ve kriterlerinin ilgili bakanlıklarca belirlenmesi temin edilecektir. Yerel yönetimlerin yerine getirdikleri hizmetlerin belirlenen asgari standartlara uyup uymadığının merkezi idare tarafından denetlenmesi sağlanacaktır.
Öncelik 10. Yerel yönetimlerin gelir yapısı, merkezi idareden aktarılabacak yerel ve müşterek nitelikli görev ve hizmetlerle orantılı bir şekilde güçlendirilecektir.				
Tedbir 10.1. Yerel yönetimlere genel bütçeden ayrılan paylar artırılabacaktır.	Maliye Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı	2006	Yerel yönetimlere yerel nitelikli görevlere paralel olarak genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamından ayrılan paylar, devredilecek görev ile ülkenin genel ekonomik hedefleri dikkate alınarak artırılabacaktır.
Tedbir 10.2. Yerel yönetimlerin hizmetlerinin maliyet esaslı fiyatlandırılması sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı	2006-2008	Mahalli idarelerin maliyet etkili hizmet üretmeleri; bu hizmetlerin, maliyetler esas alınacak şekilde ve insani ihtiyaçlar için zorunlu hizmet miktarı da göz önünde tutularak fiyatlandırılması sağlanacaktır.

Öncelik 11. Güvenlik hizmetlerinin sunumundan, suçun oluşmadan önlenmesi ve delilden saniğa ulaşma yaklaşımı benimsenecek, polisin denetime açıklığı ve hizmet etkinliği artırılacaktır.				
Tedbir 11.1. İstihbarat çalışmalarına ağırlık verilecek ve ilgili kurumların bu konudaki teknolojik alt yapısı güçlendirilecektir.	İçişleri Bakanlığı	İlgili kamu kurum ve kuruluşları	2006-2008	Özgürlük ve güvenlik dengesini gözeterek, toplum destekli, birey odaklı, suç kaynağında önlemeye yönelik istihbarat faaliyetlerine ağırlık veren, bu konudaki birimler arasında işbirliğini tesis eden bir hizmet sunumu için hukuki ve kurumsal düzenlemeler hayata geçirilecektir.
Tedbir 11.2. Kriminoloji laboratuvarlarının yaygınlaştırılması ve teknolojik ihtiyaçlarının karşılanması sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	İlgili kamu kurum ve kuruluşları	2006-2008	Demokratik hak ve özgürlüklere saygılı, delilden saniğa ulaşılmasını benimseyen bir yaklaşımın uygulanması için kriminal alt yapı ihtiyaçları öncelikle karşılanacaktır.
Öncelik 12. Organize ve mali suçlar, terörizmin finansmanı, göç ve iltica hareketleri ve insan kaçakçılığıyla etkin mücadele edilecektir.				
Tedbir 12.1. Güvenlik ile ilgili kuruluşların yeniden yapılandırılması ve teknolojik alt yapı ve yetişmiş personel ihtiyaçları karşılanacaktır.	Emniyet Genel Müdürlüğü	İçişleri Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, MASAK Bşk.	2006-2008	Terörizm, organize ve çıkar amaçlı örgütlü suçlar ile kara paranın aklanmasına yönelik faaliyetlerle mücadelede en son teknolojiyi kullanabilen, mobilitesi yüksek bir kolluk gücüne ulaşılmasını sağlayacak alt yapı oluşturulacaktır.

Tedbir 12.2. Sınır yönetimi konusunda yeni bir yapılanmaya gidilmesi yönünde çalışmalar hızlandırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Dışişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Gümrük Müsteşarlığı	2006-2008	Sınırlarda mülteci kabul ve göçmen barınma yerleri kurulacak, göç veren ülkelerle ikili anlaşmalar ve ihtiyaç duyulan vize politikaları hayata geçirilecek ve sınır idaresi konusunda yeni bir yapılanma için gerekli hukuki ve kurumsal alt yapı oluşturulacaktır.
Tedbir 12.3. Uyuşturucu ticareti ve kullanımını ile mücadele konusunda ulusal bir eylem planı hazırlanacaktır.	Emniyet Genel Müdürlüğü	Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Gümrük Müsteşarlığı, SHÇEK, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü	2006-2008	Uyuşturucuyla mücadelede kapsamlı bir strateji hazırlanacak ve bu kapsamda bir uyuşturucu bağımlılığını izleme merkezi kurulacaktır.
Öncelik 13. Afet öncesi, anı ve sonrasını kapsayan afet yönetiminin bütüncül bir sisteme kavuşturulması için ilgili kurumların çakışan yetki ve sorumlulukları giderilecek, yürürlükteki mevzuat gözden geçirilecektir.	Başbakanlık	İçişleri Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Yerel yönetimler, İlgili diğer kamu kurum ve kuruluşları	2006	Afetlerle ilgili kuruluşların görev, yetki ve sorumluluk çatışmaları uygulamada çelişkiler yaratmakta, konuların bir bütün olarak ele alınmasını zorlaştırmaktadır. Bu çatışmaların ortadan kaldırılması gerekli görülmektedir. Bu amaçla afet yönetiminin bütüncül olarak ele alınması ve mevzuatın bu yönüyle gözden geçirilmesi sağlanacaktır.

Öncelik 14. Şehir planlaması ve bina inşasında afet güvenliği ile ilgili standartlar geliştirilecek, imar ve yapılaşma sürecinin denetimi sağlanacak, sorumluluk ve cezalar netleştirilecektir.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı, Yerel yönetimler, Meslek odaları	2006-2007	İmar ve yapılaşma sürecinin denetiminin sağlanması amacıyla imar ve afet mevzuatı gözden geçirilerek gerekli düzenlemeler yapılacak, sorumluluk ve cezalar netleştirilecektir.
Öncelik 15. Tapu ve kadastro hizmetlerine yönelik çalışmaların sonuçlandırılması ve otomasyona geçilmesi sağlanacaktır.	Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü	Maliye Bakanlığı, DPT, Çevre ve Orman Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	2006-2007	Tesis kadastro sununun belirlenen süre içerisinde tamamlanabilmesi için, özel sektöre ihale yoluyla yaptırılacak Sayısal Kadastral Harita yapım işi büyük önem arz etmektedir. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün kendi imkanları ile yürüttüğü çalışmalar devam etmekte olup, bu kapsamda yatırım bütçesine ilave olarak; TRUP kapsamında 20 ilde yürütülen kadastro çalışmaları yoğun bir şekilde devam etmektedir.
Öncelik 16. Ekonomik ve Sosyal Konseyin (ESK) daha etkin çalışması ve alt çalışma gruplarının aktif hale getirilmesi sağlanacaktır.	DPT	ESK'nın Tarafları	2006	ESK kurulduğundan bu yana düzenli olarak toplanmamaktadır. Ayrıca, kurulması öngörülen çalışma grupları, biri hariç, hayata geçirilememiştir. ESK'nın işlevsel hale gelmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SEKTÖREL POLİTİKALAR

I. EĞİTİM

A. MEVCUT DURUM

Eğitim sisteminde eğitime erişim ve eğitimin kalitesi iki temel boyut olarak öne çıkmaktadır. Eğitime erişimde zorunlu temel eğitimin 8 yıla çıkarılmasıyla, öğrenci sayısında önemli artış sağlanmış, ilköğretimden ortaöğretime geçişler artmıştır. Bununla birlikte, okul öncesi eğitimde okullaşma oranı düşük seviyelerde kalmış, ilköğretimde yüzde 100 okullaşma oranına ulaşamamış, ortaöğretimde mesleki eğitimin payı artırılamamıştır. Diğer taraftan, yükseköğretime olan yoğun talebin artarak devam ettiği gözlenmektedir.

TABLO: V. 1 - Eğitim Kademeleri İtibarıyla Okullaşma Oranları

(Yüzde)

	2002-2003			2003-2004			2004-2005		
	Öğrenci Sayısı (Bin)	Okullaşma Oranı		Öğrenci Sayısı (Bin)	Okullaşma Oranı		Öğrenci Sayısı (Bin)	Okullaşma Oranı	
		Örgün	Toplam		Örgün	Toplam		Örgün	Toplam
Okul Öncesi Eğitim(1)	320		11,2	358		12,5	435		15,2
İlköğretim	10 332	94,4	96,5	10 480	93,5	96,3	10 565	93,3	95,7
Ortaöğretim(2)	3 035	49,1	60,3	3 593	54,1	72,0	3 039	54,5	60,8
a)Genel Lise	2 054	31,6	40,8	2 464	34,3	49,4	1 937	33,7	38,8
b)Mes.veTeknik Eğitim	981	17,6	19,5	1 129	19,8	22,6	1 102	20,8	22,0
Yükseköğretim(3)	1 894	23,1	35,4	1 946	24,5	36,9	2 073	26,5	39,9
Yaygın Eğitim	3 039		-	2 879		-	3 452		-

Kaynak: DPT, MEB, YÖK

(1) 4-5 yaş nüfusuna göre hesaplanmıştır.

(2) Ortaöğretim dört yıl olarak alınmıştır. Okullaşma oranları 14-17 yaş nüfusuna göre hesaplanmıştır.

(3) Askeri ve polis yükseköğretim kurumları hariçtir. Lisansüstü eğitim dahil edilmiştir.

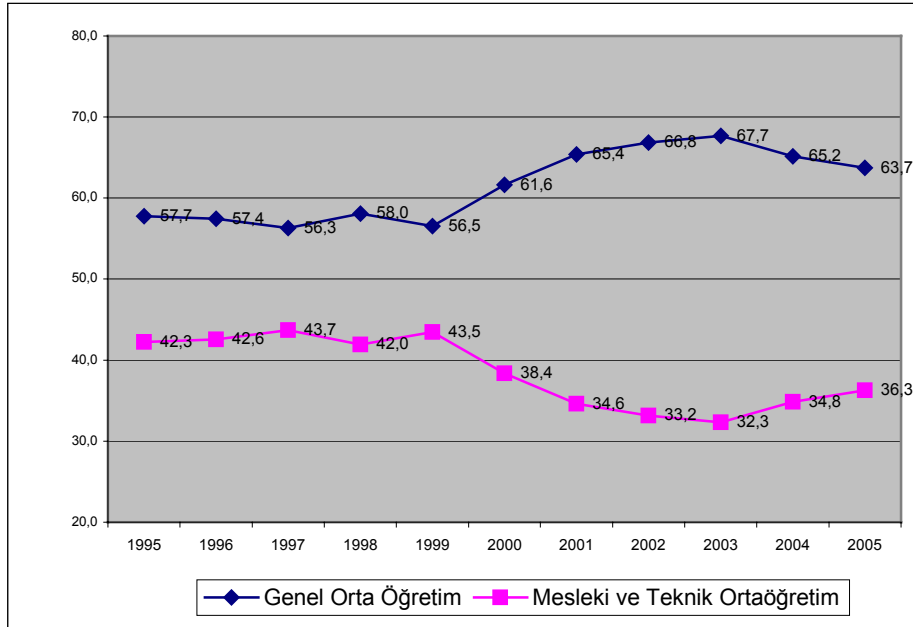
2002-2005 döneminde okul öncesi eğitim okullaşma oranlarında yaklaşık yüzde 50'lik bir artış olmasına rağmen, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hedefi olan yüzde 25 seviyesine ulaşamamıştır. Okul öncesi eğitimde, fiziki mekan ihtiyacının giderilmesi, öğretmen açığının azaltılması, eğitim hizmetinin sunumunda alternatif yöntemler geliştirilmesi ve toplumsal bilincin artırılması yoluyla okullaşma oranının artırılması gerekmektedir.

İlköğretim öğrenci sayısındaki artış çağ nüfusundaki artışı tam olarak karşılayamamakta ve okullaşma oranı aynı seviyede kalmaktadır. İlköğretimde geç kayıtlar ve erken terker okullaşma oranının artmayışının başlıca sebebidir. Bu kademedeki kız çocuklarının eğitime erişiminde önemli sıkıntılar yaşanmaktadır. 2002 Hanehalkı Bütçe Anketine göre hiç okula gitmeyen çocukların yüzde 72,2'sini kız çocukları oluşturmaktadır.

Ortaöğretim süresinin 2005-2006 öğretim yılından itibaren 4 yıla çıkarılmasıyla birlikte öğrenci sayısı ve okullaşma oranında önemli derecede artış olması beklenmektedir. Bununla birlikte, mesleki eğitimin ortaöğretim içindeki payının düşük olması önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Grafik-6'da görüldüğü üzere 1999 yılında üniversite giriş sınavında meslek liselerine farklı katsayı uygulamasının etkisiyle mesleki eğitime olan talep azalmıştır. Ancak, 2002-2005 döneminde geçmiş yıllardaki eğilimin aksine mesleki ve teknik eğitimdeki öğrenci sayısı ve okullaşma oranında artış kaydedilmiştir. 2002 yılında mesleki teknik liselerden meslek yüksek okullarına sınavsız geçiş uygulamasının başlatılması bu artışta etkili olmuştur.

GRAFİK: 6- Genel ve Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Öğrencilerinin Dağılımı, 1995-2005

(Yüzde)

Kaynak: MEB, DPT.

Mesleki eğitime etkili bir yönlendirmenin yapılamaması, mesleki eğitim-istihdam ilişkisinin kurulamaması ve yükseköğretimde yeterli kapasitenin yaratılamaması sebebiyle yükseköğretim önündeki yığılma artarak devam etmektedir. Üniversite giriş sınavlarına başvuran öğrenci sayısı 1994-2004 döneminde yaklaşık yüzde 42 oranında artmıştır. Aynı dönemde örgün öğretime yerleştirme oranı yüzde 16,4'ten yüzde 20'ye yükselmiştir. Yükseköğretimde 2004-2005 öğretim yılı itibarıyla okullaşma oranı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hedefi olan yüzde 37,3'ün üzerinde gerçekleşmiştir. Ancak, örgün eğitim için belirlenen yüzde 28,3'lük hedefin gerisinde kalınırken açık öğretim için belirlenen yüzde 9'luk hedef aşılmıştır.

Yükseköğretim sistemimizdeki üniversite sayısı artışı 1994 yılından itibaren yalnızca vakıf üniversitelerinin artması yoluyla olmuştur. 2004-2005 öğretim yılı itibarıyla, 25'i

vakıf üniversitesi olmak üzere toplam üniversite sayısı 78'dir. Vakıf üniversitelerinin sayısındaki artışa rağmen, öğrenci sayısı bakımından vakıf üniversitelerinin yükseköğretimdeki payı yüzde 6,5 düzeyinde kalmıştır.

Eğitimin tüm kademelerinde kısıtlı kamu kaynaklarının öğrenci sayısındaki artışı karşılamak üzere kullanılması, eğitimin diğer bir temel boyutu olan kalite konusunu gündeme getirmiştir.

2003 yılında OECD'nin okuduğunu anlama, matematik, problem çözme ve fen bilimleri alanlarında öğrenci başarısını değerlendirmek için yaptığı Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) kapsamında ülkemiz tüm alanlarda son sıralarda yer almaktadır. Bu sonuçların yanı sıra ülkemiz okullar arası başarı farklarının en fazla olduğu ülke durumundadır.

Eğitimin kalitesini etkileyen başlıca unsurlar, fiziki alt yapı, müfredat, öğretmen nitelikleri ve eğitim materyalleridir. Eğitimin kalitesinin artırılması amacıyla, müfredatın güncelleştirilmesi, İngilizce, bilgisayar, rehberlik gibi ihtiyaç duyulan alanlarda yeterli sayıda ve nitelikte öğretmen istihdam edilmesi ve öğretmenlerin hizmet içi eğitim yoluyla niteliklerinin artırılması, derslik başına düşen öğrenci sayısının azaltılması, ikili eğitimden tam gün eğitime geçilmesi, okulların bilgi ve iletişim teknolojileri ile donatılması, etkin bir rehberlik ve danışmanlık sistemi kurulması ve mesleki eğitim-işgücü piyasası arasındaki uyumun sağlanması önem taşımaktadır.

TABLO: V. 2 - Eğitim Kademelerinde Öğrenci/Derslik ve Öğrenci/Öğretmen Sayıları

		2002-2003	2003-2004	2004-2005
İlköğretim	Öğrenci/Derslik Sayısı	37	38	37
	Kent	47	46	45
	Kır	24	25	24
Ortaöğretim	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	26	27	26
	Öğrenci/Derslik Sayısı	38	35	34
Genel Lise	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	19	18	18
	Öğrenci/Derslik Sayısı	44	40	38
Mes. ve Teknik Lise	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	24	22	20
	Öğrenci/Derslik Sayısı	30	29	29
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	13	14	14

Kaynak: DPT, MEB.

2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren, ilköğretim 1-5 sınıflarını kapsayan yeni bir müfredat uygulamaya konulmuştur. İlköğretim 6-8 sınıfları için geliştirilecek olan yeni müfredatın ise 2006-2007 öğretim yılından itibaren ülke geneline yaygınlaştırılması planlanmaktadır.

2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren ortaöğretim kurumlarında eğitim-öğretim süresi 4 yıla çıkarılmıştır. Bu çerçevede, mesleki ve genel eğitim programları birbirine yaklaştırılmış, genel ve mesleki teknik liselerde ortak derslerin süreleri artırılmış, haftalık ders yükü azaltılmıştır. Öğrencilere programlar arası yatay geçiş imkanı sağlanması ve mesleki eğitimde geniş meslek alanları temelinde modüler esaslı eğitime geçilmesi için meslek standartlarına dayalı modüler programlar ve bunlara uygun

sertifika programları geliştirilmektedir. Bu çalışmaların başarıya ulaşabilmesi için program bütünlüğü ve devamlılığının esas alınması, öğretmenlerin niteliklerinin artırılması, okullara başta bilgi ve iletişim teknolojileri olmak üzere yeni sistemin gerektirdiği materyallerin ve donanımın sağlanması ihtiyacı bulunmaktadır.

Yükseköğretimde merkeziyetçi ve bürokratik yapı, finansman yapısı, kalite değerlendirme ve hesap verebilirlik sisteminin kurulamaması, öğretim üyesi başına öğrenci sayılarının yüksek olması, fiziki altyapı yetersizlikleri kaliteyi etkileyen sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üniversitelerin finansman ihtiyacının büyük bir bölümü bütçeden karşılanmaktadır. 2003 yılı itibarıyla üniversitelerin finansman yapısına bakıldığında, gelirlerinin yaklaşık yüzde 55,3'ünü bütçe, yüzde 39,1'ini döner sermaye, yüzde 4,1'ini öğrenci katkı payları ve yüzde 1,6'sını diğer özel gelirlerin oluşturduğu gözlenmektedir. Bütçe payının yüksek olması üniversitemizin gelir yaratma kapasitelerinin düşük olduğunu göstermektedir. Üniversite-sanayi işbirliğinin kurulamaması, üniversitelerin yerel kalkınmada etkin bir rol oynayamamaları, üniversitelerin misyonlarının farklılaşmaması, gelir yaratılamamasının temel sebepleridir. Diğer yandan, yükseköğretimin yarı kamusal bir hizmet olması ve kişisel getiri oranlarının sosyal getiri oranlarına göre daha fazla olması sebebiyle öğrenci katkı paylarının yükseköğretimin finansmanındaki payının artırılması gerekmektedir.

TABLO: V. 3 - Devlet Üniversitelerinin Toplam Gelirinin Kaynaklarına Göre ve Öğrenci Başına Dağılımı

(Yüzde) (1)

	Toplam Gelir (Milyon YTL)	Bütçe Payı	Döner Sermaye Payı	Öğrenci Katkı Payı	Diğer (2)
2000	1 915	55,1	37,4	4,8	2,8
2001	3 163	51,5	41,7	4,3	2,5
2002	4 276	58,4	34,9	4,5	2,2
2003	6 054	55,3	39,1	4,1	1,6

(1) Başlangıç ödenekleri kullanılmıştır. Yatırım ve cari ödenek toplamıdır.

(2) Kantin, kafeterya, yurt, kira, vb. gelirler dahil edilmiştir.

TABLO: V. 4 - Öğretim Elemanı Başına Öğrenci Sayıları

YIL	Öğretim Üyesi Başına Öğrenci Sayısı		Toplam Öğretim Elemanı Başına Öğrenci Sayısı	
	Devlet Ün.	Vakıf Ün.	Devlet Ün.	Vakıf Ün.
1994-1995	46,2	57,9	15,9	12,6
2001-2002	44,3	39,4	16,6	12,1
2002-2003	44,9	40,4	16,9	13,1
2003-2004	44,6	42,8	17,0	13,7
2004-2005	45,2	41,3	17,7	13,2

Yükseköğretimin diğer bir sorunu ise öğretim üyesi başına öğrenci sayısının yüksek olması ve öğretim üyelerinin büyük illerde yoğunlaşmasıdır. Aşağıdaki tabloda öğretim

elemanı başına öğrenci sayısı bakımından vakıf üniversitelerinin devlet üniversitelerine oranla daha iyi durumda oldukları görülmektedir. Uzun vadede öğretim elemanı açığını kapatmak üzere 2002 yılından itibaren önde gelen üniversitelerimizde öğretim elemanı yetiştirme projeleri başlatılmıştır.

Üniversitelerimizde 2004 yılı itibarıyla örgün öğretimdeki öğrenci başına 11,3 m² kapalı alan düşmektedir. Bu oran, uluslararası standart olarak kabul edilen 20 m²'nin oldukça gerisinde bulunmaktadır. Özellikle 1992 yılı ve sonrasında kurulan devlet üniversitelerinde fiziki mekan sıkıntısı çok yüksek düzeydedir.

B. TEMEL AMAÇ VE HEDEFLER

Eğitim politikasının temel amacı; düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, yeni fikirlere açık, özgüven ve sorumluluk duygusuna sahip, Atatürk ilkelerine bağlı, demokratik değerleri benimsemiş, milli kültürü özümsemiş, farklı kültürleri yorumlayabilen bilgi toplumu insanı yetiştirmektir. Bu yönde başlatılmış olan yeniden düzenleme çalışmaları her eğitim kademesinde hızlandırılarak sürdürülecek, eğitimin niteliği artırılacak ve eğitim hizmetlerine erişim yaygınlaştırılacaktır.

Sosyal, psikolojik ve zihinsel gelişimin erken yaşlarda şekillenmesi nedeniyle okul öncesi eğitim yaygınlaştırılacak, okullaşma oranı yükseltilecektir.

İlköğretimin ilerleyen sınıflarından başlamak üzere, eğitimin her kademesinde etkin bir yönlendirme sistemi geliştirilecektir.

Mesleki ve teknik eğitime ağırlık verilecek, ortaöğretimde mesleki ve teknik eğitimin payı yüzde 40 seviyesine çıkarılacak, mesleki teknik eğitim programları meslek standartlarına dayalı olarak yeniden düzenlenecek ve çalışma hayatı ile işlevsel işbirliği geliştirilecektir.

Eğitim kurumlarının öğretmen ihtiyacının karşılanması için öğretmenlik mesleği cazip hale getirilerek nitelikli öğretmenler yetiştirilecek, yurt düzeyinde dengeli dağılımı sağlanacaktır.

Eğitimin kalitesinin artırılması için kalabalık sınıfların mevcudu 30'a düşürülecek ve ikili eğitim uygulaması azaltılacaktır.

Yüksek öğretimde öğrenci başına fiziki alanlar artırılacak, öğretim üyesi sayısı artırılarak öğretim elemanlarının bölgesel dağılımındaki dengesizlikler giderilecektir. Yükseköğretim bürokratik ve merkezîyetçi yapıdan kurtarılacak, sistemde rekabetçi geliştirici düzenlemeler yapılacak, öğrenci sayıları itibarıyla vakıf üniversitelerinin payı artırılacak, üniversitelerin idari, mali ve bilimsel özerlikleri güçlendirilecektir. Yükseköğretim Kurulu üst düzeyde uzun dönemli planlama ve koordinasyon işlevini yürütecek bir yapıya kavuşturulacaktır.

Yükseköğretim kurumlarında finansman kaynakları geliştirilecek ve çeşitlendirilecek; etkin bir harç-burs-kredi sistemi kurularak ödeme gücüne bağlı olarak öğrencilerinden alınan eğitim katkı paylarının yükseköğretimin finansmanındaki payı artırılacaktır.

C. POLİTİKA ÖNCELİKLERİ VE TEDBİRLER

Öncelik/ Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Yılı	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 1. Kişilerin fiziksel, sosyal, zihinsel ve ruhsal gelişimlerinde önemli bir payı olan okul öncesi eğitim yaygınlaştırılacaktır.				
Tedbir 1.1.Öğretmen açığı azaltılacaktır.	MEB	YÖK	2006-2008	Öğretmen açığının azaltılması amacıyla üniversite kontenjanları artırılabilecektir. Sözleşmeli öğretmen uygulamasına devam edilecektir.
Tedbir 1.2. Fiziki alt yapı ihtiyacı giderilecektir.	MEB	İl Özel İdare	2006-2008	Anaokulu sayısında artış sağlanmasına öncelik verilmesinin yanı sıra MEB'e bağlı her kademe ve türdeki okul bünyesinde uygun alanlarda anasınıfları açılacaktır.
Tedbir 1.3.Okul öncesi eğitim hizmetleri çeşitlendirilerek erişim artırılabilecektir.	MEB	SHÇEK	2006-2008	Okul öncesi eğitim hizmetinden daha fazla kişinin faydalanabilmesi için ikili eğitim uygulaması yaygınlaştırılacaktır. Kırsal alanlarda okul öncesi eğitim hizmetlerinin sunumuna yönelik farklı stratejiler geliştirilecektir.. Erişimin artırılabilmesi için gezici ve yaz anaokulu gibi uygulamalarının yanı sıra yaygın eğitim imkanlarından faydalanılacaktır.
Tedbir 1.4. Okul öncesi eğitim konusunda toplumsal farkındalık artırılabilecektir.	MEB	TRT RTÜK Kültür Bak. STK	2006-2008	Toplumsal farkındalığın artırılması amacıyla eğitsel, görsel yayınlar yolu ile televizyonun daha etkin kullanımı sağlanacaktır. Sivil toplum kuruluşları ile ortak kampanyalar gerçekleştirilecektir.
Öncelik 2. İlk ve ortaöğretimin kalitesinin artırılması amacıyla yenilikçiliği, araştırmayı, takım çalışmasını, özgün ve girişimci düşünceleri esas alan müfredat değişiklikleri yapılacaktır.				
Tedbir 2.1 Güncellenen müfredatlarda program bütünlüğü ve devamlılığı sağlanacaktır.	MEB	YÖK	2006-2008	İlköğretim ve ortaöğretim müfredatları güncellenirken diğer eğitim kademeleri ile program bütünlüğü korunacaktır. Meslek yüksek okullarında uygulanan programlar güncellenen mesleki teknik ortaöğretim programlarıyla uyumlu hale getirilecektir.

Tedbir 2.2 Okullara yeni müfredatın gerektirdiği materyaller ve donanım sağlanacaktır.	MEB	Üniversiteler	2006-2007	Başta bilgi teknolojileri olmak üzere yenilenen müfredat ve eğitim yöntemlerinin gerektirdiği materyaller en kısa zamanda geliştirilerek okullara dağıtılacaktır.
Tedbir 2.3 Yenilik ve girişimcilik boyutu olan fikirler desteklenecektir.	MEB	İŞKUR TÜBİTAK Sivil Toplum Kuruluşları	2006-2008	Eğitimin her kademesinde öğrencilerin bilimsel araştırmaya ve girişimciliğe teşvik edilmesi sağlanacaktır. Bu amaçla yürütülen projeler ülke geneline uygulanacaktır. Bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı yeni eğitim ve öğretim yöntemleri yaygınlaştırılacaktır.
Öncelik 3. Kişilerin bireysel ve sosyal gelişimlerine katkıda bulunan ve onları hayata hazırlayan etkin bir rehberlik ve yönlendirme sistemi geliştirilecektir.				
Tedbir 3.1. Okullarda rehber öğretmen açığı azaltılacaktır.	MEB	YÖK Maliye Bak. Devlet Personel Bşk.	2006-2008	Öğretmen açığının azaltılması amacıyla üniversite kontenjanları ve rehber öğretmen kadroları artırılabacaktır.
Tedbir 3.2 Okullarda rehberlik ve yönlendirme faaliyetlerinin gerektirdiği alt yapı güçlendirilecektir.	MEB	DPT	2006-2008	Okul bünyesinde rehberlik ve danışma hizmetlerinin sunumu iyileştirilecektir. Bu amaçla okul binalarında gerekli düzenlemeler yapılarak ofislerin donanımı sağlanacaktır.
Öncelik 4. Ortaöğretimde okul çeşitliliği yerine program çeşitliliğini esas alan bir yapıya geçilecektir. Ortaöğretim, program bütünlüğü ve devamlılığı içinde yatay ve dikey geçişlere olanak tanıyan, fırsat eşitliğini geliştiren esnek bir yapıya kavuşturulacaktır.				
Tedbir 4.1 Okul türleri azaltılarak aynı okul çatısı altında çeşitli programlar uygulanacaktır.	MEB		2006-2008	Ortaöğretimde genel ve özellikle mesleki eğitimde onlarca farklı okul türünün bulunması farklı idari yapılanmalar oluşmasına ve kaynakların verimsiz kullanımına yol açmaktadır. Okul çeşitliliği yerine program çeşitliliğini esas alan bir yapıya geçilecek, genel ve mesleki eğitimde okul türleri azaltılacaktır. 3797 sayılı Kanunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 4.2. Programlar geniş tabanlı ve modüler esasa göre düzenlenecektir.	MEB	STK	2006-2008	Mesleki eğitime, tanıtım ve yönlendirme ile meslek ailelerine ilişkin temel bilgi ve becerileri içerecek programlara başlanacaktır. Meslekte uzmanlaşma, modüler esasta düzenlenecek programlar yoluyla sağlanacaktır. Bilgi ve beceri düzeyi sertifikalandırılacaktır.

Tedbir 4.3 Mesleki ve teknik eğitimde programlar bölgesel ve ulusal ara insan gücü taleplerine göre belirlenecektir.	MEB	İŞKUR YÖK DPT	2006-2008	İl Mesleki Eğitim ve İstihdam Kurullarının etkin çalışması sağlanacaktır. Aynı Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgelerinde yer alan meslek yüksek okulları, mesleki teknik liseler ve özel sektör kuruluşları arasındaki işbirliği artırılacaktır.
Tedbir 4.4 Üniversiteye yerleştirme sistemi fırsat eşitliğini sağlayacak şekilde yeniden gözden geçirilecektir.	YÖK	MEB	2006-2008	Üniversitelere giriş sınavı meslek liselerine olan talebin etkileri de dikkate alınarak meslek liseleri ile genel liseler arasındaki farklı katsayı uygulaması yeniden değerlendirilecektir. Bu amaçla YÖK'ün ilgili kararı gözden geçirilecektir.
Öncelik 5. Eğitimde yeni yapılanmanın gerektirdiği, öğretmen ve yöneticilere yönelik hizmet içi eğitim ivedilikle gerçekleştirilecektir.	MEB	YÖK Üniversiteler	2006-2008	Yeni müfredatın gereklerini karşılamak üzere öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimleri gözden geçirilecek, hizmet içi eğitim faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır. İlk aşamada hizmet içi eğitimi verecek olan eğiticiler belirlenecek ve eğitilecektir. Milli Eğitim Akademisinin kurulması yönünde çalışmalar tamamlanacaktır.
Öncelik 6. Eğitimde bilgi teknolojilerinin kullanımı etkin hale getirilecek ve yaygınlaştırılacaktır.				
Tedbir 6.1 Tüm okullara bilgisayarların ve ekipmanların ulaştırılması sağlanacaktır.	MEB	Yerel İdareler	2006-2008	Kapasitesi yeterli olan ilköğretim ve ortaöğretim okullarında BT sınıfları kamu ve özel sektör kaynakları kullanılarak yaygınlaştırılacaktır. Kırsal kesimde yer alan okullara ise bilgi ve iletişim teknolojilerine ilişkin materyaller ulaştırılacaktır.
Tedbir 6.2. Okulların internete erişim imkanları geliştirilecektir.	MEB	Türk Telekom AŞ.	2006-2007	BT sınıflarının eğitimde etkin kullanımı için MEB ve Türk Telekom arasında yapılan protokol kapsamında tüm okullara hızlı internet erişimi sağlanması çalışmaları en kısa zamanda tamamlanacaktır.
Tedbir 6.3 Eğitim portalı kurulacak ve okullara eğitim yazılımları sağlanacaktır.	MEB	Üniversiteler	2006-2007	BT sınıflarının tüm derslerde etkin olarak kullanılabilmesi için okullara güncel eğitim yazılımları sağlanacaktır. Okullardaki BİT eğitimi uluslararası seviyeye ulaştırılacaktır. Eğitim portalı kurularak öğrenci, öğretmen, veli ve ilgili tarafların kullanımına açılacaktır.
Tedbir 6.4 Öğretmenlerin bilgi teknolojileri konusunda yeterlilikleri artırılacaktır.	MEB	Maliye Bakanlığı, Üniversiteler	2006-2008	Öğretmenlere bilgi teknolojileri alanında gerekli nitelikleri kazandırabilmek için hizmet içi eğitim faaliyetleri gerçekleştirilecektir. Bilgisayar ve formatör öğretmen sayıları artırılarak dengeli dağılımı sağlanacaktır.

Öncelik 7. Eğimin her kademesinde fiziki mekan, donanım ve öğretmen ihtiyacı yerleşim yerleri arasındaki farklılıkları azaltacak şekilde giderilecektir.				
Tedbir 7.1 Okul yapımında derslik başına düşen öğrenci sayısı fazla olan illere öncelik verilecektir.	MEB	DPT	2006-2008	Söz konusu illerin derslik başına düşen öğrenci sayıları ülke ortalamasına yaklaştırılacaktır. Bu amaçla, genel bütçe kaynaklarının yanı sıra eğitime yüzde yüz destek kampanyası ve çeşitli kurum ve kuruluşların katkıları ile yapılacak okullar bu kriter çerçevesinde değerlendirilecektir.
Tedbir 7.2 Öğretmenlerin ülke genelinde dengeli dağılımı sağlanacaktır.	MEB	Maliye Bakanlığı Devlet Personel Başkanlığı	2006-2008	Dengeli dağılımın sağlanması için öğretmenlerin hizmet yaptıkları yerleşim yerleri ve diğer bir takım kriterler esas alınarak özlük haklarında farklılaşmaya gidilecektir. Bu çerçevede, ilgili mevzuatta gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 7.3 Gelişmekte olan üniversitelerin öğretim elemanı açığını kapatmak için gelişmiş üniversitelerde öğretim elemanı yetiştirme programlarına ağırlık verilecektir.	Üniversiteler	Maliye Bakanlığı, DPT, YÖK	2006-2008	Yükseköğretimde öğretim elemanı sayısı artırılacak ve öğretim elemanlarının ülke düzeyinde dengeli dağılımı sağlanacaktır. Bu amaçla, gelişmekte olan üniversitelerle gelişmiş üniversiteler arasında protokoller yapılacaktır.
Tedbir 7.4 Üniversitelere ait mevcut fiziki mekanlarının ve makina-teçhizat alt yapısının etkin kullanımı sağlanacaktır.	Üniversiteler	DPT, Maliye Bakanlığı, YÖK	2006-2008	Üniversitelerin stratejik planlarındaki öncelikler çerçevesinde fiziki mekan ve altyapı eksiklikleri giderilecektir. Tesislerin kullanım oranları ve öğrenci başına alan standartları belirlenecek ve yeni projeler bu çerçevede değerlendirilecektir. Fiziki mekanların etkin kullanılması amacıyla, merkezi derslik anlayışı teşvik edilecek ve dersliklerin derslere tahsisinin merkezi olarak yapılması özendirilecektir. Spor tesisleri, kültür ve kongre merkezi, kütüphane gibi tesislerin halkın kullanımına açılması sağlanacaktır.
Öncelik 8. Eğitimde niteliği geliştirmek, fiziki mekan ve donanım ihtiyacını kısa sürede gidermek amacıyla yerel idarelerin inisiyatif alması desteklenecektir..	MEB	İçişleri Bakanlığı Yerel idareler	2006-2008	Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, yerel idarelerin, kaynakların etkin kullanımı, eğitime erişim ve kalitenin artırılması konularında inisiyatif almalarını sağlayacak şekilde yeniden düzenlenecektir.

Öncelik 9. Yükseköğretim Kurulu uzun dönemli planlama ve koordinasyon işlevini yürütecek bir yapıya kavuşturulacaktır.	MEB	YÖK Üniversiteler STK	2006-2008	YÖK'ün, Yükseköğretim Koordinasyon Kuruluna dönüştürülmesi için sistemin tamamı gözden geçirilecek, ilgili tarafların uzlaşması neticesinde gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır. Akademik konularda en üst akademik organ olarak Üniversiteler Arası Kurulun yetkili olması sağlanacaktır. Yükseköğretimle ilgili her tür veriye ulaşımını sağlayacak bilgi sistemleri alt yapısı kurulacaktır.
Öncelik 10. Yükseköğretim kurumlarının idari, mali ve bilimsel özerklikleri güçlendirilerek ihtisaslaşmayı esas alan rekabetçi bir yapıya kavuşturulması sağlanacaktır.				
Tedbir 10.1 Üniversitelerin bilimsel özgürlüğe tam olarak kavuşturulması, idari ve mali özerkliğe sahip olması sağlanacaktır.	YÖK	DPT, Maliye Bakanlığı	2006-2008	Üniversitelerin, mali kaynakları yeterli olanlardan başlamak üzere özerkliğe kavuşması sağlanacaktır. Özerklik, kamuya ve diğer paydaşlara hesap verebilme sorumluluğu ile birlikte değerlendirilecektir. Performans esaslı bütçeleme ilkesi çerçevesinde üniversitelere ilk aşamada mali esneklik sağlanacak, ikinci aşamada ise mali özerkliğin sağlanması için mevzuat değişikliği yapılacaktır.
Tedbir 10.2 Üniversiteler stratejik planlarını hazırlayacaklardır.	Üniversiteler	DPT, Maliye Bakanlığı	2006-2008	5018 sayılı Kanun gereğince üniversiteler kalkınma planları, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde geleceğe ilişkin misyon ve vizyonlarını oluşturmak, stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda ölçmek ve bu sürecin izleme ve değerlendirmesini yapmak amacıyla katılımcı yöntemlerle stratejik plan hazırlayacaklardır.
Tedbir 10.3 Yükseköğretim sistemimizde akademik değerlendirme ve kalite güvence sistemleri geliştirilecektir	YÖK	Üniversiteler	2006-2008	Yükseköğretimde ulusal ve uluslararası rekabeti sağlamak amacıyla akademik değerlendirme ve kalite güvence sistemine geçilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede iç değerlendirme ve dış değerlendirme sistemlerinin oluşturulması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 10.4 Üniversitelerin ihtisaslaşması ve misyonlarının farklılaşması sağlanacaktır.	Üniversiteler	YÖK, STK, Yerel İdareler, MEB	2006-2008	Lisansüstü eğitime ağırlık vermek üzere kurulan yüksek teknoloji enstitüleri yükseköğretime olan yoğun talep nedeniyle lisans öğrencisi almaya başlamışlardır. Araştırma alt yapısı yeterli olan üniversitelerin araştırmaya ve lisansüstü eğitime ağırlık vermeleri, diğer üniversitelerin ise daha çok ön lisans ve lisans eğitimine yoğunlaşmaları sağlanacaktır. Üniversitelerin buldukları bölgenin sorunlarına eğilmesine ve buldukları bölgelerin ihtiyaçlarını da dikkate alarak ihtisaslaşmasına önem vereceklerdir.

Tedbir 10.5 Üniversite yönetimine öğrencilerin katılımı artırılacaktır	YÖK	Üniversiteler	2006-2008	Öğrencilerin üniversite yönetimine aktif katılımı sağlanacak ve öğrencinin yönetimde oy hakkının olduğu bir sisteme geçilecektir.
Öncelik 11. Yükseköğretim kurumlarının hizmet üretmek kaynağı oluşturulması faaliyetleri desteklenecek, öğrencilerin eğitimin finansmanına daha fazla katılımı sağlanacaktır.	Üniversiteler	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, TÜBİTAK, TÜSİAD, TOBB	2006-2008	Özellikle geri kalmış bölgelerdeki müteşebbis ve sanayicilerin bilimsel ve piyasa koşullarına uygun üretim ve işletme yapısına kavuşmaları için meslek liseleri ve üniversitelerin bu kesimlerle işbirliği içinde çalışmaları amacıyla, danışma kurulları, proje pazarı gibi mekanizmalar hayata geçirilecektir. Öğretim elemanlarının iş piyasası ile işbirliği içinde çalışabilmeleri ve bu hizmetleri karşılığında ücret alabilmelerine yönelik yasal düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 12. Maddi gücü yetersiz olan öğrenciler için etkin bir harç, burs ve kredi sistemi geliştirilecektir.	YURT-KUR	Maliye Bakanlığı, YÖK, Finans Kuruluşları	2006-2008	Öğrencilerden alınan katkı paylarının yükseköğretimin finansmanındaki payı artırılacaktır. Ekonomik gücü olmayan öğrencilere yönelik finans sektörü eğitim kredilerinde kolaylık sağlanmasına ve bu kredilerin kamu tarafından sübvansede edilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 13. Özel kesimin eğitimin her kademesinde faaliyet göstermesi teşvik edilecektir.				
Tedbir 13.1 Özel okulların yaygınlaştırılması teşvik edilecektir.	Hazine Müsteşarlığı	Maliye Bakanlığı, MEB	2006	Özel Öğretim Kurumları Kanunu özel örgün eğitim veren kurumlar için çeşitli teşvik imkanlarını kapsayacak şekilde yeniden düzenlenecektir. Bu amaçla 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 13.2 Vakıf üniversitelerinin yükseköğretimdeki payı artırılacaktır.	YÖK	DPT, MEB, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	2006-2008	Vakıf üniversitelerinin yükseköğretimdeki payının artırılması için teşvik edici mekanizmalar oluşturulacak ve ilgili mevzuat değiştirilecektir.

II. SAĞLIK

A. MEVCUT DURUM

Son yıllarda yürütülen etkili politikalarla sağlık sektöründeki insan gücü ve alt yapı konularında gelişme kaydedilmiş olmakla beraber, henüz ülkenin ihtiyaçlarını karşılar düzeye ulaşamadığı görülmektedir. Bunun başlıca nedenleri, fiziki alt yapı ve sağlık personelinin bölgeler ile il ve ilçe merkezleri arasındaki dengesiz dağılımı, koruyucu sağlık ve halk sağlığı çalışmalarında yeterli düzeye ulaşamaması, hizmete erişim sorunları, etkili sevk zincirinin oluşturulamaması ve sağlığın finansmanına ilişkin sorunlar olarak sayılabilir.

Hastane yatağı sayısının yüzde 38'inin üç büyük ilde bulunduğu görülmektedir. Yatak kapasitesinin kullanım oranı yaklaşık yüzde 65 olmakla beraber bu oranın il ve ilçe merkezleri dağılımında belirgin farklılıklar gözlenmektedir. Uzman hekimlerin bölgesel dağılımında da dengesizlikler bulunmakta olup, yüzde 46'sı üç büyük ilimizde görev yapmaktadır. Son dönemlerde uygulamaya konulan sözleşmeli personel uygulamasıyla yardımcı sağlık personeli ve pratisyen hekim dağılımında iyileşme görülürken, uzman hekim dağılımında yeterli düzelmeye sağlanamamıştır.

TABLO: V. 5 - Sağlık Göstergelerindeki Gelişmeler

Fiziki Mekan Göstergeleri	2001	2002	2003	2004
Yatak Sayısı	175 190	179 109	180 797	187 788
Yatak Başına Düşen Nüfus	392	392	389	378
Yatak Kullanım Oranı (Yüzde)	60,0	61,5	61,0	64,9
Sağlık İnsan Gücü Göstergeleri				
Hekim Sayısı	90 757	95 190	97 763	99 304
Bir Hekime Düşen Nüfus Sayısı	753	728	718	716
Hemşire Sayısı	75 000	75 879	80 900	84 400
Bir Hemşireye Düşen Nüfus Sayısı	915	925	881	850

Kaynak: Sağlık Bakanlığı

Temel sağlık göstergeleri AB-15 ortalamasıyla karşılaştırıldığında, özellikle bebek ölüm hızı ve kişi başına sağlık harcamaları hususunda ülkemizin son yıllarda büyük mesafeler kat ettiği ancak halen gelişmiş ülkelerin gerisinde olduğu görülmektedir.

Son yıllarda, anne ve bebek ölüm oranlarında belirgin iyileşmeler sağlanmıştır. 1990 yılında binde 55,4 olan bebek ölüm hızı, 1998-2003 dönemi için 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması sonuçlarına göre binde 28,7'ye düşmüştür. Ancak, AB-15'e kıyasla hala yüksek seviyesini korumaktadır. Aynı araştırmaya göre, bebek ölüm hızı canlı doğumda kırsal alanlarda binde 39, kentsel alanlarda binde 23'tür. Ülkemizin batı bölgelerinde bu oran binde 22 iken doğuda binde 41'dir. Özellikle bebek ölümlerindeki gelişmelere bağlı olarak, 1990'da 66 yıl olan doğumda yaşam beklentisi 2004 yılında 71,1 yıla ulaşmıştır.

TABLO: V. 6 - Temel Sağlık Göstergelerinin AB-15 Ortalaması İle Karşılaştırılması, (1990-2003)

Temel Sağlık Göstergeleri	TÜRKİYE			AB-15 ORT.		
	1990	2000	2003	1990	2000	2003
Kaba Doğum Hızı (Binde)	25,2	20,2	19,4	12	10	10
Kaba Ölüm Hızı (Binde)	7,1	6,2	6,2	11	9	8
Doğumda Yaşam Beklentisi (Yıl)	66	70,4	70,9	74	77	78
Bebek Ölüm Hızı (Binde)	55,4	28,9	25,6	10	7	7
Beş Yaş Altı Çocuk Ölüm Hızı (Binde)	60	50	37	12	8	8
Anne Ölüm Oranı (Yüz Binde)	100	70	62	4	3	3
Sağlık Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (Yüzde)	3,6	6,6	6,8	8	8,5	8,5
Kişi Başına Sağlık Harcaması (ABD Doları)	98	195	192	1 900	2 100	2 150
Sağlık Personelinin Hazır Bulunduğu Doğumlar (Yüzde)	63	75	78	98	100	100
Hekim Başına Düşen Nüfus (Kişi)	1 121	834	718	360	350	350
Yatak Başına Düşen Nüfus (Kişi)	412	379	389	120	130	130

Kaynak: WHO, UNICEF, World Bank, Sağlık Bakanlığı, DPT.

Anne ve bebek ölüm riskini azaltan doğumda sağlık personeli bulundurulması uygulamasında bölgesel farklılıklar göze çarpmaktadır. 1998-2003 döneminde gerçekleşen doğumlara bakıldığında, Doğu Anadolu'da gerçekleşen doğumların yüzde 59,7'sinde eğitilmiş sağlık personelinin yer aldığı, Batı Anadolu'da bu rakamın yüzde 95,3'e kadar çıktığı gözlenmektedir. Bebeklerin yalnızca yüzde 15,1'i ilk altı ayda sadece anne sütü ile beslenmektedir. Türkiye'de beş yaşın altındaki çocukların beslenme durumlarında iyileşme olmakla birlikte, çocukların yüzde 15'i halen yetersiz beslenmektedir.

Koruyucu sağlık hizmetleri, bireylerin hasta olmasını engelleyerek yaşam kalitesini artırılmasında ve olası maliyetlerin önlenmesinde önem arz etmektedir. Koruyucu sağlık hizmetlerine yönelik kamu harcamaları, kamu tarafından yapılan toplam sağlık harcamalarının sadece yüzde 3,5'ini oluşturmaktadır.

Birinci basamaktaki yetersizlikler ve sevk zincirinin çalıştırılmaması hizmet maliyetlerini yükseltmekte ve hizmet kalitesini düşürmektedir. Özellikle genel hastanelerde hastane harcamalarının büyük bir bölümünü ayakta tedavi hizmetleri oluşturmaktadır. Genel Sağlık Sigortası ve aile hekimliği modeline geçilmesi ve etkili bir sevk zincirinin oluşturulmasıyla, ayakta tedavi hizmetleri talebi azalacak, bunun sonucunda hastanelerin etkinliği artırılarak sağlık maliyetleri düşürülecektir.

Fiili olarak sağlık güvencesi kapsamına alınmış nüfusun oranı 2001 yılında yüzde 77 iken 2004 yılında yüzde 85,7'ye ulaşmıştır. Sağlık güvencesi olmayan nüfusun sigorta kapsamına alınması ve gücü olmayanların primlerinin kamu tarafından karşılanması amacıyla Genel Sağlık Sigortası Kanun Tasarısı hazırlanmıştır.

1990 yılında yüzde 3,6 olan ülkemiz sağlık harcamalarının GSYİH'ye oranı 2002 yılında yüzde 6,5'e yükselmiş olsa da, bu rakam yüzde 7,9 olan OECD ülkeleri ortalamasından düşüktür.

TABLO: V. 7 - Ülkemiz ve Bazı OECD Ülkelerinin Sağlık Harcamaları

	Toplam Sağ. Harc./ GSYİH (Yüzde)			Kamu Sağ. Harc./ Top Sağ. Harc. (Yüzde)			Kişi Başına Sağlık Harcaması (ABD Doları)		
	1990	2000	2002	1990	2000	2002	1990	2000	2002
TÜRKİYE	3,6	6,6	6,5	61,0	62,9	65,8	98	195	172
Yunanistan	7,4	9,7	9,5	53,7	53,9	52,9	606	1 043	1 198
Almanya	8,5	10,6	10,9	76,2	78,8	78,5	2 063	2 398	2 631
Japonya	5,9	7,6	7,9	77,6	81,3	81,7	1 459	2 827	2 476
Portekiz	6,2	9,2	9,3	65,5	69,5	70,5	447	951	1 092
İspanya	6,7	7,5	7,6	78,7	71,5	71,4	879	1 028	1 196
Finlandiya	7,8	6,7	7,3	80,9	75,1	75,7	2 166	1 543	1 852

Kaynak: OECD, Dünya Sağlık Örgütü

Halen yürütülmekte olan Sağlıkta Dönüşüm Programıyla Sağlık Bakanlığının yeniden yapılandırılarak düzenleme, planlama ve denetleme rolünün güçlendirilmesi, Genel Sağlık Sigortası Sisteminin oluşturulması, sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve erişiminin kolaylaştırılması ile kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır. Temel sağlık hizmetlerine erişimi yaygınlaştırmak amacıyla aile hekimliği sistemine geçilmesi için Düzce'de pilot uygulamaya başlanılmıştır.

e-Sağlık Projesi kapsamında sağlık bilişimi alanında uyulması gerekli standartlar tespit edilerek uygulama çalışmaları başlatılmış, Aile Hekimliği Bilgi Sistemi geliştirilmiştir. Sağlık bakım hizmeti veren ve ödemelerini yapan kurumlar arasında klinik ve idari verilerin elektronik ortamda paylaşımını sağlamak için gerekli çalışmalar başlatılmıştır.

B. TEMEL AMAÇ VE HEDEFLER

Sağlık politikasının temel amacı, vatandaşların ekonomik ve sosyal hayata sağlıklı bireyler olarak katılımını sağlamak ve yaşam kalitelerini yükseltmeye katkıda bulunmaktır.

Söz konusu amaca ulaşmak için öncelikle koruyucu ve halk sağlığı hizmetlerinin etkinleştirilerek yaygınlaştırılması, bölgeler ve sosyo-ekonomik gruplar arası farklılıkların azaltılması, sağlık hizmetlerinin, eşitlik ve hakkaniyet ilkesiyle, hasta haklarına saygılı, erişilebilir, etkin ve kaliteli bir yapıya kavuşturulması ve Sağlık Bakanlığının yeniden yapılandırılarak düzenleme, planlama ve denetleme rolünün güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

C. POLİTİKA ÖNCELİKLERİ VE TEDBİRLER

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama Yılı-Bitiş Yılı	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 1. 'Koruma/önleme, tedaviden önce gelir' ilkesi çerçevesinde, ekonomik kayıpların önlenmesi ve yaşam kalitesinin artırılması amacıyla koruyucu sağlık hizmetleri etkinleştirilerek yaygınlaştırılacaktır.				
Tedbir 1.1. İlk ve orta öğretim kurumlarında öğrenim görenlere sağlıklı beslenme eğitimi verilecek ve risk grubunda görülen öğrenciler sağlık kuruluşlarında takip edilecektir.	Sağlık Bakanlığı	MEB	2006-2008	Beslenmeye dayalı sorunların ülkemizde gittikçe artması ve birçok kronik hastalığa zemin oluşturması nedeniyle sosyo-ekonomik düzeyi düşük bölgeler başta olmak üzere liselerde ve ilköğretim okullarında sağlıklı beslenme konusunda uzman kişilerce bilgilendirme eğitimi yapılacaktır. Ayrıca, yapılacak tarama sonucunda zayıflık ve obezite saptananlar sağlık kuruluşlarında takip edilecektir.
Tedbir 1.2. "Ulusal Beslenme, Sağlık ve Besin Tüketimi Araştırması" yapılacaktır.	Sağlık Bakanlığı	MEB, İçişleri Bakanlığı	2006-2007	Beslenmeyle ilgili sağlık problemlerinin çözümü için geliştirilecek plan ve programlara veri sağlayan beslenme haritası çıkarılacaktır.
Tedbir 1.3. Halkın iyotlu tuz tüketimi konusunda bilinçlendirilmesi sağlanacak ve tuzların iyotlu olarak üretilmesine ilişkin tedbirler alınacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	2006-2008	Guatr hastalığının azaltılması amacıyla iyotlu tuzun kullanılmasını teşvik etmek için kitle iletişim araçları vasıtasıyla halkın bilinçlendirilmesine yönelik faaliyetler yürütülecektir. Üretilen tüm tuzların iyotlanmış olmasına ilişkin hukuki düzenlemeler yapılacaktır.

Tedbir 1.4. Ulusal Tütün Kontrol Programı uygulanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	STK, Maliye Bakanlığı, Üniversiteler	2006-2007	Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi uyarınca hazırlanmakta olan Ulusal Tütün Kontrol Programı uygulamaya konulacaktır.
Tedbir 1.5. Bulaşıcı hastalıklar sürveyans sistemi geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Yerel Yönetimler	2006-2007	Bulaşıcı hastalıkların yayılımının takip edilebilmesi ve gerekli önlemlerin daha çabuk alınabilmesi için etkin bir tarama sistemi oluşturulacak ve ulusal sağlık bilgi sistemi ile bağlantısı kurulacaktır.
Tedbir 1.6. Acil Sağlık Hizmetleri geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı	2006-2008	Acil durumlara yönelik sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi için mevcut 112 Acil Yardım hizmeti yaygınlaştırılacaktır. Sistemin ileri haberleşme ve bilişim teknolojileri ile donatılması sağlanacaktır.
Tedbir 1.7. Ulusal Kan Bankacılığı sistemi geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Milli Savunma Bakanlığı, Kızılay	2006-2008	Kan ihtiyacının kolay ve güvenli bir şekilde sağlanması ve izleme-değerlendirme yapan bir Ulusal Kan Bankacılığı sisteminin geliştirilmesi için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 1.8. Toplumun ağız ve diş sağlığının iyileştirilmesine yönelik faaliyetlere ağırlık verilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Türk Diş Hekimleri Birliği, Üniversiteler, TRT, MEB	2006-2008	Ağız ve diş sağlığının iyileştirilmesi amacıyla içme sularında flor konsantrasyonunun düşük olduğu tespit edilen illerde gerekli tedbirler alınacaktır. İlk ve orta öğretim kurumlarında öğrencilere ağız ve diş sağlığı konusunda eğitimler verilecek, ağız ve diş sağlığı taraması yapılacak ve sorunlu olduğu tespit edilen öğrenciler sağlık kuruluşlarında takip edilecektir. Ayrıca, kitle iletişim araçları vasıtasıyla halkın ağız ve diş sağlığı konusunda bilinçlendirilmesi sağlanacaktır.

Öncelik 2. Sağlık hizmeti altyapısı ve personeli dağılımında bölgeler arası farklılıklar azaltılacaktır.				
Tedbir 2.1. Alt yapı açısından geri kalmış bölgelerin yatırımlarına öncelik verilecektir.	Sağlık Bakanlığı	DPT, Maliye Bakanlığı, Üniversiteler, Özel sağlık kuruluşları	2006-2008	Sağlık alanında geri kalmış yörelerin alt yapı ihtiyaçları özel sağlık kuruluşları ve üniversite hastaneleri de göz önüne alınarak belirlenecek ve bu bölgelerin yatırımlarına öncelik verilecektir.
Tedbir 2.2. Sağlık personelinin yurt çapında dengeli bir şekilde dağılımı sağlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, Yerel Yönetimler	2006-2008	Sağlık personelinin dağılımının geri kalmış yörelere öncelik verilecek şekilde yapılabilmesi ve sağlık personelinin bu bölgelerde çalışma taleplerinin artması için gerekli yapı paydaşlarının da katılımıyla belirlenecek ve çıkartılan zorunlu hizmet kanununa ilaveten gerekli mevzuat çalışması tamamlanacaktır. Ayrıca, sağlık hizmetlerinin ekip çalışması özelliği dikkate alınarak, toplam sağlık personeli sayısının yıllar içinde yeterli hale getirilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 3. Alt yapı ihtiyacını maliyet etkin bir şekilde kısa sürede tamamlamak için yerel idarelerin inisiyatif alması desteklenecektir.	Sağlık Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı	2006-2007	Yerel idarelerin sağlık alt yapısının finansmanında inisiyatif almalarına yönelik olarak alternatif yöntemler belirlenecek ve gerekli yasal düzenlemeler hazırlanacaktır.
Öncelik 4. Sağlık hizmetlerinin sunumu ile finansmanının birbirinden ayrılmasına yönelik düzenlemeler tamamlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Sağlık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, DPT	2006-2006	Genel Sağlık Sigortası Kanununun yürürlüğe girmesinin ardından gerekli kurumsal yapı oluşturulacaktır.

Öncelik 5. Sağlık Bakanlığı yeniden yapılandırılarak düzenleme, planlama ve denetleme rolü güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı		2006-2007	Sağlık Bakanlığının sağlık sektöründeki önceliklerin belirlenmesi, kalitenin izlenmesi, kurumların akreditasyonu ve halk sağlığı işlevlerinin yönetimi konularına odaklanması amacıyla fiziki ve beşeri kaynaklarının ve örgütsel yapısının stratejik planlama ilkeleri çerçevesinde gözden geçirilerek kurumun merkez ve taşra düzeyindeki fonksiyonlarının yeniden yapılandırılması için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 6. Birinci basamak hizmet birimleriyle bütünleşmiş bir şekilde yurt çapında aile hekimliği uygulamasına geçilerek etkili bir sevk sistemi sağlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Yerel Yönetimler	2006-2008	Erişimi kolay ve maliyet etkin bir sevk sisteminin kurulması birinci basamak hizmetlerinin etkin hale getirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla ilk aşama olarak sürdürülmekte olan aile hekimliği pilot uygulaması tamamlanacak ve çıkan sonuçlara göre kademeli olarak yaygınlaştırılacaktır.
Öncelik 7. Hizmet kalitesini artırmak amacıyla, hastane yönetimleri idari ve mali açıdan özerk ve rekabetçi bir yapıya kavuşturulacak; sağlık kurumlarında sertifikasyon ve akreditasyon sistemleri geliştirilecektir	Sağlık Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvelik Bakanlığı, DPT	2006-2008	Öncelikle, seçilen kamu hastaneleri arasında hizmet sunumu birliği sağlanacak, ardından bütün sağlık kuruluşlarına özerklik tanınacaktır. Pilot çalışmadan elde edilecek sonuçlara göre diğer kamu sağlık kuruluşlarının özerkliğe geçiş aşamaları kademelendirilecek ve ilgili hukuki ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilecektir
Öncelik 8. Kişilerin klinik bulguları ve bireysel özelliklerine göre uygun ilaca, uygun süre ve dozda en düşük fiyatla kolayca ulaşabilmelerini sağlamak amacıyla 'Akılcı İlaç Kullanımı' ilkesi etkin hale getirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, MEB, DPT, TRT, Sivil Toplum Kuruluşları	2006-2007	İlaç harcamalarının büyüklüğü dikkate alındığında maliyetlerde etkinliğin sağlanması amacıyla öncelikle sağlık kuruluşlarının ilaç alımlarında ve tüketiminde farmakoekonomik ilkelerin göz önüne alınmasına ilişkin gerekli mevzuat ve yapısal düzenlemeler yapılacaktır. Ayrıca, halkın akılcı ilaç kullanımına dair bilinçlendirilmesi sağlanacak, hekimlerin bu konudaki hizmet içi eğitimi artırılabilecektir.

Öncelik 9. Koruyucu ve birinci basamak sağlık hizmetleri kapsamında anne, çocuk ve üreme sağlığı ile bulaşıcı hastalıklarla mücadeleye önem verilecektir.				
Tedbir 9.1. Yüksek riskli gebelere ve yeni doğanlara yönelik programlar artırılabacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları, Özel hastaneler	2006-2008	Bebek ölümlerinin azaltılması amacıyla her doğum için sağlık ve güvenlik koşullarının sağlanması, doğumlarda eğitimli kişilerin bulunması, yüksek riskli gebeye ve yeni doğana ilişkin uygun bakım ve sevk ilkelerinin oluşturulması konusunda birinci ve ikinci basamak ile üniversiteler arasında işbirliği sağlanacak ve uyulacak temel ilkeler belirlenecektir. Uygulamaların kalitesinin artırılması ve hastanelerde standart hale gelebilmesi için personelin hizmet içi eğitimi sağlanacaktır.
Tedbir 9.2. Genetik hastalıkların erken tanısı ve tedavisi ile bunlardan oluşacak hastalıkların azaltılması sağlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları, Yerel Yönetimler	2006-2008	Kalıtısal metabolik hastalıkların önlenmesi amacıyla yapılan tüm doğumlarda bebeklerin fenilketonuri ve hipotiroidi hastalıklarına karşı taranması için "Yeni Doğan Tarama Programı" sürdürülecektir. Toplumun akraba evlilikleri ve riskleri konusunda bilinçlendirilmesi sağlanacak, birinci ve ikinci basamak hizmetlerin genetik rehberlik, danışmanlık ve tanı kapsamında geliştirilmesi ve bu doğrultuda sağlık personelinin hizmet içi eğitimlerinin artırılması sağlanacaktır. Ayrıca Hemoglobınapati Kontrol Programı sürdürülecektir.

Tedbir 9.3. Bebek beslenmesinde anne sütü özendirilecektir	Sağlık Bakanlığı	Sağlık kuruluşları, Kitle iletişim araçları, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, MEB	2006-2008	Bebeklerin doğumdan hemen sonra emzirmeye başlanması için halkın bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir. Doğum hizmeti veren hastanelerde ve birinci basamak sağlık kuruluşlarında anneleri emzirmeye yönlendirici uygulamaların yerleştirilmesi için personel eğitimi artırılabilecektir. Anne sütü muadili ürünlerin üretimi ve pazarlanması ile ilgili uluslararası şartlara uyulması sağlanacaktır. Ayrıca, demir yetersizliği anemisinin önlenmesi hususundaki çalışmalara devam edilecektir.
Tedbir 9.4. Çocuklara yönelik koruyucu sağlık programları geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	MEB, TRT, Yerel Yönetimler, Sağlık Kuruluşları	2006-2008	"Genel Bağışıklama Programı", "İshalli Hastalıkların Kontrolü Programı", "Akut Solunum Yolu Enfeksiyonlarının Kontrolü Programı", "Kızamık Eliminasyon Programı" sürdürülecektir. Kızamık difteri, tetanos, tüberküloz, Hepatit B, ve polio gibi hastalıkların önlenmesi için aşılama çalışmaları bölgesel farklılıkları azaltacak şekilde sürdürülecektir. Halkın aşı konusunda bilinçlendirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 9.5. Cinsel sağlık-üreme sağlığına ilişkin çalışmalar sürdürülecektir.	Sağlık Bakanlığı	Sivil Toplum Kuruluşları	2006-2008	Cinsel Sağlık-Üreme Sağlığı Programı kapsamında hizmet sunumu, pilot uygulama sonuçları da dikkate alınarak ülke genelindeki sağlık kuruluşlarına yaygınlaştırılacaktır.

Öncelik 10. Yaşlı sağlığı hizmetleri ile evde bakım ve gezici sağlık hizmetleri geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	SHÇEK, Sağlık Kuruluşları, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Kuruluşları	2006-2007	Sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliği sınırlı olan bölgelerde yaşayanların sağlık hizmetlerinden yararlanması amacıyla gezici sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması için gerekli alt yapı ve insan kaynağı artırılacak ve personel eğitilecektir. Yaşlıların beslenme ve sağlık durumlarının iyileştirilmesi amacıyla evde bakıma yönelik sağlık hizmetleri sosyo-ekonomik düzeyi düşük bölgelerde öncelikli olarak başlatılacaktır. Huzurevi ve Yaşlı Bakım Evlerinde kalan ve sağlık kuruluşlarına müracaat eden yaşlıların sağlık durumlarının iyileştirilmesi amacıyla halka ve sağlık personeline yönelik eğitim aktiviteleri düzenlenecektir.
Öncelik 11. Sağlık insan gücü planlaması yapılarak bilgi ve beceri ile donanmış, motivasyonu yüksek yeterli sayıda insan gücü sağlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT, MEB, TSE, DPB, İş-Kur, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Üniversiteler	2006-2008	Sağlık personelinin sürekli eğitim ile mesleki yeterlilikleri geliştirilerek uluslararası farklılıklar azaltılacaktır. Tıpta Uzmanlık Tüzüğü doğrultusunda akreditasyon çalışmaları yapılacaktır. Sağlık hizmetlerinin ekip çalışması özelliği dikkate alınarak, toplam sağlık personeli sayısının yeterli hale getirilmesine yönelik olarak üniversite ve liselerin ilgili bölümlerinin kapasitesi artırılacak ve gerekli idari düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 12. Sağlık hizmeti sunumunda hasta hakları ve hasta memnuniyeti esas alınacaktır.				
Tedbir 12.1 Vatandaşlara hekim seçme hakkı tanınacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Üniversiteler, Özel hastaneler	2006-2006	Hasta hakları ve hasta memnuniyeti kapsamında vatandaşların hizmet alacağı hekimi seçme hakkından yararlanabilmesi için gereken düzenlemeler yapılacaktır.

Tedbir 12. 2 Hasta hakları konusunda toplumun bilinçlendirilmesi sağlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Tüm hastaneler, MEB, Sivil Toplum Kuruluşları	2006-2007	Toplum, hasta hakları konusunda kitle iletişim araçları ve okullarda sağlanacak eğitimler ile bilinçlendirilecektir. Sağlık hizmeti sunanların hasta haklarına ilişkin hizmet içi eğitim almaları sağlanacaktır.
Tedbir 12.3 Tıbbi malpraktis uygulamaları ile ilgili düzenlemeler yapılacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Tüm sağlık kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları	2006-2007	Tıpta kötü uygulamalardan doğan sorumlulukların belirlenmesi ve uygulamaların engellenmesine yönelik idari ve hukuki düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 12.4 Sağlık kuruluşlarında hasta memnuniyetini esas alan bir yapı kurulacaktır.	Sağlık Bakanlığı	TSE, MEB, Sivil Toplum Kuruluşları, Üniversiteler, Özel hastaneler	2006-2007	Sağlık kuruluşlarının, sundukları hizmetlerin niteliği ve hasta memnuniyetini esas alan bir perspektif ile değerlendirilmelerini sağlayacak iç ve dış denetim sistemlerinin oluşturulmasına yönelik idari ve yasal düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 13. Ulusal Sağlık Bilgi Sistemi etkin hale getirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, DPT, DİE	2006-2008	Sağlık hizmetlerinde eşgüdüm için bireylerin tıbbi kayıtlarının oluşturulmasını, korunmasını ve paylaşılmasını, sevk basamakları esnasında bilgi transferini ve temel sağlık uygulamalarındaki verilerin toplanmasını sağlayacak Ulusal Sağlık Bilgi Sistemi kurulacaktır. Oluşturulacak sağlık bilgi sistemi ile sosyal güvenlik bilgi sistemlerinin, birlikte çalışabilirlik esaslarına uygun bir şekilde entegrasyonu sağlanacaktır.
Öncelik 14. Özel sektörün sağlık yatırımları teşvik edilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, Özel sektör	2006-2008	Özel sektörün sağlık yatırımlarının teşvik edilmesine yönelik düzenlemelere devam edilecektir. Kamu-özel ortaklık yöntemlerine ilişkin kanunun uygulanması için gerekli ikincil mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır. Diğer alternatif finansman yöntemleri incelenecektir.

III. ÇEVRE VE KENTSEL ALT YAPI

A. MEVCUT DURUM

Ülkemizde hızlı nüfus artışı ve kırsal alandan kentsel alana yoğun göç, kentlerde içmesuyu, kanalizasyon, katı atık ve atık su arıtma gibi çevre ve alt yapıya ilişkin sorunları artırmaktadır.

2005 yılında nüfusu 20 binin üzerindeki 297 yerleşim biriminin nüfusu 43,7 milyon, kentleşme oranı yüzde 60,6 ve kentleşme hızı yüzde 2,1 olarak tahmin edilmektedir. Aynı yılda 3225 belediyede yaşayan nüfusun 62 milyona ve bu nüfusun toplam nüfusa oranının yüzde 85,8'e ulaştığı tahmin edilmektedir.

Kentsel alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinde sorumluluk büyük ölçüde belediyelere aittir. Ancak, belediyelerin çoğu çevresel alt yapıyı bütüncül bir yaklaşımla ele alamamakta, başta yaptırım yetkilerinin kullanımı olmak üzere finansman ve insan gücü yetersizlikleri ile koordinasyon eksikliği gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır.

Diğer taraftan, AB müktesebatına uyumun çevre ve kentsel altyapı yatırımlarının standartlarını önemli ölçüde etkileyecek olması, çevre alanında kapasite geliştirme, verimliliği artırma ve ihtiyaç tespiti amaçlı çalışmaların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu durum artan standartlar nedeniyle daha pahalı tesislerin yapılmasını gerektirirken, diğer yandan AB fonlarının kullanımı fırsatını beraberinde getirmektedir. Bu kapsamda, Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından AB'ye uyum sürecinde mevzuat uyumlaştırma ve uygulamaya yönelik yükümlülüklerimizin karşılanması amacıyla çevre alanında kapasite geliştirilmesine yönelik olarak Entegre Uyumlaştırma Stratejisi ve Yüksek Maliyetli Çevre Yatırımlarının Planlanması projeleri tamamlanmıştır.

Artan hizmet talebine paralel olarak, yerel yönetimlerin, özellikle de belediyelerin gelirleri artırılmamış ve yeterli kaynak yaratılmamıştır. Belediyelerin büyük çoğunluğu genel bütçe vergi gelirlerinden aldıkları paylarla ancak personel giderlerini karşılayabilmekte, kentsel alt yapıya finansman ayıramamaktadır. Bununla birlikte, Mahalli İdareler Reformu çerçevesinde başlatılan yerel yönetimlerin gelirlerini artırma çalışmaları devam etmektedir.

Geçtiğimiz yıllarda Hazine garantili dış kredilerin geri ödenmesinde belediyelerin mali güçlerinin yetersiz kalması sonucu dış borç geri ödemeleri Hazine tarafından üstlenilmiştir. Yerel yönetimlerin Haziran 2005 tarihi itibarıyla, Hazineye 11,7 milyar YTL, İller Bankasına 2,2 milyar YTL, SSK ve Emekli Sandığı gibi diğer kurumlara ve fonlara 2,2 milyar YTL olmak üzere toplam 16,1 milyar YTL borcu bulunmaktadır.

Hızlı kentleşme sonucunda artan yerel hizmet talebinin karşılanmasında verimliliği sağlamak ve rekabet ortamı oluşturarak hizmet kalitesini yükseltmek amacıyla, bazı belediye hizmetlerinin özelleştirilmesi yönünde çalışmalara devam edilmektedir. Ancak, özelleştirme politikası, hizmetlerin kamu kesiminden özel sektöre aktarılmasına odaklanmış, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve kurumsal kapasitenin artırılması amaçlı önlemler alınamamıştır. Özelleştirme uygulamalarında belediyelerin koordinasyon ve denetim işlevlerini gereğince yerine getirememesi, verimlilikte düşüslere yol açmakta ve hizmet özelleştirmelerinde gerçek bir rekabet ortamı sağlanamamaktadır.

Belediyelerin büyük çoğunluğunun nüfusu 5000'den küçük birimlerden oluşması sonucu ölçek sorunları ortaya çıkmakta, bu durumda belediyelerin sorumlu oldukları

hizmetleri etkin bir biçimde sağlamasını güçleştirmektedir. Bu durumu önlemek için 5393 sayılı Belediye Kanunuyla belediye kurulması için gereken nüfus kriteri 2000'den 5000'e yükseltilmiştir.

2003 yılı itibarıyla 3.215 belediyeden 3.116'sı içme ve kullanma suyu şebekesine, 2.164'ü kanalizasyon şebekesine ve 3.018'i katı atık toplama hizmetine sahip olup, toplam belediye nüfusunun yüzde 97,1'i katı atık toplama hizmetinden, yüzde 97,2'si içme ve kullanma suyu, yüzde 81'i ise kanalizasyon şebekesinden yararlanmaktadır. Bununla birlikte, belediyelerin içme suyu, kanalizasyon ve arıtma sistemleri ile katı atık yönetimi gibi alt yapı tesislerinin yapımında ve işletilmesinde nitelikli eleman ihtiyacı devam etmektedir.

Su havzalarının koruma bantlarında meydana gelen kaçak yapılaşma ve arıtmaya tabi olmadan deşarj edilen atık suların hali hazırda yüzde 45 oranında olması nedeniyle kentlere temiz, kullanılabilir ve sürekli içme suyu temin edilmesi önemini korumaktadır. Su havzaları ve içme suyu kaynaklarının kirlenmeye karşı korunması ve kaynakların kullanımının planlanması gerekmektedir.

Yeni su kaynaklarının kullanıma açılmasına, kent içi su dağıtım şebekelerinin, atık su toplama sistemlerinin ve atık su bertaraf tesislerinin yapılmasına, mevcut alt yapıların bakım, onarım ve yenileme çalışmalarına devam edilmektedir. Ancak, kentsel alt yapı yatırımları kaynak yetersizliği nedeniyle programlanan sürede tamamlanamamaktadır.

2003 yılında belediyeler tarafından sağlanan 5,1 milyar m³ içme ve kullanma suyunun yüzde 41,1'i barajlardan, yüzde 30,4'ü kuyulardan, yüzde 26,6'sı akarsu ve kaynaklardan, yüzde 1,9'u göl ve göletlerden karşılanmıştır.

Kanalizasyon hizmeti veren belediyeler tarafından toplanan 3,2 milyar m³ atık suyun yüzde 48,8'i akarsulara, yüzde 37,2'si denizlere, yüzde 4,4'ü göllere, yüzde 4,3'ü araziye, yüzde 3,1'i barajlara ve yüzde 2,2'si diğer alıcı ortamlara deşarj edilmektedir. Deşarj edilen 3,2 milyar m³ atık suyun 1,6 milyar m³'ü arıtma tesislerinde arıtılmış olup, arıtılan atık suyun yüzde 55,4'üne biyolojik, yüzde 29,3'üne fiziksel ve yüzde 15,3'üne gelişmiş arıtma uygulanmıştır. Ülkemizde yeterli arıtma tesislerinin olmaması ve mevcut tesislerin verimli kullanılmaması çevre sorunları içerisinde atık su arıtılmasını öncelikli sorun haline getirmiştir.

Kentlerde ekonomik ve teknolojik gelişme, nüfus artışı, hızlı kentleşme ve doğal kaynakların tüketimi katı atık miktarının giderek artmasına yol açmaktadır. Ulusal düzeyde etkin bir katı atık yönetimi sistemi geliştirilememiş ve bu konuda uygulamaya yönelik bir politika oluşturulamamıştır.

Ülkemizde 2003 yılında 26,1 milyon ton katı atık toplanmıştır. 14 adet düzenli depolama sahasında, toplanan katı atığın yüzde 28,5'i bertaraf edilmiştir.

Belediyeler, katı atık yönetiminde kendilerine verilen toplama ve taşıma konularındaki görevleri büyük ölçüde yerine getirirken bertaraf konusunda gereken etkinliği gösterememektedirler. Özellikle düzensiz depolama yöntemi ve depo sahaslarının yer seçiminde yapılan hatalar ve işletme koşullarındaki olumsuzluklar gün geçtikçe büyüyen problemlere sebep olmaktadır. Sanayileşme ile birlikte artan tehlikeli atıklar da halen evsel atık depolama sahaslarında herhangi bir önlem alınmadan evsel ve tıbbi atıklarla birlikte bertaraf edilmektedir. 2003 yılı itibarıyla tıbbi atıkları ayrı toplayıp,

taşıyıp, bertaraf eden belediye sayısı 522, toplanan tıbbi atık miktarı ise 68 bin tondur. Toplanan tıbbi atıkların yüzde 21'i düzenli depolama sahalarında, yüzde 20'si yakma tesislerinde bertaraf edilmiştir.

Katı atık üretiminde öncelikle üretilen çöp miktarının azaltılması ve kaynaktan ayrıştırılarak toplamaya hazır hale getirilmesi için hanehalkının bilinçlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Çevre temizlik vergisinin su faturaları kapsamında toplanması suretiyle katı atık hizmet bedelinin başka bir hizmetle ilişkilendirilmesi, verginin ekonomik araç olarak kullanıma etkinliğini azaltmaktadır.

Kentsel alt yapıdaki finansman güçlüklerini gidermek ve ölçek ekonomilerinden yararlanmak amacıyla belediyeler arası ortak çözüm arayışları önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, 5355 sayılı Kanunla su, atık su, katı atık ve benzeri alt yapı hizmetleri ile çevre ve ekolojik dengenin korunmasına ilişkin projelerin gerektirmesi halinde, Bakanlar Kurulunca, ilgili mahalli idarelerin bu amaçla kurulmuş birliğe katılmasına karar verilebileceği ve birliklerden ayrılmanın da Bakanlar Kurulunun iznine bağlı olacağı hükmü getirilmiştir.

Belediyelerin kentsel alt yapıya yönelik proje geliştirme, finansman sağlama gibi konularda yaşadıkları darboğazlar da göz önüne alınarak, kentsel alt yapı konusunda ihtisaslaşmış bir kuruluş olan İller Bankasının, belediyelere teknik ve finansman desteği sağlanması amacıyla yeniden yapılandırılması çalışmalarına devam edilmektedir.

Çevre yönetimi sorunları, kentsel alanda alt yapı konusunda yoğunlaşırken, kırsal alanda ise biyolojik çeşitliliğin ve doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımı konusunda yoğunlaşmaktadır. Bu sorunun temel nedenleri, yasal ve kurumsal düzenlemelerdeki aksaklıklar, korunan alan statüleriyle ilgili hiyerarşi karmaşası ve eşgüdüm eksikliğidir. Bu sorunları ele almak üzere uluslararası kuruluşların katkılarıyla da yürütülen projelerle pilot uygulamalar gerçekleştirilmekte, mevzuata ve organizasyona yönelik düzenlemeler devam etmektedir.

Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da gözeterek doğal dengeyi, ekonomik ve sosyal kalkınmayı bir bütün olarak ele almak suretiyle ülkemiz kaynaklarının kullanımında etkinliği ve sürdürülebilirliği sağlamak önemlidir. Bu amaçla sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının bir sistem bütünlüğü içerisinde strateji, plan ve programlara entegre edilmesini sağlamak amacıyla Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu kurulmuştur.

Ülkemizdeki fiziki kaynakların akılcı bir şekilde kullanılmasına ve dolayısıyla sürdürülebilir kalkınmayı temin edecek planlamanın yapılmasına zemin teşkil edecek çevresel bilgilerin derlendiği veri tabanı bulunmadığından çevresel bilgiye erişim alt yapısının geliştirilmesi ihtiyacı önem arz etmektedir.

B. TEMEL AMAÇ VE HEDEFLER

İnsan sağlığını, doğal kaynakları ve estetik değerleri korumak suretiyle sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda yüksek bir çevresel koruma düzeyine erişilmesi; kentlerin temiz, güvenli ve yaşam kalitesi yüksek yerler haline getirilmesini sağlamak için artan nüfus, ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeye paralel olarak farklılaşan kentsel alt yapı ihtiyacının giderilmesi temel amaçtır.

C. POLİTİKA ÖNCELİKLERİ VE TEDBİRLER

Öncelikli Hedef/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama - Bitiş Yılı	Açıklamalar
Öncelik 1: AB müktesebatına uyum kapsamında oluşturulan çevre mevzuatının uygulanması için gerekli alt yapı ve finansman ihtiyacı tespit edilerek uygulamaya ilişkin öncelikler ve müzakere pozisyonları belirlenecek, yönetim ve denetim için gerekli idari kapasite geliştirilecektir.				
Tedbir 1.1 Ulusal çevre stratejisi hazırlanacaktır.	Çevre ve Orman Bakanlığı	TKB, DPT, DSİ Gn.Md., İl. Bank. Gn.Md., Yerel Yönetimler, Diğer İlgili Kuruluşlar	2006-2006	AB hedefleri ile ülke önceliklerini dikkate alan, finansman boyutunu içeren ilgili kurumların mutabakatı esasıyla ulusal çevre stratejisi hazırlanacaktır.
Tedbir 1.2 Çevre ve Orman Bakanlığının idari ve denetim kapasitesi güçlendirilecektir.	Çevre ve Orman Bakanlığı	TKB, San. ve Tic.Bak., Sağl. Bak., Yerel Yönetimler	2006-2008	Çevre konusundaki ulusal mevzuatın ve AB ile uyumlaştırılan mevzuatın etkin olarak uygulanabilmesi amacıyla Çevre ve Orman Bakanlığının idari ve denetim kapasitesi artırılacaktır.
Tedbir 1.3 Çevresel Bilgiye Erişim Projesinin öngördüğü alt yapı ilgili kurumlarda oluşturulacaktır.	Çevre ve Orman Bakanlığı	TKB, Sağl. Bak., DİE, ÖÇKK, DSİ Gn.Md., İl. Bank. Gn.Md., Belediyeler, Su ve Kanalizasyon İdareleri, İlgili diğer kuruluşlar	2006-2008	AB Çevresel Bilgiye Erişim Projesi sonucunda ortaya çıkan çevresel verilere ilişkin yetki ve sorumluluk paylaşımı konusunda kurumlar arası mutabakat sağlanmasını müteakip ilgili kurumların teklifiyle gerekli altyapı oluşturulacaktır.
Öncelik 2. Ülkemizin sahip olduğu biyolojik çeşitliliğin ve genetik kaynakların korunması, geliştirilmesi ve ekonomik değer kazandırılmasına yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.				
Tedbir 2.1 Ramsar Sözleşmesi uyarınca sulak alanların yönetimi planı yapılarak, uygulamaya geçirilecektir.	Çevre ve Orman Bakanlığı	DSİ Gn. Md., TKB, Kül.veTur.Bak., TÜBİTAK	2006-2008	Sulak alanlarda gerekli rehabilitasyon ve izleme çalışmaları yönetim planlarına uygun olarak gerçekleştirilecektir.

Tedbir 2.2 Biyolojik çeşitlilik ve genetik kaynaklar korunarak etkin kullanımı sağlanacaktır.	Çevre ve Orman Bakanlığı	TKB, DPT, TÜBİTAK	2006-2006	Biyolojik çeşitlilik ve genetik kaynakların korunarak ekonomik değere dönüştürülmesi için mevcut durum analizi ile öncelik ve stratejiler belirlenecektir. Küresel Çevre Kolaylığı kaynaklı yürütülen Projenin sonuçlarının uygulanmasında ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği sağlanacak, insan kaynakları ve kurumsal altyapı güçlendirilecektir. Kurumlar arasında sorumluluk paylaşımı netleştirilecek, buna ilişkin uygun kurumsal yapılanma hayata geçirilecek, referans merkezi niteliğinde araştırma kurumları oluşturulacaktır.
Öncelik 3. Su kaynaklarının tahsisi, kullanılması, geliştirilmesi ve kirlenmeye karşı korunmasıyla ilgili gerekli hukuki düzenlemeler yapılarak yönetimi etkinleştirilecektir.				
Tedbir 3.1 Su Kanunu hazırlanacaktır.	Ener.ve Tab.Kay.Bak.	Çevre ve Orman Bakanlığı, DİB, TKB., Sağl.Bak., DPT, DSİ Gn.Md.	2006-2006	Yer altı ve yüzey sularının etkin bir şekilde kullanılması ve yönetilmesi amacıyla AB'ye uyum çerçevesinde uyulması gereken müktesebatın da dikkate alınarak ülkemizdeki su hukuku yeniden oluşturulacaktır.
Tedbir 3.2 Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun ihtiyaçlara göre yenilenecektir.	Ener.ve Tab.Kay.Bak.	DSİ Gn.Md.	2006-2006	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün yap işlet devret modeli ile yatırım yapabilmesi, kamulaştırma hizmetlerini daha etkin gerçekleştirebilmesi, vazifelerini daha etkin yürütebilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan hukuki düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 3.3 Artılmış atık suların tarım ve sanayide tekrar kullanımına yönelik tedbirler alınacaktır.	Çevre ve Orman Bakanlığı	TKB, San. ve Tic.Bak., İl. Bank. Gn.Md., Belediyeler	2006-2007	Gelecekte su ihtiyacımızın karşılanabilmesi için su kaynaklarının etkin kullanılması ve atık suların da azami şekilde faydalanılması gerekmektedir. Bu konudaki mevzuat eksiklikleri giderilerek konuya ilişkin yatırımlar desteklenecektir.

Tedbir 3.4 Şebeke su kayıplarını azaltacak ve israfı engelleyecek önlemler alınacaktır.	İl. Bank. Gn.Md.	DPT , İlgili Belediyeler	2006-2008	Ülkemizde içme ve kullanma amacıyla sağlanan suların yüzde 50'si kayıp ve kaçaklarla kaybolmaktadır. Mevcut içmesuyu sistemlerinin daha etkin kullanılması ile çok düşük yatırımlarla ilave su ihtiyaçları karşılanabileceğinden İller Bankası Genel Müdürlüğüne bu amaca yönelik yatırımlar desteklenecektir.
Öncelik 4. Mevcut çalışmalarda dikkate alınarak, ülke genelinde kentsel altyapı ihtiyacı tespit edilecek, bölgesel gelişme gerekleri de gözetilerek önceliklendirilecek ve bu alanda kamu ve özel sektör işbirliğini ve çevresel uyuma yönelik zamanlamayı da içeren bir finansman stratejisi oluşturulacaktır.	İl. Bank. Gn.Md.	Çevre ve Orman Bakanlığı, İçiş. Bak., DPT, DSİ Gn.Md., Belediyeler	2006-2008	Belediyelerin içme suyu, kanalizasyon, arıtma tesisi ve katı atık gibi alt yapı ve finansman ihtiyacını belirleyecek kentsel altyapı ana planı hazırlanacaktır.
Öncelik 5. İller Bankası günün koşullarına uygun olarak yeniden yapılandırılacak, finansman yapısı, insan kaynakları ve kurumsal kapasitesi geliştirilecektir. Yerel yönetimlerin AB mali yardımlarını ve diğer uluslar arası kaynakları kullanabilmesini kolaylaştırmak amacıyla Bankanın teknik ve mali destek vermesi sağlanacaktır.				
Tedbir 5.1 İller Bankası günün koşullarına uygun olarak yeniden yapılandırılacaktır.	İl. Bank. Gn.Md.	İçiş. Bak., Maliye Bak., Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT, Hazine Müst., BDDK,SPK	2006-2007	İller Bankasının finansman yapısı, insan kaynakları ve kurumsal kapasitesi geliştirilerek. Yerel yönetimlerin AB mali yardımlarını ve diğer uluslar arası kaynakları kullanabilmesini kolaylaştırmak amacıyla Bankanın teknik ve mali destek vermesi sağlanacaktır
Tedbir 5.2 Kentsel Altyapılara finansman sağlanması ile ilgili yönetmelik çıkarılacaktır.	İl. Bank. Gn.Md.	İçiş. Bak., Maliye Bak., Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT, Hazine Müst., Türk. Beled. Birl.	2006-2006	Kentsel alt yapı yatırımlarına genel bütçeden, AB fonlarından ve uluslar arası finans kuruluşlarından sağlanacak kaynakların İller Bankası Genel Müdürlüğü yönetiminde kullanılması için izlenecek usul ve esaslar belirlenecektir.

Tedbir 5.3 İhtiyaç duyan belediyelere kurumsal ve teknik kapasitelerinin artırılması için eğitim verilecektir.	İl.Bank. Gn.Md.	İçiş. Bak., Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT, TODAİE, İlgili Belediyeler	2006-2008	İller Bankası tarafından belediyelerin ihtiyaç duyduğu alanlarda mevcut tesislerinin daha etkin işletilebilmesi, mali yönetimlerinin güçlendirilmesi, kaynak planlaması ve ihtiyaç önceliklendirmelerini yapabilmeleri ve halka kaliteli ve etkin hizmet sunulabilmesi için belediye personeline yönelik eğitim verilecektir.
Öncelik 6. Katı atık bertarafında düzenli depolama tesisi yapımına öncelik verilecek ve yönetimde etkinlik sağlanacaktır.				
Tedbir 6.1 Hane halkının bilinçlendirilmesine yönelik eğitim çalışması yapılacaktır.	Çevre ve Orman Bakanlığı	İçiş. Bak., İl. Bank. Gn.Md., Belediyeler	2006-2008	Katı atıkların kaynağa ayrıştırılarak, tekrar kullanım değeri olanların ekonomiye kazandırılması ve katı atık miktarının azaltılması sonucu düzenli depolama tesislerinin ilk yatırım ve işletme maliyetlerinin düşürülmesi amaçlanmaktadır.
Tedbir 6.2 Belediyelerin tümünün katı atık hizmeti vermesi ve kurulu tesislerin tam kapasite ile çalıştırılması sağlanacaktır.	Çevre ve Orman Bakanlığı	İçiş. Bak., İl. Bank. Gn.Md., Belediyeler	2006-2008	Belediyelerin çöp toplama hizmetlerini eksiksiz olarak vermeleri ve mevcut bertaraf tesislerinin kapasitelerinden azami ölçüde yararlanmaları sağlanacaktır.
Tedbir 6.3 Belediyelerin düzenli depolama yapmaları sağlanacaktır.	Çevre ve Orman Bakanlığı	İçiş. Bak., Maliye Bak., İl. Bank. Gn.Md., Belediyeler	2006-2008	Belediyeler en ekonomik ve nihai bertaraf sistemi olması ve ülke koşullarına uygun olması nedeniyle düzenli depolama tesislerinin yapımına öncelik vereceklerdir. Bu konuda diğer ilgili kamu kuruluşları da belediyelere gerekli desteği vereceklerdir.
Tedbir 6.4 Belediyelerin katı atık bertaraf tesislerini gerektiğinde mahalli idare birlikleri marifetiyle gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Çevre ve Orman Bakanlığı, İl. Bank. Gn.Md., Belediyeler	2006-2008	Katı atık bertaraf tesislerinin yapımında coğrafi ve ekonomik şartlar gözetilerek maliyetlerin düşürülmesi, ölçek ekonomilerinden yararlanılması ve katı atık yönetiminde etkinliğin sağlanması amacıyla 5355 sayılı Kanunla getirilen birlik modeli hayata geçirilecektir.

IV. BİLİM VE TEKNOLOJİ

A. MEVCUT DURUM

Ülkemizin bilim ve teknoloji politikaları ile başta sanayi, eğitim, rekabet ve ihracat politikaları olmak üzere diğer politikalar arasındaki uyum ve eşgüdümün yeterli ölçüde sağlanmadığı görülmektedir. Ayrıca, gerek yıllık programlarda ihtiyaç duyulan çerçevenin yeteri kadar çizilmemiş olması, gerek kurumlar arası ve kurum içi yürütülen faaliyetlere kalkınma planları ve yıllık programlarda belirlenen politikaların yansıtılmaması etkin bir eşgüdüm ve işbirliğinin sağlanamamasına neden olmuştur.

Türkiye Araştırma Alanı (TARAL), Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulunun (BTYK) 10 Mart 2005 tarihinde düzenlenen 11. toplantısında, ülkemizdeki Ar-Ge faaliyetlerini gerçekleştiren üniversiteler, araştırma kurumları, sanayi kuruluşları, bu çalışmaların sonuçlarını talep eden özel sektör ve kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşları ve bu faaliyetlere kaynak sağlayan kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşlarının işbirliği ve stratejik odaklanma ile etkinlik göstereceği ilişkiler bütünü olarak tanımlanmıştır. 2005 yılı itibarıyla, genel bütçeden TÜBİTAK'a aktarılan 346 milyon YTL ilave kaynak aracılığıyla TARAL kapsamında işbirliğini sağlayacak programlar başlatılmıştır.

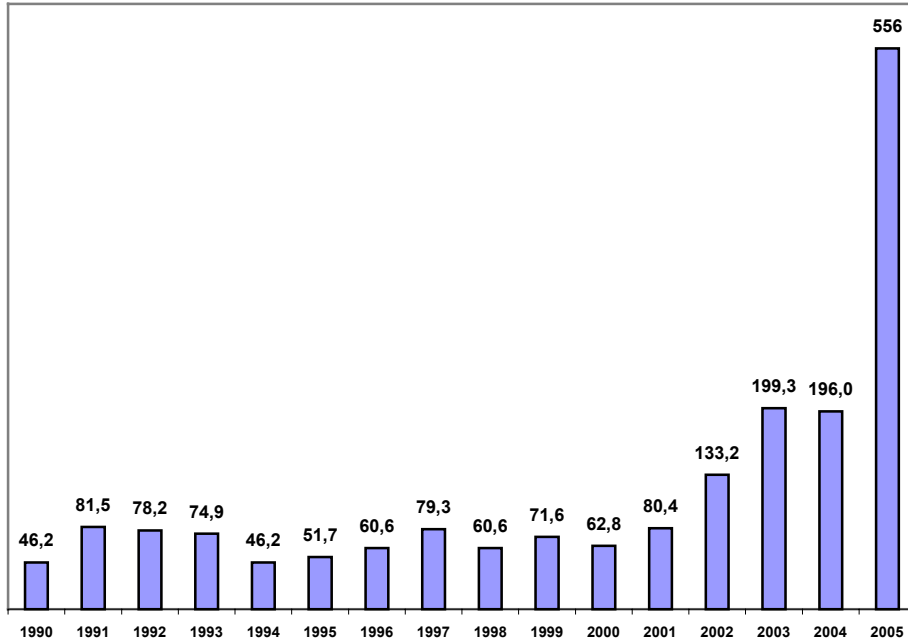
Ülkemizdeki Ar-Ge alt yapısının önemli bir bölümü üniversiteler ve kamu araştırma kurumlarında bulunmaktadır. Özel sektör tarafından kurulan ve faaliyet gösteren Ar-Ge birimi sayısı, bilim ve teknoloji alanında yetkin ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. Ayrıca, başta AB ülkeleri olmak üzere gelişmiş ülkelerden farklı olarak Türkiye'de özel araştırma kurumları bulunmamaktadır. Üniversite-sanayi-kamu işbirliği ile mevcut alt yapının verimli kullanımı yeterli düzeyde ve yaygın şekilde gerçekleştirilememektedir. Mevcut faaliyetlerin önemli bir bölümü az sayıdaki büyük ölçekli işletmelerle sınırlı olup, Ar-Ge için büyük önem taşıyan KOBİ'lerin mevcut Ar-Ge alt yapısından faydalanması istenilen düzeyin altında kalmıştır.

Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki payı 2002 yılı itibarıyla yüzde 0,67 olup, bilim ve teknoloji alanında gelişmiş ülkelerin yüzde 2-3 aralığındaki payıyla karşılaştırıldığında oldukça düşük kalmaktadır. Kaynak miktarının yetersizliğinin yanında kaynağın dağılımı da önemli bir sorundur. Nitekim, 2002 yılı itibarıyla ülkemizdeki Ar-Ge harcamalarının yüzde 28,7'si özel sektör tarafından gerçekleştirilmiş olup, AB'de bu oran yüzde 64,5'dir. AB üyesi ülkeler tarafından Lizbon Stratejisi kapsamında 2010 yılına kadar GSYİH içindeki Ar-Ge harcamalarının payının yüzde 3'e çıkarılması ve bunun üçte ikisinin özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu gelişmelerden anlaşılacağı üzere, özel sektörün hem hızla Ar-Ge alt yapısını geliştirmesine, hem de üniversitelerdeki mevcut alt yapıdan en üst düzeyde faydalanmasına gereksinim bulunmaktadır. Aksi takdirde, mevcut Ar-Ge kapasitesi ile ülkemizin bilim ve teknoloji üretme kapasitesi yüksek ülkelerle rekabet etmesi daha da güçleşecektir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, bilim ve teknolojiye ayrılan kamu kaynakları önemli ölçüde artırılmıştır. Bu dönemde, öncelikli sektörler olarak belirlenen biyoteknoloji ve gen mühendisliği, nanoteknoloji, bilgi ve iletişim teknolojileri, yeni malzemeler, uzay bilim ve teknolojileri, nükleer teknoloji, deniz bilimleri, denizlerden ve denizaltı zenginliklerinden yararlanma teknolojileri ve temiz enerji teknolojileri gibi ileri uygulama alanlarındaki üniversite ve kamu kuruluşlarının Ar-Ge faaliyetlerine verilen destekler artırılmıştır.

GRAFİK: 7-1990 - 2005 Yılları Arasında Kamu Yatırım Bütçesinde Yer Alan Teknolojik Araştırma Sektörü Ödenekleri

(2005 Sabit Fiyatları ile, milyon YTL)

Çeşitli üniversitelerde biyoteknoloji, nanoteknoloji, ileri malzemeler, hesaplamalı bilimler, mekatronik, bilgisayar destekli tasarım ve otomasyon, geleceğin enerji kaynakları gibi stratejik alanlarda mükemmeliyet merkezleri oluşturulmuştur. Bunun yanında, belirli amaçlara yönelik ürün ve hizmet geliştirilmesini hedefleyen, çok ortaklı ve disiplinler arası niteliğe sahip yaygınlaştırılmış Ulusal ve Uluslararası Araştırma Projeleri (YUUP) de 2004 yılından itibaren desteklenmeye başlanmıştır.

Kamu-üniversite-sanayi işbirliğini geliştirici çalışmalara ve bu işbirliğini kullanarak kamu ve üniversitelerdeki bilgi birikiminin ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürülmesini sağlayan teknoloji geliştirme bölgeleri, teknoloji merkezleri, duvarsız teknoloji kuluçka merkezleri ve üniversite-sanayi ortak araştırma merkezlerinin faaliyetlerine ve geliştirilmelerine devam edilmiştir. 2005 yılı Ekim ayı itibarıyla toplam 20 Teknoloji Geliştirme Bölgesi (TGB) kurulmuş olup, bölgelerin yarısı faaliyete geçmiştir. Bu bölgelerde yer alan yaklaşık 500 Ar-Ge firmasında 2005 yılı Ekim ayı itibarıyla 5000 civarında Ar-Ge personeli çalışmaktadır. KOSGEB'in Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER) programı kapsamında 1990 yılından beri 13 TEKMER ve 14 Duvarsız Teknoloji Kuluçka Merkezi kurulmuş olup, bu merkezlerden 197 firma başarıyla mezun olmuştur. Halen 147 firma faaliyetini sürdürmektedir. TEKMER'lere ilave olarak 3 özel kuluçka merkezi girişimi de faaliyetini sürdürmektedir.

Özel sektörün Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi için, Ar-Ge faaliyetinde bulunan firmalara TÜBİTAK-TİDEB, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV), Dış Ticaret Müsteşarlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile KOSGEB tarafından verilen kredi ve hibe desteklerinin yanında, Maliye Bakanlığınca yüzde 40 düzeyinde vergi indirimi sağlanmaktadır.

Patent başvuruları, yürütülen bilim ve teknoloji faaliyetlerinin üretime ne ölçüde yansıdığına bir göstergesidir. Türkiye’de son yıllarda yerli patent başvurularında artışlar kaydedilmesine rağmen bu artış istenilen düzeyde değildir. 2004 yılında 636 yerli patent başvurusu yapılmış, 53 yerli patent kabul edilmiştir. Ayrıca patent yasaının uygulanmasında da sorunlar yaşanmaktadır.

Üniversitelerde yürütülen araştırma faaliyetlerinin en önemli sonucu bilimsel makale sayısında artış olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim, üniversitelerde yapılan bilimsel araştırmalar alanında son yıllarda önemli aşamalar kaydedilmiş ve ülkemiz Bilimsel Atıf İndeksinde 19’uncu sıraya yükselmiştir. Ancak, yayınlanan makalelerin ülke sorunlarının çözümüne katkısı sınırlı olmuştur.

Kamu tedarik sisteminin ülkemizin Ar-Ge kapasitesini harekete geçirmede önemli bir rol oynayacağı açıktır. Özellikle savunma alanında geliştirilecek teknolojilerin diğer birçok alanı olumlu yönde etkilemesi söz konusudur. Bu ihtiyaca yönelik olarak 2005 yılında uygulanmaya başlayan TARAL programları kapsamında, başta savunma alanında görev yapan kamu kurumları olmak üzere tüm kamu kurumlarının ihtiyaçlarını yerel Ar-Ge ile karşılamasına yönelik bir destek programı bulunmaktadır.

Ülkemizde iktisaden faal 10.000 kişiye düşen tam zaman eşdeğeri (TZE) araştırmacı personel sayısı 2002 yılı itibarıyla 13,6 olup, 66,6 olan OECD ortalamasının oldukça altındadır. Ayrıca, ülkemizdeki araştırmacıların yaklaşık yüzde 73’ü yükseköğretim kurumlarında görev yapmakta iken, gelişmiş ülkelerde araştırmacıların yüzde 70’i özel sektörde çalışmaktadır. Bu çerçevede, ülkemizdeki araştırmacı sayısının, özellikle özel sektördeki araştırmacı istihdamının artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Uluslararası teknik ve ekonomik işbirliği, yeni buluş ve teknolojilerden faydalanılmasında, ülkemizde geliştirilen yenilik ve teknolojilerin gelişme yolundaki ülkelere aktarılmasında ve bu yolla daha ileri ilişkilerin kurulmasında etkili bir araç olarak önem taşımaktadır.

Tam katılım sağlanmış olan AB’nin Bilimsel ve Teknolojik Gelişme Alanındaki Altıncı Çerçeve Programı kapsamında ülkemizin performansının düşük olduğu gözlenmektedir. Bu durumun nedenleri, Altıncı Çerçeve Programına ilişkin farkındalığın oluşturulması ve proje hazırlanmasına sağlanan katkının kısıtlı kalması, Altıncı Çerçeve Programının mevcut araştırma altyapılarına dayanan projeleri desteklemesi ve altyapı yetersizliği nedeniyle önemli projeler bünyesinde yer alınamaması ve araştırmacı sayısının yetersizliğidir.

Ülkemizde bilim ve teknoloji konusundaki uluslararası ilişkiler, TÜBİTAK tarafından koordine edilmektedir. Bilim ve teknolojiyi kullanarak hızlı bir şekilde dönüşüm sağlayan Uzakdoğu ülkeleri ile yakın ilişkiler kurularak bilgi transferinin sağlanması önem taşımaktadır.

B. TEMEL AMAÇ VE HEDEFLER

Bilim, teknoloji ve yenilikte yetkinleşmek ve bu yetkinliği ekonomik ve sosyal faydaya dönüştürmek bilim ve teknoloji politikasının temel amacıdır. Bu temel amaca ulaşmak için ilkelerimiz;

- Bilim ve teknoloji politikalarının ilgili olduğu diğer ülke politikalarıyla uyumunun sağlanması,
- Bilim ve teknoloji alanında yer alan kurumlar arası eşgüdüm ve işbirliğinin etkin düzeyde teşkil edilmesi,
- Bilim ve teknoloji faaliyetlerinin sosyo-ekonomik katma değere dönüşmesinde kritik role sahip olan özel sektörün Ar-Ge talebinin ve kapasitesinin bilim ve teknoloji faaliyetlerinin itici gücünü oluşturması,
- Ar-Ge altyapısının etkin bir şekilde kurularak üniversite, özel sektör ve kamu işbirliği içerisinde rekabet gücüne ve sosyo-ekonomik katma değere odaklı ve verimli şekilde kullanılması,
- Araştırma altyapısına paralel olarak bu kapasiteyi harekete geçirecek yeterli sayıda ve uzmanlıkta araştırmacı insan gücünün bulunması,
- Bilgi ve teknoloji üretiminde başlıca rolü üstlenen üniversitelerin ve araştırma kuruluşlarının temel bilgi üretimiyle beraber özel sektör ve kamunun ihtiyaçlarını giderecek ve sorunlarını çözecek Ar-Ge faaliyetlerine en üst seviyede yönelmesi,
- Tüm düzeylerdeki Ar-Ge faaliyetlerine yönelik etkin finansman alternatiflerinin bulunması,
- Kamu tarafından Ar-Ge alanında sağlanan destek ve teşvik mekanizmalarının verimli şekilde tahsis ve kullanımı,
- Ar-Ge dışı destek ve teşvikler ile kamu tedariği mekanizmasının Ar-Ge faaliyetlerini destekler nitelikte olması,
- Toplumda Ar-Ge farkındalığının ve kültürünün yaratılması ve üretilen bilgi ve teknolojilerin toplum tabanına yayılması,
- Bilim ve teknoloji alanında uluslararası işbirliğinden etkin bir şekilde faydalanılması ve uluslararası araştırma programlarına başarılı katılım,
- Bilim ve teknoloji faaliyetlerine ilişkin etkin bir izleme-değerlendirme sisteminin kurulmasıdır.

C. POLİTİKA ÖNCELİKLERİ VE TEDBİRLER

Öncelikli Hedef / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapacak Kuruluşlar	Başlama Yılı - Bitiş Yılı	Açıklama
Öncelik 1. Bilim ve teknoloji alanında kurumlar arası işbirliğini ve özel kesimin sistem içindeki etkinliğini artıran bir ulusal yenilik sistemi oluşturulacaktır.				
Tedbir 1.1 Bilim ve teknoloji alanında kurumlar arası işbirliği ve eşgüdüm sağlanarak, kurumların görev, yetki ve sorumlulukları yeniden tanımlanacaktır.	DPT	TÜBİTAK, Kamu kuruluşları, Özel sektör kuruluşları, STK	2006-2006	Bilim ve teknoloji politikalarının belirlenmesi ve kurumlar arası eşgüdüm ve işbirliğinin sağlanması için kalkınma plan ve programlarının doğrultusunda, kuruluşların görev, yetki ve sorumlulukları ile aralarındaki ilişkiler kurumsal gözden geçirme çalışmaları da dikkate alınarak tanımlanacak, bu doğrultuda Türkiye Araştırma Alanı (TARAL) faaliyetlerinin desteklenmesi sürdürülecektir.
Tedbir 1.2 Bölgesel yenilik sistemlerinin tanımlanması ve desteklenmesi sağlanacaktır.	TOBB	DPT, TÜBİTAK, YÖK, Üniversiteler, Kamu kuruluşları, Özel sektör kuruluşları, STK	2006-2008	Bölgesel gelişmeyi desteklemek üzere ulusal yenilik sisteminin bir parçası olarak bölgesel yenilik sistemlerinin tanımlanması ve kurulması için destek verilecektir.
Tedbir 1.3 Yaygınlaştırılmış Ulusal ve Uluslar Arası Projeler (YUUP) destekleri sürdürülecektir.	DPT	TÜBİTAK, Özel sektör kuruluşları, Üniversiteler	2006-2008	YUUP projeleri ile kurumlar arası işbirliği artırılacak, fiziki ve beşeri alt yapının etkin kullanımı sağlanacaktır.
Tedbir 1.4 Bilim ve teknoloji sistemi için etkin bir izleme ve değerlendirme mekanizması kurulacaktır.	TÜBİTAK	DPT, Kamu Kurum ve Kuruluşları, Özel sektör kuruluşları, STK	2006-2008	Bilim ve teknoloji politikalarının uygulanması, destek mekanizmalarının takibi ve etkinliğinin belirlenmesi ve mükerrer çalışmaların önlenmesi gibi amaçlara hizmet edecek bir izleme ve değerlendirme sistemi kurulacaktır.

Öncelik 2. Özel kesimin Ar-Ge kapasitesi ve talebini artırması desteklenecektir.				
Tedbir 2.1 Özel sektöre verilen Ar-Ge destekleri artırılabilecektir.	TÜBİTAK	Sanayi ve Ticaret Bak., KOSGEB, Dış Ticaret Müst., Özel Sektör, TTGV	2006-2008	Ar-Ge çalışmalarına olan talebin canlandırılması ve yenilik kültürünün geliştirilmesi için sanayide yürütülecek Ar-Ge projelerine kaynak tahsis edilecektir.
Tedbir 2.2 Sanayide Ar-Ge birimlerinin oluşturulması ve Ar-Ge elemanı istihdamını teşvik edilecektir.	Sanayi ve Ticaret Bak.	Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, KOSGEB, Özel sektör kuruluşları, Finans kuruluşları	2006-2008	
Tedbi 2.3 Ar-Ge tabanlı girişimciliği destekleyecek finansman modelleri geliştirilecektir.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, KOSGEB, Hazine Müsteşarlığı, Özel sektör kuruluşları, TÜBİTAK	2006-2008	Ar-Ge çalışmaları temelli girişimcileri desteklemek için risk sermayesi teşvik edilecektir. Girişimcilere, çekirdek ve başlangıç sermayesi sağlanması için destek verilecektir.
Tedbir 2.4 Başta Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK) ve Ulusal Bor Araştırmaları Enstitüsü (BOREN) olmak üzere kamu kurumlarının stratejik alanlarda özel sektörü bilgilendirmesi ve ortak araştırma imkanları oluşturması sağlanacaktır.	TAEK, BOREN, Kamu kurum ve kuruluşları	Özel sektör kuruluşları	2006-2008	TAEK ve BOREN gibi kurumlarda eğitim verilecek, ayrıca yazılı ve görsel medya kullanılarak özel sektöre erişim sağlanacaktır. Ayrıca, kamu ve özel sektörün birlikte araştırma çalışmaları yürütmesi teşvik edilecektir.

Öncelik 3. Özel kesim ile üniversiteler ve araştırma kurumları arasındaki işbirliğini geliştirmeye yönelik destekler artırılacak ve etkinleştirilecektir. Üniversite ve araştırma kurumlarında Ar-Ge çalışmalarının artırılması ve piyasa talebi doğrultusunda yönlendirilmesi sağlanacaktır.				
Tedbir 3.1.Mevcut teknoloji geliştirme bölgeleri güçlendirilecektir.	Sanayi ve Ticaret Bak.	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müst.	2006-2008	Mevcut teknoloji geliştirme bölgelerinin fiziki alt yapılarının tamamlanması için destekler verilecektir.
Tedbir 3.2 Üniversite sanayii işbirliği merkezleri yaygınlaştırılacaktır.	TÜBİTAK	Üniversiteler, Özel sektör kuruluşları, YÖK	2006-2008	Üniversite Sanayii İşbirliği Merkezleri Projesi uygulama esasları çerçevesinde kurulu merkezlerin etkin çalışmaları sağlanacak ve yeni merkezler kurulması yönünde çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 3.3 Teknolojik kuluçka merkezleri yaygınlaştırılacaktır.	KOSGEB	Üniversiteler, TÜBİTAK, TTGV, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, Özel sektör kuruluşları	2006-2008	TEKMER ve diğer teknolojik kuluçka merkezlerinin alt yapıları geliştirilecek, yeni merkezler teşkil edilecektir.
Tedbir 3.4 Üniversite ve araştırma kurumlarında yürütülen çalışmalardan kapsam ve konu bakımından, özel sektör ve toplumun sorunlarına çözüm bulucu nitelikte olanlara verilen destek miktarı artırılacaktır.	YÖK	Maliye Bakanlığı, DPT, TÜBİTAK, Kamu araştırma kurumları, Üniversiteler, Özel sektör kuruluşları	2006-2008	Proje desteği veren kuruluşların özel sektör ve toplumun sorunlarının giderilmesine yönelik projelere öncelik vermesi sağlanacaktır. Bu çerçevede, araştırmacıların özel sektörle işbirliğini artıracak mevzuat değişikliği yapılacak ve akademik yükselmede araştırma çalışmalarının ağırlığı artırılacaktır.
Tedbir 3.5 Üniversitelerde yürütülmekte olan yüksek lisans ve doktora tezlerinin belli bir kısmının özel sektörün ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmesi desteklenecektir.	Sanayi ve Ticaret Bak.	DPT, TÜBİTAK, YÖK, Maliye Bakanlığı, Özel sektör kuruluşları, Üniversiteler	2006-2008	Sanayi Tezleri Programı (SANTEZ) başlatılacaktır.

Tedbir 3.7 Özel sektör, üniversite ve araştırma kurumlarında istihdam edilecek araştırmacıların yetiştirilmesi için programlar desteklenecektir.	DPT	TÜBİTAK, YÖK, Üniversiteler, Özel sektör kuruluşları	2006-2008	Bilim İnsanı Yetiştirme (ÖYP), İleri Araştırma ve Eğitim Programları, Sanayi Destekli Doktora Programları ve Doktora Sonrası Araştırma Programları artırılarak desteklenecektir. Ayrıca araştırmacılara ve araştırmacı adaylarına verilen burslar artırılabilecektir.
Öncelik 4. Kamu kurumlarındaki sorun ve ihtiyaçların Ar-Ge yoluyla giderilmesine yönelik destekler sağlanacaktır.				
Tedbir 4.1 Kamu kurumlarının Ar-Ge projeleri desteklenecektir.	TÜBİTAK	DPT, Kamu kuruluşları, Üniversiteler	2006-2008	Kamu kurumlarının ihtiyaçlarına yönelik Ar-Ge projeleri yatırım programları ve TARAL kapsamında desteklenecektir. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarında Ar-Ge farkındalığının artırılması sağlanacaktır.
Tedbir 4.2 Kamu tedarik sistemi Ar-Ge çalışmalarını destekleyici yönde değiştirilecektir.	Kamu İhale Kurumu	Maliye Bakanlığı, DPT, Kamu Kurum ve Kuruluşları	2006-2008	Kamu tedarik sisteminde, ihtiyaçların karşılanmasında desteklenen Ar-Ge çalışmaları sonucunda geliştirilen teknolojiye öncelik verilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 5. Savunma sanayiinin yurt dışı bağımlılığını azaltmaya yönelik Ar-Ge destekleri artırılabilecek, savunma sektörü için geliştirilen teknolojilerin diğer sektörlerle, üniversitelere, araştırma kuruluşlarına ve KOBİ'lere aktarılması sağlanacaktır.	MSB	Genel Kurmay Başkanlığı, SSM, TÜBİTAK, Savunma sanayi kuruluşları, Üniversiteler, Kamu araştırma kuruluşları	2006-2008	- Savunma, havacılık ve uzay sanayii için geliştirilen teknolojilerin sivil alanlarda kullanılabilecek olanlarının belirlenmesi ve paylaşımı sağlanacaktır. - Savunma sanayii kuruluşlarına Ar-Ge desteği ve teşviği verilecektir. - TSK kaynaklarından, ana silah sistemleri ve dışındaki projelerinde kullanılmak üzere Ar-Ge için kaynak ayrılacaktır.

Öncelik 6. AB başta olmak üzere Ar-Ge alanında yetkinleşmiş ülkeler ve bu alanda faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlarla işbirliği artırılacaktır.				
Tedbir 6.1 AB Çerçeve Programları kapsamında ülkemizin katılım performansının artırılması sağlanacaktır.	TÜBİTAK	DPT, YÖK, Üniversiteler, Maliye Bakanlığı, ABGS	2006-2008	AB Çerçeve Program çalışmalarına katılımı artırmak amacıyla yönlendirme, uygulamanın eşgüdümü, izleme ve değerlendirme sağlamak üzere ilgili kuruluş temsilcilerinden oluşan bir mekanizma kurulacaktır. Ayrıca bu amaçla kurumsal kapasite geliştirme faaliyetleri desteklenecektir.
Tedbir 6.2 Bilim ve teknoloji alanında yetkin ülkelerle teknik işbirliği faaliyetleri artırılacaktır.	TÜBİTAK	DPT, YÖK, Üniversiteler, Özel sektör kuruluşları, STK	2006-2008	Bilim ve teknoloji alanında gelişmiş ülkelerle çok taraflı ilişkilerin yanında ikili ilişkiler geliştirilerek bilgi transferi yapılacaktır.
Öncelik 7. Bilim, teknoloji ve yenilik alanlarında ilköğretim ve ortaöğretim kurumları başta olmak üzere toplumsal farkındalık artırılacaktır.	TÜBİTAK	Milli Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler, STK'lar	2006-2008	Bilim park ve müzeleri kurulacak, yazılı ve görsel medya aracı ile toplumsal farkındalık artırılacaktır. Yarışma ve burslarla gençler ve çocuklar arasında bilim ve teknoloji farkındalığı teşvik edilecektir. Ayrıca, öğrenciler için müfredatta yenilik kültürünü ve farkındalığı artırıcı tedbirler alınacaktır.
Öncelik 8. Bütçe ve ihale sisteminde Ar-Ge harcamalarına esneklik kazandırıcı tedbirler alınacaktır.	Maliye Bakanlığı	DPT, Kamu İhale Kurumu, Üniversiteler, YÖK, TÜBİTAK	2006-2006	Üniversite ve araştırma kuruluşlarının Ar-Ge faaliyetleri için tahsis edilen ödenekleri kullanırken daha esnek davranabilmelerini teminen mevzuatta gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Kamu kuruluşlarının Ar-Ge tedariği için ihale mevzuatında gerekli istisnaların tanınması için düzenlemeler yapılacaktır.

V. TARIM

A. MEVCUT DURUM

Tarımın GSYİH içindeki payı yıllar itibarıyla azalarak 2004 yılında yüzde 11,6 seviyesine inmiştir. Bununla birlikte, 2004 yılı Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre, tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki payı yaklaşık yüzde 34 seviyesinde gerçekleşmiştir. Tarım sektörünün milli gelire katkısı azalırken hala önemli bir istihdam kaynağı olmayı sürdürmesi, sektörde yapısal dönüşümün gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2004 yılı istatistiklerine göre ülkemizdeki toplam 26,6 milyon hektarlık tarım alanının, 18,1 milyon hektarı ekilen, 4,9 milyon hektarı nadasa ayrılan, 805 bin hektarı sebze yetiştirilen, 2,7 milyon hektarı ise meyve, zeytin ağaçları, çay yetiştirme ve bağcılık için ayrılan alanlardan oluşmaktadır.

Toprakların nicelik ve nitelik kaybı, yaygın erozyon sorunu, tarım dışı amaçla kullanımlara tahsis neticesinde verimli tarım alanlarının daralması, yanlış gübreleme ve ilaçlama uygulamalardan kaynaklanmaktadır. Toplam tarım alanlarının 16 milyon hektarında erozyon problemi yaşanmaktadır. Ayrıca, yüksek verimli tarım alanlarının 1.257 bin hektarı son on yılda tarım dışı amaçlara tahsis edilmiştir.

Diğer yandan, 2004 yılında 1,23 milyon hektar kamu sulama şebekesinde ortalama su tüketimi, hektarda salma sulama ile 10 bin metreküp, yağmurlama sulama ile 6 bin metreküp ve damla sulama ile 4 bin metreküp olarak kaydedilmiştir. Bu veriler, su tasarrufu sağlayan tekniklerin yaygınlaştırılmasının önemine işaret etmekte, ayrıca sulama suyu kullanım tarifelerinin fiilen kullanılan su miktarıyla orantılı şekilde fiyatlandırılmasıyla su tüketiminde etkinliğin artırılması gerektiğini öne çıkarmaktadır.

Ülkemizdeki tarımsal alt yapı ve özellikle sulamaya olan yoğun talebin karşılanmasına yönelik olarak yatırım programında tarım sektörüne tahsis edilen kaynakların yaklaşık dörtte üçü, toprak ve su kaynakları yatırımlarına ayrılmaktadır. Yatırım Programında mevcut proje stokunun büyüklüğü nedeniyle kaynakların rasyonel kullanımı yeterince gerçekleştirilememektedir. Proje stokuna bakıldığında, DSİ Genel Müdürlüğüne yürütülen projeler için, yeni proje alınmaksızın, ortalama bitiş süresi 31 yıldır. Ortalama tamamlanma süresini düşürmek için, bir taraftan sulamaya ayrılan kaynakların artırılması, diğer taraftan proje stokunun önceliklendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Tarım sektöründeki katma değer artışı bitkisel üretim ağırlıklı olarak gerçekleşmekte olup rekolte değişiklikleri büyümeyi doğrudan etkilemektedir. 2004 yılında bitkisel ürünler üretimi yüzde 2,6 oranında artmış olup, söz konusu artış özellikle buğday ve arpa gibi hububat ürünlerinde görülen üretim artışından kaynaklanmıştır.

TABLO: V. 8 - Tarım Sektöründe Mevcut Durum

	1998 Yılı Fiyatlarıyla (Milyon YTL.)			Artış Hızları (Yüzde)	
	2003	2004	2005 Gerçekleşme Tahmini	2004	2005
Üretim	10 543	10 870	11 099	3,1	2,1
Bitkisel Üretim	7 186	7 373	7 481	2,6	1,5
Hayvancılık	2 727	2 812	2 913	3,1	3,6
Ormancılık	280	293	293	4,4	0,0
Su Ürünleri	350	392	412	12,0	5,0
İhracat	725	669	698	-7,7	4,3
Bitkisel Üretim	678	625	653	-7,8	4,6
Hayvancılık	22	13	10	-40,0	-20,1
Ormancılık	4	4	4	0,3	0,0
Su Ürünleri	21	27	30	27,7	10,3
İthalat	742	720	717	-3,0	-0,4
Bitkisel Üretim	680	629	625	-7,6	-0,6
Hayvancılık	14	14	14	4,4	-1,0
Ormancılık	48	75	75	56,8	0,0
Su Ürünleri	1	2	3	224,2	53,7

Kaynak: DPT

Hububat üretiminde kaliteli tohum kullanım sorunu yaşanmakta, çoğu zaman tohumluk yenilenememekte ve sertifikasız ya da üründen ayrılan tohumluk kullanılmakta olup bu durum verim ve kaliteyi doğrudan etkilemektedir. Bu itibarla, bitkisel üretimde verimlilik ve kaliteyi artırmak amacıyla, yüksek ve iyi vasıflı tohumlar ile yeni çeşitlerin kullanımının yaygınlaştırılması, üstün vasıflı bitki çeşitlerine ait her türlü çoğaltım materyalinin standartlara uygun ve zamanında temin edilmesi önemini korumaktadır.

Dünyada organik tarımda yaşanan gelişmelere paralel biçimde ülkemizde 1984-85 yıllarında ihracata yönelik olarak 8 ürünle başlayan organik tarım üretimi 2004 yılında 174 ürüne ulaşmıştır. 1996 yılında 6.789 hektar olan üretim alanı, 2003 yılında 113.621 hektar, 2004 yılında ise yüzde 85'lik bir artış ile 209.573 hektar seviyesine yükselmiştir. Bununla birlikte, ülkemizde toplam tarım alanlarının içinde organik tarım alanlarının oranı yüzde 0,8 seviyesindeyken, söz konusu oran AB'de yüzde 3,4'tür.

Bitki hastalık ve zararlılarına karşı yapılan mücadele çalışmalarında, özellikle çağdaş bitki koruma anlayışı, gıda güvenliği, ekolojik denge ile çevre boyutu dikkate alınarak çevreye zarar vermeyen metotların uygulamaya konulması ve zararlıların verdiği tahribatın ekonomik zarar eşiği altında tutulması önemini korumaktadır.

Ülkemizde hayvan sayısı fazla olduğu halde birim hayvan başına elde edilen verim düşüktür. Hayvancılığın gelişmiş olduğu ülkelerde, siğir karkas ağırlığı ortalama 270-280

kg dolayında iken ülkemizde 180-190 kg; siğir başına süt verimi ise söz konusu ülkelerde 5000-6000 kg/laktasyon iken ülkemizde 1800-2000 kg/laktasyondur.

TABLO: V. 9 - Tarım Sektöründe Başlıca Verimlilik Göstergeleri

	2003	2004	2005 Gerçekleşme Tahmini	Artış Hızları (Yüzde)	
				2004	2005
Başlıca bitkisel ürünlerde verim, Kg/Ha.					
Buğday	2 088	2 266	2 200	8,5	-2,9
Şeker pancarı	40 034	42 905	41 000	7,2	-4,4
Pamuk (saf)	1 430	1 457	1 470	1,9	0,9
Başlıca hayvansal ürünlerde karkas ağırlık, Kg/baş					
Koyun	23	23	24	1,5	4,3
Siğir	197	198	200	0,6	1,0
Tavuk	1,70	1,90	1,95	11,7	2,6
Ağaçlandırma, Ha.					
Odun Üretimi Amaçlı Ağaçlandırma	40 015	50 839	37 390	27,0	-26,5
Erozyon Kontrolü Amaçlı Ağaçlandırma	44 542	45 376	47 870	1,9	5,5
Ağaçlandırma toplamı	84 557	96 215	85 260	13,8	-11,4
Yangından zarar görmüş alan	6 644	4 876	2 722	-26,6	-44,2
Yangından zarar görmüş alan /Ağaçlandırma, (%)	7,9	5,1	3,2		
Sulama, Ha.					
Sulanan Alan (kamu-brüt)	28 583	61 800	72 660	116,2	17,6
Sulanan Alan (kamu-brüt-kümülatif)	3 897 143	3 958 942	4 031 602	1,6	1,8
Sulanan Alan (toplam-brüt-kümülatif)	4 897 143	4 958 942	5 031 602	1,3	1,5
Sulanan Alan/Ekonomik Olarak Sulanabilir Alan (%)	57,6	58,3	59,2		

Kaynak: DPT

2004 yılı istatistiklerine göre ülkemizde 10 milyon baş siğir mevcudunun yüzde 43,6'sı kültür melezi siğirleri ve sadece yüzde 20,9'luk kısmı saf kültür ırkı siğirlerden oluşmaktadır. Verimi görece düşük olan yerli koyunların oranı 25,2 milyon baş koyun popülasyonunda yüzde 97 seviyesindedir. Hayvan ıslahı ve nitelikli damızlık siğir elde edilebilmesi amacıyla 2004 yılında 1,3 milyon baş siğir suni tohumlama metoduyla tohumlanmış olup, 2005 yılında bu miktarın 1,5 milyon başa çıkması beklenmektedir.

Hayvancılığın geliştirilmesinin ön koşulu olan kaliteli kaba yem arzı yetersiz olup yem bitkilerinin üretimlerinin artırılması önemini korumaktadır.

Hayvan hastalıkları ve zararlılarının olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi yönündeki çalışmalarda, hayvancılık işletmeleri bazında koruyucu önlemlerin alınması önem arz ederken aşı, ilaç, serum üretimlerinin miktar ve kalitelerinin iyileştirilmesi ihtiyacı sürmektedir.

Hayvancılıkta kamu yatırımlarının tahsisatında; islah çalışmalarına, kooperatifçiliğe, hayvan hastalıkları ve zararlıları ile mücadeleye, koruyucu aşılama-ilaçlamaya ve suni tohumlama hizmetlerine ağırlık verilmesine devam edilmelidir.

Kişi başına su ürünleri tüketimi ülkemizde 7,1 kg iken, Almanya'da 12,9 kg, Fransa'da 28,7 kg ve İspanya'da 36,7 kg seviyelerindedir. Son yıllarda uygulamaya konulan desteklerle su ürünleri yetiştiriciliğinde önemli oranda üretim artışı sağlanmıştır.

Ülkemizde, yapımı devam edenlerle birlikte 277 kıyı yapısıyla balıkçılara hizmet verilmektedir. Yapımı devam eden kıyı yapısı projelerinin tamamlanmasında kısıtlı bütçe kaynakları nedeniyle sıkıntı çekilmektedir. Kıyı yapılarından 165'i balıkçı barınağı olup, bunların kiralanmaları ve işletilmelerinde sorunlar yaşanmaktadır.

Orman alanlarının ancak yüzde 50'si ağaçlarla kaplı verimli nitelikte olup bu oran Almanya ve Fransa gibi ülkelerde yüzde 93, AB genelinde yüzde 77 seviyesinde bulunmaktadır. Bu güne kadar toplam 5.700 bin hektar ağaçlandırılabilir alanın yüzde 44'üne denk gelen 2.484 bin hektarlık alanda ağaçlandırma, erozyon kontrolü ve rehabilitasyon çalışması tamamlanabilmiştir. Ancak yurtiçi odun arz açığını kapatmak ve çevre koruma amaçlarıyla sözkonusu faaliyetlere devam edilmesi gerekmektedir.

Son dört yıldır fiyat desteği yerine uygulanmakta olan Doğrudan Gelir Desteği (DGD) ödemeleri 2005 yılı destekleme bütçesinde yüzde 62 oranı ile en yüksek payı almaktadır. Bu kapsamda, 2001 yılında 2,1 milyon çiftçiye DGD ödemesi yapılırken, 2004 yılında ödeme yapılan kayıtlı çiftçi sayısı yüzde 33 artış göstererek 2,8 milyon kişiye ulaşmıştır. 2005 yılında, sadece bitkisel üretim yapan çiftçilere yapılacak olan DGD ödemeleri farklılaştırılarak, alan başına temel DGD ödemesine ek olarak, toprak analizi yaptıran veya organik tarım faaliyetinde bulunanlara ilave DGD ödemesinde bulunulacaktır.

Ancak, sektörde DGD ödemesi ile sağlanmaya çalışılan gelir istikrarı dışında kalan ihtiyaçlara yanıt verebilmek amacıyla, 2006-2010 dönemi için, AB tarım politikalarına uyum da gözetilerek, tarım sektörü ile ilgili kesimlerin karar almalarını kolaylaştırmak ve sektörün kalkınma hedef ve stratejileri doğrultusunda geliştirilmesini sağlamak üzere Tarım Stratejisi Belgesi hazırlanarak 2004 yılı sonunda Yüksek Planlama Kurulu Kararı haline getirilmiştir. Bu kapsamda, tarımsal destekler yeniden yapılandırılmakta olup DGD ödemeleri de üretime ilişkin politika araçları ile birlikte ele alınmaktadır.

5179 sayılı Kanun ile, gıda denetiminin Tarım ve Köyşleri Bakanlığı tarafından tek elden yürütülmesi amaçlanmıştır. Son dönemde 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu ile, gıda maddeleri üreten işyerlerinin çalışma izinleri ve gıda siciline kayıt işlemleri belediyelere devredilmiştir. Ancak, AB müktesebatında, gıda güvenliğine ilişkin kontrol ve izlemenin etkinliğinin sağlanması amacıyla tek merkezden izleme ve müdahale yapılabilecek kurumsal düzenleme öngörülmektedir.

Tarım desteklerinin yeniden yapılandırılması sonrası üretici gelirlerinde istikrar sağlanmasına rağmen, üretime ilişkin ihtiyaçlara yönelik yeni politika araçlarına gereksinim duyulmaktadır. AB'ye üyelik müzakerelerinin başarısında kamu kurum ve kuruluşlarının idari kapasitesinin, mevcut yetkileriyle ve yürürlükteki kanunlarla

mükerrerliğe yol açmayacak şekilde geliştirilmesi zorunluluk arz etmektedir. Ayrıca, önümüzdeki yıllarda, tarım politikalarının yürütülmesinde etkinliğin artırılmasının temelini oluşturacak olan tarımsal bilgi sistemleri alt yapısının güçlendirilmesi gerekmektedir.

İhracatta rekabet gücünün artırılması amacıyla ihracat sübvansiyonlarının katma değeri yüksek, markalı ve nihai tüketiciye yönelik ürünlere yönlendirilmesi ve kıt kamu kaynaklarının etkin kullanımı ihtiyacı devam etmektedir.

B. TEMEL AMAÇ VE HEDEFLER

Tarım politikalarında, gıda güvenesinin sağlanması çerçevesinde, artan nüfusun dengeli ve yeterli beslenmesi, ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan sürdürülebilir, örgütlü ve rekabet gücü yüksek bir tarımsal yapınının oluşturulması ile doğal kaynakların etkin kullanılması ve geliştirilmesi temel amaçtır.

Bu doğrultuda, AB'ye katılım sürecinde, üretici gelir düzeyinin yükseltilmesi ve istikrarının sağlanması, üretime ilişkin piyasa oluşumlarını bozmayan politika araçlarıyla üretim artışının gerçekleştirilmesi, toprak ve su kaynaklarının nicelik ve nitelik olarak korunması, tarımsal yapıdaki dönüşümün ortaya çıkarttığı istihdam sorununun ve göç baskısının azaltılması amacıyla tarım dışı faaliyetler ağırlıklı kırsal kalkınma politikalarının uygulanması hedeflenmektedir.

2004 yılı itibarıyla 250 bin ton/yıl seviyelerinde olan sertifikalı hububat tohumluğu kullanımının 2006-2010 döneminde 400 bin ton/yıl seviyelerine çıkarılması hedeflenmektedir.

Ülkemizde tarım yapılan üretim alanları içerisindeki 2004 yılı itibarıyla 209.573 hektar olan organik tarım alanlarının toplam tarım alanları içerisindeki yüzde 0,8'ler seviyesindeki payının 2006-2008 döneminde yüzde 2'ler seviyesine çıkarılması hedeflenmektedir.

Toprakların, tahliller sonucunda tespit edilecek kabiliyetlerine uygun kullanılmayışı sonucunda ortaya çıkan düşük verimlerin önüne geçilebilmesi amacıyla mevcut toprak tahlil laboratuvarlarından çiftçilerimizin daha fazla yararlanmalarını sağlamak üzere kamuoyunu bilinçlendirme tedbirleri alınması hedeflenmektedir.

Hayvancılık sektöründe arzulanan verim düzeyine ulaşılabilmesi için mevcut genlere dayalı kapasitenin suni ve tabii tohumlama uygulamaları ile geliştirilmesi, bu konuda bakım, besleme şartlarının iyileştirilmesi ve çeşitli girdi fiyatları ile ürün fiyatları arasındaki dengenin korunması sağlanacaktır. Bu bağlamda, 2006 yılında 1,6 milyon baş sığırın suni tohumlama metoduyla tohumlanması hedeflenmektedir.

C. POLİTİKA ÖNCELİKLERİ VE TEDBİRLER

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama Yılı - Bitiş Yılı	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 1. Tarımsal desteklerin Tarım Strateji 2006 - 2010 Belgesi çerçevesinde yeniden düzenlenmesi sağlanacaktır.				
Tedbir 1.1 Tarımsal destekleme bütçesi içerisinde DGD'nin payı, 2010 yılına kadar ortalama yüzde 45'er seviyesine düşecek şekilde kademeli olarak azaltılacaktır.	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı	2006-2010	Tarım Strateji Belgesine uygun olarak DGD'nin toplam destekler içerisindeki payının azaltılarak yüzde 45'er seviyesine indirilmesi ve aradaki farkın diğer tarımsal destekleme araçları için kullanılması sağlanacaktır.
Tedbir 1.2 5363 Sayılı Tarım Sigortaları Kanunu kapsamında öngörülen kamu desteği sağlanmaya başlanacaktır.	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	Hazine Müsteşarlığı, Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB), Sigorta ve Reasürans Şirketleri B.	2006	5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanununda öngörülen uygulamaların yaygınlaştırılması ve geliştirilmesinde önemli rolü olacak kamu katkı payının ödenmesine başlanacaktır.
Tedbir 1.3 Afetten zarar gören çiftçilere yardım zamanında yapılacaktır.	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı		2006	2090 sayılı Kanuna göre afetten zarar gören çiftçilere yapılması öngörülen yardımların zamanında ödenmesi sağlanacaktır.
Tedbir 1.4 Hayvancılık desteklerinin tarımsal destekleme bütçesi içerisindeki payı, 2010 yılına kadar ortalama yüzde 12'er seviyesine ulaşacak şekilde kademeli olarak artırılabacaktır.	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı	2006-2010	2000 yılında yürürlüğe giren 2000/467 sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı 2005/8503 sayılı Kararla yenilenmiş ve hayvancılık desteklerinin halen toplam destekleme bütçesi içerisinde yüzde 6,92 olan payının, Tarım Strateji Belgesine uygun olarak 2010 yılı itibarıyla kademeli olarak yüzde 12'ye yükseltilmesi sağlanacaktır.

Öncelik 2. Tarım politikalarının yürütülmesine ilişkin bilgi alt yapısı oluşturulacak ve idari yapı geliştirilecektir.				
Tedbir 2.1 Tarım Bilgi Sistemi tamamlanacaktır.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	Tapu Kadastro Gen. Müd., Devlet Meteoroloji İşleri Gen. Müd, DİE, DSİ, Harita Genel Komutanlığı	2006-2007	Çeşitli mali kaynaklar kullanılarak halen çalışmaları sürdürülen Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS), Veteriner Bilgi Sistemi (VIS), Toprak, Tarım Arazileri Tasnifi, Arazi Sınıflandırma (CORINE), Bitki Pasaportu, Çiftlik Muhasebe Veri Ağı, Organik Tarım Veritabanı ile Gıda Kontrol ve Denetimi Sistemi başta olmak üzere tüm tarımsal veritabanları oluşturulacak ve güncellenecektir.
Tedbir 2.2 AB'ye mevzuat uyumu ve idari yapının geliştirilmesi çalışmaları hızlandırılacaktır.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı		2006-2008	Bütçe ve AB hibe kaynakları kullanılarak bitkisel üretim, hayvancılık, balıkçılık ve gıda mevzuatına ilişkin idari yapı ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesine yönelik çalışmalar artırılabilecektir.
Tedbir 2.3 Balıkçı barınaklarının işletilmesi ve kiralanması yeniden düzenlenecektir.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı DPT Müsteşarlığı	2006	Mevcut 165 adet olan balıkçı barınağının işletilmesinde ve kiralanmasında sorunlar yaşanmakta olup sorunları gidermek amacıyla 2002 yılında yayımlanan Balıkçı Barınakları Yönetmeliği yeniden düzenlenecektir.
Öncelik 3. Çiftlikten sofraya gıda güvenliği ilkesi çerçevesinde tarımsal ürünlerde işletmelerin üretim koşulları ile gıda ürünlerinde kamu denetim koşullarının iyileştirilmesi sağlanacaktır.				
Tedbir 3.1 5179 sayılı Kanununun AB Mevzuatına uyumunun sağlanması, ilgili yönetmeliklerin çıkarılması ve resmi denetimin tek elden yürütülmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	Sağlık Bakanlığı, DTM	2006	Avrupa Komisyonunun, Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkındaki 5179 Sayılı Kanunun bazı maddelerine eleştirileri göz önüne alınarak tam uyum amacıyla Kanun yeniden düzenlenmekte olup, 2005 yılı sonuna kadar TBMM'ye sunulması beklenmektedir. Ayrıca, yerel yönetimlerle ilgili mevzuatın gıda denetim sisteminde yarattığı sorunların aşılması için yasal düzenleme yapılması ve ilgili yönetmeliklerin yürürlüğe konması amaçlanmaktadır.

Tedbir 3.2 Gıda denetim sisteminin AB'ye uyumuna ve insan kaynaklarının hizmet içi eğitimine yönelik projeler uygulanacaktır.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	DPT Müsteşarlığı	2006-2007	AB hibesi ile de desteklenen Türkiye'de Gıda Güvenliği ve Kontrol Sisteminin Yeniden Yapılandırılması ve Güçlendirilmesi Projesi ile Türkiye'de gıda güvenliğinin sağlanması, gıda kontrol sisteminde etkinliğin artırılması, bu sistemin uygulaması için Bakanlık teşkilatının güçlendirilmesi amaçlanmakta olup, bu bağlamda, bir referans laboratuvarının yapımı, personel eğitimi ve denetim alt yapısının iyileştirilmesi beklenmektedir.
Tedbir 3.3 Hayvan sağlığına yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	DPT Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı	2006	Hayvan hastalıkları ve özellikle hayvanlardan insanlara bulaşabilen zoonoz hastalıklarının eradikasyonu ve hayvan sağlığı koşullarının iyileştirilmesi amacıyla başta AB Mali İşbirliği kapsamında sağlanan hibeler kullanılarak gerekli idari ve teknik kapasite geliştirilecektir.
Tedbir 3.4 Su ürünleri koruma ve kontrol hizmetlerine yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	DPT Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı	2006	Su ürünleri koruma ve kontrol hizmetlerinin AB müktesabatına uyumu amacıyla gerekli idari ve teknik kapasite oluşturularak geliştirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir-3.5 Bitki sağlığı ve ilaç kalite ve bakiyelerinin izlenmesine yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	DPT Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı	2006	Bitki sağlığı ile ilaç kalite ve bakiyelerine yönelik hizmetlerin iyileştirilmesi amacıyla mevzuat çalışmaları tamamlanacak ve gerekli laboratuvar alt yapısı güçlendirilecektir.
Öncelik 4. Tarımsal ürün ihracatında rekabet gücünün artırılması amacıyla, ihracat desteklerinde katma değeri yüksek, markalı ve nihai tüketiciye yönelik ürünlere ağırlık verilecektir.	DTM	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı	2006-2007	Dünya Ticaret Örgütü kuralları çerçevesinde pazarlama ve diğer konulara yönelik sübvansiyonlar da dahil ihracat sübvansiyonlarının, dış pazarlarda pazar payının korunması ve artırılması ile pazara giriş amaçları doğrultusunda yeniden düzenlenmesine yönelik bir stratejisi belgesi hazırlanacak ve uygulama bu çerçevede değiştirilecektir.
Öncelik 5. Süt ve et piyasalarında üretim istikrarına yönelik tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 5.1 Tarımsal amaçlı kooperatifler desteklenerek üretici örgütlenmesi ve üst birliklerin kurulması teşvik edilecektir.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	Maliye Bak. DPT Müsteşarlığı	2006 - 2008	Küçük üretim birimlerinin biraraya gelerek rekabet gücü edinmesi ve pazardaki aşırı fiyat dalgalanmalarını bir ölçüde azaltması amacıyla, ilk defa tarımsal amaçlı kooperatif kuracak üreticilere destek ödemeleri yapılacaktır.

Tedbir 5.2 Suni tohumlama ile islah soykütüğü ve önsoykütüğü sistemi geliştirilerek yaygınlaştırılacaktır.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı	2006-2008	Suni tohumlamaya ilişkin 81 il'de faaliyetler sürdürülecektir. Soykütüğü sistemleri ise 2008 yılında yaygınlaştırılacaktır.
Öncelik 6. Şeker Kanununun öngördüğü kota yönetimi ve denetimi başta olmak üzere yurt içi şeker rejimi yeniden düzenlenecektir.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Şeker Kurumu	2006	Şeker Kurumu'nun devamı ile kota yönetimi ve denetiminin etkinleştirilerek AB politika değişimini de gözeten değişikliklerin yapılması öngörülmektedir.
Öncelik 7. Girdi kullanımında ve eğitim-yayım hizmetlerinde iyileştirme sağlanarak tarımsal üretimde etkinlik artırılacaktır.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	Maliye Bak. DPT Müsteşarlığı, Üretici Örgütleri	2006 -2008	Etkin girdi kullanımı, alternatif üretim metotlarının uygulanması ve pazarlama konularında eğitim ve yayım hizmetlerine ağırlık verilecektir. Ek olarak, kamunun yayım konusundaki rolü yeniden değerlendirilerek özel yayımcılık ve üretici örgütleri kanalıyla bu hizmetlerin sunulmasına önem verilecektir.
Öncelik 8. Toprak ve su kaynaklarının etkin kullanılmasına yönelik yöntem ve araçlara öncelik verilecektir.				
Tedbir 8.1 Tarım alanlarının tarım dışı amaçlara tahsisi kısıtlanacaktır.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü	2006-2008	Öncelikle tarım alanlarının tarım dışı amaçlara tahsisini düzenleyen mevzuatın titizlikle uygulanması, bu mevzuatın aksaklıklarının ve diğer mevzuatta bu önceliğe ters yöndeki hükümlerin tespit edilerek düzeltilmesi çalışmalarına başlanması amaçlanmaktadır.
Tedbir 8.2 Su Kanunu ile Su Kullanıcı Birlikleri Kanunu çıkarılacaktır.	DSİ Genel Müdürlüğü		2006	Su kaynaklarının etkin kullanımını sağlamak için çerçeve nitelikte bir su kanunu ve katılımcı su kullanım yönetiminin önündeki mevzuat boşluklarını gidermek amacıyla da Su Kullanıcıları Birlikleri Kanunu çıkarılacaktır.

Tedbir 8.3 Sulama suyu kullanım tarifeleri miktarla orantılı şekilde fiyatlandırılacaktır.	DSİ Genel Müdürlüğü	İçişleri Bakanlığı	2006	Kamu sulama şebekelerinde ve bunlardan sulama organizasyonlarına devredilenlerde suyun daha etkin kullanılarak elde edilen birim faydanın artırılması amaçlanmaktadır.
Tedbir 8.4 Su tasarrufu sağlayan sulama teknikleri yaygınlaştırılacaktır.	DSİ Genel Müdürlüğü	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, İl Özel İdareleri ve TZOB	2006	Su kaynağına olan talebin başlıca sahibi olan sulama projelerinin tamamında su tasarrufu sağlayan yağmurlama ve damla sulama gibi teknikler yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 8.5 Toprak tahlil laboratuvarlarına başvurulmasından sağlanacak faydalara dair kamuoyu bilgilendirilecektir.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	TRT Genel Müdürlüğü	2006-2008	Tarım topraklarının, tahliller sonucunda tespit edilecek kabiliyetlerine uygun kullanılması ile ortaya çıkacak yüksek verimlere ulaşılması yanında yanlış gübreleme neticesinde yaşanan nitelik kayıplarının önüne geçilmesi amacıyla mevcut toprak tahlil laboratuvarlarından çiftçilerimizin daha fazla yararlanmaları amaçlanmaktadır.
Tedbir 8.6 Tarım Reformu Uygulama Alanlarında arazi kullanım planlaması projesi yürütülecektir.	Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	Maliye Bakanlığı, DPT Müsteşarlığı, Arazi ile ilgili tüm Kurum ve Kuruluşlar	2006	Bu kapsamda Aksaray, Ankara, Aydın, Edirne, Iğdır, Konya, Samsun, Amasya, Şanlıurfa, Kayseri ve Yozgat İllerinde 1 158 916 ha alanda yürütülen arazi kullanım planlaması çalışmalarının tamamlanması hedeflenmiştir.
Öncelik 9. Arazi toplulaştırma çalışmaları hızlandırılacak, tarımsal işletmelerde ölçek büyüklüğünün artırılması ve modern tarım işletmeciliğinin yaygınlaştırılması desteklenecektir.				
Tedbir 9.1 Tarım işletmelerinin yeterli ekonomik büyüklüğüne dair Yönetmelik yeniden düzenlenecektir.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı		2006	Tarımsal işletme arazilerinin küçük ve çok parçalı oluşu sorununun çözümüne yönelik olarak miras hukukunda yapılan düzenleme sonucunda Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan tarım işletmelerinin hayatta kalabilmesi için yeterli tarımsal varlık sahipliğini gözetilen Yönetmeliğin, işletmelerde ölçek ekonomisinin uygulamaya konulabilmesini mümkün kılacak büyüklüğü gözetecek şekilde yeniden düzenlenmesi öngörülmektedir.
Tedbir 9.2 Arazi toplulaştırma çalışmaları hızlandırılacaktır.	İl Özel İdareleri, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	İçişleri Bakanlığı, DPT Müsteşarlığı	2006-2008	Tarımsal işletme arazilerinin çok parçalı oluşu sorununun çözümüne yönelik olarak arazi toplulaştırma çalışmalarının hızlandırılması amaçlanmaktadır.

Tedbir 9.3 Tarım-çevre ilişkisine yönelik faaliyetler uygulamaya konulacaktır.	Çevre ve Orman Bakanlığı	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	2006-2008	Tarımsal faaliyetlerin çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin en aza indirilmesine yönelik, su kontrolü, gübre yönetimi, besin maddesi yönetimi, organik tarım, su ve toprak kalitesinin izlenmesi başta olmak üzere çevre programları yürütülecektir.
Öncelik 10. Tarımsal işletmelerde teknolojik etkinlik ve tarımsal Ar-Ge desteği artırılabacaktır.				
Tedbir 10.1 Damızlık hayvan ve tohumluk islahına yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	TÜBİTAK, TZOB, Üniversiteler	2006	Suni tohumlama faaliyetlerine ağırlık verilip suni tohumlama sayısının 2006 yılında 1,6 milyon adete çıkarılması hedeflenmektedir.
Tedbir 10.2 Bitki ve hayvan sağlığı zararlıları ile mücadele hızlandırılacaktır.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	Üniversiteler, çiftçiler	2006-2008	Sürdürülebilir bir tarım sektörünün sağlanması, üretimin garanti altına alınması ve insan sağlığı dikkate alınarak çevreye zarar vermeyen metodların uygulamaya konulması ile zararlıların ekonomik zarar eşiği altında tutulması faaliyetleri yürütülecektir.
Öncelik 11. Sulama sektöründe kamu projesi stokunun rasyonel hale getirilmesi sağlanacaktır.				
Tedbir 11.1 Sulama sektörü projeleri önceliklendirilerek bu projelere yeterli kaynak tahsisi sağlanacaktır.	DSİ Genel Müdürlüğü	DPT Müsteşarlığı	2006-2008	Yeni projelere başlanılmasından kaçınılarak, su kaynağı hazır büyük su işi projelerinin sektöre ayrılan yatırım tavanı içindeki payı (2005 Yılı Yatırım Programında bu nitelikte görülen 88 projeye mevcut kaynağı yüzde 58'i ayrılmıştır) tedrici olarak artırılacak ve proje stokunun önceliklendirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 11.2 Sulama yatırımlarına kamu dışından kaynak teminine dair finansman modelleri geliştirilecektir.	DSİ Genel Müdürlüğü	DPT Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı	2006	Kamu dışı kaynak yaratılmasını temin edecek finansman modelleri geliştirilerek öncelikle su kaynağı hazır projelerin henüz ihalesiz olan sulamalarının bu finansman modelleri çerçevesinde gerçekleştirilmesi temin edilecektir.

Öncelik 12. Orman yangınları, böcek ve hastalıklar ile insan kaynaklı olanlar dahil ekosistemin tahrip olmasına sebep olan diğer tüm unsurlarla mücadeleye ağırlık verilecek, korunan alanlar geliştirilecek, orman alanları korunurken yerli türlere ağırlık verecek şekilde ağaçlandırma çalışmaları hızlandırılacak ve çok amaçlı kullanım hedeflenecektir.				
Tedbir 12.1 Orman yangınlarıyla mücadelenin etkinleştirilerek devam ettirilmesini teminen gerekli makina-teçhizat gereksinimleri temin edilecektir.	Orman Genel Müdürlüğü		2006-2008	Orman yangınlarıyla mücadele için iş makineleri ve arazöz alımları, haberleşme ve ulaşım ve havadan müdahale sistemleri geliştirilecektir.
Tedbir 12.2 Yur içi odun arz açığının kapatılması ve toprak erozyonunun önlenmesi için çalışmalar hızlandırılacaktır.	Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü		2006-2008	Bu amaçla ağaçlandırma, erozyon kontrolü ve rehabilitasyon faaliyetleri, orman sağlığı ve yangınları dikkate alınarak planlanacak ve gerçekleştirilecektir.
Tedbir 12.3 Orman içi biyolojik çeşitlilik ve yaban hayatının korunması amacıyla, milli park ve benzeri korunan alanların geliştirilmesi ve genişletilmesi çalışmaları hızlandırılacaktır.	Çevre ve Orman Bakanlığı		2006-2008	Mevcut toplam orman alanının yüzde 3,9'unu oluşturan milli park ve benzeri sahalar gibi biyolojik çeşitliliği hedefleyen korunan alanlar geliştirilecek ve genişletilecektir.
Tedbir 12.4 Ormanlarda zararlı böcek ve hastalıklarla mücadele hızlandırılacaktır.	Orman Genel Müdürlüğü		2006-2008	Ormanlarda zararlı böcek ve hastalıklarla mücadele amacıyla, biyolojik ve mekanik mücadele yöntemlerine öncelik verilecektir.

VI. İMALAT SANAYİİ VE MADENCİLİK

A. MEVCUT DURUM

1. İmalat Sanayii

2003 ve 2004 yıllarında ekonomide faiz oranları ve enflasyon düşmüş, yurt içi talep canlanmış, TL'nin reel olarak değer kazanmasına rağmen ihracat artmış ve üretimde önemli artışlar yaşanmıştır. İhracat artışına bağlı olarak ara malları ithalatında gözlenen artışın yanı sıra, özellikle döviz kurundaki düşüş toplam ithalatta artışa yol açmıştır. Ekonomik ortamla ilgili beklentilerin olumluya dönüşmesi sonucunda özel kesim yatırım eğilimi genel bir artış sürecine girmiştir. Ancak 2005 yılında, imalat sanayii üretim, ihracat ve ithalatındaki yüksek artışların hız kestiği gözlenmiş olup, bu çerçevede kapasite kullanım oranında da gerileme olmuştur.

DİE üç aylık sanayi üretim endeksi sonuçlarına göre, imalat sanayii üretimi 2003 yılında yüzde 9,3, 2004 yılında yüzde 10,4 artmıştır. 2004 yılında üretimi en fazla artan sektörler ağaç ürünleri, basım ve yayım, kimya, ana metal, makina, bilgi işlem makinaları, elektronik ve otomotiv olmuştur. Ekonomideki olumlu gelişmelere rağmen, tütün ürünleri, tekstil, kok ve petrol ürünleri, elektrikli makina üretiminde azalmalar dikkat çekmektedir. DİE aylık sanayi üretim endeksi verilerine göre, imalat sanayii üretimi 2005 yılının ilk sekiz ayında yüzde 3,6 oranında artmıştır.

DİE üç aylık imalat sanayi eğilim anketi verilerine göre, 2003 yılında yüzde 75,9 olan özel kesim kapasite kullanım oranı, 2004 yılında yüzde 79,8'e yükselmiştir. 2005 yılı Ocak-Ağustos döneminde ise bu oran yüzde 78,4 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Ekonomideki iyileşmeye paralel olarak 2003 yılında yüzde 40 artış gösteren imalat sanayii özel kesim sabit sermaye yatırımlarının, 2004 yılında yüzde 60 artmıştır. 2005 yılında ise, özel kesim sabit sermaye yatırımlarında artışın hız keserek yüzde 12 olması beklenmektedir. İşletmelerin yatırım eğiliminin bir göstergesi olarak imalat sanayiinde 2003 yılında alınan teşvik belgesi sayısı yüzde 31, yatırım tutarı dolar bazında yüzde 48 artmıştır. 2004 yılında belge sayısında değişme olmazken, yatırım tutarı dolar cinsinden yüzde 11,8 artmıştır. 2005 yılının ilk yedi ayında ise, alınan teşvik belgesinin sayısı yüzde 18, yatırım tutarı dolar bazında yüzde 21 azalmıştır. Bu azalmada, 2003 yılı Nisan ayında başlayan ve otomatik olarak uygulanan yüzde 40 oranındaki yatırım indiriminin de rolü bulunmaktadır.

2004 yılında toplam ihracatın yüzde 33,6 oranında artarak 63,1 milyar dolara eriştiği gözlenmiştir. AB ülkelerinin toplam ihracatımız içindeki payı bu dönemde yüzde 54,4 olarak gerçekleşmiştir. İmalat sanayii ihracatı yüzde 34,1 artmış ve toplam ihracat içindeki payı yüzde 94,3 olmuştur. Bu dönemde özellikle otomotiv, elektrik-elektronik, makine ve ana metal sanayileri ihracatındaki yüksek artışlar dikkat çekmektedir. 2005 yılı ilk sekiz ayında, toplam ihracat yüzde 17,3 artış göstererek 46,2 milyar dolar olmuştur. AB ülkelerine yapılan ihracat, toplam ihracatımızın yüzde 52,1'ini oluşturmaktadır. 2005 yılı aynı döneminde imalat sanayii ihracatı ise yüzde 16,9 artarak 43,8 milyar dolar olmuştur.

1996-2004 döneminde toplam ihracat içinde orta ve yüksek teknoloji imalat sanayii sektörlerinin payı yükselmiştir. Bu dönemde bu sektörlerden gemi inşa, otomotiv, elektronik ve havayolu taşıtları ihracatındaki büyüme dikkat çekicidir. Ancak, AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında, orta ve yüksek teknoloji sektörlerin payının hala düşük seviyede olduğu görülmektedir.

TABLO: V. 10 - İmalat Sanayii İhracat ve Üretimin Yapısı

Teknoloji Seviyesi (Yüzde)	Türkiye				AB	
	İhracat		Üretim		İhracat	Üretim
	1996	2004	1996	2003	2001	1999
Yüksek	2,8	6,8	3,3	3,5	23,5	12
Ortanın Üstü	18,2	28,0	17,2	20,6	40,2	31
Ortanın Altı	21,0	25,6	27,0	22,9	15,3	24
Düşük	58,0	39,7	52,5	52,9	20,8	33
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100

Kaynak: DPT, OECD Science, Technology and Industry Scoreboard, 2003

2004 yılında toplam ithalat yüzde 40,7 artarak 97,5 milyar dolara, imalat sanayii ithalatı ise yüzde 44,5 artarak 80,4 milyar dolara yükselmiştir. Bunda TL'nin değer kazanması, bazı ihrac ürünlerinin ithal girdilerine ve artan sabit sermaye yatırımları nedeniyle ithal yatırım mallarına olan talebin artması etkili olmuştur. Tüketim malları ithalatındaki artışta otomobil ithalatının önemli payının olduğu görülmektedir. Ayrıca, ana metal, elektronik ve elektrikli makineler, ithalat artışında etkisi olan diğer başlıca sektörlerdir. 2005 yılının ilk sekiz ayında ise toplam ithalat artış hızı önceki yıllara göre yavaşlamıştır. İthalatın 2005 yılının tamamında, bir önceki yıla göre yüzde 17,9 artışla 115 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

İmalat sanayiinde, ithalatta haksız rekabetin önlenmesi konusunda 2002 yılı ile 2005 yılı Eylül ayı arasındaki dönemde; çeşitli ülkelerin dumping uygulamalarına karşı, 13 adet ürün grubu ve 61 adet üründe kesin önlem, 3 adet ürün grubunda geçici önlem uygulanmış olup, 5 adet ürün grubu ve 26 adet üründe dumping soruşturması devam etmektedir. İthalatta, genellikle Çin başta olmak üzere Uzakdoğu ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinden kaynaklanan haksız rekabet plastik, metal eşya, tekstil, lastik ve kimya sektörlerinde yoğunlaşmaktadır.

Sanayinin; reel faizlerin yüksekliği, kayıt dışı ekonomi ve düşük fiyatlı ithalattan kaynaklanan haksız rekabet, bürokratik işlemlerin fazlalığı, kamunun sağladığı bazı girdilerin fiyatlarının uluslararası fiyatlara göre yüksekliği, vergi ve SSK primi oranlarındaki yükseklik gibi sorunları devam etmektedir. Teknoloji üretiminde yetersizlik, modern teknoloji kullanımının yaygınlaşmaması, nitelikli işgücü noksanlığı, yüksek katma değerli ürünlerde sınırlı üretim kabiliyeti, yeni gelişen sektörlerle önemli yatırım yapılamaması, tesislerin üretim ve yönetim yapılarında modernizasyon ihtiyacı, sanayinin kapasitesi ve potansiyeli konusunda yatırımcıların bilgilere erişimindeki zorluklar, bazı bölgelerde Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) ve Küçük Sanayi Siteleri (KSS) ihtiyacının yeterli düzeyde karşılanamaması, özellikle imalat sanayiindeki kamu kurumlarında yeniden yapılanma ihtiyacı, Uzak Doğu kaynaklı ithalattan kaynaklanan haksız rekabet gibi sanayinin hızlı gelişmesini sınırlayan genellikle yapısal nitelikteki sorunların çözülmesi gerekmektedir. Ayrıca, imalat sanayii üretim ve ihracatında gıda, tekstil-giyim, demir-çelik gibi sektörlerin ağırlığı devam etmektedir.

TABLO: V. 11 - İmalat Sanayii ile İlgili Temel Göstergeler

Göstergeler (Yüzde)	2003	2004	2005	AB-2004
GSYİH içindeki Payı (Cari Fiyatlarla)	20,0	20,4	23,1 ⁽¹⁾	20,5 ⁽⁶⁾
Üretim Artışı (Sabit Fiyatlarla)	9,3	10,4	3,6 ⁽²⁾	2,4
İhracat Artışı (Cari Fiyatlarla)	31,7	34,1	16,9 ⁽²⁾	9,5 ⁽⁷⁾
Toplam İhracat içindeki Payı	93,9	94,3	95,0	87,1 ⁽⁷⁾
İthalat Artışı (Cari Fiyatlarla)	34,6	44,5	18,4 ⁽²⁾	8,8 ⁽⁷⁾
Toplam İthalat içindeki Payı	80,3	82,4	81,2	69,3 ⁽⁷⁾
Özel Sek.Sbt.Ser.Yat.İçindeki Payı (Cari Fiy.)	39,5	42,2	41,4 ⁽⁴⁾	-
Sanayi İstihdam Artışı	-2,7	3,7	7,2 ⁽¹⁾	-0,9 ⁽⁸⁾
Kurulan İşletme Sayısı (Adet)	12 623	13 348	10 018 ⁽³⁾	-
Kapanan İşletme Sayısı (Adet)	2 542	3 104	2 104 ⁽³⁾	-
Özel Kesim Kapasite Kullanım Oranı	75,9	79,8	78,4 ⁽²⁾	-
Çalışan Başına Kısmi Verimlilik Artışı	7,4	8,2	3,7 ⁽¹⁾	-0,3 ⁽⁵⁾

Kaynak: DİE - [(1) 6 Aylık, (2) 8 Aylık, (3) 9 Aylık], (4) DPT-Yıllık Tahmin, EUROSTAT- [(5) Eurostat-AB-15 (6) AB-25 Sanayi Verisi (7) AB-25 SITC Sınıflandırmasına Göre (8) AB-25 2002 Yılı Verisi]

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından OSB ve KSS yapımında sağlanan destekler çerçevesinde 2004 yılı sonu itibarıyla 77 OSB ve 386 KSS'nin yapımı tamamlanmış, 2005 yılında da 18 OSB ile 17 KSS'nin tamamlanması programlanmıştır. Endüstri bölgelerinin kurulmasına yönelik etüd çalışmalarına devam edilmektedir. 5048 sayılı Kanun çerçevesinde OSB'lere parsel müracaatında bulunanların talepleri imkanlar çerçevesinde karşılanmaktadır.

Sanayinin bölgesel bazda gelişmesini sağlamak üzere, 5350 sayılı Kanun ile, GSYİH'sı 1.500 dolar veya daha az olan ve sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre endeks değeri eksi olan 49 ildeki mevcut ve yeni yatırımlara çalışanlar için gelir vergisi stopajında ve sigorta primi işveren payında teşvik ve enerji desteği sağlanmış; bu illere ilave olarak kalkınmada öncelikli yörelerde bulunan illerdeki yatırımlara bedelsiz arsa ve arazi temini imkanı getirilmiştir. Devlet yardımları için bir çerçeve oluşturulması, devlet yardımlarının izlenmesi ve denetlenmesi ile ilgili bir kanun taslağı hazırlanarak Başbakanlığa sevk edilmiştir.

2004 yılında imalat sanayiinde çok sayıda kamu tesisi özelleştirilmiştir. 2005 yılının ilk on ayında ise Adapazarı Şeker Fabrikası, Sümer Holding'in Beykoz, Manisa ve Sarıkamış işletmeleri, TÜPRAŞ, Eti Alüminyum, ERDEMİR, TÜGSAŞ'ın Samsun işletmesi özelleştirilmiştir. Böylece önceki yıllarda yapılan özelleştirmelerle birlikte özelleştirme programı kapsamındaki sanayi tesislerinin özelleştirilmesi büyük ölçüde tamamlanmıştır.

İmalat sanayiinde alt sektörler itibarıyla önemli gelişmeler ve sorunlar dikkati çekmektedir. Sigara sanayiinde yasa dışı yollarla yurda sokulan sahte ve kaçak sigaralar önemli ölçüde vergi kaybına neden olmaktadır. Yıllık sahte ve kaçak sigara miktarının

yaklaşık 10 milyar adet, bunun vergi tutarının da 750 milyon dolar olduğu tahmin edilmektedir. Aynı şekilde kontrol altına alınamayan ve önemli miktarlara ulaşan kayıt dışı içki üretimi, haksız rekabetin yanı sıra insan sağlığı açısından da risk yaratmaktadır.

Tekstil ve hazır giyim sektöründe, eski kota uygulamasının kaldırılması sonucunda AB pazarında Çin'in payını artırması ülkemiz sanayiini olumsuz etkilemiştir. AB'nin Çin menşeli tekstil ve hazır giyim ürünlerine 9 kategoride kota uygulamaya başlaması ihracatımız açısından olumlu olmuştur. Ancak, Çin'e karşı yeni uygulamaya konulan kotalar daha önce uygulanan kotalara göre hem sayı olarak az hem kota miktarları çok daha yüksektir. Bu nedenle AB'nin kota önlemi ülkemiz tekstil ve hazır giyim sektöründe ancak geçici ve sınırlı bir rahatlama sağlayacaktır.

Kotaların kalkması sonrasında dünyada bu sektörde yaşanan güçlü rekabetin önümüzdeki yıllarda artarak süreceği dikkate alınırsa, sektörde maliyet avantajına dayalı rekabetin güç olacağı düşünülmektedir. Çin ve diğer Uzak Doğu ülkelerinin sahip olduğu ucuz işgücüyle rekabet edebilmek ancak kaliteli, modaya uygun ve markalı üretimle mümkün olacaktır. Dolayısıyla orta ve uzun vadede katma değeri daha yüksek ürünlerin üretimine yönelmesi gerekmektedir.

ATAŞ Rafinerisinin Eylül 2004'te faaliyetine son vermesi nedeniyle 32 milyon ton/yıl olan mevcut rafinaj kapasitesi 27,6 milyon ton/yıla gerilemiştir. İzmir rafinerisinde AB normlarına uygun dizel üretime olanak sağlayan Dizel Kükürt Giderme Ünitesi 2005 yılında tamamlanarak devreye alınmıştır. Ayrıca 2005 yılında TÜPRAŞ'ın önce yüzde 14,76'sı satılmış, daha sonra yüzde 51 oranındaki kalan kamu payı özelleştirilmiştir.

TABLO: V. 12 - İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Değişmeler

(Yüzde)

	Üretim		İhracat	
	2004	2005 ⁽¹⁾	2004	2005 ⁽¹⁾
İmalat Sanayii Toplamı	10,4	3,6	34,1	17,0
Gıda ve İçki	-0,5	4,9	26,4	29,5
Tekstil	-1,5	-13,4	16,9	9,9
Giyim	3,5	-11,1	14,5	7,5
Deri	-5,4 ⁽²⁾	-25,6	14,7	8,0
Petrol Ürünleri	-4,7	-3,5	43,1	67,8
Kimya	16,1	4,2	32,7	12,3
Plastik ve Lastik	12,7	18,5	33,8	30,1
Toprağa Dayalı Sanayiler	9,1	11,7	28,7	18,4
Ana Metal	11,6	3,7	74,3	7,0
Makina İmalat	31,0	-3,2	25,5	21,3
Elektrikli Makinalar	-4,6	21,1	29,1	25,1
Elektronik	35,0	1,1	48,0	9,4
Motorlu Kara Taşıtları	53,3	8,1	62,1	24,2

Kaynak: DİE

(1) 8 Aylık

(2) DPT

Çimento üretimi 2004 yılında yüzde 10,5 artarak 38,8 milyon ton olmuştur. Bu üretimin 8 milyon tonu ihraç edilmiştir. Toplam ihracatta (çimento ve klinker) 2001 yılından bu yana Avrupa'da birinci sırada bulunan Türk çimento sektörü, 2004 yılında gerçekleştirmiş olduğu ihracat miktarı ile dünyada da birinci ülke konumuna yükselmiştir. TMSF'nin portföyünde bulunan 9 adet çimento fabrikasının satışı tamamlanmıştır.

Demir çelik sektöründe 2005 yılında ihracattaki yavaşlamaya bağlı olarak üretimde artış beklenmemektedir. İSDEMİR tesislerindeki modernizasyon ve dönüşüm yatırımları devam etmektedir. Türkiye-AKÇT Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında taslak Ulusal Yeniden Yapılandırma Planı hazırlıkları tamamlanmıştır.

2004 yılında beyaz eşya sanayii üretimi ve tüketiminde önemli artışlar gerçekleşmesine karşın, 2005 yılında bir duraklama yaşanmaktadır. 2004 yılında beyaz eşya ihracatı 1,6 milyar dolar, ithalatı 444 milyon dolar olmuştur. Buzdolabı ve çamaşır makinesi üretiminin yüzde 50, bulaşık makinesinin yüzde 70'den fazlası ihraç edilmektedir. 2005 yılında beyaz eşya ihracatının 1,8 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

Otomotiv sanayii ürünlerinde yerli ve yabancı ortaklar arasında gerçekleştirilen işbirliği çerçevesinde bazı ürünlerin Türkiye'de üretilip dünya pazarlarına satılması nedeniyle son yıllarda ihracatta önemli artış sağlanmıştır. Böylece, otomotiv sanayiinde bir üretim merkezi olma konumuna erişilmiştir. Sektörde ölçek ekonomisinde üretim yapılabilmesi ve ana-yan sanayi entegrasyonu içinde ihracata dayalı ve sürdürülebilir bir büyümenin sağlanabilmesi için söz konusu işbirliğinin yaygınlaştırılmasına önem verilmelidir.

2. Madencilik

2004 yılında, mevzuat birliğinin sağlanması ve ülke madenciliğinin canlandırılması amacıyla kabul edilen yeni Maden Kanunu ve uluslararası pazarlardaki talep ve fiyat artışları, madencilik sektöründe üretim artışına yol açmıştır. 2005 yılında da sektör üretim ve ihracatındaki önemli artışın devam ettiği görülmektedir. Bu gelişmelere paralel olarak 2005 yılında ruhsat başvurularında önemli bir artış gözlenmiştir. Diğer yandan 2004 yılındaki ruhsat başvurularında görülen azalmanın nedeni ise, yılın ikinci yarısında kanunun uygulanma hazırlıkları nedeniyle ruhsat başvuru taleplerinin geçici olarak durdurulmasıdır.

Sektörde sırasıyla ham petrol, doğalgaz, taş kömürü, demir cevheri, manyezit, kaolin ve fosfat kayası gibi madenler en büyük ithalat kalemleridir. Sektörün en büyük ihracat kalemleri ise mermer, bor, krom, feldspat, bakır, manyezit, alçı ve çinkodur.

Ülkemiz ham petrol üretiminin azalması ve dünya petrol fiyatlarındaki artış dikkate alınarak son yıllarda kamu yatırımlarında petrol aramalarına ağırlık verilmekte olup önümüzdeki yıllarda da bu kapsamdaki çalışmalara devam edilecektir. Doğalgaz talebindeki mevsimsel değişiklikleri karşılamak için, Kuzey Marmara ve Değirmenköy Doğalgaz Sahalarında toplam 1,6 milyar m³ kapasitedeki gaz depolama tesisleri 2006 yılının ilk yarısında tamamlanacaktır. Kamu eliyle üretimin yapıldığı gümüş, krom ve demir madenciliği kuruluşlarının özelleştirme çalışmaları 2004 yılında tamamlanmıştır.

TABLO: V. 13.-. Madencilik ile İlgili Temel Göstergeler

Göstergeler	2003	2004	2005
GSYİH İçindeki Payı (Yüzde)	1,1	1,2	1,0 ⁽⁴⁾
Üretim Artışı (Yüzde)	-3,4	4,0	14,7 ⁽⁵⁾
İhracat (Cari Fiyatlarla, Milyon Dolar)	469	649	515 ⁽⁵⁾
İhracat Artışı (Yüzde)	21,2	38,4	28,1
Toplam İhracat İçindeki Payı (Yüzde)	1,0	1,0	1,1
İthalat (Cari Fiyatlarla, Milyon Dolar) (*)	1 255	1 615	1 225 ⁽⁵⁾
İthalat Artışı (Yüzde)	25,6	28,7	33,6
Toplam İthalat İçindeki Payı (Yüzde)	1,8	1,7	1,6
Ham Petrol-Doğalgaz İth.(Cari Fiy., Milyon Dolar)	7 765	9 366	8 657 ⁽⁵⁾
Sabit Sermaye Yat. İçindeki Payı (Yüzde) ⁽¹⁾	1,8	1,9	1,9
Kurulan İşletme Sayısı	372	463	407 ⁽⁵⁾
Kapanan İşletme Sayısı	44	69	45 ⁽⁵⁾
Ruhsat Müracaatı Sayısı ⁽²⁾	6 856	3 984	10 755 ⁽³⁾
Verilen Ruhsat Sayısı ⁽²⁾	4 452	2 625	7 163 ⁽³⁾

Kaynak: (1) DPT, (2) MİGEM [(3) 9 Aylık], DİE [(4) 6 Aylık, (5) 8 Aylık]

(*) Ham petrol ve doğalgaz hariç

Madencilik sektörünün en temel sorunları; önemli potansiyele sahip olduğumuz bor gibi madenlerde uluslararası pazardan cevher rezervi ve kalitesine paralel pay alınamaması; bor, mermer ve krom başta üzere cevherlerin çoğunlukla ham olarak ihraç edilmesi; sanayi ve enerji sektörlerinin hammadde ihtiyacını karşılamak üzere yeterli aramaların yapılamaması; kamu kuruluşlarının etkinlik ve verimliliğin artırılması ihtiyacı ve bazı alt sektörlerde temel yasal düzenleme eksikliğidir.

B. TEMEL AMAÇ VE HEDEFLER

İmalat sanayiinin dışa dönük, dinamik ve rekabetçi bir yapıya kavuşması temel amaçtır. Bu çerçevede, özellikle rekabet gücü olan sektörlerde yenilikçiliğe ve ileri teknolojilerden daha çok yararlanılmasına, diğer sektörlerde ise mevcut yapıların dünya rekabetine hazır hale getirilmesine yönelik politikalar uygulanacaktır.

Savunma, havacılık, makine, kimya, elektronik ve yazılım ile biyoteknoloji gibi bilgi ve teknoloji yoğun sanayilerin ağırlığı artırılabacaktır.

Madencilikte hammadde arz güvenliğinin geliştirilmesi ve madenlerin yurt içinde işlenerek ülke ekonomisine katkının artırılması temel amaçtır.

2006 yılında sanayi sektörünün yüzde 5,1 oranında büyümesi beklenmektedir.

C. POLİTİKA ÖNCELİKLERİ VE TEDBİRLER

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama Yılı-Bitiş Yılı	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 1. Teknoloji üretilmesi ve yaygınlaştırılması ile nitelikli iş gücüne dayalı yüksek katma değer yaratılması ve bu yolla sanayinin küresel rekabet gücünün artırılması sağlanacaktır	STB	DPT, TÜBİTAK, TTGV, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, TEKMER'ler	2006-2008	Rekabet üstünlüğü sağlayacak teknolojileri üreten, nitelikli işgücü kullanan, katma değeri yüksek alanlarda faaliyet gösteren KOBİ'lerin desteklenmesi amaçlanmaktadır.
Öncelik 2. Geleneksel sektörlerin yanı sıra yeni sektörlerde atılım sağlanarak sanayi ihracatının artırılmasına yönelik çabalara devam edilecektir.				
Tedbir 2.1 Ülkemiz için önem taşıyan, geleneksel/ yaygın üretim sektörlerinin Ar-Ge yoğun yapıya kavuşması sağlanacaktır.	DTM	TÜBİTAK, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, KOSGEB, Sivil Toplum Kuruluşları	2006-2008	Tekstil sektörü başta olmak üzere katma değeri yüksek ürünlerin ihracatının sağlanabilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla, ürün geliştirme, pazarlama, moda-marka oluşturma faaliyetleri ve Ar-Ge çalışmaları özendirilecektir. Bu konularla ilgili eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri yürütülecektir.
Tedbir 2.2 Bor alanında ürün ve süreç geliştirmeye yönelik projeler desteklenecek, rafine bor ürünleri üretim kapasitesi artırılabilecektir.	Eti Maden İşletmeleri	ETKB, DPT, BOREN	2006-2008	Ülkemizdeki bor kaynaklarından yeterince yararlanılabilmesi için, bor madenciliği ve bor ürünleri alanında yapılacak yatırımlarla mümkün olduğunca uç ürün üretimine yönelinmesi sağlanacak, bor ürünlerinin kullanım alanlarının çeşitlendirilmesine yönelik araştırma projeleri yürütülecektir.

Öncelik 3. Sanayi bilgi sistemi oluşturulacaktır.	DİE	DPT, ETKB, ÇSYB, STB, Gelir İdaresi, EPDK, TEDAŞ, TETAŞ, SSK, TOBB, TESK	2006	İlgili kurumlardaki mevcut veri kayıtları kullanılarak ve gerekli ilave veriler toplanarak, ürün, sektör ve il bazında kapasite, üretim, dış ticaret, elektrik ve doğal gaz tüketimi, istihdam ve ciro bilgilerinin düzenli istatistikler şeklinde sunulmasını sağlayacak bir bilgi sisteminin kurulması amaçlanmaktadır. Ayrıca, DPT, DİE ve TOBB öncülüğünde sürdürülen Sanayi Bilgi Sistemi Projesi çalışmaları tamamlanarak, DİE'nin teknik koordinasyonunda uygulamaya konulacaktır.
Öncelik 4. Sanayideki işletmelerin modernizasyonu için sağlanan destekler geliştirilecektir.				
Tedbir 4.1 İşletmelerin mali yapılarının geliştirilmesi ve modern üretim sistemlerinin kullanımı konusunda eğitim ve danışmanlık desteği artırılacaktır.	KOSGEB, MPM		2006-2008	KOBİ'lerin modernizasyon desteği ihtiyaçları karşılanacaktır.
Tedbir 4.2 Başta seramik sektörü olmak üzere sanayide faaliyet gösteren firmalardan henüz doğal gaza erişim imkanı olmayanlara doğal gaz bağlantıları yapılacaktır.	BOTAŞ		2006	Bu kuruluşların karşı karşıya olduğu haksız rekabeti önlemek için doğal gaz bağlantıları hızla yapılarak bu kuruluşlara verilmekte olan devlet desteği kaldırılacaktır.
Öncelik 5. İşletmelerin belirlenmiş sanayi bölgelerinde kurulması ve mevcutların bu alanlara taşınması özendirilecektir.				
Tedbir 5.1 Yatırım programındaki Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) ve Küçük Sanayi Siteleri (KSS)' hızla tamamlanacaktır.	STB	Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, DPT	2006-2008	Bölgesel çekim merkezleri öncelikli olmak üzere, OSB ve KSS Projeleri hızlandırılarak tamamlanan OSB sayısının 77 adetten 100 adete, 386 adet olan KSS sayısının ise 415 adete çıkarılması hedeflenmektedir.
Tedbir 5.2 Başta deri işletmeleri olmak üzere, sanayinin belirlenmiş organize sanayi bölgelerine hızla taşınması ve bölgelerde arıtma tesisi yapılması sağlanacaktır.	STB	DPT, İlgili Sektör Kuruluşları	2006-2008	İşletmelerin arıtma tesisine sahip OSB'lere taşınarak, işletmeler arasında haksız rekabetin ve çevre kirliliğinin önlenmesi amaçlanmaktadır.

Öncelik 6. Sektörel ve kurumsal bazda yeniden yapılanma çalışmaları yürütülecektir.				
Tedbir 6.1 Sümerhalı, Halı ve El Sanatları Enstitüsü şeklinde yeniden yapılandırılacaktır.	STB	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sümerhalı	2006	Sümerhalının Halı ve El Sanatları Enstitüsü şeklinde yeniden yapılandırılması husunda yürütülen çalışmalara ilişkin Kanun Taslağı hazırlanmış olup ilgili mercilere sunulma aşamasındadır.
Tedbir 6.2 Eti Maden İşletmeleri özerk bir yapıya kavuşturulacaktır.	Eti Maden İşletmeleri	ETKB, DPT ve Hazine Müsteşarlığı	2006-2007	Eti Maden İşletmelerinin, dünya pazarında rekabet edebilme yeteneği açısından hızlı kararlar üretebilen, dinamik ve kendini yenileyebilen bir organizasyon yapısına kavuşturulması amaçlanmaktadır.
Tedbir 6.3 Demir çelik sektörü yeniden yapılandırma planı sonuçlandırılacaktır.	DTM	Hazine Müsteşarlığı, DPT, İlgili Kuruluşlar	2006-2008	AB ile yapılan serbest ticaret anlaşması çerçevesinde hazırlanan taslak yeniden yapılanma planının sonuçlandırılması gerekmektedir.
Tedbir 6.4 MKEK'nun yeniden yapılandırılması çalışmaları sonuçlandırılacaktır.	MSB	MKEK	2006	MKEK'nun organizasyon, yönetim ve işletmeleri itibarıyla rekabet gücü yüksek, savunma sanayiinde etkin role sahip bir yapıya kavuşturulması amaçlanmaktadır.
Tedbir 6.5 Türk İlaç Kurumu kurulacaktır.	Sağlık Bakanlığı		2006	Değişik kurumlarca yürütülmekte olan beşeri ve veteriner ilaçlar, bitkisel ilaçlar, kan ürünleri, aşılar, kozmetikler, parenteral beslenme ürünleri ve medikaller ile ilgili izin, kontrol ve denetim çalışmalarının yürütülmesi amaçlanmaktadır.
Öncelik 7. Tekstil ve giyim dış ticaretinde uzun yıllardan beri sürdürülen miktar kısıtlamalarının 2005 yılı başından itibaren kaldırılmasının olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 7.1 Tekstil ve giyim sektörünün Uzak Doğu ülkelerinden kaynaklanan haksız rekabete karşı korunabilmesi amacıyla diğer ülkeler ile ortak politikalar tespit edilecektir.	DTM	İTKİB	2006	Avrupa-Akdeniz bölgesinde tekstil ve konfeksiyon sektörünün durumunu analiz ederek rekabet gücünü geliştirecek yolları tespit etmek ve mevcut veya gelecekteki AB projelerine Akdeniz ülkelerinin dahil edilebilirliğini araştırarak bölgesel işbirliği programları geliştirmek amacıyla oluşturulan Avrupa-Akdeniz Diyalog Grubu çalışmalarına iştirak edilecektir.

Tedbir 7.2 Tekstil ürünleri ithalatında karşılaşılan haksız rekabeti, önleyici tedbirler alınacaktır.	DTM		2006	DTÖ ile uyumlu mevzuatımız çerçevesinde kota, antidamping vb. koruma önlemlerinin alınması sürdürülecektir.
Öncelik 8. Madencilik sektöründe, sanayi ve enerji hammaddeleri ihtiyacının kaliteli, güvenli ve ekonomik olarak karşılanması sağlanacaktır.				
Tedbir 8.1 Sanayi ve enerji hammaddeleri arama faaliyetlerine ağırlık verilecektir.	MTA	TKİ, EÜAŞ, TTK, DSİ, TPAO	2006	Jeotermal ve linyit ile rezervi tükenmekte olan metal madenler ve endüstriyel hammadde aramaları 2006 yılında arttırılacaktır. Maden aramalarında doğrudan ihtiyaç duyulan 1/25.000 ölçekli jeoloji haritalarının güncelleştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 8.2 Petrol ve doğal gaz arama faaliyetlerine ağırlık verilecektir.	TPAO	ETKB Dışişleri Bakanlığı	2006	Ülkemizin enerji ihtiyacında dışa bağımlılığını azaltmak amacıyla özellikle denizlerimizde yapılacak petrol ve doğal gaz sondaj çalışmalarına ağırlık verilecek, Türkiye Cumhuriyetler ve diğer ülkelerle temaslar sürdürülecektir.
Öncelik 9. Madencilik sektöründe faaliyet gösteren kamu kurumlarının etkinlik ve verimliliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacak, bu kurumların sektörel ve bölgesel rolleri de dikkate alınarak özelleştirme stratejileri belirlenecektir.				
Tedbir 9.1 Madencilik Sektöründe faaliyet gösteren kamu kurumlarının geleceğine yönelik stratejiler geliştirilecektir.	ETKB	ÖİB, TTK, TKİ, TPAO, EÜAŞ	2006-2007	TTK ve TKİ sahalarının özel sektör tarafından işletilmesi ile ilgili çalışmalar başlatılmıştır. Bu faaliyete benzer şekilde, kuruluşlarda öncelikle özelleştirme olmak üzere rasyonelleştirme ve rollerin yeniden belirlenmesi çalışmaları yapılacaktır.
Tedbir 9.2 MTA Genel Müdürlüğü'nün kuruluş yasası günün ihtiyaçlarına göre revize edilecektir.	MTA	ETKB	2006-2007	MTA'nın fiziki bakımdan küçük ancak teknik kapasitesi yüksek bir kuruluş olarak yeniden yapılandırılması konusunda ilgili kurumlar ile işbirliği yapılacak, dünyadaki örnekler dikkate alınarak bir rapor hazırlanacak ve gerekli yasal ve idari düzenlemeler yapılacaktır.

Tedbir 9.3 ETKB Maden İşleri Genel Müdürlüğünün etkinlik ve verimliliğinin artırılmasına yönelik yeniden yapılandırma çalışmaları yapılacaktır.	ETKB		2006-2007	Madencilik sektöründe gerçekleştirilen denetim faaliyetlerinin daha etkin bir şekilde yürütülebilmesi ve dünyadaki madencilik faaliyetlerinin ve mevzuat uygulamalarının takip edilebilmesi amacıyla Maden İşleri Genel Müdürlüğü yeniden yapılandırılarak fiziki ve teknik kapasitesinin artırılması sağlanacaktır.
Tedbir 9.4 TTK'nın, finansman yapısına yük getiren güncelliğini yitirmiş yasal düzenlemeler revize edilecektir.	TTK	ETKB	2006	TTK'ya ilave yük getiren güncelliğini yitirmiş mali yükümlülükler konusunda gerekli yasal düzenlemeler yapılarak kurumun daha etkin ve düşük maliyetle çalışması sağlanacaktır.
Öncelik 10. Ülke madenciliğinin canlandırılması için madencilik sektöründe mevzuat düzenlemeleri tamamlanacaktır. Madencilik faaliyetleri ile çevre uygulamaları arasında ekonomik katkı gözetilerek bir uyumlaştırma sağlanacaktır.				
Tedbir 10.1 Jeotermal enerji kaynaklarına ilişkin yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.	ETKB		2006	Jeotermal enerji kaynaklarının aranması, üretilmesi, işletilmesi ve daha etkin bir biçimde değerlendirilebilmesi amacıyla mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 10.2 Petrol Kanununun sektörde gelişen koşullara göre revize edilmesi ile ilgili yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.	ETKB		2006	Ülkemiz petrol kaynaklarının etkin bir şekilde aranması, geliştirilmesi ve üretilmesi, ülkemizdeki petrol arama ve üretim faaliyetlerinin düzenlenmesi, yönetilmesi, teşvik edilmesi, denetlenmesine ilişkin usul ve esasların günümüz şartlarına göre yeniden düzenlenmesine yönelik yasal düzenleme çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

VII. ENERJİ

A. MEVCUT DURUM

2005 yılında özellikle sanayide devam eden büyüme eğilimi enerji tüketimine de yansımıştır. Sanayi sektörü birincil enerji tüketiminde önceki yıla göre yüzde 4, elektrik sektörü birincil enerji kullanımında yüzde 12 oranında artış beklenmektedir. Böylece toplam birincil enerji tüketimi yüzde 5,4 oranında artış gösterecektir.

2005 yılında ülke ekonomisinin içinde bulunduğu istikrarlı büyüme sürecinin devamı neticesinde; birincil enerji tüketiminin 2004 yılındaki 87,8 milyon ton petrol eşdeğerinden (MTEP) 92,5 MTEP'e ulaşması ve böylece kişi başına enerji tüketiminin 1.234 kilogram petrol eşdeğerinden (KEP) 1.283 KEP'e yükselmesi beklenmektedir.

Geçmiş yıllarda düzenli bir artış sergileyen doğal gaz tüketiminin, 2005 yılında daha da artması beklenmektedir. 2005 yılı sonu itibarıyla, doğal gaz tüketiminin bir önceki yıla göre yüzde 15 civarında artış göstermesi ve 23,5 MTEP'e yükselmesi beklenmektedir.

Son yıllarda yurt çapında olumlu seyreden yağışlar sonucu barajların su seviyelerinde kayda değer yükselmeler gözlenmiş, buna bağlı olarak özellikle 2004 yılında hidrolik enerji üretimi proje değerlerinin üstüne çıkmıştır. Ancak, 2005 yılında yağışların azalması neticesinde hidrolik enerji üretiminde düşüş gözlenmektedir. Yıl sonu itibarıyla hidrolik enerji üretiminin bir önceki yıla göre yüzde 11,5 oranında gerilemesi beklenmektedir.

Birincil enerji tüketimindeki artışa rağmen, birincil enerji üretim miktarında önemli bir artış beklenmemektedir. 2004 yılında 25,2 MTEP olan birincil enerji üretiminin, 2005 yılında 26,4 MTEP olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir. Birincil enerji tüketimindeki yüksek artışlara rağmen yerli üretimde aynı oranda bir artışın olmaması, ithalata bağımlılık oranını artırmaktadır.

2004 yılı sonu itibarıyla 36.824 MW olan elektrik santralleri toplam kurulu gücü, 2005 yılında yeni santrallerin devreye girmesiyle yüzde 4,1 artarak 38.317 MW'a ulaşmıştır. Kurulu güçteki bu artış, 2005 yılı itibarıyla talebin çok üzerinde bir arz imkanı sunmaktadır. Bu nedenle, kapasitenin önemli bir bölümü atıl kalmaktadır. Toplam kurulu güçteki bu artış, 2005 yılı içerisinde işletmeye alınan Muratlı Barajı ve HES, Afşin Elbistan 2'nci, 3'üncü ve 4'üncü üniteleri ile özel sektör firmaları tarafından tesis edilen otoprodüktör santrallerinden kaynaklanmaktadır.

2004 yılında 150,7 milyar kWh olarak gerçekleşen elektrik üretiminin, 2005 yılında yüzde 7,8 artışla 162,5 milyar kWh'e yükseleceği tahmin edilmektedir. Elektrik üretiminde doğal gaz yakıtlı santraller yüzde 44,7, hidrolik santraller yüzde 25,1, linyit yakıtlı santraller ise yüzde 17,6 oranında paya sahiptir.

Toplam elektrik üretimi içinde doğal gaz payı hızla artmaya devam etmektedir. 1990 yılında yüzde 17,7, 1995 yılında yüzde 19,2, 2000 yılında yüzde 37 ve 2004 yılında yüzde 41,3 paya sahip olan doğal gaz dayalı elektrik üretiminin payının, 2005 yılında da ciddi bir artışla yüzde 44,7'ye yükselmesi beklenmektedir. Bu artışın nedeni bir önceki yılda ağırlık verilmiş olan hidrolik enerji üretiminin yağışların azalması neticesinde doğal gaza kaymış olmasıdır.

2002 yılında 3,2 milyar kWh ve 2003 yılında 0,6 milyar kWh olarak gerçekleşen net elektrik ithalatı, 2004 yılında 0,7 milyar kWh net ihracata dönüşmüş olup, net dış satışın 2005 yılında da 1,2 milyar kWh olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Sürekli artmakta olan elektrik talebini güvenli ve ekonomik bir şekilde, dalgalanmaların en az olduğu bir sistem çerçevesinde karşılayabilmek ve elektrik enerjisinde özel sektörün daha aktif katılımını temin etmek için, elektrik enerjisi piyasasının serbestleştirilmesi yönünde, yasal çerçevede önemli adımlar atılmıştır.

Elektrik Piyasası Kanununda hedeflenen piyasa yapısının oluşması için çeşitli kurumsal ve hukuki alt yapı çalışmalarına ağırlık verilmiş ve 3 Eylül 2002 tarihinden itibaren kabul edilmeye başlanan lisans başvurularından EPDK tarafından uygun bulunanlara lisansları verilmiştir. Arz Güvenilirliği ve Kalitesi Yönetmeliği ve serbest piyasanın çalışması için önem arz eden Dengeleme ve Uzlaştırma Yönetmeliği çıkarılmıştır. Yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi amacıyla 2005 yılı Mayıs ayında Yenilenebilir Enerji Kanunu olarak nitelenen 5346 sayılı Kanun kabul edilmiş ve müteakiben çıkarılan Yenilenebilir Enerji Kaynak Belgesi Verilmesine İlişkin Yönetmelikle birlikte ikincil mevzuat çalışmalarının tamamlanmasında önemli mesafe katılmıştır.

Elektrik enerjisi sektöründe benimsenen serbestleştirme politikası çerçevesinde, 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile öngörülen rekabetçi serbest piyasa yapısının işlerlik kazanmasında ciddi bir ilerleme kaydedilememiş ve gelinen aşamada hedeflenen piyasa yapısına doğrudan geçişin zorluğu dikkate alınarak, belirli bir geçiş dönemini öngören Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Stratejisi Belgesi, Yüksek Planlama Kurulu Kararı olarak 17 Mart 2004 tarihinde yayımlanmıştır. Bu doğrultuda, kamu dağıtım ve üretim varlıklarının gruplandırılarak dağıtımda 2005 yılı ilk çeyreğinde, üretimde ise 2006 yılı ilk yarısında özelleştirme işlemlerinin başlatılması hedeflenmiştir. Ancak, özellikle kamu dağıtım varlıklarının planlanan takvime göre özelleştirilmesi konusunda ciddi sıkıntılarla karşılaşmış, bu nedenle, özellikle dağıtım özelleştirmelerinde Strateji Belgesinde belirlenen takvimin gerisinde kalmıştır.

Strateji Belgesi kapsamında öncelikli olan dağıtım özelleştirmelerinin başlaması için elektrik dağıtım sistemi 21 bölge olarak yeniden yapılandırılmış ve oluşturulan dağıtım şirketleri Özelleştirme İdaresine bağlanmış olup, özelleştirme çalışmaları devam etmektedir. Dağıtım özelleştirmelerinin 2005 yılı sonunda somut olarak başlaması, 2006 yılı sonuna kadar ise tamamlanması hedeflenmektedir. Diğer yandan, Strateji Belgesi kapsamında kamu elektrik üretim varlıklarının portföy üretim şirketleri olarak yapılandırılması konusunda çalışmalar devam etmektedir. Oluşturulacak olan portföy üretim şirketlerinin özelleştirme işlemlerinin ise, piyasa yönetim sisteminin işler hale geleceği tahmin edilen Temmuz 2006 tarihi itibarıyla başlatılması öngörülmektedir.

Kamu dağıtım ve üretim varlıklarının planlanan süreç içerisinde özelleştirilememesi, gerçek anlamda rekabetçi bir serbest piyasa yapısına ulaşılmasında gecikmeye ve gelecek yıllarda devreye girmesi beklenen üretim kapasitelerine yönelik yatırımların aksaması gibi birtakım olumsuz sonuçlara neden olacaktır. Bu sıkıntılar, ancak Strateji Belgesinde tespit edilmiş olan adımların zamanında atılması neticesinde sağlıklı bir piyasa yapısının oluşturulmasıyla aşılabilecektir.

Strateji Belgesinde, geçiş döneminde herhangi bir arz sıkıntısının yaşanmaması için gerekli önlemlerin alınacağı belirtilmiştir. Bu nedenle, serbest piyasa yapısına geçiş için gerekli düzenlemeler yapılırken, ülkenin yakın dönemdeki enerji ihtiyacını riske

atmayacak bir seviyede yatırımların sürdürülmesi de önem arz etmektedir. Bu yüzden, yatırım programı içinde yer alan ve tamamlandığında ülkenin elektrik üretimine büyük miktarda katkı sağlayacak olan projelerin normal seyrinde yürütülebilmesi için finansal tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Serbest piyasa düzenine geçişten önceki dönemde Yap-İşlet (Yİ), özellikle Yap-İşlet-Devret (YİD) ve İşletme Hakkı Devri (İHD) kapsamında yüksek tarifelerle bağlanan, elektrik alım garantisi içeren ve dolayısıyla rekabete açık bir serbest piyasa işleyişine imkan tanımayan sözleşmelerin, 4628 sayılı Kanunla öngörüldüğü şekilde piyasaya uyumlaştırılması amacıyla başlatılan sözleşme tadilatı çalışmaları olumlu bir sonuca bağlanamamıştır.

Türkiye’de elektrik sektörüne paralel olarak doğal gaz piyasasında da bir düzenleme yapılmıştır. 2001 yılında yürürlüğe giren Doğal Gaz Piyasası Kanunu ile piyasanın, tekeli bir yapılanmadan rekabet içinde işleyebileceği bir yapıya dönüşmesi hedeflenmiş ve bu hedef doğrultusunda gerekli doğal gaz faaliyetlerinin özelleştirilmesi çalışmalarına başlanmıştır. 2005 yılında doğal gazın, Doğal Gaz Piyasası Kanunu doğrultusunda ve serbestleştirme programı çerçevesinde BOTAS’ın doğal gaz alım-satım anlaşmalarının yüzde 30’una tekabül eden miktarının özel sektöre devri ve doğal gazın şehir içi dağıtım ihaleleri yoluyla elektrik dışı kullanımının artırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Ülkemizde her geçen yıl daha çok enerjiye ihtiyaç duyulduğu, buna karşılık sağlıklı bir talep projeksiyonuna dayanan güvenilir bir arz imkanının yaratılamadığı bilinmektedir. Bu talebe cevap vermek için çeşitli yatırımlar sürdürülürken, enerji verimliliğinin üretimden tüketime kadar her aşamada politika haline getirilmesi de büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, elektrik üretiminde daha verimli teknolojilere ağırlık verilmesi, iletim ve dağıtımda kayıp-kaçak oranlarının kabul edilebilir seviyelere düşürülebilmesi amacıyla teknik müdahalelerin ve teknik olmayan tedbirlerin artırılması, birincil ve ikincil enerji üretim, nakil ve kullanımında verimliliğin ve tasarrufun en üst düzeylere çıkarılması için düzenlemelerin yapılması bir zorunluluk haline gelmiştir.

B. TEMEL AMAÇ VE HEDEFLER

Enerji politikalarının temel amacı, artan nüfusun ve gelişen ekonominin enerji ihtiyacının sürekli, kaliteli ve kesintisiz bir şekilde, güvenli bir arz sistemi içinde karşılanabilmesi ve bunun özel sektör yatırımlarının ağırlığını oluşturduğu, serbest rekabete dayalı şeffaf bir piyasa yapısı dahilinde gerçekleştirilmesidir. Bu çerçevede, arz planlaması yapılırken enerjinin zamanında, kesintisiz ve yeterli miktarda sağlanabilmesi ve arz maliyetinin olabilecek en düşük seviyede tutulması temel hedeftir.

2006 yılında, birincil enerji ve elektrik enerjisi üretim ve tüketim değerlerinin hedef alınan ekonomik büyümeye paralel bir seyir takip etmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, birincil enerji tüketiminin yaklaşık yüzde 4,7 oranında artarak 96,8 MTEP’e, kişi başına birincil enerji tüketiminin ise yüzde 3,4 oranında bir artışla 1.327 KEP’e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

2005 yılında 26,4 MTEP olarak gerçekleşmesi beklenen birincil enerji üretiminin, 2006 yılında yüzde 3,8 artışla 27,4 MTEP’e çıkacağı tahmin edilmektedir. Böylece, birincil enerji talebinin ithal kaynaklardan karşılanma oranının 2006 yılında yüzde 71,7 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Birincil enerji talebindeki artışın, tüm kaynakların tüketimindeki artışlarla karşılanması beklenmektedir. Ancak, oransal olarak en yüksek artışın yüzde 10,4 ile linyit, sonrasında ise yüzde 10,1 ile doğal gaz tüketiminde olması beklenmektedir.

2005 yılında 161,3 milyar kWh olarak gerçekleşmesi beklenen elektrik tüketiminin, 2006 yılında yüzde 7,3 oranında bir büyüme ile 173 milyar kWh'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. Böylece 2005 yılında 2.237 kWh olarak tahmin edilen kişi başına elektrik tüketiminin 2006 yılında 2.371 kWh'e yükselmesi beklenmektedir.

Kamuya ait Borçka ve Şanlıurfa Hidroelektrik Santralleri ile özel kesime ait otoprodüktör santrallerinin devreye girmesi neticesinde 2006 yılında elektrik santralleri toplam kurulu gücü, yüzde 1,3 oranında artarak 38.867 MW'a ulaşacaktır. Elektrik üretiminin ise yüzde 7,1 artışla 174 milyar kWh'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. Elektrik üretiminde doğal gaz yakıtlı santrallerin yüzde 45, hidrolik santrallerin yüzde 24 ve linyit yakıtlı santrallerin yüzde 19'luk paylarla ilk sıraları alması beklenmektedir.

Fiyat, verimlilik ve çevre açısından avantajları sebebiyle tercih edilen doğal gazın tüketim gelişiminin, planlı ve kaynak çeşitliliği ilkesini göz önünde bulunduran bir anlayışla sürdürülmesinde yarar görülmektedir. Doğal gaz kullanımının rekabete dayalı olarak yaygınlaştırılması, doğal gaz iletim ve dağıtım piyasasında kamu tekelinin zaman içerisinde kaldırılması ve serbest piyasa yapısına geçilmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede, 2006 yılında Doğal Gaz Piyasası Kanunu doğrultusunda ve serbestleştirme programı çerçevesinde doğal gazın şehir içi dağıtım ihaleleri yoluyla elektrik dışı kullanımının artırılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.

Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Strateji Belgesinde yer alan faaliyetler kapsamında elektrik üretim tesisleri ve dağıtım şirketlerinin gelir sağlama hedefinden ziyade, rekabetçi bir piyasa ve düşük maliyetli bir elektrik sistemi oluşturulma hedeflerine hizmet edecek şekilde özelleştirilmesi sağlanacaktır. Elektrik üretim santrallerinin ve dağıtım bölgelerinin özelleştirilmesi işlemi sırasında kamuya yeni ve ek yüklerin gelmemesi için özelleştirme süreci titizlikle yönetilecektir. Özelleştirme uygulamalarının, özel kesimin sektöre çekilmesini sonraki süreçte de teşvik edecek şekilde yapılmasına dikkat edilecektir.

Elektrik üretim ve dağıtım sisteminin özel kesime devriyle, daha verimli çalışan, tamamen piyasa kurallarına göre hareket eden ve etkinliği en üst seviyeye çıkmış bir sistem hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, elektrik dağıtım sisteminde meydana gelen ve dünya ortalamalarının çok üstünde seyreden kayıp-kaçak ve tahakkuk-tahsilat oranlarında önemli bir iyileşme beklenmektedir.

Bölgemizde bulunan doğal gaz üretim kaynaklarının Avrupa'ya bağlantısında Türkiye'nin ana transit güzergahı olabilmesi için gerekli altyapı geliştirilecektir. Ulusal düzeyde doğal gaz arz güvenliğinin artırılması ve mevsimsel talep değişimlerinin karşılanabilmesi için tedbirler alınacaktır.

Sistemde yeniden yapılandırma çalışmaları sürerken ve enerji piyasası serbestleştirilirken, ülkede yeniden bir enerji açığı meydana gelmemesi için planlı hareket edilmesi; yatırım, üretim ve işletme faaliyetlerinde herhangi bir aksamanın ortaya çıkmaması için gerekli tedbirlerin önceden alınması zorunlu görülmektedir. Ancak bu yapılırken, enerjide dışa bağımlılığı kabul edilebilir düzeylerde tutmak amacıyla yerli kaynakların değerlendirilmesine ve enerji verimliliği konusuna öncelik tanınması ve bu

çerçeve gerekliliği yasal düzenlemelerin gecikmeden yürürlüğe konulması hedeflenmektedir.

Elektriğin hem üretim, iletim ve dağıtımında, hem de nihai tüketiciler tarafından kullanımında enerji verimliliğini sağlamaya dönük tedbirlerin geliştirilmesine, bu alanda yapılacak yatırımların teşvik edilmesine önem ve öncelik verilecek, bu amaçlara ulaşmayı temin için Enerji Verimliliği Kanununun ve ikincil düzenlemelerinin 2006 yılı içinde çıkarılmasına çalışılacaktır.

Çevrenin korunması amacı da dikkate alınarak, iklim değişikliğiyle ilgili uluslararası eğilimler paralelinde sera gazı emisyonunu azaltıcı çevresel tedbirlere ağırlık verilmeye devam edilecek, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi amacıyla yapılan çalışmalar desteklenecektir.

TABLO: V. 14 - Birincil Enerji Tüketimi ve Kaynakların Oranları

(M: Bin TEP)

	2004		2005		2006	
	Gerçekleşme		Gerçekleşme Tahmini		Tahmin	
	Yüzde		Yüzde		Yüzde	
	Miktar	Dağılım	Miktar	Dağılım	Miktar	Dağılım
TİCARİ ENERJİ	82 246	93,7	87 127	94,2	91 646	94,6
Taşkömürü	13 893	15,8	14 319	15,5	14 497	15,0
Linyit	9 901	11,3	11 492	12,4	12 687	13,1
Petrol Ürünleri	32 922	37,5	33 201	35,9	33 851	35,0
Doğal Gaz	20 426	23,3	23 466	25,4	25 842	26,7
Hidrolik Enerji	3 963	4,5	3 509	3,8	3 612	3,7
Yenilenebilir Enerji	1 199	1,4	1 243	1,3	1 243	1,3
Elektrik İthalatı (İhracatı)	-59	-0,1	-103	-0,1	-86	-0,1
GAYRİ-TİCARİ ENERJİ	5 532	6,3	5 400	5,8	5 200	5,4
Odun (T)	4 318	4,9	4 250	4,6	4 100	4,2
Hayvan ve Bitki Artıkları (T)	1 214	1,4	1 150	1,2	1 100	1,1
T O P L A M	87 778	100,0	92 527	100,0	96 846	100,0
Kişi Başına Tüketim (KEP)	1 234		1 283		1 327	

(T) Tahmini

TABLO: V. 15 - Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı

(GWh)

	2004		2005		2006	
	Gerçekleşme		Gerç.Tahmini		Tahmin	
	GWh	Pay (%)	GWh	Pay (%)	GWh	Pay (%)
Konutlar	27 619	18,4	30 000	18,6	32 200	18,6
Ticarethaneler	15 656	10,4	18 200	11,3	20 400	11,8
Resmi Daire	4 531	3,0	4 600	2,9	4 800	2,8
Genel Aydınlatma	4 433	3,0	4 500	2,8	4 700	2,7
Sanayi	59 566	39,7	63 700	39,5	68 300	39,5
Diğer	9 337	6,2	9 700	6,0	10 100	5,8
NET TOPLAM	121 142	80,8	130 700	81,0	140 500	81,2
İç Tüketim ve Kayıp	28 876	19,2	30 600	19,0	32 500	18,8
BRÜT TOPLAM	150 018	100,0	161 300	100,0	173 000	100,0
Kişi Başına Net Tüketim (kWh)	1 703		1 813		1 926	
Kişi Başına Brüt Tüketim (kWh)	2 109		2 237		2 371	

TABLO: V. 16 - Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri

Güç: MW; Üretim: GWh

	2004			2005 Gerç. Tahmini			2006 Tahmin		
	Kurulu Ortalama		Fiili	Kurulu Ortalama		Fiili	Kurulu Ortalama		Fiili
	Güç	Üretim	Üretim	Güç	Üretim	Üretim	Güç	Üretim	Üretim
Taşkömürü	1 845	12 670	11 998	1 845	12 670	12 100	1 845	12 670	12 000
Linyit	6 451	40 000	22 449	7 491	46 450	28 600	7 491	46 450	33 200
Fuel-Oil	2 308	13 850	6 690	2 320	13 920	6 900	2 320	13 920	7 000
Motorin,LPG,Nafta	261	1 435	980	261	1 435	1 100	261	1 435	1 000
Doğal Gaz	11 349	79 450	62 242	11 650	81 560	72 700	11 850	82 960	78 500
Çok yakıtlı (*)	1 903	11 420		1 920	11 520		1 920	11 520	
Biyogaz-atık	28	168	104	35	210	150	35	210	150
TERMİK	24 145	158 993	104 463	25 522	167 765	121 550	25 722	169 165	131 850
HİDROLİK	12 645	44 860	46 084	12 760	45 428	40 800	13 110	46 591	42 000
Jeotermal	15	110	93	15	110	90	15	110	90
Rüzgar	19	57	58	20	60	60	20	60	60
TOPLAM	36 824	204 020	150 698	38 317	213 363	162 500	38 867	215 926	174 000

(*) Fiili üretim yakıt oranlarına göre dağıtılmıştır.

TABLO: V. 17 - Enerji Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler

	Birim	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
		Gerçek.	Gerçek.	Gerçek.	Gerçek.	Gerçek.	Gerçek.	Gerç.Tah.	Tahmin
BİRİNCİL ENERJİ									
ÜRETİM	BTEP	26 320	27 621	26 159	24 884	23 779	25 194	26 398	27 405
TÜKETİM	BTEP	63 148	81 193	75 883	78 322	83 936	87 778	92 527	96 846
Kişi Başına Tüketim	KEP	1 023	1 204	1 111	1 131	1 196	1 234	1 283	1 327
ELEKTRİK ENERJİSİ									
KURULU GÜÇ	MW	20 952	27 264	28 332	31 846	35 587	36 824	38 317	2 730
Termik	MW	11 091	16 070	16 640	19 586	22 990	24 160	25 537	25 737
Hidrolik	MW	9 861	11 194	11 692	12 260	12 597	12 664	12 780	13 130
ÜRETİM	GWh	86 247	124 922	122 725	129 400	140 580	150 698	162 500	174 000
Termik	GWh	50 706	94 010	98 653	95 668	105 190	104 556	121 640	131 940
Hidrolik	GWh	35 541	30 912	24 072	33 732	35 390	46 142	40 860	42 060
İTHALAT	GWh	-	3 786	4 579	3 588	1 158	464	590	600
İHRACAT	GWh	696	413	433	435	587	1 144	1 790	1 600
TÜKETİM	GWh	85 551	128 295	126 872	132 553	141 151	150 018	161 300	173 000
Kişi Başına Tüketim	kWh	1 386	1 903	1 857	1 914	2 011	2 109	2 237	2 371

BTEP: Bin ton petrol eşdeğeri ; KEP: Kilogram petrol eşdeğeri ; GWh: Milyon kilovatsaat

TABLO: V. 18 - Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

(M: GWh)

	Biyogaz-Atık										Jeotermal							
	Taşkömürü		Linyit		Akaryakıt		Doğalgaz		ve Diğer		TERMİK	HİDROLİK		Rüzgar	TOPLAM			
	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%		
1990	621	1,1	19 560	34,0	3 942	6,9	10 192	17,7			34 315	59,6	23 148	40,2	80	57 543	100,0	
1991	999	1,7	20 563	34,1	3 293	5,5	12 589	20,9	38	0,1	37 482	62,2	22 683	37,7	81	60 246	100,0	
1992	1 815	2,7	22 756	33,8	5 273	7,8	10 814	16,1	47	0,1	40 705	60,4	26 568	39,5	69	67 342	100,0	
1993	1 796	2,4	21 964	29,8	5 175	7,0	10 788	14,6	56	0,1	39 779	53,9	33 951	46,0	78	73 808	100,0	
1994	1 978	2,5	26 257	33,5	5 549	7,1	13 822	17,6	51	0,1	47 657	60,8	30 586	39,1	79	78 322	100,0	
1995	2 232	2,6	25 815	29,9	5 772	6,7	16 579	19,2	222	0,3	50 620	58,7	35 541	41,2	86	86 247	100,0	
1996	2 574	2,7	27 840	29,3	6 540	6,9	17 174	18,1	175	0,2	54 303	57,2	40 475	42,7	84	94 862	100,0	
1997	3 273	3,2	30 587	29,6	7 157	6,9	22 086	21,4	294	0,3	63 397	61,4	39 816	38,5	83	103 296	100,0	
1998	2 981	2,7	32 707	29,5	7 923	7,1	24 837	22,4	255	0,2	68 703	61,9	42 229	38,0	90	0,1	111 022	100,0
1999	3 123	2,7	33 908	29,1	8 080	6,9	36 345	31,2	205	0,2	81 661	70,1	34 677	29,8	102	0,1	116 440	100,0
2000	3 819	3,1	34 367	27,5	9 311	7,5	46 217	37,0	220	0,2	93 934	75,2	30 879	24,7	109	0,1	124 922	100,0
2001	4 046	3,3	34 372	28,0	10 366	8,4	49 549	40,4	230	0,2	98 563	80,3	24 010	19,6	152	0,1	122 725	100,0
2002	4 093	3,2	28 056	21,7	10 744	8,3	52 496	40,6	174	0,1	95 563	73,9	33 684	26,0	153	0,1	129 400	100,0
2003	8 663	6,2	23 590	16,8	9 196	6,5	63 536	45,2	116	0,1	105 101	74,8	35 329	25,1	150	0,1	140 580	100,0
2004	11 998	8,0	22 449	14,9	7 670	5,1	62 242	41,3	104	0,1	104 463	69,3	46 084	30,6	151	0,1	150 698	100,0
2005*	12 100	7,4	28 600	17,6	8 000	4,9	72 700	44,7	150	0,1	121 550	74,8	40 800	25,1	150	0,1	162 500	100,0
2006**	12 000	6,9	33 200	19,1	8 000	4,6	78 500	45,1	150	0,1	131 850	75,8	42 000	24,1	150	0,1	174 000	100,0

* Gerçekleşme Tahmini

** Tahmini

C. POLİTİKA ÖNCELİKLERİ VE TEDBİRLER

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama Yılı- Bitiş Yılı	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 1. Enerjide arz güvenliği açısından dışa bağımlılığı kabul edilebilir düzeylerde tutmak amacıyla yerli kaynakların değerlendirilmesine ve enerji verimliliği konusuna öncelik tanınacak ve gerekli düzenlemeler yapılacaktır.				
Tedbir 1.1 Yenilenebilir enerji kaynak potansiyelini belirleme ve uygulamalarını geliştirme ve yaygınlaştırma çalışmaları sürdürülecektir.	EİEİ	DSİ, DMİ, MTA, TÜBİTAK, TEİAŞ, Üniversiteler, Özel sektör kuruluşları	2006-2008	Ülke hidrolik, rüzgar, jeotermal, güneş ve biyokütle potansiyelini belirleme çalışmaları sürdürülecek, bu kaynakların verimli ve etkin bir şekilde kullanımını ve yaygınlaştırılmasını sağlamak amacıyla araştırma, geliştirme, tip proje ve uygulama çalışmaları gerçekleştirilecektir.
Tedbir 1.2 Enerji verimliliği ve tasarrufuna yönelik kanun ve ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	EİEİ	İlgili Bakanlıklar, DPT, Hazine Müsteşarlığı	2006	İlgili Bakanlıklar, kamu kuruluşları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının katkıları ile son aşamaya getirilen Enerji Verimliliği Kanun Tasarısı Meclise sunulacak ve kanunlaşması halinde ikincil mevzuat ve yönetmelik hazırlama çalışmalarına geçilecektir.
Tedbir 1.3 Nükleer güç santrallerinin tesisi için uygun alt yapı oluşturulacaktır.	TAEK	İlgili kuruluşlar	2006	Nükleer güç santrallerinin tesisi kapsamında nükleer yakıt kaynaklarının aranması, nükleer teknoloji alanında etkin AR-GE çalışmaları yürütülecektir.
Öncelik 2. Kamu elindeki elektrik üretim ve dağıtım tesislerinin rekabetçi bir piyasa oluşturulması hedefine hizmet edecek şekilde özelleştirilmesi sağlanacaktır.				
Tedbir 2.1 TEDAŞ bünyesinde oluşturulan 20 elektrik dağıtım şirketinin özelleştirme işlemleri 2006 yılı sonuna kadar tamamlanacaktır.	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	ETKB, TEDAŞ	2006	Dağıtım özelleştirmesinde amaç, kayıp-kaçak oranları ile elektrik dağıtım maliyetlerini en kısa sürede asgari düzeye çekecek güçlü ve etkin özel dağıtım şirketleri oluşturmaktır.

Tedbir 2.2 EÜAŞ'ın uygun sayıda üretim portföy şirketine ayrıştırılarak özelleştirme işlemleri gerçekleştirilecektir.	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	ETKB, EÜAŞ	2006-2008	EÜAŞ'ın rekabetçi bir piyasa yapısına olanak tanıyacak optimum sayıda üretim portföy şirketine bölünmesi ile üretim yatırımlarının piyasa koşullarında yeterli ve istikrarlı bir şekilde gerçekleştirilmesinin sağlanması, çalışmalarda esas alınacaktır.
Tedbir 2.3 DSİ santrallerinin EÜAŞ'a devri gerçekleştirilecektir.	EÜAŞ	ETKB, DSİ, Hazine Müsteşarlığı	2006-2008	4628 sayılı Kanun gereği, elektrik sektöründe rekabetçi bir serbest piyasa oluşturulması ve özelleştirmelerin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi amacıyla, mülkiyeti DSİ'de olan hidrolik santrallerin EÜAŞ'a devrinin sağlanması gerekli görülmektedir.
Tedbir 2.4 Elektrik Piyasası Yönetim Sistemi Projesi tamamlanacaktır.	TEİAŞ	ETKB	2006-2007	Elektrik sektöründe serbest piyasa alım-satım işlemlerinin şeffaf, rekabete açık bir şekilde gerçekleştirilmesi, takip ve kontrolü amacıyla piyasa dengeleme ve uzlaştırma sistemi oluşturulması çalışmalarının tamamlanması gerekmektedir.
Öncelik 3. Sınır ötesi enerji ticaretine imkan verecek şekilde ulusal elektrik iletim sisteminin Avrupa iletim sistemlerine uygun bir zamanlama içinde entegrasyonu sağlanacaktır.				
Tedbir 3.1 Sınır ötesi enerji ticaretine imkan verecek enerji nakil hatlarının yapım çalışmaları tamamlanacaktır.	TEİAŞ	DPT	2006-2007	Bu kapsamda Babaeski-Yunanistan (sınır) arası 380 kV'luk EİH tesis edilecektir.
Tedbir 3.2 Ulusal elektrik sisteminin daha verimli, kaliteli ve UCTE Standartlarına uygun çalışması sağlanacaktır.	TEİAŞ	DPT	2006-2008	Bu amaçla başlatılan ve TÜBİTAK, ODTÜ ve İTÜ ile müştereken yürütülen AR-GE çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Tedbir 3.3 Santrallerde frekans kontrolü uygun bir zamanlama içinde gerçekleştirilecektir.	EÜAŞ	TEİAŞ, EPDK	2006-2008	UCTE kriterlerine uyum amacıyla mevcut termik santrallerin frekans kontrolüne katılımı için tanınan sürenin, yürütülen yatırım ve rehabilitasyon çalışmalarına uyumlaştırılması amaçlanmaktadır.
Öncelik 4. Doğal gaz kullanımı rekabete dayalı olarak yaygınlaştırılacak, mevsimsel talep değişimleri de dikkate alınarak ulusal düzeyde doğal gaz arz güvenliği sağlanacaktır.				
Tedbir 4.1 Doğal gaz depolama projeleri tesis edilecektir.	BOTAŞ	TPAO	2006-2008	Mevsimsel talep değişimlerine cevap vermek üzere Tuz gölü doğal gaz depolama projesi üzerinde çalışmalar devam edecektir.
Tedbir 4.2 Doğal gaz ana iletim şebekeleri tamamlanacak, doğal gazın yurt çapında dağıtım ve kullanımı mümkün hale getirilecektir.	BOTAŞ	DPT, EPDK	2006-2008	Doğal gaz ithalatında al ya da öde yükümlülüğünün karşılanması için talebin artırılmasına yönelik olarak, gazı temel tüketim noktalarına taşıyacak iletim sistemi ve şehir bağlantı yatırımları yürütülecektir. Bu paralelde EPDK tarafından şehir içi dağıtım hizmetlerinin özel sektörce gerçekleştirilmesi için ihaleler sürdürülecektir.
Öncelik 5. Bölgemizde bulunan enerji (doğal gaz, elektrik ve petrol) üretim kaynaklarının Avrupa'ya bağlantısında Türkiye'nin transit güzergahı olması için çalışmalar sürdürülecektir.	BOTAŞ	ETKB, Hazine Müsteşarlığı, DPT	2006-2008	Ortadoğu ve Hazar bölgesi ülkelerinin AB ülkeleri ile boru hatları aracılığı ile buluşturulması amacıyla projeler gerçekleştirilecektir. Türkiye-Yunanistan doğal gaz boru hattı projesi tamamlanacak, Türkiye-Avusturya ve Türkiye-Yunanistan-Avusturya boru hatları etüd çalışmaları ele alınacaktır.

VIII. ULAŞTIRMA VE HABERLEŞME

A. MEVCUT DURUM

Genel

Artan ulaşım talebine uygun demiryolu ve denizyolu fiziki altyapısının zamanında gerçekleştirilememesi ve kapıdan kapıya taşımacılık için en uygun ulaştırma modunun karayolu taşımacılığı olması, yük ve yolcu taşımalarının ağırlıklı olarak karayolu ağına yüklenmesine yol açmıştır. Bu durum fiziki standartlar ve ağ yoğunluğu açısından zaten yetersiz olan karayolu alt yapısının yasal sınırı aşan yüklemeler ve bakım-onarım hizmetleri için zamanında yeterli kaynak ayrılabilmesi gibi nedenlerle daha da yıpranmasına ve Türkiye’de verimsiz bir ulaşım sisteminin oluşmasına sebep olmuştur. Artan ulaşım talebi, uzun dönemli planlamalar yapılsa dahi kısıtlı kaynakların kısa vadeli kaygılarla karayolu iyileştirme ve yapım yatırımlarına tahsis edilmesine sebep olmaktadır. Eski bir alt yapı üzerinde işletmecilik yapılan demiryollarının rekabet edebilirliği her geçen gün azalmaktadır. Denizyollarında büyük liman alt yapılarının inşasını özendirerek finansman modelleri bürokratik yapılanma sebebiyle gerçekleştirilememiş, kısıtlı kamu kaynakları ise Türkiye’nin büyük kapasiteli limanlarının inşa edilmesine yönlendirilememiştir. Sonuç olarak, kısıtlı kaynak, yanlış oturtulmuş karayolu ağırlıklı yapı ve sürekli artan talep kendi kendini besleyen olumsuz bir yapı yaratmıştır.

Ticari faaliyetlerin büyükşehirlerde yoğunlaşması ve artan kentleşme hızı ile özellikle nüfus yoğunluğu yüksek olan kentlerimizde trafik önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Türkiye’de kent içi ulaşım hizmetleri büyük ölçüde belediyeler ve özel sektör tarafından sağlanmakta, raylı sistemler gibi yüksek maliyetli yatırımlar belediyelerin kaynak yetersizliği nedeniyle büyük ölçüde hazine garantili dış kredilerle gerçekleştirilmektedir. Kent planları ile birlikte ele alınması ve kapsamlı ulaşım planlaması çalışmalarına dayandırılması gereken yüksek maliyetli ulaşım projelerinde sağlıklı etütlerin bulunmaması, mali sorumluluk ile işletme ve yapım sorumluluğunun farklı kurumlarca üstlenilmesi yatırımların verimini düşürmekte, kent içi ulaşımında ulusal standart ve politikaların geliştirilmesini zorlaştırmaktadır.

2002 yılında ülkemizde şehirlerarası yolcu taşımalarının yüzde 95’i, yük taşımalarının ise yüzde 92’si karayolu ile gerçekleştirilmişken, bu oranlar AB-15 ülkelerinde yolcu taşımalarında yüzde 87, yük taşımalarında ise yüzde 45 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2002 yılı itibarıyla AB ülkelerinde yük taşımalarının yaklaşık yüzde 45’i denizyolu ve iç su yolları üzerinden, geriye kalan yüzde 10’luk bölüm ise demiryolu ve boru hatları ile gerçekleştirilmiştir.

Mevcut ulaştırma alt yapı yoğunluğu incelendiğinde, Türkiye’nin AB-25 ortalamasının oldukça altında karayolu, otoyol ve demiryolu ağına sahip olduğu gözlenmektedir. AB’ye üye 25 ülkede ortalama kilometrekareye düşen karayolu uzunluğu 0,454 km, otoyol uzunluğu 0,014 km iken, ülkemizde ise sırasıyla 0,196 km ve 0,002 km’dir. Ülkemizde havayolu yolcu trafiği ise oldukça yüksek rakamlara ulaşmıştır. 2003 yılında AB’ye üye 25 ülkenin ortalama havayolu yolcu trafiği 32.408 bin iken ülkemizde aynı yılda 34.267 bin havayolu yolculuğu gerçekleşmiştir.

TABLO: V. 19 - Ulaştırma Alt Sektörlerinde Gelişmeler

	Birim	2003	2004	2005	Yıllık Artış (%)	
		Gerçekleşme (1)	Gerçekleşme (2)	Tahmin (3)	2004 (2/1)	2005 (3/2)
DEMİRYOLU ULAŞIMI						
Yolcu Taşıma (Yurtiçi)	Milyon-Yolcu-Km	5 817	5 171	5 223	-11,1	1,0
Yük Taşıma (Yurtiçi)	Milyon-Ton-Km	8 346	9 131	10 272	9,4	12,5
DENİZYOLU ULAŞIMI						
Yolcu Taşıma (Yurtiçi) ⁽¹⁾	Milyon-Yolcu-Km	12	11	-	-8,3	-
Yolcu Taşıma (Yurtdışı) ⁽²⁾	Milyon-Yolcu-Km	15	13	-	-13,3	-
Yük Taşıma (Yurtiçi) ⁽³⁾	Milyon-Ton-Km	5 300	5 350	5 095	0,9	-4,8
Yük Taşıma (Yurtdışı) ⁽³⁾	Milyon-Ton-Km	593 220	680 000	650 000	14,6	-4,4
Türk Deniz Tic.Filosu Tonajı (300 Grt ve Üstü)	Bin DWT	8 200	7 700	8 200	-6,1	6,5
HAVAYOLU ULAŞIMI						
Yolcu Taşıma (Yurtiçi) ⁽⁴⁾	Milyon-Yolcu-Km	2 790	3 236	3 987	16,0	23,2
Yolcu Taşıma (Yurtdışı) ⁽⁴⁾	Milyon-Yolcu-Km	13 322	15 358	18 335	15,3	19,4
KARAYOLU ULAŞIMI ⁽⁵⁾						
Yolcu Taşıma (Yurtiçi)	Milyon-Yolcu-Km	164 311	174 312	184 600	6,1	5,9
Yük Taşıma (Yurtiçi)	Milyon-Ton-Km	152 163	156 853	164 700	3,1	5,0
BORUHATTI ULAŞIMI						
Yük Taşıma (Yurtiçi) ⁽⁶⁾	Milyon Ton-Km	2 406	2 905	2 910	20,7	0,2
Yük Taşıma (Transit) ⁽⁶⁾	Milyon Ton-Km	8 974	6 776	2 000	-24,5	-70,5
Doğal Gaz ⁽⁷⁾	Milyon Nm3	20 675	21 796	25 067	5,4	15,0

- (1) TDİ tarafından yapılan şehirhattı yolcu taşımalarını kapsamaktadır. TDİ Şehirhatları İşletmesi İDO'ya devredilmiştir.
- (2) TDİ tarafından yapılan dış hat yolcu taşımalarını kapsamaktadır. Dışhatlarda çalışan gemiler satış yoluyla özelleştirilmiştir.
- (3) Denizyoluyla yapılan taşımaların tümünü kapsayan hesaplanmış tahmini taşıma miktarlarıdır.
- (4) Yalnız THY tarafından yapılan taşımalardır.
- (5) Otoyol, devlet yolu ve il yolu üzerinde yapılan taşımalardır.
- (6) Yalnız hampetrol taşımalardır.
- (7) Rusya Federasyonu, Nijerya, Cezayir ve İran'dan ithalatı yapılan toplam doğalgaz taşımalardır. Sm³, 9.155 kcal/m³e göre kalori düzeltmesi yapılmış hacim değerleridir

TABLO: V. 20 - Ülkelere Göre Ulaştırma Alt Sektörlerinin Karşılaştırması, 2003 Yılı Sonu İtibarıyla

Ülkeler	Karayolu Yoğunluğu km/km ²	Otoyol Yoğunluğu km/km ²	Demiryolu Yoğunluğu km/1.000 km ²	Havayolu Yolcu Trafiği (1.000 Adet)
Çek Cumhuriyeti	0,737	0,006	121	7 788
Fransa	0,715	0,017	58	96 296
Almanya	0,675	0,032	101	121 136
Belçika	0,571	0,056	113	15 087
Avusturya	0,444	0,019	71	15 799
AB-25	0,454	0,014	51	32 408
Türkiye	0,196	0,002	11	34 267

Kaynak: Avrupa Birliği Enerji-Ulaştırma İstatistikleri (2003), Karayolları Trafik İstatistikleri (2003), DHMİ İstatistikleri (2003), Eurostat, OECD-IEA(2002).

Karayolu

Ülkemizde özellikle yük taşımacılığının yüzde 90'lar düzeyinde karayolu ile gerçekleştiriliyor olması karayollarındaki ağır taşıt trafiğini yükseltmektedir. Bu durum, trafik güvenliğinin azalmasında önemli bir etkidir. Devlet yolları üzerindeki ortalama günlük trafik AB değerlerine göre düşükken, 2002 yılı verilerine göre milyar yolcu-km başına düşen ölü sayısı AB-15 ortalamasının 4-5 katı üzerinde gerçekleşmiştir.

2005 yılı başı itibarıyla, köy yolları hariç yaklaşık 62 bin km uzunluğundaki devlet ve il yollarının 4.187 km'si stabilize ve toprak yoldur. Yurt içi yük taşımalarının yüzde 90'ının gerçekleştirildiği karayollarında ağır taşıt trafiğine uygun BSK'lı yol uzunluğu ise sadece 8.922 km'dir. Bölünmüş yol ağı, otoyollar dahil halen 8.937 km uzunluğundadır. Otoyollar dışında kalan 7.045 km bölünmüş yolun yaklaşık 3.000 km'lik bölümü 2003-2005 döneminde tamamlanmıştır. Yeni bölünmüş yolların büyük çoğunluğu sathi kaplamalı olarak inşa edilmiştir.

TABLO: V. 21 - Karayolu Ağının Durumu, 2004 Sonu İtibarıyla

(Km)

	BSK	Sathi Kaplama	Parke	Stabilize	Toprak	Ham Yol	Toplam
Otoyollar	1 892	-	-	-	-	-	1 892
Devlet Yolu	6 158	24 698	42	260	86	202	31 446
İl Yolu	872	25 763	94	1 976	1 128	535	30 368
Köv Yolu	-	92 993	-	131 399	51 747	9 700	285 739
Toplam	8 922	143 455	136	133 635	52 961	10 437	349 445

Kaynak : TCK Gn.Md.

Türkiye-AB mali işbirliği kapsamında ele alınan ve karayolu sektöründe AB'ye uyum sürecinde yapılması gereken hukuki ve kurumsal düzenlemeleri, personel eğitimini ve trafik denetimlerinin güçlendirilmesini içeren Karayolu Sektörüne Destek Projesi çalışmaları başlatılmıştır.

Karayolu araçlarının teknik muayenelerinin yapılmasına ilişkin 96/96 sayılı AB Direktifi ile uyumlu olarak hazırlanan Araç Muayene İstasyonlarının Açılması, İşletilmesi ve Araç Muayenesi Hakkında Yönetmelik yürürlüğe konmuş, özelleştirme kapsamına

alınan araç muayene istasyonlarının ihalesi Özelleştirme İdaresi tarafından 2005 yılında gerçekleştirilmiştir.

Demiryolu

Türkiye'deki mevcut demiryolu ağı toplam 10.948 km olup bu ağın 8.671 km'si ana hattır. Bu demiryolu ağının 2.122 km'si elektrikli ve 2.505 km'si sinyallidir. Ana şehirler arasındaki koridorlarda taşımacılık eski bir alt yapı üzerinde sürdürülmeye çalışılmaktadır. Türkiye'de hem demiryolu yoğunluğu, hem de mevcut demiryolları üzerindeki trafik yoğunluğu düşüktür. Ayrıca, elektrikli hat yüzdesinde Türkiye yüzde 20 ile yüzde 50 olan AB ortalamasının oldukça altındadır. Demiryolu alt yapısının en önemli problemi büyük nüfuslu şehirler arasındaki demiryolu hatlarının yüksek hız ve kaliteli servise uygun olmamasıdır.

Yük taşımacılığında ağırlıklı olarak kullanılması gereken demiryolu alternatifi, doğal avantaja sahip olduğu birkaç yük grubu dışında yeterince kullanılamamaktadır. Yolcu taşımacılığında yolculuk süresinin uzun, güvenilirlik ve güvenliğin ise düşük olması talebin yetersiz düzeyde kalmasına sebep olmaktadır.

TCDD'nin piyasa koşullarını gözetemeyen, etkin hizmeti esas alan ve müşteri odaklı bir işletmecilik anlayışına geçmesi önem taşımaktadır. İçine kapanık, müşteri ihtiyaçlarını ve doğal avantajlarını gözetmeyen, sürekli zarar etmesi nedeniyle ihtiyaç duyduğu operasyonel elemanları alamayan TCDD yapılanması, demiryollarındaki taşımacılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sorunu gidermek amacıyla, TCDD hatlarında özel sektörün kendi vagonları ile yük taşımacılığı yapabilmesi için bir yönetmelik çıkartılmıştır.

Denizyolu

Türkiye'de 2004 yılı sonu itibarıyla 3 milyon TEU (Twenty Feet Equivalent Unit) konteyner ve 200 milyon ton yük elleçlenmiştir. Türkiye'deki liman başına elleçlenen yük miktarları AB'nin Akdenizdeki limanlarıyla karşılaştırıldığında düşük seviyede kalmaktadır. Büyük ölçekli liman yatırımlarının zamanında gerçekleştirilememesi, artan ticaret talebinin zorlamasıyla birlikte küçük ölçekli liman ve iskelelerin yapımına yol açmakta, bu da yük trafiğinin dağılmasına neden olmaktadır. Sonuçta, elleçlenen toplam yük miktarı düşük olmamakla birlikte, liman başına elleçleme miktarı düşük gerçekleşmekte, bunun sonucunda ölçek ekonomisi yakalanamadığı için yeterli yük çekilememektedir. Deniz güvenliği konusunda Türk bandırasının sicili iyileşme göstermesine rağmen Türkiye'nin dış ticaretinin yarısının gerçekleştirildiği AB ülkeleri nezdinde Türk bandırası, tutulma oranları nedeniyle kara listeden ancak gri listeye geçebilmiştir.

TABLO: V. 22 - Akdeniz Limanlarındaki Konteyner Trafiki

Limaneler	Konteyner (Bin TEU)
Gioia Tauro	2 955
Algeciras	2 234
Valencia	1 821
Genoa	1 531
Barcelona	1 461
Pire	1 405
La Spezia	975
Marseille	811
İzmir	573
Mersin	363
H. Paşa	224

Kaynak: Avrupa Birliği Enerji-Ulaştırma İstatistikleri (2002), TCDD İstatistik Yıllığı (2002)

Havayolu

Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (DHMI) tarafından işletilen havalimanı ve meydanlarının sayısı 20'si uluslararası statüde olmak üzere 34'e ulaşmıştır. Bu meydanlardaki yolcu trafiğinin yaklaşık yüzde 95'i Atatürk, Antalya, Esenboğa, Adnan Menderes, Dalaman, Bodrum/Milas, Adana ve Trabzon havalimanlarında gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bu meydanların kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar ile hizmet standartlarının yükseltilmesi sektör açısından önceliğini korumaktadır.

Uçaklarda kullanılan akaryakıttaki özel tüketim vergisinin sıfırlanması ve uçak biletlerinden alınan eğitime katkı payı ve özel işlem vergisi gibi maliyet unsurlarının kaldırılması ile yolcu bilet ücretlerinde düşüş sağlanmış ve havayolu yolculuk talebinde patlama yaşanmıştır. Bunun sonucunda, 2004 yılında havalimanı ve meydanlarında gerçekleşen yolcu trafiği, bir önceki yıla göre dış hatlarda yüzde 20,8 artarak 30,4 milyon, iç hatlarda yüzde 58,1 artarak 14,4 milyon ve toplamda ise yüzde 30,7 artarak 44,8 milyon olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında ise dış hat yolcu trafiğinin yüzde 18,8 artışla 36,1 milyon, iç hat trafiğinin yüzde 38,9 artışla 20 milyon, toplam trafiğin ise yüzde 25,3 artışla 56,1 milyon olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Haberleşme

Elektronik haberleşme sektörü, 2000 yılından bu yana köklü bir dönüşüm yaşamaktadır. Bu süreçte, düzenleyici otorite olarak Telekomünikasyon Kurumu faaliyete geçmiş, Türk Telekom'un özelleştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmiş ve 2004 yılı başında haberleşme sektöründeki tekelin sona ermesi sonucu pazara yeni işletmeciler girmiştir.

Telekomünikasyon Kurumu tarafından AB Düzenleyici Çerçevesine uygun olarak hazırlanan pek çok ikincil düzenleme hayata geçirilmiştir. Ancak, pazarda serbestleşmenin sağlanması ile alt yapı ve hizmetlere dayalı rekabetin tesis edilmesinde beklenen düzeyde gelişme sağlanamamıştır. Tam serbestleşmeden bu yana, mevcut alt yapılar üzerinden verilen farklı hizmetlerde rekabet düzeyi istenilen seviyeye çıkarılamamıştır. Mayıs 2004'te uzak mesafe telefon hizmeti için yetkilendirmeye başlanarak Eylül 2005 itibarıyla 41 işletmeci yetkilendirilmiştir. Bununla birlikte, arabağlantı fiyatlandırmasında yaşanan sıkıntılar nedeniyle bu alanda da istenilen düzeyde rekabet sağlanamamıştır. Yerel ağın paylaşıma açılması ve numara taşınabilirliği gibi konularda ilerleme sağlanamamıştır. Pazarda uzun dönemde kalıcı bir rekabet ortamının tesisi için gerekli olan alt yapı yetkilendirmesi düzenlemelerinde gecikme yaşanmaktadır.

Elektronik Haberleşme Kanunu çalışmaları tamamlanmış ve oluşturulan taslak Başbakanlığa sunulmuştur. Kanun Taslağında, sektörün ihtiyaç duyduğu düzenlemeler için genel çerçeve belirlenmekte, yetkilendirme süreçleri basitleştirilmekte ve politika belirleme ve düzenleme fonksiyonları tanımlanmaktadır. Evrensel hizmete ilişkin Kanun Haziran 2005'te yürürlüğe girmiştir. Bu Kanuna göre oluşturulan ve Ulaştırma Bakanlığının yöneteceği evrensel hizmet fonuna kaynak aktarılmaya başlanmıştır. Özelleştirme öncesi Türk Telekom'dan ayrılan uydu ve kablo alt yapılarını işletmek üzere Haziran 2004'te Türksat A.Ş. kurulmuştur. Ekim 2005'te yayımlanan bir Bakanlar Kurulu Kararıyla Türksat yeni bir uydu programını uygulama konusunda yetkilendirilmiştir.

Şubat 2004 tarihinde TMSF'ye geçen Telsim'in satışına ilişkin ihale Aralık 2005'te yapılacaktır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri sektörü, 2001 yılı krizi sonrasındaki istikrarlı büyümesini devam ettirmektedir. Sabit telefon abone sayısındaki durağanlığa karşın, mobil telefon abone sayısında artış sürmektedir. Genişbant abone sayısında yüksek bir artış hızı yaşanmakla birlikte, Haziran 2005 itibarıyla ulaşılan yüzde 1,2 yoğunluk oranı AB-25 ortalaması olan yüzde 10'un gerisinde kalmaktadır.

Değişen teknoloji ve ekonomik yaklaşımlar sonucu, tekellerin rekabete açılabilen kısımlarının rekabete açılması, açılmayan kısımlarının ise etkin düzenlemelerle tekel gücünü kullanmalarının önüne geçilmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede, halen bir hukuki tekel olarak yürütülen posta hizmetlerinin kontrollü ve kademeli bir şekilde serbestleştirilmesi ve sektörün ilgili AB Direktifleri paralelinde rekabetçi bir anlayışla yeniden yapılandırılması amacıyla başlatılan yasal düzenleme çalışmaları devam etmektedir.

Kamu kaynakları ile finanse edilecek ve kamu hizmeti yayıncılığı kapsamında TRT'ye verilecek görevlerin açık ve net bir şekilde belirlenmesi ve kurumun sağlıklı bir mali yapıya kavuşturularak yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Yapılacak düzenlemelerin kuruluşun anayasal özerkliğini zedelemeyecek, hesap verebilirliğini tesis edecek ve piyasadaki rekabet koşullarına zarar vermeyecek bir yapıda oluşturulması önem arz etmektedir.

Sayısal yayıncılığın yasal alt yapısını oluşturmaya yönelik RTÜK koordinatörlüğünde yürütülen Sayısal Konsept Çalışması tamamlanmıştır. Bu kapsamda Haberleşme Yüksek Kurulu, belirlenen uygulama planı çerçevesinde karasal sayısal vericiler üzerinden sayısal yayıncılığa geçilmesine ve gerekli hukuki ve teknik alt yapı çalışmalarının Ulaştırma Bakanlığının koordinatörlüğünde yürütülmesine karar vermiştir. Radyo ve televizyon kuruluşlarına frekans tahsisi konusunda ise gelişme sağlanamamıştır.

TABLO: V. 23 - Bilgi ve İletişim Teknolojisine İlişkin Temel Göstergeler

	2003	2004	2005 (GT)
Sabit Telefon Santral Kapasitesi (Bin Kişi)	21 163	21 006	21 106
Sabit Telefon Abone Sayısı (Bin Kişi)	18 917	19 125	19 000
<i>Sabit Telefon Abone Yoğunluğu (%)</i>	<i>26,8</i>	<i>26,7</i>	<i>26,2</i>
Mobil Telefon Abone Sayısı (Bin Kişi)	27 925	34 708	43 000
<i>Mobil Telefon Abone Yoğunluğu (%)</i>	<i>39,5</i>	<i>48,5</i>	<i>59,3</i>
İnternet Kullanıcı Sayısı (Bin Kişi)	6 000	10 000	15 000
<i>İnternet Kullanıcı Yoğunluğu (%)</i>	<i>8,5</i>	<i>14,0</i>	<i>20,7</i>
Genişbant Kullanıcı Sayısı (Bin Kişi)	100	500	1 500
Kablo TV Abone Sayısı (Bin Kişi)	1 044	1 127	1 250
BİT Pazar Büyüklüğü (Milyar Dolar)	10,3	11,9	13,8
<i>Telekomünikasyon</i>	<i>8,5</i>	<i>9,6</i>	<i>11,0</i>

Kaynak : TK, DPT, IDC (International Data Corporation)

B. TEMEL AMAÇ VE HEDEFLER

Ulaştırma sektöründeki temel amaç; ülke ekonomisinin ve sosyal hayatın gereksinimlerine uygun, taşıma türleri arasında dengenin sağlandığı, çağdaş teknoloji ve uluslar arası kurallarla uyumlu, çevreye duyarlı, ekonomik ve güvenli taşımacılığın yapıldığı bir ulaştırma alt yapısının zamanında oluşturulmasıdır. Ulaştırma alt

sektörlerinin birbirlerini tamamlayıcı nitelikte çalışması ve kombine taşımacılığın yaygınlaştırılması esastır.

Mevcut karayolu alt yapısının standartları iyileştirilerek, öncelikle ortalama günlük ağır taşıt trafiği 1.000 aracın üzerinde olan yolların BSK kaplamalı hale getirilmesine devam edilecektir. Diğer taraftan, bölünmüş yol ağında 15.000 km hedefine ulaşılabilmesini teminen, dönem sonuna kadar ana güzergahlarda yapımı sürdürülen bölünmüş yol çalışmalarına hız verilecektir.

Bu çerçevede, 2006 yılında 560,5 km uzunluğundaki Doğu Karadeniz Sahil Yolunun tümünün trafiğe açılması, ayrıca BSK, sathi kaplama ve üstyapı seviyesinde yaklaşık 2.000 km bölünmüş yol yapımının tamamlanması öngörülmektedir. Ankara-Eskişehir-Bursa bölünmüş yolunun yapım çalışmaları sürdürülen Bozüyük-İnegöl kesimi 2006-2007 döneminde BSK kaplamalı olarak trafiğe açılacaktır.

Ulusal karayolu ağıımız üzerindeki ana koridorlarda yapımı devam etmekte olan otoyol projelerinden; İstanbul-Gerede arasındaki Bolu Dağı Geçişi (25 km) hızlandırılarak 2007 yılında trafiğe açılacaktır. Ankara-Habur güzergahındaki Kemerhisar-Pozantı Otoyolunun ana gövdesi ile Gaziantep-Şanlıurfa Otoyolunun tamamı dönem içinde tamamlanmak üzere programlanacaktır. Büyükşehir geçişlerinin çevre yollarına dönüştürülmesi politikası çerçevesinde başlatılan Bursa Çevre Yolu (54 km) 2006 yılında trafiğe açılacak, İzmir Çevre Yolunun Karşıyaka kesimi dönem içinde tamamlanacaktır.

Kentlerimizde ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde, arazi kullanım planları ile bütünleşik ulaşım planlamasına dayanan, araca değil, insana öncelik veren, çağdaş teknolojinin tüm olanaklarından faydalanan, kentin özgün yapısı ile uyumlu ulaşım türlerini dikkate alan, toplumun her kesimi için erişilebilir, adil ve güvenli, kentsel yaşam kalitesini trafik bilinci ve kültürüyle birlikte yükselten ulaşım yapısının oluşturulması temel amaçtır. Bu çerçevede kentlerimizin yoğunluğunda en yaygın ve temel toplu taşıma türü olan otobüs sistemlerinin geliştirilmesi ile hizmet sunum kalitesinin artırılması sağlanacak, tramvay, hafif raylı sistem veya metro yatırımları, nüfusu bir milyondan fazla olan kentlerde, raylı sistemlerin verimli işletilmesini sağlayacak talebe sahip koridorlarda gerçekleştirilecektir. Projelerin finansmanında, özellikle yerel pazarlardan temin edilecek iş gücü ve ekipman için öz kaynak kullanımı teşvik edilecek, dış finansman kaynakları yüksek teknoloji ağırlıklı işlerin yapımında kullanılacaktır. Dış finansmanda Hazine garantisi gerektiren kentiçi ulaşım projelerinde asgari yüzde 25 özkaynak kullanımı esas olacaktır. Özel sektörün kent içi ulaşım hizmetlerinin sağlanmasında daha etkin rol alması sağlanacaktır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılması ve etkin kullanılmasıyla, bilgi toplumuna dönüşüm sürecinin hızlandırılması ve bu yolla ülkemizin rekabet gücünün ve refah düzeyinin artırılmasına katkı sağlanması temel amaçtır.

Elektronik haberleşme sektörünün hizmet yeteneğinin rekabetçi bir ortamda küresel düzeyde geliştirilmesi hedefi doğrultusunda devletin düzenleyici rolü etkinleştirilecek, pazarın potansiyel gelişimini ve bilgi toplumu hizmetlerinin yaygınlaşmasını olumsuz yönde etkileyen unsurlar giderilecektir.

Telekomünikasyon hizmet pazarının 2005 yılına oranla yüzde 15 büyüyerek, 12,7 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. 2006 yılında, mobil telefon abone sayısının 51 milyona, genişbant abone sayısının 3 milyona, internet kullanıcı sayısının ise 25 milyona yükseleceği tahmin edilmektedir.

C. POLİTİKA ÖNCELİKLERİ VE TEDBİRLER

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama Yılı Bitiş Yılı	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 1. Bölünmüş yol yapımlarının tamamlanması ve standartlarının yükseltilmesi ile mevcut karayolu alt yapısı iyileştirilecektir.				
Tedbir 1.1 Bölünmüş yol yapımına devam edilecektir.	TCK		2006	15.000 km bölünmüş yol hedefine ulaşmak için 2006 yılı bütçesinde gerekli kaynak ayrılacak ve yaklaşık 2.000 km bölünmüş yol tamamlanacaktır.
Tedbir 1.2 Ağır taşıt trafiği bulunan yolların fiziki standardı yükseltilecektir.	TCK		2006	Ortalama günlük ağır taşıt trafiği 1.000 aracın üzerinde olan güzergahlarda BSK yapımına hız verilecektir.
Öncelik 2. Karayollarında trafik güvenliği artırılacaktır.				
Tedbir 2.1 Karayolu altyapısındaki kara noktalar giderilecektir	TCK	Emniyet Gn.Md TCDD	2006-2008	Her yıl 100 adet kara nokta önceliklere göre giderilecek, devlet ve il yollarındaki hemzemin demiryolu geçitlerinin tamamı otomatik bariyerli hale getirilecektir.
Tedbir 2.2 Ağırlık denetimleri etkinleştirilecektir.	TCK	Emniyet Gn.Md Jandarma Gn.K.	2006-2008	Sabit ve seyyar kontrol sistemlerinin kurulması tamamlanarak her yıl 1,5 milyon araç kontrolden geçirilecektir.
Tedbir 2.3 Karayolu yatay ve düşey işaretlemeleri yeterli düzeye ulaştırılacaktır.	TCK		2006-2008	Yapımı tamamlanan bölünmüş yollar başta olmak üzere karayollarındaki otokorkuluk, trafik levhası ve yol işaretlemeleri gibi eksiklikler giderilecektir.
Tedbir 2.4 Şehir geçişleri iyileştirilecektir.	TCK	Belediyeler	2006-2008	Büyük kentlerdeki çevre yolu yapımları ile trafik şehir dışına kaydırılacak, bu çerçevede öncelikle Bursa, Afyon, İzmir ve Kayseri Çevre Yolları tamamlanarak Denizli Çevre Yolunun yapımına başlanacaktır.
Tedbir 2.5 Alt yapı ve denetim hizmetlerinde kullanılacak bilgi ve yönetim destek sistemleri geliştirilecektir.	TCK	Belediyeler Emniyet Gn.Md. Jandarma Gn.K.	2006-2008	Karayolu altyapısı ve trafik denetiminde kullanılacak bilgi sistemleri (CBS , araç denetim sistemleri vb.) geliştirilerek hizmetlerin ve karar mekanizmalarının etkinleştirilmesi sağlanacaktır.

Öncelik 3. AB kaynaklarından en üst düzeyde yararlanılarak, AB ülkelerinin, Kafkas ülkeleri, Orta Asya, Güney Asya ve Ortadoğu ülkeleriyle ulaşımını sağlayan ulusal ulaşım ağlarımızın Trans-Avrupa ulaşım ağları ile bütünleşmesi yönünde çalışmalar hızlandırılacaktır.				
Tedbir 3.1 Uluslararası akslarda yapımı devam eden otoyollar ile bölünmüş yol projeleri tamamlanacaktır.	TCK	DPT Ulaştırma B. Dışişleri B.	2006-2008	Bolu Dağı Geçişi, Gaziantep-Şanlıurfa Otoyolu, Kınalı Ayrımı-Tekirdağ-İpsala bölünmüş yolu tamamlanacak, K.Hisar-Pozantı Otoyolu hızlandırılacak, Şanlıurfa-Habur ve Gerede-Merzifon güzergahları başta olmak üzere uluslararası karayolu aksları geliştirilecektir.
Tedbir 3.2 AB hibelerinden yararlanmak için sektörel stratejiler ve gerekli olan kurumsal düzenlemeler hazırlanacaktır.	DPT	Ulaştırma Bak, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Belediyeler	2006-2008	AB'nin Türkiye ve diğer aday ülkeler için 2007 yılından itibaren uygulanmaya başlanacak katılım öncesi yardım aracı kapsamında finansman kullanılabilmesi için sektörel stratejiler oluşturulacak ve TINA çalışması tamamlanacaktır.
Öncelik 4. Yük Taşımacılığında demiryoluna ve denizyoluna ağırlık verilecektir.				
Tedbir 4.1 TCDD İşletmesi Genel Müdürlüğü hatlarında özel sektör tren işletmeciliği yaygınlaştırılacaktır.	TCDD	Ulaştırma Bakanlığı, DPT	2006-2008	TCDD İşletmesi Genel Müdürlüğü Hatlarında Diğer Şahıslara Ait Trenlerin İşletilmesine Dair Yönetmelik çerçevesinde başlatılan çalışmaları hızlandırmak amacıyla, hat kapasitesi tahsisinin detaylarını açıklayan, tarifeleri düzenleyen, TCDD'nin ve tren işletmecilerinin sorumluluklarını ortaya koyan bir Uygulama Yönetmeliği özel sektördeki mevcut ve kurulacak tren işletmecilerinin görüşleri alınarak TCDD tarafından çıkarılacaktır.
Tedbir 4.2 Demiryolu sektörüne ve TCDD'ye ilişkin yeni mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.	TCDD	Ulaştırma Bakanlığı, DPT	2006-2008	Demiryolu ve TCDD Kanun tasarıları taslakları hazırlanacaktır.
Tedbir 4.3 Özel sektör katkısı ile organize sanayi bölgelerine bağlantı demiryolu hatları yapılacaktır.	DLH	Ulaştırma Bakanlığı, TCDD, DPT	2006- 2008	Başta İzmir Kemalpaşa ve Manisa Organize Sanayii Bölgeleri olmak üzere OSB'lerin demiryolu bağlantı hatları tesis edilecektir.

Tedbir 4.4 Limanların geri sahasında veya karada konteyner terminalleri kurularak, demiryolu taşımacılık anlayışından lojistik taşımacılık anlayışına geçilecektir.	TCDD	Ulaştırma Bakanlığı, DPT	2006-2008	Yük taşımalarında kapıdan kapıya taşımacılık yapılacak ve demiryolu-karayolu yük transferi sağlanacaktır. Gaziantep Kara Terminali daha işler hale getirilecektir. Ayrıca, yeni terminallerin yerleri ve teknik özellikleri saptanarak özel sektör katkısı ile inşaatlarına başlanacaktır.
Öncelik 5. Hizmet kalitesini ve sektör içindeki payını artırmak ve kamu üzerindeki mali yükünü azaltmak amacıyla TCDD yeniden yapılandırılacaktır.				
Tedbir 5.1 TCDD'nin Yeniden Yapılanma Projesi tamamlanacaktır.	TCDD	Ulaştırma Bakanlığı, DPT	2006-2008	TCDD'nin toplam personel sayısı tedricen azaltılacaktır. Bunun sonucunda artan operasyonel personel ihtiyacı yeni personel alımı veya faal olmayan personelin ihtiyaca göre eğitilmesiyle karşılanacaktır.
Tedbir 5.2 İzmir banliyö işletmeciliği İzmir Büyükşehir Belediyesine devredilecektir.	TCDD	Ulaştırma Bak, DPT, Hazine Müsteşarlığı, İzmir B.Ş. Bel.	2006-2008	Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile TCDD ve İzmir Büyükşehir Belediyesinin İzmir banliyö işletmesini yürütmek üzere bir şirket kurması onaylanmıştır. Bu şirket Basmane-Menemen, Alsancak-Cumaovası hatlarının metro standardında işletilmesinden sorumlu olacaktır. İzmir Büyükşehir Belediyesi ile TCDD arasında yapılan protokol gereği eksik istasyonlar ve kara/ yaya alt ve üst geçitleri dış kredi ile finanse edilerek Belediye tarafından tamamlanacaktır.
Tedbir 5.3 TCDD'nin bağlı ortaklıkları ve fabrikaları özel sektöre açılacaktır.	TCDD	Ulaştırma Bakanlığı, DPT	2006-2008	Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile iştirak kurulması yöntemiyle özel sektöre açılma kararı alınan Çankırı Makas Fabrikası ile ilgili işlemler bir an önce başlatılacaktır. TÜLOMSAŞ, TÜDEMSAŞ ve TÜVASAŞ özelleştirme programına alınma, iştirak kurulması veya diğer yöntemlerle özel sektöre açılacaktır.

Öncelik 6: Ana limanlar oluşturulacak, limanların etkin yönetimi sağlanacaktır.				
Tedbir 6.1 Liman otoritesi kurulacaktır.	Denizcilik Müsteşarlığı	Ulaştırma Bak., Özelleştirme İdaresi Başk., TCDD, İlgili Belediyeler Deniz Ticaret Odası	2006-2008	Limn yönetiminde dağınıklığın giderilmesi ve devlet tarafından belirlenecek politikaların liman ihtiyaçlarını da göz önüne alacak şekilde uygulanmasının sağlanmasını teminen Türkiye için liman otoritesi modeli belirlenecek, gerekli mevzuat ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır. Bu otorite limanlardaki kılavuzluk, römorkaj ve pilotaj hizmetlerinin standartlarının belirlenmesini sağlayacak, ancak tarife düzenlemelerine karışmayacaktır. Liman otoritesi tek bir liman için kararlar almaktan ziyade tüm limanları makro açıdan gözeten, liman gelişim kararlarını alan ve düzeni sağlayan bir yapılanmaya sahip olacaktır.
Tedbir 6.2 Yeni liman yapımında bürokratik süreç hızlandırılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı (DLHI Gn.Md.)	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT,TCDD, Denizcilik Müst, Deniz Ticaret Odası	2006-2008	Türkiye'de yeni liman inşaatlarında inşaat aşamasından işletme ruhsatı alınmasına kadar olan süreçte bir çok kamu kurumu ve belediyelerin yetki ve sorumluluğa sahip olmasının getirdiği çok başlılık sorununun çözümüne yönelik çalışmalar sonuçlandırılacaktır.
Tedbir 6.3 Limanlık faaliyetleri ve denizcilik sektöründe veri toplanması ve değerlendirmesi sorunu çözümlenecektir.	Denizcilik Müsteşarlığı	DİE, Deniz Ticaret Odası	2006-2008	Denizcilik Müsteşarlığı , Deniz Ticaret Odası ve DİE, AB ülkerinde kullanılan istatistik parametrelerinin belirlenmesi ve veritabanı oluşturulması konularında bir rapor hazırlayacak ve bu rapor doğrultusunda gerekli tedbirler alınacaktır.

Öncelik 7: Bayrak, liman ve kıyı devleti kontrolü iyileştirilecek, TC vatandaşlarının, sahip oldukları filo için Türk bayrağını tercihi yönünde çalışmalar yapılacaktır.				
Tedbir 7.1 Deniz güvenliğinin artırılması maksadıyla bayrak, liman ve kıyı devleti kontrolleri iyileştirilecektir.	Denizcilik Müsteşarlığı	Sahil Güvenlik Komutanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, TDİ, Deniz Ticaret Odası, İstanbul Büyükşehir Belediyesi	2006-2008	Deniz Güvenlik Kanunu Meclise sevk edilecek ve ilgili ikincil mevzuat çalışmalarına başlanacaktır. Liman tüzükleri yeniden gözden geçirilerek eksiklikleri tamamlanacaktır. Denizcilik Müsteşarlığınca tüm Türkiye kıyılarında otomatik tanımlama sistemi kurulması için etüd-proje çalışmaları tamamlanarak uygulamaya geçilecektir. İstanbul sınırları içerisinde Büyükşehir Belediyesine verilen Katı Atık Alım görevine gerekli tesislerini kurulmasıyla başlanacaktır.
Tedbir 7.2 Kabotaj hattında yeni bir gemi filosu oluşturulmalıdır.	Denizcilik Müsteşarlığı	Hazine Müst., DPT, Deniz Ticaret Odası, Eximbank	2006-2008	Mevcut koster filomuz oldukça yaşlı olup kabotajın açılması durumunda diğer filolarla rekabet gücü bulunmamaktadır. Denizcilik Müsteşarlığınca Kabotaj Taşımacılığının Geliştirilmesi ve Koster Filosunun Belirlenmesi konularında iki ayrı etüd-proje yatırım programı kapsamına dahil edilmiştir. Hazine Müsteşarlığınca koster inşaatları için uygun vadeli program kredisi bulunması hususu araştırılacak, kullanım ve değerlendirme konuları Denizcilik Müsteşarlığı ve EXIMBANK tarafından çözümlenecektir.
Tedbir 7.3 Gemi makineleri işletme mühendisi eksiği giderilecek ve gemi adamı olma kriterleri uygulamaya konulacaktır.	YÖK	Deniz Ticaret Odası, Denizcilik Müsteşarlığı	2006-2008	Lisans seviyesinde eğitim veren öğrenim kurumlarındaki Gemi Makinaları İşletme Mühendisi öğrenci sayısı artırılabilecektir. Gemi adamı olabilmek için en az lise veya denizcilik meslek lisesi mezunu olma şartı getirilecek ve özel kurslardan gemi adamı yetiştirilmesi uygulamaları Denizcilik Müsteşarlığının kontrolünde olacaktır.

Tedbir 7.4 Liman inşaa ve işletmeciliği alanlarında yeterli kalitede eleman yetiştirilecektir.	YÖK	Denizcilik Müsteşarlığı, Deniz Ticaret Odası	2006-2008	Limaa yapım ve kıyı mühendisliği konularında bir fakülteye ihtiyaç vardır. Liman işletmeciliğinde özellikle operatörlük alanında eğitim verecek meslek yüksek okullarına ihtiyaç vardır.
Öncelik 8. Bölgesel havayolu taşımacılığı geliştirilecektir	Ulaştırma Bak.	Maliye Bak., İçişleri Bak., DPT, Hazine Müst., THY, Belediyeler, Sanayi ve Ticaret Odaları	2006-2008	Kesintisiz ve düzenli bölgesel havayolu hizmeti sağlamak amacıyla bölgesel havayolu taşımacılığı yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının da katkıları alınarak desteklenecektir. Bölgesel havayolu taşımacılığındaki maliyetler azaltılmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır. Düzenli ve sürekli havayolu hizmetinin sağlanabilmesi için talebin yeretrlı olmadığı bazı hatlarda tek bir havayolu şirketinin sefer yapmasına imkan verecek düzenlemeler getirilecektir.
Öncelik 9. Ulaştırma alt yapısı ihtiyaçlarının karşılanmasında özel sektör katılımını artıracak modeller geliştirilecektir.				
Tedbir 9.1 Kamu-özel işbirliği mevzuatı revize edilecektir.	DPT	Hazine Müst. Ulaştırma Bak.	2006	Mevcut mevzuat sadece yap-işlet-devret modeli ile ilgili hususları düzenlemekte olup, farklı kamu-özel işbirliği modellerinin hayata geçirilmesine imkan verecek şekilde mevzuat değişikliği yapılacaktır.
Tedbir 9.2 Ulaştırma projelerinin gerçekleştirilmesinde Yap-İşlet-Devret modeline ağırlık verilecektir.	Ulaştırma Bak. Bay. ve İskan Bak.	Hazine Müst. DPT TCK	2006-2008	Ulaştırmanın tüm sektörlerindeki projelerin finansmanında özel sektör katılımından azami ölçüde yararlanılacaktır.
Öncelik 10. Kentiçi ulaşım altyapısı ihtiyaçlarına, belediyelerin öz kaynaklarıyla uyumlu ve ulusal standartlar doğrultusunda çözümler üretilecektir	Hazine Müsteşarlığı	DPT Büyükşehir Belediyeleri	2006	Yüksek maliyetli alt yapı yatırımları belediyelerin kaynak yetersizliği nedeniyle dış kredili finansman yoluyla gerçekleştirilmekte, kaynaklarıyla uyumlu olmayan yatırım kararları sonucunda Belediyeler Hazine Müsteşarlığına olan yükümlülüklerini yerine getirememektedirler. Bu nedenle kent içi raylı sistemlerin finansmanındaki mali sorumluluğu projeleri gerçekleştiren belediyelerin üstlenmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

Öncelik 11: Elektronik haberleşme sektörü daha rekabetçi hale getirilecektir.				
Tedbir 11.1 Elektronik Haberleşme Kanunu çıkartılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT TK	2006	Sektörde yapılan bir çok ikincil düzenlemeye dayanak teşkil etmesi ve sektöre ilişkin genel ilkelerin belirlenmesi açısından önem arz eden Kanunun yasalaşma süreci tamamlanacaktır.
Tedbir 11.2 Alternatif işletmecilerin de telekomünikasyon alt yapısı inşasına imkan verecek düzenlemeler hayata geçirilecektir	TK	Ulaştırma Bakanlığı DPT	2006	Türk Telekom tarafından sahip olunan alt yapının, alternatif işletmeciler tarafından da sağlanması, elektronik haberleşme sektörünün daha rekabetçi bir yapıya kavuşturulmasında önem taşımaktadır.
Tedbir 11.3 Numara taşınabilirliğine işlerlik kazandırılacaktır	TK		2006	Bu kapsamda abonelere numaralarını değiştirmeden hizmet aldıkları telefon işletmecilerini değiştirme imkanı getirilerek sektörde rekabetin gelişimine önemli oranda katkı sağlanacaktır.
Öncelik12: Bilgi toplumuna dönüşümü destekleyecek yönde bilgi ve iletişim teknolojisi alt yapısı geliştirilecek ve internet kullanımı yaygınlaştırılacaktır.				
Tedbir 12.1 Evrensel hizmet uygulamasına ilişkin düzenlemeler yapılacaktır	Ulaştırma Bakanlığı	Maliye Bakanlığı DPT TK	2006	Toplumun tüm kesimlerinin bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimi sağlanarak sayısal uçurumun azaltılması ve bilgi toplumuna dönüşümde sosyal içermenin sağlanması amacıyla, 5369 sayılı Kanuna dayalı olarak evrensel hizmetin uygulanma esasları ikincil düzenlemelerle belirlenecektir.
Tedbir 12.2 Kamu internet erişim merkezleri hizmete açılacaktır	İçişleri Bakanlığı	Ulaştırma Bakanlığı DPT	2006	e-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında ve İçişleri Bakanlığının koordinasyonunda, kamu internet erişim merkezleri kurmak üzere tüm illerde toplu erişim merkezleri oluşturulacaktır.
Tedbir 12.3 Genişbant alt yapısı geliştirilecektir	Ulaştırma Bakanlığı	TK Türk Telekom A.Ş.	2006	Geliştirilecek genişbant stratejisi çerçevesinde, pazar koşullarının yaygınlaşmayı sağlayamadığı durumlarda evrensel hizmet kaynaklarının da kullanılabilmesine imkan verecek, DSL, kablo, ve mobil gibi farklı erişim kanallarından genişbant internet erişimi sunacak teknik alt yapının yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 12.4 Yeni nesil mobil telekomünikasyon hizmetlerine ilişkin strateji ve yetkilendirme için planlama çalışması yapılacaktır.	TK	Ulaştırma Bakanlığı DPT Sivil Toplum Örgütleri	2006	Genişbant erişime imkan verecek ve üzerinde bir çok uygulamanın çalışacağı yeni nesil mobil sistemler konusunda alınacak stratejik kararlara ve yetkilendirmeye ilişkin çalışmalar, ilgili tarafların da katkılarıyla yapılacaktır.

Öncelik13. Posta sektörü sürat, kalite, güvenilirlik ve erişilebilirlik esasları ve AB düzenlemeleri paralelinde rekabetçi bir anlayışla yeniden yapılandırılacaktır.				
Tedbir 13.1 Serbestleştirme ile bağımsız düzenleyici ve denetleyici bir yapı oluşturma amaçlarına yönelik yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT, PTT, TK,	2006	Posta sektöründeki devlet tekelinin AB ülkelerindeki serbestleşme çalışmaları da dikkate alınarak kontrollü ve kademeli olarak kaldırılması, işletme ve düzenleme fonksiyonlarının ayrıştırılarak bağımsız düzenleyici bir yapının oluşturulması ve sektörün ilgili AB Direktifleri paralelinde sürat, kalite, güvenilirlik ve erişilebilirlik esasları çerçevesinde rekabetçi bir anlayışla yeniden yapılandırılması amacıyla başlatılan Kanun Tasarısı çalışması tamamlanacaktır.
Tedbir 13.2 PTT Genel Müdürlüğü sektörde oluşacak rekabet ortamına hazır hale getirilecektir.	PTT	Ulaştırma Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı	2006	Posta sektörünün yeniden yapılandırılması çerçevesinde PTT Genel Müdürlüğü'nün sektörde oluşacak rekabet ortamına hazırlanması ve üstleneceği role uygun olarak izlenecek politikaların ve organizasyon yapısının belirlenmesi amacıyla çalışma başlatılacaktır.
Öncelik 14. TRT'nin kamu hizmeti yayıncılığı kapsamındaki rolü belirlenerek yeniden yapılandırılacak ve Kurum sağlıklı bir mali yapıya kavuşturulacaktır.	TRT	TRT'den sorumlu Devlet Bakanlığı RTÜK DPT	2006	TRT'nin kamu hizmeti yayıncılığı kapsamındaki rolünün belirlenerek yeniden yapılandırılması ve Kurumun sağlıklı bir maliye yapıya kavuşturulması amacıyla 2954 sayılı Kanunda gerekli değişiklikler yapılacaktır.Yapılacak düzenlemelerde, Kuruluşun Anayasal özerkliğini zedelemeyecek, ancak, hesap verilebilirliği tesis edecek bir yapının oluşturulması önem arz etmektedir.
Öncelik 15. Sayısal yayıncılığa geçiş konusunda gerekli düzenlemeler tamamlanacaktır.	RTÜK, TK	Ulaştırma Bakanlığı, TRT	2006-2007	Karasal sayısal vericiler üzerinden sayısal yayıncılığa geçiş konusunda Haberleşme Yüksek Kurulu Kararı ile belirlenen uygulama planı çerçevesinde gerekli hukuki ve teknik düzenlemeler hayata geçirilecektir.

IX. TURİZM

A. MEVCUT DURUM

1990'lı yıllar dünya turizminin istikrarlı olarak büyümeye devam ettiği ve rekabet ortamının giderek yoğunlaştığı bir dönem olmuştur. Uluslararası turizm talebi son on yıllık dönemde yüzde 24 oranında artış göstermiş, aynı dönemde turizm harcamaları yüzde 28,3 oranında artmıştır. 2004 yılında uluslararası turist sayısı 716 milyona ulaşmış, turizm gelirleri ise 536 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında uluslararası turizm hareketinin yüzde 3,1 artış göstererek, dünyadaki turist sayısının 738 milyona, turizm harcamalarının ise yüzde 3,9 artışla 557 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

2004 yılında dünya turizm hareketleri içinde gelen turist sayısı açısından Avrupa'nın aldığı pay yüzde 54,5 olarak gerçekleşmiştir. Avrupa turizm pazarında yüzde 4 paya sahip olan Türkiye, turist sayısı ve döviz gelirlerindeki artış hızıyla dünyadaki en büyük 20 turizm varış noktası içinde turist girişleri açısından 12'nci, turizm gelirleri açısından 8'inci sıradadır.

2004 yılında ülkemize gelen turist sayısı 17,5 milyona, turizm gelirleri 16 milyar dolara yükselmiş olup, yaklaşık 3 milyon kişi için doğrudan istihdam yaratılmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı belgeli yatak sayısı 430 bine, belediye belgeli yatak sayısı ise 390 bine ulaşmıştır. OECD ülkelerinden ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen ziyaretçi sayısında da önemli artışlar kaydedilmiştir. Ülkemize gelen yabancı ziyaretçilerin yüzde 61,7'si OECD, yüzde 25'i Doğu Avrupa ülkelerindedir. 2004 yılında ülkemize en çok ziyaretçi gönderen ülke sıralamasında Almanya yüzde 22,7 ile birinci, Rusya Federasyonu yüzde 9,2 ile ikinci, İngiltere ise yüzde 7,9 ile üçüncü sıradadır.

2005 yılında ülkemize gelen turist sayısının 21 milyona, turizm gelirlerinin 18 milyar dolara yükseleceği, Bakanlık belgeli yatak sayısının 450 bine, belediye belgeli yatak sayısının ise 400 bine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: V. 24 - Turizm Sektöründeki Gelişmeler

	2004 Gerç.	2005 Gerç. Tahmini	2006 Tahmin	Yüzde Artış	
				2005 / 04	2006 / 05
Yurda Gelen Yabancı Sayısı (Bin Kişi)	17 548	21 000	23 000	19,7	9,5
Yurt Dışına Çıkan Vatandaş Sayısı (Bin kişi)	6 200	6 700	7 000	8,1	4,5
Turizm Geliri (Milyon Dolar)	15 888	18 000	20 000	13,3	11,1
Turizm Gideri (Milyon Dolar)	2 600	2 800	2 900	7,6	3,6

Ülkemizde son yıllarda yatak kapasitesindeki hızlı artışa ve kaydedilen önemli gelişmelere rağmen teknik alt yapı konusunda bazı eksiklikler yaşanmaktadır. Doğal ve tarihi çevrenin tahribatı ile turizm merkezleri üzerindeki kentleşme baskısı ülke turizmini etkileyen önemli sorunlar arasındadır.

Turizm eğitimi ve kalitesinde belgelendirme, iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli olan beceri düzeyinin belirlenmesini sağlamaktadır. Ancak ulusal düzeyde bir belgelendirme sistemine henüz geçilememiştir.

Yatay ve dikey entegrasyonlarla aşırı ölçüde büyüyen bazı yabancı tur operatörlerinin fiyat ve koşulları tek taraflı belirlemelerine sektörde sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum, ülkemiz turizmi gelirleri açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Turizmin yoğunlaştığı Ege ve Akdeniz kıyılarında çevre bozulmasının önlenmesi ve turizm altyapılarının tamamlanması amacıyla başlatılan Akdeniz-Ege Turizm Alt Yapısı ve Kıyı Yönetimi Projesinin (ATAK) dış kredi kullanımı ve yerel yönetimlerin organizasyonu açısından sorunları henüz çözülememiştir.

Dış turizmin tanıtılması amacıyla kamu ve özel sektörün bir araya gelerek ulusal bir turizm örgütü kurulması ülkemiz turizm sektörünün daha da gelişmesine katkıda bulunacaktır.

B. TEMEL AMAÇ VE HEDEFLER

Turizm sektöründe, küreselleşmenin ortaya koyduğu dinamikleri barındıran, ülkeye daha çok turist gelmesinin yanı sıra hizmet kalitesini artırmaya çalışan, pazarlama kanallarını çeşitlendirerek üst gelir gruplarını hedef alan, doğal sermayeyi koruyan ve sürdürülebilir kılan, ülkemiz turizminin karşılaştırmalı rekabet üstünlüğüne uygun turizm çeşitlerini ön plana çıkaran bir yapının oluşturulması temel amaçtır.

2006 yılında Bakanlık belgeli yatak sayısının 460 bine, belediye belgeli yatak sayısının ise 410 bine ulaşacağı, ülkemize gelen turist sayısının 23 milyon kişi, turizm gelirinin ise 20 milyar dolar olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

C. POLİTİKA ÖNCELİKLERİ VE TEDBİRLER

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Başlama Yılı- Bitiş Yılı	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 1. Turizm yatırımları çeşitlendirilecek, gelişmiş ve yoğun kullanıma konu olan yörelerden diğer alanlara kaydırılarak, turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması sağlanacaktır.				
Tedbir 1.1 İç kısımlarda ve gelişmemiş yörelerdeki turizm faaliyetlerine uygun teşvikler getirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı	2006-2008	GAP, DAP, DOKAP, Kış Turizmi ve Termal gibi öncelikli projelerde gerçekleştirilecek turizm yatırımlarında, kamu arazisi irtifak hakkı bedellerinin asgari ölçüde tutulması ve tedbirlerin alınması sağlanacaktır.
Tedbir 1.2 Alt yapı ve üst yapı yatırımları fiziksel planlara uygun olarak gerçekleştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Yerel Yönetimler	2006-2008	Yatırıma açılması uygun görülen alanlarda öncelikle fiziksel planlama çalışmalarının tamamlanması ve yatırımların bu planlara uygun olarak gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 1.3 Gelişmiş yörelerde kamu arazisi tahsisi alacak firmalara, gelişmede öncelikli yörelerde de tahsis alarak yatırım yapma zorunluluğu getirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Çevre ve Orman Bakanlığı, Maliye Bakanlığı,	2006-2008	2684 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu çerçevesinde, ilan edilecek Kültür ve Turizm Gelişme Bölgelerinde yapılacak tahsislerle ilgili Yönetmelikte düzenleme yapılacaktır.

Öncelik 2. Sektörle ilgili tüm yatırımlar, doğal, tarihsel, sosyal ve kültürel çevreyi koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde ele alınacaktır.				
Tedbir 2.1 Doğal ve tarihi çevrenin korunmasında hız ve etkinlik sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Çevre ve Orman Bakanlığı, Sivil Toplum Kuruluşları	2006-2008	Çevre için tehdit oluşturan her türlü eylemin önlenmesi için uygulamada hız ve etkinlik sağlamak üzere Çevre Kanunu, Turizmi Teşvik Kanunu ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu uygulamalarında ve bağlı yönetmeliklerde gerekli düzenlemelerin yapılması sağlanacaktır.
Tedbir 2.2 Turizmin yoğun olarak geliştiği yörelerin yakınlarında yer alan kentlerin alt yapı eksiklikleri öncelikle giderilecektir	DPT, Yerel Yönetimler	Kültür ve Turizm Bakanlığı, TCK,DSİ,DLHİ,	2006-2008	Turizm bölgelerinde yer alan kentlerin fiziki alt yapı eksikliklerinin öncelikle tamamlanmasına yönelik programlamalar yapılacaktır.
Tedbir 2.3 Kültür ve Turizm Gelişim Bölgelerinde katı ve sıvı atıkların arındırılması ve uygun alıcı ortama aktarılması sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Yerel Yönetimler	2006-2008	Katı ve sıvı atıkların arındırılması ve uygun alıcı ortama aktarılmasında arıtma normlarının gerçekçi düzeyde ve tüm alt yapıların makul sürelerde gereksinmelere yanıt verecek ölçüde tutulması sağlanacaktır. Özellikle Belediyelerce sunulan hizmetlerde tüketicilerin maliyete tükettikleri oranda katılmasını ve belli bir hizmet için alınan katkının bu hizmetin nitelikli olarak sunulmasına ve sürdürülmesine harcanmasını sağlayacak bir sistem oluşturulacaktır.

Tedbir: 2.4 Turizm hizmetlerinde niteliğin yükseltilmesi sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Yerel Yönetimler, Milli Eğitim Bakanlığı,	2006-2008	Hizmet kalitesini artırmak amacıyla, mesleki eğitimde standardizasyonu, değerlendirmenin devlet ve sektör tarafından ortaklaşa yapılmasını, uluslararası kriterlere göre verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli olan beceri düzeyinin belirlenmesini sağlamak üzere, turizm personelinin belgelendirilmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır
Öncelik 3. Türk turizminin uluslararası turizm pazarından azami pay alabilmesi amacıyla yeterli talep yaratılacaktır.				
Tedbir: 3.1 Turizmde dış tanıtım için yeni bir yapılanmaya gidilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İlgili Kuruluşlar	2006-2008	Dış tanıtım stratejilerinin belirlenmesi, uygulamanın izlenmesi, denetimi ve finansmanına turizm işletmelerinin de katılımını sağlayacak yeni bir yapılanma gerekmektedir.
Tedbir: 3.2 Talepteki değişim sürekli izlenerek, değişen koşullara uygun tanıtım faaliyetleri yürütülecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İlgili Kuruluşlar	2006-2008	Pazar çeşitlendirilerek, tanıtma etkinliklerine yön verilirken, belirginlik kazanan "klasik", "yeni" ve "potansiyel" pazarlara kaynak ayrılması gerekmektedir. Pazarlama ağını oluşturan ticari firmaların serbest piyasa koşulları içinde birleşerek veya işbirliği yaparak güçlenmeleri teşvik edilecektir. İşletmelerin yürüttükleri tesis bazında tanıtım etkinlikleri kapsamında bölgesel ve yöresel tanıtım geliştirilecektir.

Tedbir 3.3 Turizm ürünlerinin, özel turizm pazarlarına uygun şekilde çeşitlendirilmesi sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İlgili Kuruluşlar, Yerel Yönetimler	2006-2008	Dünyada hızlı bir gelişme trendi gösteren kongre ve iş turizmi, ödül (incentive) turizmi, termal, yat, kruvaziyer ve üçüncü yaş turizmine dış tanıtımda daha fazla önem verilmesi, eko turizm ve aktif turizme doğru gelişen eğilimlere koşut olarak golf, rafting, dağ ve kayak turizmi ve özel ilgi turizmi pazarlarında talebin artırılması sağlanacaktır.
Tedbir 3.4 Ziyaretçi sayısının ve ziyaretçi başına yapılan harcamanın artırılması, yüksek gelir gruplarının ülkemize çekilmesi ve yıl boyunca talep yaratılması, iç ve dış talebin bölgelere ve ürünlere dengeli dağılımı sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İlgili Kuruluşlar, Yerel Yönetimler	2006-2008	Tanıtma ve pazarlamada bilimsel yöntemlerin ve çağdaş iletişim teknolojisinin en geniş şekilde kullanılması gerekmektedir.
Öncelik 4 : İstanbul kentinin kültürel, sosyal ve doğal zenginlikleri sürdürülebilir turizm gelişmesi çerçevesinde değerlendirilecektir.				
Tedbir 4.1 Tanıtma ve pazarlamada "İstanbul Markası" yaratılması sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Yerel Yönetimler	2006-2008	Dinamik, profesyonel ve mali yönden güçlü bir tanıtım yapılabilmesini sağlamak üzere bu faaliyetlerin finansmanına turizmden doğrudan ya da dolaylı gelir elde eden kesimin de katılımının sağlanması gerekmektedir.
Tedbir 4.2 İstanbul için hazırlanan turizm gelişim projelerinin hızla hayata geçirilmesi sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Yerel Yönetimler	2006-2008	Kongre ve kruvaziyer turizmi, kültür turizmi ve sahil bandı düzenlemeleri ile ilgili projeler, yasal ve yönetsel sorunlar çözülerek uygulanacaktır.